

European
Commission

Útmutató –

Belvízi szállítás és a Natura 2000

*A belvízi utak fenntartható fejlesztése és
kezelése az uniós madárvédelmi és
élfőhelyvédelmi irányelv rendelkezéseinek
fényében*

Útmutató – A belvízi utak fenntartható fejlesztése és kezelése az uniós madárvédelmi és élőhelyvédelmi irányelv rendelkezéseinek fényében

A kiadvány az Európai Bizottság szolgálatainak véleményét tükrözi, jogi szempontból nem kötelező erejű.

Európai Bizottság, 2012

A kiadvány a forrás feltüntetésével szabadon másolható.

Fényképek: istockphoto

Ez a dokumentum az Európai Bizottság megbízásából az Ecosystems LTD közreműködésével készült (megbízási szerződés száma: 070307/2010/513837/SER/B2).

TARTALOMJEGYZÉK

1. BEVEZETÉS	6
1.1.Az útmutató háttere.....	6
1.2.Az útmutató célja	7
1.3.A dokumentum hatóköre.....	7
1.4.Felépítés és tartalom	8
1.5.Az útmutató korlátai	9
2. AZ EURÓPAI UNIÓS SZAKPOLITIKAI KERET.....	10
2.1.Bevezetés	10
2.2.Az Európai Unió közlekedési politikája a belvízi szállítás szolgálatában.....	10
2.2.1. Az EU NAIADES cselekvési program	11
2.2.2. A transzeurópai közlekedési hálózattal (TEN-T) kapcsolatos szakpolitika.....	13
2.3.Az Európai Unió Duna-stratégiája – új uniós makrorégiós stratégia	15
2.4.Az Európai Unió biológiai sokféleséggel kapcsolatos politikája	16
2.5.A madárvédelmi és az élőhelyvédelmi irányelv	17
2.5.1. A Natura 2000 hálózat.....	18
2.5.2. A Natura 2000 területeket érintő új fejlesztések	21
2.5.3. Új fejlesztések és azok kapcsolódása a fajok szigorú védelméhez	22
2.6.Víz-keretirányelv	22
3. EURÓPA FOLYÓI: FONTOS ERŐFORRÁS	24
3.1.A folyók multifunkcionális szerepe	24
3.2.Európa folyóinak környezetvédelmi állapota	26
3.2.1. Az európai folyókra ható főbb terhelések	26
3.2.2. Az európai folyókat érintő új kihívások.....	28
3.3.A folyók jelentősége a biológiai sokféleség fenntartásában	28
3.3.1. A Natura 2000 az EU legnagyobb mély fekvésű folyói mentén.....	30
3.3.2. Az uniós védelem alatt álló édesvízi fajok és élőhelytípusok védettségi állapota	32
3.4.A folyók használata a kereskedelmi belvízi szállításban.....	33
3.5.A belvízi utak fejlesztése és kezelése, valamint a fejlesztésnek és kezelésnek a folyókra gyakorolt lehetséges pozitív és negatív hatásai	34
3.5.1. A belvízi utak fejlesztésére és kezelésére irányuló tevékenységek lehetséges negatív hatásai az EU természetvédelmi jogszabályai által védett élőhelyekre és fajokra.....	36
3.5.2. A belvízi utak fejlesztésére és kezelésére irányuló tevékenységek lehetséges pozitív hatásai a folyami ökoszisztémákra	39

3.5.3. Az ökológiai folyó-helyreállítási kezdeményezések integrálása a belvízi szállítási ágazati tervekbe.....	47
4. AZ INTEGRÁLT TERVEZÉS JELENTŐSÉGE.....	48
4.1.....Az integrált projekttervezési és -kialakítási megközelítés előnyei.....	48
4.2.....Az integrált megközelítés alkalmazása a folyóvizekre vonatkozó nemzetközi egyezményekben.....	50
4.3.....Az integrált tervezési megközelítés a gyakorlatban.....	52
4.3.1. A projekt hatókörének meghatározása.....	53
4.3.2. Az integrált projektek előkészítése.....	54
4.3.3. Felkészülés a szükséges hatásvizsgálati eljárásokra.....	55
4.3.4. A projektet kísérő integrált ellenőrzési program létrehozása.....	59
4.4.....Korai konzultáció.....	61
5. A NATURA 2000 TERÜLETEKRE VALÓSZÍNŰSÍTHETŐEN JELENTŐS (NEGATÍV) HATÁST GYAKORLÓ BELVÍZI SZÁLLÍTÁSI FEJLESZTÉSEKRE VONATKOZÓ MEGFELELŐ VIZSGÁLAT ELVÉGZÉSE	64
5.1.....Bevezetés.....	64
5.2.....Mikor van szükség a 6. cikk szerinti eljárásra?.....	65
5.3.....A megfelelő vizsgálatok elvégzésének lépésenkénti útmutatója.....	69
5.4.....Első lépés: előzetes vizsgálat.....	70
5.5.....Második lépés: megfelelő vizsgálat.....	73
5.5.1. Hatások értékelése az adott terület védelmi célkitűzéseinek fényében.....	75
5.5.2. A szükséges információk összegyűjtése.....	77
5.5.3. A területen fellépő következmények értékelése.....	78
5.5.4. A hatások jelentőségének meghatározása.....	81
5.5.5. A terület integritásában bekövetkező változás megállapítása.....	83
5.5.6. Hatáscsökkentő intézkedések bevezetése a hátrányos hatások kiküszöbölésére.....	84
5.5.7. Ellenőrzés és adaptív kezelés.....	85
5.6.....Tervek és programok megfelelő vizsgálata.....	86
5.7.....A megfelelő vizsgálat eredményei.....	86
5.8.....A 6. cikk (4) bekezdése szerinti derogációs eljárás.....	87
5.8.1. Az alternatív megoldások hiányának bizonyítása.....	88
5.8.2. Fontos közérdeken alapuló kényszerítő okok (IROPI).....	89
5.8.3. Kiegyenlítő intézkedések.....	90
6. A MADÁRVÉDELMI ÉS AZ ÉLŐHELYVÉDELMI IRÁNYELV ÉS A VÍZ-KERETIRÁNYELV, ILLETVE A KHV-, ÉS AZ SKV-IRÁNYELV KÖZÖTTI ÖSSZEFÜGGÉS.....	93
6.1.....Bevezetés.....	93
6.2.....A víz-keretirányelv és a madárvédelmi és élőhelyvédelmi irányelv kapcsolata.....	93
6.2.1. Eltérő környezetvédelmi célok, összehangolt megközelítéssel.....	95
6.2.2. Jó ökológiai állapot és kedvező védettségi állapot.....	96

6.2.3. Jelentősen módosított víztestek vagy mesterséges víztestek és a Natura 2000.....	97
6.2.4. Az új fejlesztések víz-keretirányelv szerinti értékelése: összehasonlítás a madárvédelmi és az élőhelyvédelmi irányelv szerinti megfelelő vizsgálattal.....	98
6.3.Árvíz kockázat-kezelési irányelv.....	100
6.3.1. Az árvíz kockázatokról szóló irányelv, valamint a madárvédelmi és az élőhelyvédelmi irányelv közötti kapcsolat.....	101
6.4.Az SKV-irányelv és a KHV-irányelv.....	102
6.4.1. Az SKV-irányelv.....	102
6.4.2. A KHV-irányelv.....	103
6.4.3. A stratégiai környezeti vizsgálat, a környezeti hatásvizsgálat és az élőhelyvédelmi irányelv szerinti megfelelő vizsgálat közötti kapcsolat.....	103
I. MELLÉKLET.....	107
Natura 2000 területek Európa 13 legnagyobb mély fekvésű folyója mentén.....	107
<i>A 13 folyó mentén elhelyezkedő Natura 2000 területek térképe.....</i>	<i>107</i>
<i>Mindazon jellemző fajok és élőhelytípusok, amelyek céljára Natura 2000 területeket jelöltek ki.....</i>	<i>109</i>
II. MELLÉKLET.....	125
Belvízi utak a tervezett új TEN-T törzshálózatban.....	125
III. MELLÉKLET.....	126
Kapcsolódó bizottsági dokumentumok és iránymutatások.....	126
<i>A madárvédelmi és az élőhelyvédelmi irányelvhez kapcsolódó legfontosabb bizottsági útmutatók.....</i>	<i>126</i>
- Európai Bizottság (2006), Nature and Biodiversity Cases - Ruling of the European Court of Justice (A természetvédelemhez és a biológiai sokféleséghez kapcsolódó esetek – az Európai Bíróság ítélete) http://ec.europa.eu/environment/nature/info/pubs/docs/others/ecj_rulings_en.pdf	126
<i>A víz-keretirányelvhez kapcsolódó legfontosabb bizottsági útmutatók.....</i>	<i>127</i>
<i>Bizottsági útmutatás az KHV- és SKV-irányelvhez.....</i>	<i>128</i>
<i>A Bizottság közlekedési szakpolitikai dokumentumai.....</i>	<i>129</i>
IV. MELLÉKLET.....	131
Az ezen útmutató készítése során felhasznált egyéb dokumentumok.....	131

1. BEVEZETÉS

1.1. Az útmutató háttere

A belvízi utak Európa számos részén fontos szerepet töltenek be az áruszállításban: évente több mint 500 millió tonna kereskedelmi árut juttatnak el rendeltetési helyükre. A több mint 40 000 km-nyi hajózható hálózatot képező belvízi utak ipari és kereskedelmi központokat kötnek össze egymással, és kapcsolatot biztosítanak a tengerek, illetve ezáltal a világ többi része felé is.

A belvízi szállítás biztonságosnak, energiahatékonynak és a többi szállítási módnál környezetkímélőbbnek tartott szállítási mód. Az Európai Unió már régen felismerte, hogy a belvízi szállításban nagy potenciál rejlik, és az a teljes közlekedési rendszerben fontos szerepet játszik.

A Bizottság „Útiterv az egységes európai közlekedési térség megvalósításához – Úton egy versenyképes és erőforrás-hatékony közlekedési rendszer felé” című fehér könyv¹ szerint a belvízi utakon, vasúton és rövid távú tengeri fuvarozással bonyolított szállítási tevékenységek környezeti előnyei miatt kulcsfontosságúak az európai közlekedési rendszerek fenntarthatóságához. A modális váltásra vonatkozó általános célkitűzés az, hogy 2030-ra a 300 km-nél hosszabb távolságú közúti szállítási tevékenységek 30%-át, 2050-re pedig 50%-át áttereljék vasútra és vízi utakra. Mivel a teljes közlekedési ágazatot széndioxid-mentesíteni kell, hiszen az európai olaj 57%-át a közlekedés emészti fel, a Bizottság elő kívánja segíteni a belvízi szállításban rejlő lehetőségek kiaknázását, és gyorsítani kívánja annak az intermodális közlekedési láncba történő jobb integrálását.

E célkitűzések elérése érdekében a belvízi úti infrastruktúrát ökológiailag fenntartható módon kell fejleszteni. A folyórendszerek a funkcionális ökoszisztémák szerves részét képezik a maguk dinamikájával, amelyekre jelentős hatást fejtenek ki a magán a folyón, illetve az azt körülvevő ökoszisztémában zajló különféle tevékenységek is. Emiatt az új belvízi úti infrastruktúra-fejlesztések megtervezése összetett kérdéskör. Elengedhetetlen az integrált, multidiszciplináris megközelítés és az érdekelt felek többszintű bevonása, már a folyamat korai szakaszától. A belvízi utak és a környezet számára egyaránt előnyös bevált gyakorlati módszereket igazodási pontként kell felhasználni.

A folyók más célú felhasználásához hasonlóan a belvízi utak fejlesztése és kezelése is az Európai Unió környezetvédelmi jogszabályainak hatálya alá tartozik, amelyeknek a madárvédelmi és az élőhelyvédelmi irányelv (az úgynevezett „természetvédelmi irányelvek”), valamint a víz-keretirányelv is részét képezik. Az Európai Unió két természetvédelmi irányelvének általános célja Európa legértékesebb és legveszélyeztetettebb élőhelyeinek és vadon élő állatainak megőrzése, ideértve a folyóktól függőeket is. A két természetvédelmi irányelv központi eleme a Natura 2000 hálózat létrehozása, amely a mellékletekben felsorolt fajok és élőhelytípusok fő területeinek védelmét szolgálja.

¹ Fehér könyv, 2011: Útiterv az egységes európai közlekedési térség megvalósításához – Úton egy versenyképes és erőforrás-hatékony közlekedési rendszer felé. 2011. március 28., COM (2011) 144 végleges.

A Natura 2000 területek kijelölésének célja nem az, hogy azok „fejlesztésől mentes övezetek” legyenek, az új fejlesztések lehetősége nincs kizárva. A kijelölt területeken ehelyett az esetleges új fejlesztéseket úgy kell megvalósítani, hogy védelmet élvezzenek azok a fajok és élőhelytípusok, amelyek számára a területet kijelölték. Az útmutató célja

A fentiekre tekintettel ez a dokumentum ahhoz kíván útmutatást adni, hogy hogyan biztosítható a legmegfelelőbbben a belvízi utak fejlesztésével és kezelésével kapcsolatos tevékenységek összhangja általában véve az Európai Unió környezetvédelmi politikájával, különösen pedig az uniós természetvédelmi jogszabályokkal.

A dokumentum kiemelt figyelmet szentel annak ismertetésére, hogyan dolgozhatók ki olyan integrált projektek, amelyek már a tervezési folyamat legelején számításba veszik a folyók ökológiai folyamatait, és lehetőség szerint a belvízi szállítás és a biológiai sokféleség számára egyaránt előnyös megoldásokat keresnek.

Ez az útmutató felvázolja azokat az eljárásokat is, amelyeket az élőhelyvédelmi irányelv 6. cikke szerinti megfelelő vizsgálat végrehajtásakor kell követni. Tisztázza a jóváhagyási folyamat egyes kulcsfontosságú szempontjait, különösen a belvízi utak fejlesztése vonatkozásában. A tapasztalatok szerint a jóváhagyási folyamat lassúságát sok esetben a vizsgálatok elégtelen minősége okozza, amely miatt az illetékes hatóságok nem tudnak egyértelmű döntést hozni a benyújtott tervek vagy projektek engedélyezésével vagy elutasításával kapcsolatban.

Ezen útmutató célközönségét alapvetően a belvízi úti infrastruktúra-fejlesztésekért felelős illetékes hatóságok és fejlesztők képezik, továbbá a hatásvizsgálatokkal foglalkozó tanácsadók, a Natura 2000 területek kezelői és más olyan szakemberek, akik részt vesznek a belvízi utakkal kapcsolatos tervek és projektek tervezésében, összeállításában, végrehajtásában vagy jóváhagyásában. Ugyanakkor remélhető, hogy hasznos lesz más szervezetek, például a természetvédelemmel foglalkozó nem kormányzati szervezetek vagy nemzetközi testületek számára is, amelyek így jobban megérthetik a belvízi utak helyes kezelésének és fejlesztésének a szükségességét.

A dokumentum az Európai Bizottság folyókkal foglalkozó munkacsoportjának tagjaival folytatott egyeztetés alapján készült, amely csoport értékes visszajelzésekkel szolgált az útmutató munkapéldányainak véleményezésekor. A munkacsoport társelnökei az Európai Bizottság Környezetvédelmi és Közlekedési Főigazgatóságainak képviselői voltak, tagjai pedig a belvízi közlekedés különböző ágazatainak képviselői, a különböző tagállamok hatóságai, tudományos szakemberek és szervezetek, valamint természetvédelemmel foglalkozó nem kormányzati szervezetek közül kerültek ki. A munkacsoport fórumot is biztosított a legfontosabb kérdések megvitatására és a belvíziút-fejlesztéssel kapcsolatos tapasztalatok megosztására az EU természetvédelmi irányelveivel összefüggésben.²

1.2. A dokumentum hatóköre

Az útmutató a kereskedelmi belvízi szállításhoz kapcsolódó infrastruktúra-projektek kivitelezésére, fenntartására és továbbfejlesztésére összpontosít.

Az útmutató a belvízi utakon végrehajtott fejlesztésekre korlátozódik, és nem terjed ki a torkolati és part menti területeken zajló fejlesztésekre. A Bizottság 2010-ben külön útmutatót készített e tevékenységekről „*The implementation of the Birds and Habitats Directives in estuaries and coastal zones, with particular attention to port development and dredging*” (A

²http://circa.europa.eu/Members/irc/env/river_working_group/library

*madárvédelmi és az élőhelyvédelmi irányelv torkolatokban és part menti övezetekben történő végrehajtása, különös tekintettel a kikötőfejlesztésre és a kotrásra)*³ címmel.

A dokumentum végül kiemelten foglalkozik a belvízi szállítási infrastruktúra fejlesztésével és a folyók védelmével a ritka európai fajoknak és élőhelyeknek az Európai Unió madárvédelmi és élőhelyvédelmi irányelve szerinti védelme szempontjából, valamint a víz-keretirányelv tágabb összefüggésében.

Bár a belvízi utakat egyéb, például a víz-, illetve levegőszennyezésre vagy az éghajlatváltozásra vonatkozó európai uniós környezetvédelmi jogszabályok is érintik, ez a dokumentum ezekkel nem foglalkozik, a teljesség kedvéért azonban a megfelelő helyeken megemlíti őket.

1.3. Felépítés és tartalom

A dokumentum öt részből áll:

- **1. fejezet:** bemutatja az útmutató hátterét és célját.
- **2. fejezet:** meghatározza a belvízi szállításhoz kapcsolódó európai uniós szakpolitikai összefüggéseket, különös tekintettel a transzeurópai közlekedési hálózatokra és a belvízi hajózás támogatására (NAIADES), valamint az európai folyók védelmére vonatkozó szakpolitikára, külön megemlítve az Európai Unió madárvédelmi és élőhelyvédelmi irányelvét, valamint a víz-keretirányelvet.
- **3. fejezet:** ismerteti az európai folyók többfunkciós jellegét és használatát, továbbá felvázolja a belvízi szállításban betöltött szerepüket. Ezenkívül megvizsgálja az Európai Unió területén található belvízi utak környezeti állapotát és a Natura 2000 hálózat szerinti kijelölését. Felvázolja, hogy a belvíziút-fejlesztések milyen pozitív és negatív hatásokkal lehetnek az egyes folyószakaszokra, ideértve a Natura 2000 területként kijelölteket is.
- **4. fejezet:** felvázolja, hogy milyen előnyökkel járhat a belvízi utak fejlesztéséhez és kezeléséhez kapcsolódó tervezés és kialakítás integráltabb megközelítése, továbbá hogy melyek az ágazatokon átívelő párbeszédnek mint az európai folyók fenntartható használatát elősegítő eszköznek az előnyei. Megvizsgálja, hogy adott esetben hogyan segíthetők elő az olyan megoldások, amelyek a belvízi utak fejlesztése és kezelése, valamint a biológiai sokféleség megőrzése szempontjából egyaránt előnyösek vagy csak minimális veszteségekkel járnak, bemutatva a rendelkezésre álló bevált gyakorlati módszerek példáit.
- **5. fejezet:** lépésről lépésre bemutatja, hogyan célszerű elvégezni a Natura 2000 területekre vélhetően jelentős hatást gyakoroló terveknek és projekteknek az élőhelyvédelmi irányelv 6. cikke szerinti megfelelő vizsgálatát. Felvázolja, hogy mely lépésekkel biztosítható a megfelelő vizsgálat helyes és kívánt színvonalú végrehajtása. Azt is kifejti, miként hagyhatók jóvá azok a projektek, amelyeket fontos közérdeken alapuló kényszerítő ok miatt szükségesnek ítélték és alternatív megoldással át nemidalhatók, de adott Natura 2000 területet hátrányosan érintenek.
- **6. fejezet:** feltárja a madárvédelmi és az élőhelyvédelmi irányelv, a víz-keretirányelv és a KHV-/SKV-irányelv közötti összefüggést, továbbá azt, hogy ez hogyan érinti a belvízi szállítási tevékenységek folytatását.

³ Elérhető: http://ec.europa.eu/environment/nature/natura2000/management/docs/guidance_doc.pdf

1.4. Az útmutató korlátai

Végül szólni kell ezen útmutató korlátairól is. Tartalmának kidolgozásakor a madárvédelmi és az élőhelyvédelmi irányelv szövege volt az irányadó, amelyet – az Európai Unió környezetvédelmi és belvízi szállítási szakpolitikájának alapját képező tágabb alapelvekkel egyetemben – hűen próbál követni. Nem jogalkotási jellegű, és nem hoz új szabályokat, hanem kiegészítő útmutatóul szolgál a meglévő szabályok alkalmazásával kapcsolatban.

Ily módon ez a dokumentum az Európai Bizottság szolgálatainak csak a véleményét tükrözi és jogilag nem kötelező erejű. Az európai uniós irányelvek értelmezése az Európai Unió Bíróságának illetékessége. Adott esetben a dokumentum valós esetjogi példákról is említést tesz, amennyiben a Bíróság valamilyen ügyben már egyértelműen állást foglalt.

A dokumentum nem helyettesíti a Bizottság korábbi, az élőhelyvédelmi irányelv 6. cikkének rendelkezéseiről szóló általános értelmezési és módszertani útmutatóit sem. Ehelyett tisztázni kívánja e rendelkezések néhány konkrét aspektusát, illetve különösen a belvízi utak fejlesztésének és kezelésének összefüggésébe kívánja helyezni azokat. Ezért ajánlott az útmutatót a korábbi általános útmutatókkal és a két irányelvvel együtt értelmezni⁴.

Az útmutató figyelembe veszi azt, hogy a két természetvédelmi irányelv a szubszidiaritás elve alapján jött létre, így az irányelvekből következő eljárási követelmények meghatározása a tagállamok feladatköre. Ezért a dokumentumban bemutatott bevált és javasolt gyakorlati módszerek nem előíró jellegűek; pusztán hasznos tanácsokkal, ötletekkel és javaslatokkal kívánnak szolgálni a belvízi szállítási ágazat képviselőivel, a nem kormányzati szervezetekkel és más érdekelt felekkel a Bizottság folyókkal foglalkozó munkacsoportjában folytatott széles körű megbeszélések tapasztalatai alapján.

Végül a Bizottság szeretne köszönetet mondani mindazoknak, akik részt vettek a munkacsoportban, az általuk nyújtott értékes hozzájárulásért és a velük folytatott eszmecserékért. Ezek kulcsszerepet játszottak a jelen útmutató kidolgozásában.

⁴ Managing Natura 2000 sites. The provisions of Article 6 of the Habitats Directive 92/43/EEC (A Natura 2000 területek kezelése. A 92/43/EGK élőhelyvédelmi irányelv 6. cikkének rendelkezései); Assessments of plans and projects significantly affecting Natura 2000 sites - methodological guidance on the provisions of Article 6(3) and (4) of the Habitats Directive 92/43/EEC (A Natura 2000 területeket jelentősen érintő tervek és projektek értékelése – módszertani útmutató a 92/43/EGK élőhelyvédelmi irányelv 6. cikke (3) és (4) bekezdésének rendelkezéseihez); Guidance document on Article 6(4) of the Habitats Directive 92/43/EEC (Útmutató a 92/43/EGK élőhelyvédelmi irányelv 6. cikkének (4) bekezdéséhez); http://ec.europa.eu/environment/nature/natura2000/management/guidance_en.htm

2. AZ EURÓPAI UNIÓS SZAKPOLITIKAI KERET

2.1. Bevezetés

Ez a fejezet a belvízi szállítást és a biológiai sokféleség megőrzését egyaránt támogató, átfogó, európai uniós szakpolitikai keretet mutatja be. Áttekinti az egyes ágazatokra vonatkozó legfontosabb szakpolitikai dokumentumokat és jogalkotási aktusokat, továbbá felvázolja azok fő célkitűzéseit és rendelkezéseit. E rész célja, hogy lehetővé tegye az egyes ágazatok uniós szintű fő mozgatórugóinak és feltételeinek a jobb megismerését.

A szakpolitikai összefüggések alapja a 2010 márciusában elfogadott Európa 2020 stratégia. Ez az európai uniós stratégia felvázolta az európai szociális piacgazdaság elkövetkezendő egy évtizedre vonatkozó jövőképét, és három egymással összefonódó, egymást kölcsönösen erősítő prioritási területre épül: **intelligens** növekedés – tudás- és innovációalapú gazdaság létrehozása; **fenntartható** növekedés – alacsony szén-dioxid-kibocsátású, erőforrás-hatékony és versenyképes gazdaság elősegítése; továbbá **inkluzív** növekedés – magas szintű foglalkoztatottság, valamint társadalmi és területi kohézió jellemezte gazdaság ösztönzése.

2.2. Az Európai Unió közlekedési politikája a belvízi szállítás szolgálatában

Az Európai Unió közlekedési politikája az európai belső piac és az integrációs folyamat egyik sarokköve. Elengedhetetlen az áruk és személyek szabad mozgásához, segíti a kereskedelmet, és célja, hogy megteremtse az egyes közlekedési módokon belüli és az azok közötti verseny tisztességes feltételeit, továbbá hogy elősegítse a szolgáltatásnyújtás szabadságát és a közlekedési piacok megnyitását.

A szállítási mennyiségek elmúlt évtizedben tapasztalható állandó növekedése a közlekedési ügyek társadalmi és ökológiai vetületeinek a vizsgálatához és figyelembevételéhez vezetett. Ekkor vált fontossá a fenntartható mobilitás modellje. Ez a modell integrált megközelítéssel kívánja optimalizálni a közlekedési rendszer, a közlekedésszervezés és -biztonság hatékonyságát, továbbá csökkenteni az energiafogyasztást és a környezeti hatásokat. A modell részét képezi a környezetbarát közlekedési módok versenyképességének javítása és a két vagy több közlekedési mód által használt integrált közlekedési hálózatok kiépítése. A belvízi szállítás ebből a szempontból nyilvánvaló választásnak tekinthető, hiszen biztonságos, forgalmi torlódásoktól mentes, alacsony szén-dioxid-kibocsátással járó és költséghatékony szállítási mód.

Ezért fontos elemét képezi a Bizottság 2011 márciusában elfogadott új, „Útiterv az egységes európai közlekedési térség megvalósításához – Úton egy versenyképes és erőforrás-hatékony közlekedési rendszer felé”⁵ című fehér könyvének is.

⁵ COM(2011) 144 végleges.

A Bizottság ebben a fehér könyvben az elkövetkezendő egy évtizedre vonatkozó 40 konkrét kezdeményezésből álló útitervet fogadott el, amely egy olyan versenyképes közlekedési rendszer kiépítésére irányul, amelynek célja a mobilitás növelése, a főbb területeken fellelhető akadályok elhárítása, valamint a növekedés és a foglalkoztatottság bővítése. A Bizottság javaslatai ugyanakkor hozzájárulhatnak Európa olajbehozatalától való függőségének nagymértékű csökkentéséhez és a közlekedésből származó szén-dioxid-kibocsátás 2050-ig megvalósítandó 60%-os mérsékléséhez.

Az útiterv belvízi szállítással kapcsolatos fő céljai:

- 2030-ra a hosszú távú közúti áru fuvarozás 30%-át, 2050-re pedig 50%-át a vasúti és a vízi szállításnak kell átvállalnia;
- teljesen üzemképes, az egész Európai Unióra kiterjedő multimodális transzeurópai közlekedési törzshálózat létrehozása 2030-ra, jó összeköttetést biztosítva a tengeri kikötők és a vasút, valamint a belvízi hajózás között;
- főbb szűk keresztmetszetek megszüntetése a TEN-T hálózat teljessé tétele érdekében;
- külső költségek internalizálása minden közlekedési módban;
- a „felhasználó fizet” és a „szennyező fizet” elvének teljes körű alkalmazása.

Ebben az összefüggésben a Bizottság megfelelő keretet fog létrehozni a belvízi szállítás belső piacának optimalizálásához és a belvízi szállítás fokozottabb térnyerését gátló akadályok felszámolásához azáltal, hogy biztosítja az EU NAIADES cselekvési program alapján hozott végrehajtási intézkedések folytonosságát és dolgozik az új kihívások megoldásán.

2.2.1. Az EU NAIADES cselekvési program

A Bizottság 2006-ban elfogadta a **NAIADES⁶ elnevezésű, a belvízi szállítás érdekét szolgáló integrált európai cselekvési programot**. Ennek célja, hogy rávilágítson a belvízi szállítás előnyeire és elhárítson számos, a belvízi szállításban rejlő lehetőségek teljes kihasználásának útjában álló akadályt.

Az EU cselekvési programja öt egymással összefüggő stratégiai területre összpontosít, és ajánlásokat tartalmaz az Európai Közösség, a tagállamok és a többi érdekelt fél által 2006 és 2013 között végrehajtandó intézkedésekre:

1. **Piacok:** az intézkedések között az új piacok meghódítása, a vállalkozásbarát környezet kialakítása, valamint az igazgatási és szabályozási keret javítása szerepelnek.
2. **Flották:** az intézkedések elsősorban a belvízi szállítás logisztikai hatékonyságának, valamint környezeti és biztonsági teljesítményének növelésére összpontosítanak.
3. **Munkahelyteremtés és szakképzés:** az intézkedések között az új munkaerő – az ágazatra jellemző munka- és életkörülmények javítása révén történő – megnyerése, valamint az emberi tőkébe – pl. az oktatási és képzési rendszerek harmonizációja révén történő – befektetés szerepelnek.
4. **Arculat:** az intézkedések között a belvízi hajózás mint sikeres üzleti partner népszerűsítése, az európai belvízi szállítást népszerűsítő és fejlesztő hálózat

⁶ A Bizottság közleménye a belvízi szállítás előmozdításáról: „NAIADES” – Integrált európai cselekvési program a belvízi szállítás érdekében, COM(2006)6. <http://www.naiades.info/>

létrehozása és bővítése, valamint a belvízi szállítási piac irányzatainak és fejleményeinek nyomon követése szerepelnek.

5. **Infrastruktúra:** az intézkedések között a vízi utak állapotának javítása, a multimodális hálózatok fejlesztése, valamint a folyami információs szolgáltatások (RIS) megvalósítása szerepelnek.

Ezen túlmenően a cselekvési program olyan intézkedéseket is tartalmaz, amelyek a belvízi szállítás szervezeti struktúrájának megújítását tűzik ki célul az erőforrások és erőfeszítések jelenlegi, minden szinten tapasztalható szétaprózottságának megszüntetése érdekében.

A NAIADES program megvalósításának előmozdítása érdekében a Bizottság 2008-ban létrehozott egy platformot a belvízi hajózás szereplői, a tagállamok, a hajózási bizottságok és az ágazati képviselők számára PLATINA⁷ (Platform for the implementation of NAIADES, Platform a NAIADES megvalósítására) néven. A PLATINA a belvízi szállítás területén életre hívott koordinációs intézkedés, amely 9 európai ország 23 résztvevőjét tömöríti. A 7. kutatási keretprogramon (2007–2013) keresztül finanszírozott intézkedés hatékony támogatást nyújt az Európai Bizottságnak a NAIADES program öt szakpolitikai területén. A PLATINA többek között kidolgozott egy kézikönyvet a vízi utak fenntartható tervezésének bevált gyakorlati megoldásairól, amely iránymutatásokat ad olyan víziút-fejlesztési projektek tervezéséhez, amelyek összeegyeztethetők a környezetvédelmi követelményekkel (lásd a 4. fejezetet).

A Bizottság 2011 áprilisában bemutatta középtávú jelentését a NAIADES megvalósítása során elért eredményekről⁸. Ebből kiderült, mennyire fontos stratégiai szerepet tölt be a NAIADES a belvízi szállítás európai közlekedési rendszeren belüli jelentőségének hangsúlyozásában. A jelentés ezenkívül összefoglalta a program eredményeit, valamint a további erőfeszítéseket és/vagy újbóli kiértékelést igénylő területeket, így például a pénzügyi források szétosztásának kérdését.

Végül széles körben elismerték, hogy a célzott források hiánya hátrányosnak bizonyult a program megvalósítása tekintetében, amit a PLATINA csak korlátozott mértékben tudott ellensúlyozni. A Bizottság azt tervezi, hogy 2012-ben közleményt terjeszt elő a jelenlegi NAIADES cselekvési program utódjáról. Ez a közlemény megfelelő keretet fog kijelölni a belvízi szállítási ágazat belső piacának optimalizálásához, a fokozottabb kiaknázását gátló akadályok felszámolási módjainak bemutatásához és a belvízi hajózás multimodális közlekedési rendszerbe történő jobb integrálásához.

A közlemény középpontjában azok az intézkedések állnak, amelyek az ágazat tartós növekedési pályára való visszaállításának elősegítéséhez és annak biztosításához szükségesek, hogy a belvízi szállítás környezetvédelmi szempontból is vonzó alternatíva maradjon. A felmerülő témák között megtalálható az integrált infrastruktúra-fejlesztés és -üzemeltetés, az intelligens mobilitási rendszerek, mint pl. a folyami információs szolgáltatások (RIS) kialakítása, illetve a flotta zöldebbé tétele.

⁷ <http://www.naiades.info/platina/page.php?id=1>

⁸ A „Mid-term progress report on the implementation of the NAIADES Action Programme for the Promotion of inland waterway transport” (Középtávú jelentés a belvízi szállítás előmozdítását szolgáló NAIADES cselekvési program megvalósítása során elért eredményekről) bizottsági szolgálati munkadokumentum, SEC(2011) 453 végleges.

2.2.2. A transzeurópai közlekedési hálózattal (TEN-T) kapcsolatos szakpolitika

Az Európai Unió közlekedési politikájának másik központi pillére a transzeurópai közlekedési hálózat⁹, amely azért jött létre, hogy olyan egységes, multimodális hálózatot biztosítson, amely összefogja a Közösség szárazföldi – ideértve a belvízi utakat is –, tengeri és légi közlekedési hálózatait, és lehetővé teszi, hogy az áruk és az emberek hatékonyabban mozogjanak a tagállamok között, továbbá nemzetközi összeköttetéseket biztosít. Az Európai Unió működéséről szóló szerződés (EUMSZ) 170. cikke szerint a TEN-T – a távközlés és az energiaipar területén a TEN-E programmal kiegészülve – hozzájárul a közös piac teljessé tételével kapcsolatos általános cél eléréséhez és az egységes európai közlekedési térség megvalósításához.

A kibővített Európai Unió teljes területére kiterjedő valódi transzeurópai hálózat teljessé tételéhez és modernizálásához szükséges befektetés 2020-ig mintegy 550 milliárd EUR, amelyből 215 milliárd euro a főbb szűk keresztmetszetek megszüntetésére áll rendelkezésre. Tekintettel a szükséges befektetés mértékére, a projektek prioritását a nemzeti kormányokkal szorosan együttműködve határozzák meg.

2007-ig az akkor hatályban lévő iránymutatások alapján¹⁰ 30 elsőbbségi infrastruktúra-projektet azonosítottak a TEN-T hálózaton belül. Ezek valamennyi szállítási módra kiterjednek: vasút, közút, repülőterek, belvízi utak, rövid távú tengeri fuvarozás és multimodális összeköttetések, valamint a Galileo műholdas navigációs rendszer. Bizonyos esetekben a projektek új infrastruktúrák kiépítésére irányulnak, míg máskor a meglévő infrastruktúrák korszerűsítését és megvalósíthatósági tanulmányok készítését tűzik ki célul.

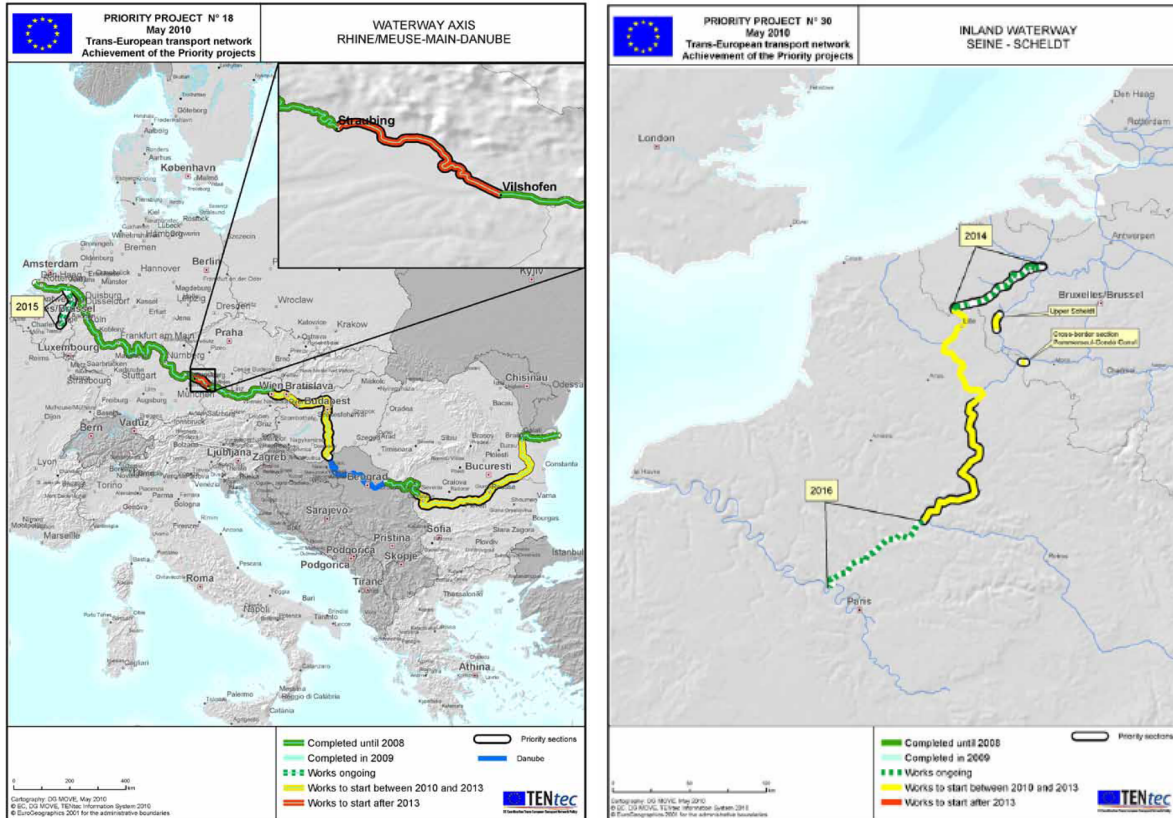
A TEN-T projektek megvalósításához szükséges pénzügyi támogatás több uniós pénzügyi eszközből (pl. strukturális alapok, a TEN-T költségvetése) és az Európai Beruházási Bank kölcsöneiből származik.

A jelenlegi elsőbbségi projektek közül kettő kifejezetten belvízi utakra irányul:

- 18. projekt – Rajna/Maas (Meuse)–Majna–Duna folyami csatorna: átlósan szeli át Európát az Északi-tengertől, Rotterdamtól, a Fekete-tenger romániai partjaiig. Egy sor folyami vízépítési projektet, hajószilipek és új hidak építését foglalja magában, továbbá különféle megvalósíthatósági tanulmányok készítését a vízi út különböző szakaszaira vonatkozóan.

⁹ http://ec.europa.eu/transport/infrastructure/index_en.htm

¹⁰ A transzeurópai közlekedési hálózat fejlesztésére vonatkozó közösségi iránymutatásokról szóló, 1996. július 23-i 1692/96/EK európai parlamenti és tanácsi határozat (HL L 228., 1996.9.9., 1. o.) és annak módosításai

- **30. projekt – Szajna–Schelde belvízi folyami csatorna:** célja a francia belvízi hálózat összekötése a belga, holland és német hálózattal, illetve kikötőkkel, továbbá az északi körzet fő kikötőivel (Le Havre, Rouen, Dunkerque, Zeebrugge, Gent, Antwerpen és Rotterdam). Olyan vízi úti összeköttetést fog teremteni a franciaországi Compiègne és a belgiumi Gent között, amely a nagy merülésű uszályok számára is járható lesz. Az intézkedések többek között a Szajna–Észak-Európa-csatorna francia területen történő kiépítését, a franciaországi Compiègne és a belgiumi Gent között elvégzendő számos felújítási munkát, multimodális logisztikai létesítmények építését, vízvédelmet és -ellátást biztosító építési beruházásokat, valamint az éghajlatváltozásra való felkészülést foglalják magukban.

A TEN-T iránymutatások 8. cikke kimondja, hogy a tagállamoknak, amikor projekteket fejlesztenek és hajtanak végre, a projektek környezeti hatásfelmérésének elvégzése, vagy a madárvédelmi és az élőhelyvédelmi irányelv szerinti megfelelő vizsgálatok elvégzése révén tekintettel kell lenniük a környezetvédelemre.

A Bizottság nemrégiben javaslatot fogadott el a TEN-T-re vonatkozó új iránymutatásokról¹¹, illetve egy rendeletjavaslatot az európai összekapcsolódási eszköz (CEF) létrehozásáról¹², amely az infrastruktúra-fejlesztés finanszírozási eszköze, 50 milliárd EUR költségvetést biztosítva a közlekedés, a távközlés és az energetika számára. E költségvetésen belül 32 milliárd EUR közlekedési célokra van elkülönítve.

A TEN-T hálózat multimodális európai közlekedési folyosói a Bizottság javaslata szerint az Európai Unió legfontosabb belvízi szállítási folyosóit fedik le úgy, hogy az AGN szerinti IV. osztálynál magasabb besorolású vízi utak a törzshálózathoz tartoznak. A CEF pénzügyi eszközt olyan módon kell megvalósítani, hogy biztosítva legyen a szűk keresztmetszetek és

¹¹ COM(2011) 650/2 http://ec.europa.eu/transport/infrastructure/connecting/revision-t_en.htm

¹² COM(2011) 650/3 http://ec.europa.eu/transport/infrastructure/connecting/connecting_en.htm

a határokon átnyúló összeköttetések – a belvízi szállítás vonatkozásában is – elsőbbségi kezelése. Ugyanakkor arra lehet számítani, hogy a fizikai, „kézzelfogható” infrastruktúra finanszírozásán túlmenően olyan intézkedéseket is lehetővé fog tenni, amelyekkel hatékonyabbá és „zöldebbé” válhat a működés, például intelligens irányítási rendszerek vagy alternatív üzemanyagokkal kapcsolatos infrastruktúrák révén.

2.3. Az Európai Unió Duna-stratégiája – új uniós makrorégiós stratégia

Az Európai Unión belüli regionális fejlesztés új megközelítése jegyében a Bizottság számos olyan európai makrorégiós kezdeményezés kidolgozását elkezdte, amelyek célja az eredményesebb koordináció megteremtése. Ez a megközelítés nem igényel új jogszabályokat vagy intézményeket, inkább erősíti a különböző szakpolitikák közötti, valamint a régióban jelen lévő érdekelt felek széles köre közötti kapcsolatokat. Célja, hogy a régió egészének érdekeit szolgálja, figyelembe véve annak sokszínűségét is.

A balti-tengeri stratégia sikere után 2010 decemberében a Bizottság egy második európai uniós makrorégióra vonatkozó új javaslatot adott ki. Ez az uniós stratégia a Duna régióra összpontosít¹³. A kezdeményezés célja, hogy továbbfejlessze a hatalmas gazdasági potenciált és javítsa a régió környezeti feltételeit.

A stratégia – azáltal, hogy több területen megteremti a hosszú távú együttműködés keretrendszerét – kulcsszerepet kíván betölteni a fenntartható közlekedés javításában, az energiarendszerek közötti összeköttetés megteremtésében, a környezetvédelemben, a vízkészletek megóvásában és az üzleti környezet javításában. Bár a stratégia megvalósításához nem állnak rendelkezésre újabb források, a Duna menti államok által elfogadott programok szorosabb összehangolása révén a jelenlegi pénzügyi időszakban a régió rendelkezésére bocsátott pénzügyi összeg nagyobb hatást fejthet ki.

A stratégia négy pilléren épülő részletes cselekvési tervet tartalmaz, amelyek közül kettő közvetlenül kapcsolódik a belvízi szállításához és a biológiai sokféleség megőrzéséhez:

(1) A Duna régió összekapcsolása a többi régióval az alábbiak érdekében:

- a mobilitás és az intermodalitás fejlesztése az alábbi területeken:
 - (a) belvízi utak;
 - (b) közúti, vasúti és légi összeköttetések;
- a fenntartható energia használatának ösztönzése;
- a kultúra és az idegenforgalom, valamint az emberek egymással való kapcsolatteremtésének előmozdítása.

¹³ COM(2010) 715 végleges.

(2) A Duna régióban a környezet védelme az alábbiak érdekében:

- a vizek minőségének helyreállítása és megőrzése;
- környezeti kockázatok kezelése;
- a biológiai sokféleség, a táj, valamint a levegő- és talajminőség megőrzése.

A közleményt kísérő cselekvési tervben¹⁴ minden kiemelt kérdéshez konkrét célokat határoztak meg, amelyeket az irányítócsoporthoz tovább részleteztek. A belvízi utak és a biológiai sokféleség tekintetében ezek az alábbiak:

A mobilitás és az intermodalitás fejlesztése kiemelt kérdés célja:

- 2020-ra a folyami teherforgalom 2010-hez képest 20%-kal történő növelése;
- a hajózhatóságot akadályozó tényezők megszüntetése, figyelembe véve a Duna egyes szakaszainak és hajózható mellékfolyóinak sajátosságait, továbbá hatékony belvízi úti infrastruktúra-kezelés megvalósítása 2015-ig;
- hatékony multimodális terminálok kialakítása a Duna és hajózható mellékfolyói kikötőiben, hogy a belvízi utak, valamint a vasúti és közúti közlekedés 2020-ra összekapcsolódjon;
- harmonizált folyami információs szolgáltatások (RIS) megvalósítása a Dunán és hajózható mellékfolyóin, továbbá a RIS-adatok nemzetközi cseréjének biztosítása lehetőleg 2015-ig;
- a képzett szakemberekben mutatkozó hiány orvoslása és a belvízi hajózással kapcsolatos oktatási szabványok harmonizálása a Duna régióban 2020-ig, megfelelő mértékben figyelembe véve az illető intézkedések társadalmi dimenzióját.

A biológiai sokféleség, a táj, valamint a levegő- és talajminőség megőrzése kiemelt kérdés célja:

- az európai uniós természetvédelmi jogszabályok hatálya alá tartozó valamennyi faj és élőhely állapotromlásának megállítása, valamint számottevő és mérhető javulás elérése a Duna régió speciális igényeinek megfelelően 2020-ig;
- az életképes dunai tokfajok és egyéb őshonos halfajok életképes állományai fennmaradásának biztosítása 2020-ra;
- az ökoszisztémák és szolgáltatásaik fenntartásának és bővítésének biztosítása 2020-ig a zöld infrastruktúra létrehozásával és a romlásnak indult ökoszisztémák legalább 15%-ának helyreállításával;
- 2020-ig az idegenhonos özőnfajok és útvonalaik meghatározása és rangsorolása, a fő fajok ellenőrzés alá vonása vagy megsemmisítése és az útvonalak szabályozása az újabb idegenhonos özőnfajok betelepülésének és meghonosodásának megakadályozása érdekében.

2.4. Az Európai Unió biológiai sokféleséggel kapcsolatos politikája

A belvízi szállítás előmozdításához hasonlóan az Európai Unió biológiai sokféleségének a megőrzése is hangsúlyos politikai kérdés. A biológiai sokféleség megőrzése az Európai Unió fenntartható fejlődési stratégiájának (SDS)¹⁵ egyik legfontosabb operatív célkitűzése és a

¹⁴ SEC(2010) 1489 végleges.

¹⁵ COM (2001)264 végleges, A 2006 júniusában elfogadott Megújított uniós fenntartható fejlődési stratégia.

hatodik környezetvédelmi cselekvési program¹⁶ keretében megfogalmazott célzott intézkedések négy kiemelt területének egyike, amely meghatározza az európai uniós környezetvédelmi politika 2002–2012 közötti időszakra vonatkozó kereteit.

Az EU állam- és kormányfői 2010-ben a következő középtávú célt tűzték ki maguk elé az Európai Unió biológiai sokféleségének megőrzése tekintetében¹⁷: „[Az EU célja, hogy területén] 2020-ra megállítsa a biológiai sokféleség csökkenését és az ökoszisztéma-szolgáltatások romlását, azokat a lehetőségek keretein belül helyreállítsa, valamint fokozza a biológiai sokféleség globális csökkenésének megelőzéséhez való uniós hozzájárulást.”

A Bizottság 2011 májusában elfogadott EU 2020 biodiverzitási stratégiája hat fő célkitűzést és 20 intézkedést jelöl ki ennek az általános célkitűzésnek a 2020-ra történő elérése érdekében¹⁸. A hat célkitűzés a következő területekre összpontosul:

- az európai uniós természetvédelmi jogszabályok teljes körű végrehajtása a biológiai sokféleség védelme érdekében;
- az ökoszisztémák hatékonyabb védelme és a zöld infrastruktúra szélesebb körű használata;
- fenntarthatóbb mezőgazdaság és erdőgazdálkodás;
- az Európai Unió halállományával folytatott jobb gazdálkodás és fenntarthatóbb halászat;
- az idegenhonos özönfajok szigorúbb ellenőrzése;
- nagyobb uniós hozzájárulás a biológiai sokféleség globális csökkenésének megelőzéséhez.

2.5. A madárvédelmi és az élőhelyvédelmi irányelv

A madárvédelmi és az élőhelyvédelmi irányelv az Európai Unió biológiai sokféleséggel kapcsolatos politikájának sarokkövei. Lehetővé teszik, hogy mind a 27 EU-tagállam egy közös jogi kereten belül működjön együtt Európa legveszélyeztetettebb és legértékesebb fajainak és élőhelyeinek – a politikai és közigazgatási határoktól függetlenül az Európai Unión belüli teljes természetes kiterjedésük területén történő – megőrzése érdekében.

A **madárvédelmi irányelv**¹⁹ általános célja az Európai Unióban természetesen előforduló összes vadon élő madárfaj populációinak fenntartása és helyreállítása hosszú távú fennmaradásuk biztosítása érdekében. Az **élőhelyvédelmi irányelv**²⁰ céljai hasonlóak a madárvédelmi irányelvéhez, azzal az eltéréssel, hogy az a madarakon kívüli fajokra és bizonyos élőhelytípusokra vonatkozik.

¹⁶ 1600/2002/EK határozat, HL L 242., 2002.9.10.

¹⁷ A Tanács következtetései:

http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/113591.pdf

¹⁸ Életbiztosításunk, természeti tőkénk: a biológiai sokféleséggel kapcsolatos, 2020-ig teljesítendő uniós stratégia (COM(2011) 244), 2011.5.3.

¹⁹ A vadon élő madarak védelméről szóló 2009/147/EK tanácsi irányelv (a vadon élő madarak védelméről szóló, módosított 79/409/EGK tanácsi irányelv kodifikált változata) – lásd:

http://ec.europa.eu/environment/nature/legislation/index_en.htm

²⁰ A természetes élőhelyek, valamint a vadon élő állatok és növények védelméről szóló, 1992. május 21-i 92/43/EGK tanácsi irányelv, egységes szerkezetbe foglalt változat 2007.1.1. –

http://ec.europa.eu/environment/nature/legislation/index_en.htm

A két irányelv nem fedi le az összes európai növény- és állatfajt (vagyis az Európai Unió teljes biológiai sokféleségét). Ehelyett egy mintegy 2000 fajból álló alhalmazra összpontosít (az Európában megtalálható legalább 100 000 faj közül) – amelyek a kihalásuk megelőzése érdekében védelemre szorulnak. Ezeket gyakran közösségi érdekelttségű fajként vagy uniós védelem alatt álló fajként említik.

A két irányelv megköveteli, hogy a tagállamok többet tegyenek a felsorolt fajok és élőhelytípusok további állapotromlásának megakadályozásánál. Hatékony intézkedéseket is kell hozniuk populációik fenntartásának és **kedvező védettségi állapotba**²¹ való helyreállításának az Európai Unión belüli teljes természetes kiterjedésük területén történő biztosítása érdekében.

A kedvező védettségi állapot olyan helyzetet jelent, amelyben az adott élőhelytípus vagy faj fejlődéséhez (úgy minőség, mint kiterjedés/populáció tekintetében) előnyös feltételek állnak fenn, és jó esély van arra, hogy ez a jövőben is így maradjon. Az, hogy egy élőhely vagy faj nem veszélyeztetett (azaz nem fenyegeti közvetlenül a kihalás veszélye), nem feltétlenül jelenti azt, hogy kedvező védettségi állapotban van. Az irányelv célkitűzése pozitív módon van megfogalmazva, és egy olyan kedvező helyzetre irányul, amelyet meg kell határozni, el kell érni és fenn kell tartani. Ezért többről szól, mint a kihalás megelőzéséről.

E cél eléréséhez az irányelvek kétféle rendelkezéstípust írnak elő:

- **A terület kijelölésére és kezelésére vonatkozó intézkedések:** céljuk a madárvédelmi irányelv I. mellékletében és az élőhelyvédelmi irányelv II. mellékletében felsorolt fajok szempontjából kulcsfontosságú területek, valamint az élőhelyvédelmi irányelv I. mellékletében felsorolt élőhelytípusok megőrzése.
- **Fajok védelméről szóló** rendelkezések: megkövetelik a tagállamoktól, hogy létrehozzák az Európai Unióban található összes vadon élő madár, valamint az élőhelyvédelmi irányelv IV. és V. mellékletében felsorolt további veszélyeztetett fajok védelmének általános rendszerét. Ezek az intézkedések az érintett fajok teljes természetes kiterjedésére, tehát a védett területeken kívüli élőhelyekre is vonatkoznak.

2.5.1. A Natura 2000 hálózat

A természetvédelmi irányelvek központi eleme, hogy a tagállamokat Natura 2000 területek kijelölésére kötelezi az irányelvekben felsorolt kiválasztott fajok és élőhelytípusok számára. Kijelölésük után ezeket a területeket úgy kell kezelni, hogy biztosított legyen azon fajok és élőhelyek jó védettségi állapotának fenntartása vagy helyreállítása, amelyek céljára az adott területet kijelölték.

Eddig több mint 26 000 területet jelöltek ki²² Natura 2000 területként. Ezek együttesen az EU-27 szárazföldi területének mintegy 18%-át fedik le, továbbá jelentős tengeri területekre is kiterjednek²³. A tavak és folyók ökoszisztémái a Natura 2000 hálózat felületének nagyjából 4%-át teszik ki.

²¹ A „kedvező védettségi állapot” kifejezést a madárvédelmi irányelv nem említi, de tartalmaz hasonló követelményeket: a különleges védelmi területeken továbbra is speciális élőhely-megőrzési intézkedéseket kell végrehajtani az I. mellékletben felsorolt madarak saját elterjedési területükön való fennmaradásának és szaporodásának biztosítása érdekében.

²² http://ec.europa.eu/environment/nature/natura2000/barometer/index_en.htm

²³ Esetenként jelentős átfedés van a különleges védelmi területek és a közösségi jelentőségű természeti területek között, így a számok nem összeadva értendők.

Ezeket a területeket az élőhelyvédelmi irányelv 6. cikkének rendelkezései szerint kell kezelni és védeni. Az alábbi rész röviden összefoglalja ezeket a rendelkezéseket, mivel azok közvetlen jelentőséggel bírnak úgy a minden szempontból előnyös vagy csak minimális veszteségekkel járó integrált projektek kidolgozása (4. fejezet), mint a Natura 2000 területeket érintő új tervek és projektek ökológiai hatásaival kapcsolatos értékelések elvégzése tekintetében (5. fejezet).

A 6. cikk első két bekezdése értelmében a tagállamok:

- megállapítják az adott területek védett élőhelytípusai és fajai ökológiai szükségleteinek megfelelő szükségleges intézkedéseket (6. cikk (1) bekezdés);
- megakadályozzák az e fajokat esetlegesen jelentős mértékben zavaró, vagy a védett fajok élőhelyeit vagy a védett élőhelytípusok állapotát károsító tevékenységeket (6. cikk (2) bekezdés).

E feladatok teljesítésének elősegítése érdekében az irányelv **védelmi célkitűzések kidolgozására ösztönzi a tagállamokat minden Natura 2000 területre vonatkozóan**. A védelmi célkitűzésnek legalább fenn kell tartania az érintett fajok és élőhelyek védettségi állapotát, és nem teheti lehetővé annak további romlását. Mivel azonban az irányelv általános célja, hogy a fajok és élőhelyek kedvező védettségi állapotba kerüljenek, ambiciózusabb védelmi célkitűzések is megállapíthatók az adott fajok és élőhelyek érintett területeken fennálló védettségi állapotának javítása érdekében.

Hogyan történik a Natura 2000 területek kiválasztása?

Az egyes területeket az alapján jelölték ki Natura 2000 területnek, hogy milyen értéket képviselnek az adott terület egy vagy több közösségi érdekeltégű élőhelytípusának vagy fajának megőrzése szempontjából. A kiválasztás az élőhelyvédelmi irányelv III. mellékletében meghatározott feltételek alapján történik, amelyek figyelembe veszik az adott élőhelytípus reprezentativitását, annak alapterületét, szerkezetét és funkcióit, továbbá – a fajok esetében – a populáció méretét és sűrűségét, az élőhely mindazon jellemzőit, amelyek fontosak az adott fajok számára, a populáció elszigeteltségi fokát, valamint a terület általános értékét az adott élőhelytípus vagy fajok megőrzése tekintetében.

Mindezek az információk az egyes területek egységes űrlapján²⁴ (EÚ) kerülnek rögzítésre. Az EÚ a területtel és az érintett fajokkal és élőhelytípusokkal, továbbá azok védettségi állapotával (A-tól D-ig osztályozva) kapcsolatos alapvető adatokat tartalmazza. Ezért az űrlap fontos kiindulópont nemcsak annak meghatározásához, hogy romlott-e az érintett élőhelytípusok és a területen élő fajok védettségi állapota, hanem az adott terület védelmi célkitűzéseinek megállapítása szempontjából is, összhangban az élőhelyvédelmi irányelv általános célkitűzéseivel.

NATURA 2000 VIEWER :

Közvetlen online hozzáférés a Natura 2000 térképekhez és az egységes űrlapokhoz

<http://natura2000.eea.europa.eu/>

A Natura 2000 Viewer segítségével megtekinthetők a Natura 2000 területek részletes leírásai és térképei az Európai Unió egész területén, beleértve a különböző folyószakaszokat is.

Több keresési opció áll rendelkezésre:

²⁴ Az EÚ-k listája a Natura 2000 Viewer felületén tekinthető meg (<http://natura2000.eea.europa.eu/>), illetve az egyes országok/régiók Natura 2000 területekért felelős hatóságaitól is beszerezhető.

- egy adott térség Natura 2000 területeinek böngészése (ha vannak ilyenek) – például egy adott folyószakaszon. A helyszín, pl. a legközelebbi falu beírása után a térkép automatikusan ráközelít a kívánt területre, és megjelöli az ott található összes Natura 2000 területet;
- egy adott Natura 2000 terület elhelyezkedésének meghatározása, amennyiben ismert annak neve vagy kódja;
- egy adott, az élőhelyvédelmi irányelv szerint védett faj vagy élőhelytípus keresése és annak megállapítása, hogy annak védelmére mely területeket jelölték ki;

A térképen azonosított minden Natura 2000 területhez letölthető a megfelelő egységes űrlap (EÜ), amely azonosítja azokat a fajokat és élőhelytípusokat, amelyek céljára a területet kijelölték, a populációk becsült méretét és védettségi állapotát, valamint az adott terület jelentőségét az érintett fajok szempontjából.

A Natura 2000 Viewer térképeinek egy példája: a Maas (Meuse) folyó Verduntól északra, Lorraine, Franciaország. A madárvédelmi irányelv alapján kijelölt különleges védelmi területet piros szín jelöli, kék színnel pedig az élőhelyvédelmi irányelv alapján kijelölt közösségi jelentőségű természeti terület van jelölve (helyenként átfedik egymást).

10. cikk – a Natura 2000 hálózat ökológiai egységességének javítása.

A Natura 2000 hálózat legfontosabb területeinek kijelölésén túlmenően az élőhelyvédelmi irányelv 10. cikke azt is előírja a tagállamok számára, hogy törekedjenek a hálózat ökológiai egységességének javítására a szélesebb természeti környezetben a táj mindazon jellemzőinek fenntartása, illetve adott esetben fejlesztése révén, amelyek kulcsfontosságúak a vadon élő állatok és növények számára – ilyenek lehetnek például a vándorlás vagy a terjedés során használható vándorlási folyosók vagy tranzithelyek.

A **Natura 2000 kezelési tervek**, ahol léteznek ilyenek, sok esetben felvázolják a terület védelmi célkitűzéseit és az adott célkitűzések eléréséhez szükséges intézkedéseket. Ezért hasznos információforrásként szolgálhatnak a belvízi szállítás fejlesztői számára, hiszen:

- ismertetik mindazon élőhelyek és fajok ökológiai követelményeit, amelyek céljára az adott területet kijelölték, hogy egyértelmű legyen, mit és miért kell megóvni;
- elemzik a terület társadalmi-gazdasági és kulturális körülményeit, valamint a különböző földhasználati típusok, illetve az ott jelen lévő fajok és élőhelyek közötti kapcsolatokat;
- azonosítják a fajokat és élőhelytípusokat veszélyeztető tényezőket;
- kifejtik a terület védelmi célkitűzéseit;
- azonosítják mindazon gyakorlati kezelési intézkedéseket, amelyeket a terület kedvező védettségi állapotának eléréséhez meg kell hozni, és meghatározzák, hogyan egyeztethetők össze ezek az intézkedések az adott terület egyéb földhasználati gyakorlataival;
- az előkészítési és végrehajtási fázisba bevonják a terület védelmében érdekelt feleket.

2.5.2. A Natura 2000 területeket érintő új fejlesztések

Míg az élőhelyvédelmi irányelv 6. cikkének (1) és (2) bekezdései a Natura 2000 területek napi szintű kezelésére és védelmére vonatkoznak, a 6. cikk (3) és (4) bekezdései meghatározzák, hogy milyen eljárás szerint kell megtervezni a Natura 2000 területeket érintő új fejlesztéseket²⁵.

Ezzel a lépésenkénti eljárással az 5. fejezet foglalkozik részletesen, lényegét tekintve azonban azt írja elő, hogy a Natura 2000 területekre valószínűleg jelentős negatív hatást gyakorló minden tervet és projektet **megfelelő vizsgálatnak** kell alávetni a hatások részletes tanulmányozása érdekében, tekintettel a terület védelmi célkitűzéseire.

A megfelelő vizsgálat eredményeitől függően az illetékes hatóság vagy adott állapotában elfogadja a tervet vagy a projektet, amennyiben meggyőződött arról, hogy az nem fogja hátrányosan befolyásolni az érintett terület integritását, vagy a megállapított hatás mértékétől függően az illetékes hatóság előírhatja, hogy

- dolgozzák át a tervet vagy a projektet a Natura 2000 területre gyakorolt hátrányos hatások kiküszöbölése érdekében;
- hozzanak hatáscsökkentő intézkedéseket a negatív hatások megszüntetése érdekében, vagy tartsanak be bizonyos feltételeket a folyók ökoszisztémájának megváltoztatása, korszerűsítése és karbantartása, vagy az azokhoz tartozó infrastruktúrák kiépítése során, úgyszintén a negatív hatások kizárása érdekében;
- keressenek kevésbé káros alternatív megoldásokat.

Kivételes körülmények esetén adott tervet vagy projektet annak ellenére jóvá lehet hagyni, hogy az káros hatással van egy vagy több Natura 2000 terület integritására, feltéve hogy betartják az élőhelyvédelmi irányelvben megfogalmazott eljárási biztosítékokat (6. cikk (4) bekezdés). Ezért ha bizonyítható, hogy nem léteznek alternatív megoldások, és a terv vagy a projekt **fontos közérdeken alapuló kényszerítő ok miatt** szükségesnek minősül, akkor a projekt jóváhagyható, feltéve, hogy megfelelő kiegyenlítő intézkedéseket hoznak a Natura 2000 hálózat általános koherenciájának biztosítására.

²⁵ Ez a közösségi jelentőségű természeti területekre, a különleges természetmegőrzési területekre és a különleges védelmi területekre vonatkozik, és nemcsak a Natura 2000 területeken belüli tervekre és projektekre alkalmazandó, hanem az azokon kívüliekre is, amennyiben azok jelentős hatást fejthetnek ki az adott terület fajainak és élőhelyeinek védelmére. Egy folyó felső szakaszán létesített gát például megváltoztathatja vagy megszüntetheti a folyó valamely alsó szakaszán élő madarak különleges védelmi területen található vizes élőhelyének rendszeres elárasztását.

2.5.3. Új fejlesztések és azok kapcsolódása a fajok szigorú védelméhez

A Natura 2000 hálózat legfontosabb területeinek védelme mellett a két irányelv azt is megköveteli a tagállamoktól, hogy hozzájáruljanak az Európai Unió területén természetesen előforduló összes vadon élő madárfaj, valamint az élőhelyvédelmi irányelv IV. és V. mellékletében felsorolt további fajok védelmének általános rendszerét. Ezek a rendelkezések a védett területeken belül és azokon kívül is alkalmazandók.

A pontos feltételeket a madárvédelmi irányelv 5. cikke határozza meg, továbbá (az állatokra vonatkozóan) az élőhelyvédelmi irányelv 12. cikke és (a növényekre vonatkozóan) 13. cikke²⁶.

Ezek egyebek mellett előírják a tagállamok számára az alábbiak megtiltását:

- szándékos zavarás, különösen pázás, utódnevelés, áttelelés és vándorlás idején;
- a szaporodó- vagy pihenőhelyek károsítása vagy elpusztítása;
- tojások és fészkek szándékos elpusztítása, valamint védett növények gyökerestől való kiszedése vagy elpusztítása.

Mivel egyes védett fajok potenciálisan érzékenyek az élőhelyüket érintő hosszú távú beavatkozásokra, ezeket a rendelkezéseket a Natura 2000 területeken kívül található belvíziút-fejlesztések mérlegelésekor is figyelembe kell venni. Ennek akkor lehet jelentősége, ha adott fejlesztésre egy ritka vagy veszélyeztetett faj, mint például a tok (*Acipenser sturio*) vagy a Rhône-vidéki bucó (*Zingel asper*) vándorlási vagy elterjedési útvonalán kerül sor, amennyiben a fejlesztés jelentős mértékben akadályozhatja a vándorlást, vagy a szaporodóhelyek károsítását vagy elpusztítását okozhatja a Natura 2000 területeken kívül.

2.6. Víz-keretirányelv

Végül szót kell ejteni a víz-keretirányelvről is, mivel annak rendelkezései közvetlenül érintik úgy a madárvédelmi és az élőhelyvédelmi irányelv végrehajtását, mint a belvízi szállítási ágazatot.

A 2000 decemberében elfogadott víz-keretirányelv²⁷ általános célja a vízi ökoszisztémák és a tőlük függő élőhelyek további állapotromlásának megakadályozása, illetve a jelenlegi állapotuk védelme és javítása a **jó állapot 2015-ig**²⁸ való elérése érdekében. A felszíni vizek esetében (pl. folyók, csatornák, tavak stb.) a víz minőségét **ökológiai és kémiai állapota** együttesen határozza meg.

A víz-keretirányelv alkalmazásában Európa víztestei különálló vízgyűjtő kerületekre vannak felosztva, hogy lehetővé váljon a teljes vízgyűjtő kezelésének legmegfelelőbb szintű – vagyis a földrajzi és víztani egység szerinti – koordinációja, amely így kiléphet a korábban jellemző, szétaprózott közigazgatási vagy politikai határok közül.

Minden ilyen vízgyűjtőre környezetvédelmi célkitűzéseket határoznak meg és intézkedési programot irányoznak elő a vízgyűjtő jó állapotának 2015-ig való elérése érdekében. E

²⁶ Lásd: Az élőhelyvédelmi irányelv szerinti, a közösségi jelentőségű állatfajok szigorú védelméről szóló útmutató http://ec.europa.eu/environment/nature/conservation/species/guidance/index_en.htm

²⁷ A vízpolitika terén a közösségi fellépés kereteinek meghatározásáról szóló 2000/60/EK irányelv. HL 327., 2000.12.22.

²⁸ Vagy a jelentősen módosított víztestek esetén a jó ökológiai potenciál.

környezetvédelmi célkitűzések és az intézkedési program jelentőségét az európai víztestekkel kapcsolatos első értékelés is hangsúlyozza, amely szerint az Európai Unióban található víztestek közel 40%-a annyira rossz állapotban van, hogy fennáll a víz-keretirányelvben megfogalmazott környezetvédelmi célkitűzések elmulasztásának a kockázata²⁹.

Minden vízgyűjtőhöz **vízgyűjtő-gazdálkodási terv (RBMP)** készül. A terv a víz-keretirányelv VII. melléklete szerint többek között a következőket tartalmazza:

- a vízgyűjtőn belül található víztestek jellemzőinek ismertetése;
- a jelentős terhelések, valamint az emberi tevékenységek hatásainak összefoglalása;
- a különböző víztestek állapotát bemutató térkép: felszíni vizek (ökológiai és kémiai állapot), felszín alatti vizek (kémiai és mennyiségi állapot) és védett területek;
- a vízgyűjtő területén található összes felszíni vízhez, felszín alatti vízhez és védett területhez meghatározott környezetvédelmi célkitűzések felsorolása (a 4. cikknek megfelelően), valamint a 4. cikk (4)–(7) bekezdése szerinti mentességek azonosítása;
- a vízhasználat gazdasági elemzésének összegzése;
- a víztest jó állapotának 2015-ig való megteremtéséhez kidolgozott intézkedési program összegzése.

A dokumentum véglegesítésének időpontjában (2012. május) 23 tagállam³⁰ fogadta el és mutatta be a Bizottságnak saját vízgyűjtő-gazdálkodási tervét. Ezek ellenőrzése után a Bizottság a 2012 novemberére ütemezett 3. végrehajtási jelentésben³¹ közzéteszi a vízgyűjtő-gazdálkodási tervek értékelését az európai vízkinccs megőrzésére irányuló terv szerves részeként³². A 2006 novemberében a közös végrehajtási stratégia keretében a tagállamok és az érdekelt felek részvételével elfogadott, a víz-keretirányelvről és a hidromorfológiai terhelésről szóló szakpolitikai dokumentum³³ a jobb szakpolitikai integrációra vonatkozó ajánlásokat és irányadó gyakorlati módszereket fogalmazott meg.

Nyilvánvaló, hogy a víz-keretirányelv és a madárvédelmi és élőhelyvédelmi irányelv között erős szinergiák vannak, hiszen mindkettő lényegében hasonló célokat tűz ki maga elé a folyók állapotromlásának megakadályozása és (ökológiai) állapotuk javítása tekintetében. A víz-keretirányelv és a madárvédelmi és élőhelyvédelmi irányelv közötti összefüggést a 6. fejezet vizsgálja meg részletesebben a belvízi utak vonatkozásában.

²⁹ A Bizottság közleménye: A fenntartható vízgazdálkodás irányában az Európai Unióban – A 2000/60/EK víz-keretirányelv végrehajtásának első szakasza [COM(2007) 128 végleges].

³⁰ http://ec.europa.eu/environment/water/participation/map_mc/map.htm

³¹ A víz-keretirányelv végrehajtásával kapcsolatos korábbi jelentések a következő webhelyen találhatóak:

http://ec.europa.eu/environment/water/water-framework/implprep2007/index_en.htm

³² http://ec.europa.eu/environment/water/blueprint/index_en.htm

³³ http://circa.europa.eu/Public/irc/env/wfd/library?l=/framework_directive/thematic_documents/hydromorphology/hydromorphology/_EN_1.0_&a=d
http://circa.europa.eu/Public/irc/env/wfd/library?l=/framework_directive/thematic_documents/hydromorphology/technical_reportpdf/_EN_1.0_&a=d

3. EURÓPA FOLYÓI: FONTOS ERŐFORRÁS

3.1. A folyók multifunkcionális szerepe

Európában számos folyóvíz található a rövid, kis vízgyűjtő területtel rendelkező hegyi patakoktól a hosszú, mély fekvésű folyókig, amelyek akár több száz kilométer hosszúságúak is lehetnek. Az egyes folyók jellemzői nagymértékben függenek az elhelyezkedésüktől és sok más tényezőtől, mint például a felszín alatti rétegek geológiájától, a talajtípusoktól, a lejtéstől és az éghajlati viszonyoktól. Ennek következtében a folyók rendkívül sokszínűek és nagyon dinamikusak, folyamatosan változnak a forrásvidék és a torkolat között. Az Európai Unióban nagyjából 50 nagy folyó található, amelyek közül 20 vízgyűjtő területe nagyobb, mint 50 000 km². Ezek mindegyikéhez jelentős mellékfolyó-hálózat tartozik.

A folyók Európa gazdaságának és társadalmi jólétének fontos multifunkcionális erőforrásai, amelyek számos különböző ágazatot szolgálnak ki. A folyórendszerek egyedi jellemzőitől és elhelyezkedésétől függően a folyók ivóvizet biztosítanak, vagy mezőgazdasági, ipari vagy hűtési célra szolgáltatnak vizet. Egyes esetekben többek között az energiatermelésben, a hajózásban, a kavics- és homokkitermelésben, a halászatban, a szabadidős tevékenységekben és az idegenforgalomban is szerepet kapnak.

Az egészséges folyami ökoszisztémák sok fontos árut és szolgáltatást ingyenesen biztosítanak a társadalom számára. Fontos édesvízforrásként szolgálnak és tisztítóközpontként működnek, eltávolítva a folyómederből és az azt övező vízgyűjtő területről a felesleges tápanyagokat és szennyeződések. Megakadályozzák az eróziót és megtartják a talajt, a tápanyagokat és az üledékeket, továbbá természetes pufferként működnek az árvizek ellen, befogadva a felesleges csapadékvizet a jelentős csapadékhozamú időszakokban. Ezt a gazdasági értéket azonban sokszor nem veszik észre, mert a folyókra úgy tekintenek, mint „piaci” értékkel nem bíró közösségi javakra. Ennek eredményeképpen az egészséges folyórendszerek társadalmi előnyeit ritkán veszik figyelembe az esetleges hátrányok felmerülése esetén³⁴.

³⁴<http://www.teebweb.org/>

A folyók ökológiai jelentősége		
Bár a folyók Európa területének csak egy apró részét képviselik, jelentős mértékben hozzájárulnak az európaiak jólétéhez		
ELLÁTÁSI SZOLGÁLTATÁSOK	SZABÁLYOZÁSI SZOLGÁLTATÁSOK	KULTURÁLIS SZOLGÁLTATÁSOK
<p><i>A folyami ökoszisztémákból származó termékek</i></p> <p>Élelmiszerek és nyersanyagok, ideértve számos növényi és állati eredetű, illetve más organizmusokból előállított élelmiszerterméket, valamint olyan anyagok, mint pl. a fa. Édesvíz: a folyók fontos szerepet játszanak az édesvízellátásban és -szabályozásban. Energia: fa- és vízenergia. Genetikai erőforrások, beleértve az állattenyésztésben és a növénytermesztésben, illetve a biotechnológiában használt géneket és genetikai információkat. Szállítás: Alapvető szerep az áruk és emberek szállításában – úgy üzleti, mint szabadidős célból.</p>	<p><i>Az ökoszisztémák folyamatainak szabályozásából adódó előnyök</i></p> <p>Éghajlat-szabályozás: a folyami ökoszisztémák befolyásolni tudják az éghajlatot. Betegség-szabályozás: a folyami ökoszisztémák változásai közvetlenül befolyásolják a kórokozó-átvivőket, például a szúnyogok számát. Vízszabályozás: árvízvédelem, aszálycsökkentés stb. Eróziógátlás: a folyó menti és ártéri növénytakaró fontos szerepet tölt be a talaj megtartásában és a folyó által okozott erózió megakadályozásában. Víz tisztítás: a folyami ökoszisztémák segítséget nyújtanak a szerves hulladékok kiszűrésében és lebontásában.</p>	<p><i>A folyami ökoszisztémákból származó, nem anyagi természetű előnyök</i></p> <p>Szabadidős tevékenységek és ökoturizmus Eszétikai Oktatási Helyi kötődés Kulturális örökség Spirituális és vallási</p>
		<p>TÁMOGATÓ SZOLGÁLTATÁSOK</p> <p><i>Vagyis az összes többi ökoszisztéma-szolgáltatás biztosításához szükséges szolgáltatások</i></p> <p>Talajképződés Tápanyagkörforgás Elsődleges termelés Biológiai sokféleség (élőhelyek és fajok)</p>

Az ökoszisztéma-szolgáltatások gazdasági értékének kiaknázása

Az Alsó-dunai Zöld Folyosóra (LDGC) vonatkozó megállapodás értelmében helyreállításra kerül a Duna mentén 2236 km² ártér, oldalág és a hozzájuk tartozó élőhelyek a régió hatékonyabb árvízvédelme érdekében. A helyreállítási munka teljes becsült költsége 50 millió EUR, és az mintegy 2100 millió m³ árvízviszataró kapacitást eredményezne. Ez már önmagában komoly megtakarítást jelentene a 2010-es árvizek következtében Romániában felmerült költséghez képest, amely egyedül Romániában 59 millió euróra rúgott. Ezen túlmenően a helyreállítás becslések szerint évi 112 millió eurót biztosítana kiegészítő ökoszisztéma-szolgáltatások formájában a halászat, az erdőgazdálkodás, a tápanyagmegőrzés és a rekreáció területén.³⁵

³⁵ Costs and Socio-Economic Benefits associated with the Natura 2000 Network, Output of the EC project "Preparatory Actions for Natura 2000" (A Natura 2000 hálózathoz kapcsolódó költségek és társadalmi-gazdasági előnyök, a „Natura 2000 előkészítő műveletei” című EK-projekt eredménye, átdolgozott végleges kiadás, 2010. október.

3.2. Európa folyóinak környezetvédelmi állapota

Számos európai folyó többszintű felhasználása hatalmas nyomás alá helyezte ezt az értékes erőforrást az elmúlt 150 évben, aminek eredményeképpen mára kevés jelentősebb mély fekvésű folyó természetes állapotát sikerült megőrizni. A változó fokú szennyeződésnek és a magas tápanyagterhelésnek való kitettség mellett, amelyek a vízminőség romlásához vezetnek, sok folyó mélyreható hidromorfológiai változásokon is keresztülment számos különböző okból.

A vízgyűjtők víz-keretirányelvvel kapcsolatos első jellemzése alapján (5. cikk)³⁶, az EU-tagállamok többsége azt jelezte, hogy a víztestek hidromorfológiai állapotát leginkább befolyásoló alapvető tényezők a városfejlesztéssel kapcsolatos terhelések, az árvízvédelem, az energiatermelés, beleértve a vízenergiát is, a belvízi hajózás, valamint a mezőgazdasági célú kiegyenesítés és lecsapolás. Az Európa folyóira vonatkozó legutóbbi felmérés szerint az Unióban található víztestek mintegy 40%-a meggyengült állapotban van, és fennáll annak kockázata, hogy ezek esetében a víz-keretirányelv környezetvédelmi célkitűzései nem teljesülnek.

3.2.1. Az európai folyókra ható főbb terhelések

Az Európai Környezetvédelmi Ügynökség³⁷ adatai szerint a jó ökológiai állapot vagy potenciál el nem érésének kockázatát növelő főbb tényezők az európai folyók esetében a következők:

- **A tápanyagok feldúsulása** (eutrofizáció) – az európai vízfolyásokba bekerülő egyik legalapvetőbb szerves szennyeződés az Európa nagy népsűrűségű és iparilag fejlett területeiről származó szerves hulladék. A nagymértékű szerves szennyeződés csökkenti a víz oxigénkoncentrációját, és ezáltal hatással van minden folyami fajra és élőhelyre. Mindazonáltal az elmúlt 15 évben az európai folyókban fokozatosan csökkent a szerves anyagok koncentrációja és a tápanyagok mennyisége.
- **Hidromorfológiai terhelés** (beleértve a folyószabályozást is) – ez az ember által a vízfolyásokon végrehajtott fizikai változtatásokat jelenti, például a víztározók építését vagy az energiatermelést (hidroelektromos gátak), a csatornázási és hajózási építményeket, a területek lecsapolását és öntözését, a karbantartási munkákat (vízfolyást akadályozó elemek eltávolítása, üledékeltávolítás stb.). Az ilyen intézkedések következtében a folyók elválhatnak az ártértől, ami pedig negatív hatást válthat ki a folyóktól függő élőhelyekre és fajokra. Az intézkedések ezenkívül megzavarhatják a folyó üledékrendszerét (erózió, szállítás és lerakódás) és/vagy megszakíthatják a folyó folyamatosságát, ami jelentős hatással lehet a vízi szervezetekre, például a vándorló halak felvízi és alvízi vándorlásának akadályozásával vagy a vízfolyások és -hőmérsékletek megváltoztatásával.

További terhelések:

- **Savasodás** – a pH-szint csökkenése a kén- és nitrogén-oxidoknak a vízgyűjtő területen való lerakódása következtében (a fosszilis tüzelőanyagok égése miatt).

³⁶ A Bizottság közleménye: A fenntartható vízgazdálkodás irányában az Európai Unióban – A 2000/60/EK víz-keretirányelv végrehajtásának első szakasza [COM(2007) 128 végleges].

³⁷ Az európai környezet – Jelenlegi helyzet és kilátások 2010, az édesvizek minősége, valamint a környezetvédelmi célú pénzügyi eszköz (LIFE) és az európai folyók, 2007.

- **Szerves mikroszennyezők** – a peszticidek megnövekedett használata és más szerves anyagok előállítása a vízfolyások szennyeződéséhez vezetett. A vízi környezetbe bejutó peszticideknek jelentős hatásuk lehet a növény- és állatvilágra, továbbá korlátozhatják a víz ivóvízkivételre való felhasználását.
- **Nehézfémek** – az európai folyók esetében a fő forrásukat az ipari és bányászati létesítmények jelentik. A nehézfémek koncentrációja az európai folyókban ugyanakkor csökken.

Ahogy az a fenti áttekintésből is kiderül, sok európai folyó már erősen szabályozott és szennyezett a különféle társadalmi-gazdasági tevékenységek következtében, olyannyira, hogy már nem képes természetes hidromorfológiai funkciói teljes körét ellátni, illetve teljes ökológiai értéket nyújtani. Más folyók továbbra is rendelkeznek viszonylag természetes állapotú szakaszokkal, amelyek dinamikus és szabad folyásúak, és kiemelkedő ökológiai értéküket is őrzik.

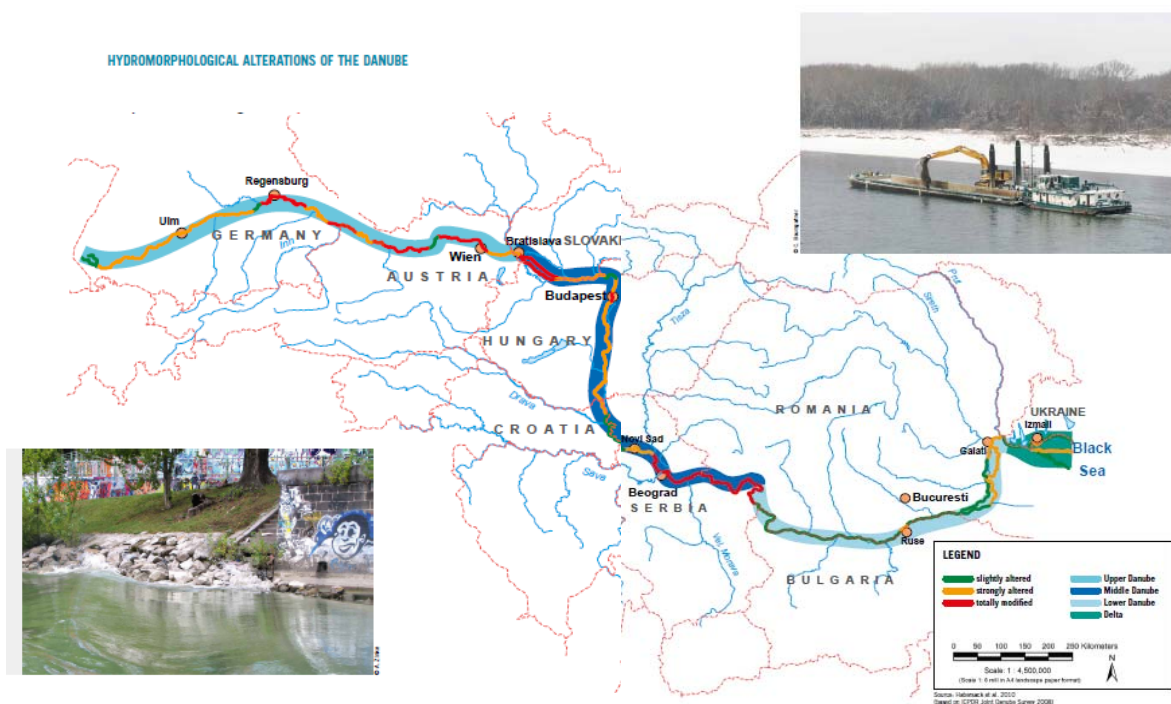
A Dunát és a Rajnát érintő hidromorfológiai változások hatásai

Sok más európai folyóhoz hasonlóan a Dunára és a Rajnára is erősen hatnak az emberi tevékenységek, így többek között az intenzív hajózás és az élőhelyek vízpépítési projektek révén való megváltoztatása. Sok folyószakasz természetes szerkezetét megváltoztatták, ideértve a mélységüket és a szélességüket, a vízjárást, a természetes üledékmozgást és a halak vándorlási útvonalait. Gátak és víztározók épültek szinte minden hegyvidéki területen és egyes mély fekvésű térségekben, illetve hajóutakon is, miközben a mélyebb fekvésű területeken a folyók középső és alsó szakaszán igen elterjedté váltak a töltések és az öntözőrendszerek.

Ennek eredményeképpen:

- a Duna több mint 80%-a árvízvédelmiileg szabályozott, és teljes hosszának mintegy 30%-a fel van duzzasztva vízenenergia-termelés céljára;
- a Duna mellékfolyóinak körülbelül a felét használják vízenenergia-termelésre; a Duna medencéjében található vízerőművek teljes áramtermelési kapacitása csaknem 30 000 MW;
- a Duna főbb mellékfolyói mentén több mint 700 gátat és duzzasztógátat létesítettek;
- a Rajna mentén a Bázeli és Karlsruhe közötti vízenyős réteg területe 87%-kal csökkent a töltések és a folyókanyarokat levágó csatornák építése következtében.

Forrás: ICPDR 2010 és Umweltbundesamt 2006.

3.2.2. Az európai folyókat érintő új kihívások

A folyók helyzetét is új kihívások nehezítik: **például az éghajlatváltozás vagy az idegenhonos özönfajok**. Az éghajlatváltozás kontextusában egyre több bizonyíték van arra, hogy a jéggel való lefedettség időtartamában, a folyók vízhozamában, a hőreagzétségben, a tápanyagok rendelkezésre állásában és a növekedési időszak hosszában bekövetkező, éghajlati eredetű változások befolyásolják a fajok összetételét és a táplálékháló szerkezetét. Az éghajlatváltozás jelentős változásokat hozhat a folyók vízjárásában is.

Az víz hőmérséklete az egyik olyan paraméter, amely meghatározza a vízi ökoszisztémák általános egészségét. A legtöbb vízi szervezet (pl. a lazacfélék) csak egy adott hőmérséklet-tartományt viselnek el, amely meghatározza térbeli elterjedésüket a folyók mentén vagy egy bizonyos régióban. Az éghajlatváltozás egyes vízi állatfajok kipusztulását is eredményezheti, de legalábbis módosíthatja a folyórendszeren belüli elterjedésüket, illetve északabbra tolhatja elterjedési területüket, ha semmi sem akadályozza meg azt, hogy a megfelelő élőhelyek hiánya vagy állapotromlása, illetve a vízfolyásokban fellépő akadályok miatt ezek bekövetkezzenek.

Az idegenhonos özönfajok is egyre nagyobb fenyegetettséget jelentenek Európa folyóira nézve. Egy új keletű felmérés szerint az európai édesvizekben 296 gerinctelen faj és 136 halfaj idegenhonos fajnak tekintendő³⁸. A DAISIE elnevezésű, uniós finanszírozású kutatási nagyprojekt³⁹ szintén arra a következtetésre jutott, hogy az európai belvízi területekre bejutó idegenhonos fajok elsődleges érkezési útvonalai a következők: víztestek készletezése a külterjes halgazdálkodás és a sporthorgászat támogatására (30%), az intenzív akvakultúra (27%) és a hajók általi passzív szállítás (25%).

Az idegenhonos özönfajok hatásai súlyos társadalmi-gazdasági következményekkel is járnak. Jelentős termelési veszteségeket okozhatnak (pl. a halászati és akvakultúras termelés csökkenését, az ipari célra rendelkezésre álló és megfelelően hozzáférhető vízmennyiség csökkenését; ezenkívül ronthatják a belvizek hajózhatóságát is), továbbá az értékes ökoszisztéma-szolgáltatások (pl. víztisztítás, tápanyagkörforgás) romlását eredményezhetik.

A Majna–Duna-csatorna kapcsán az idegenhonos özönfajokról szerzett tapasztalatok

Ismert, hogy a különböző vízi rendszerek mesterséges összekötése, például ember alkotta csatornák segítségével, az idegenhonos özönfajok elterjedését okozza, hiszen fizikai kapcsolatot létesít két különböző folyórendszer között – erre emberi beavatkozás nélkül aligha kerülhetne sor. Ez idegenhonos fajok bejutásával jár, amelyek így összekeverednek/versenyeznek a helyi fajokkal. A Rajnát és a Dunát összekötő Majna–Duna-csatorna 1992-es megnyitása különösen lehetővé tette számos ponto-kaszpikus faj Észak- és Nyugat-Európába való beözönlését. Arra lehet számítani, hogy a Majna–Duna-csatornán keresztül a közeljövőben további ponto-kaszpikus fajok települnek át az Északi-tenger medencéjébe (Gollasch és Nehring, 2006).

3.3. A folyók jelentősége a biológiai sokféleség fenntartásában

A folyók szerkezeti összetettségét és rendkívül dinamikus természete különlegesen gazdag ökoszisztémává teszi őket, amelyek biztosítják a környező vidék vér- (illetve ez esetben víz-) ellátását. A folyók nemcsak értékes élőhelyek, hanem létfontosságú ökológiai folyosók is,

³⁸ EKÚ-jelentés, 2010. március: 10 üzenet 2010-re – édesvízi ökoszisztémák.

³⁹ <http://www.europe-aliens.org/>

amelyek előmozdítják a fajok terjedését és vándorlását olykor nagy távolságokon és különböző biogeográfiai zónákon át.

A folyók ezen túlmenően jelentős hatást gyakorolnak az őket övező vízgyűjtő területre is – akár árvízlekeésekkel, akár a felszín alatti vizek utánpótlásával, hogy csak néhány példát említsünk. Ez az oldalirányú kapcsolódás egymással összefüggő, víztől függő, vizes élőhelyek, így például ártéri erdők, mocsarak, lápok, nedves rétek stb. gazdag hálózatának kialakulásával jár, amelyek mindegyike tovább bővíti e természetes rendszerek általános biológiai sokféleségét.

Ennek eredményeképpen az egészséges természetes folyók és a hozzájuk tartozó árterek figyelemreméltoan gazdag biológiai sokféleségnek adnak otthont, fontos élőhelyet biztosítva Európa számos vadon élő növény- és állatfajának, ideértve a madárvédelmi és az élőhelyvédelmi irányelvben felsorolt több súlyosan veszélyeztetett fajt is.

A nagy folyók ökológiája

A nagy folyórendszerek többdimenziós ökoszisztémák, amelyekben a természetes zavarási rendszerek, például az árvizek és az aszályok, képezik a rendkívüli dinamika és heterogenitás alapját. Ezek az összetett erők és cserefolyamatok – amelyek három térbeli dimenzióban és időbeli (szezónális és év közbeni) változások formájában hatnak – sűrűn változó kapcsolati feltételeket és különösen szerteágazó élőhelyi rendszereket eredményeznek.

A folyók általában három fő szakaszra oszthatók – felső, középső és alsó szakasz. Mindegyik részre más-más abiotikus (vagyis nem élő) vonások (például hidromorfológia) és biológiai közösségek jellemzők.

- Az **abiotikus paraméterek** közé tartozik a lejtés, a szemcseméret, az üledékképződés, a vízturbulencia, az oxigéntartalom, a tápanyagok, a szennyező anyagok, a vízhőmérséklet stb.
- Míg az abiotikus paraméterek az élőhelyet és az életkörülményeket írják le, a **biológiai közösségek** az ökoszisztéma működésének fókuszpontjai. Magukban foglalják a folyó és a szomszédos parti menti zónák és árterek mind vízi, mind félvízi élőhelyeinek élő szervezetek. Mindezek a szervezetek viselkedésük és élettörténetük révén szorosan kapcsolódnak táplálékhálózathoz.
- A **hidromorfológia** a folyami struktúrák fizikai jellegére utal, ideértve a folyófeneket, a folyópartot, a folyó és a környező tájképi elemek (parti menti zóna és ártér) közötti kapcsolatokat, a hosszanti folytonosságot, valamint az élőhelyszerkezetet is.

A nagy folyórendszerek összetettségét és rendkívül dinamikus jellegét számos egyéb tényező is tovább növeli, például a természetes zavarási rendszerek (pl. árvizek és aszályok) és az ezekhez kapcsolódó üledékmozgási változások.

A folyók ökoszisztémáit gyakran változó kapcsolódási feltételek és cserefolyamatok jellemzik a velük szomszédos ökoszisztémák irányába (mellékfolyók, felszín alatti vizek és árvizek). A folyami élőhelyek és átmeneti zónák e folyamatosan változó mozaikjának legfontosabb következménye, hogy a természetes folyami környezetek kiemelkedően gazdag biológiai sokféleséget és – különböző időszakokban és változó kapcsolódási szintekkel – fontos élőhelyeket rejtenek számos faj számára.

Forrás: PLATINA kézikönyv.⁴⁰

⁴⁰<http://www.naiades.info/platina/downloads>

3.3.1. A Natura 2000 az EU legnagyobb mély fekvésű folyói mentén

A tavak és a folyók ökoszisztémái összességében a Natura 2000 területek mintegy 4%-át fedik le (EKÜ, 2010). Ezeket a két természetvédelmi irányelvben felsorolt édesvízi élőhelytípusok és fajok széles skálájához jelölték ki. Ide tartoznak az olyan közismert fajok, mint az atlanti-óceáni lazac (*Salmo salar*), a vidra (*Lutra lutra*) vagy a jégmadár (*Alcedo atthis*), valamint néhány kevésbé ismert faj, mint pl. a csókarák (*Austropotamobius pallipes*), a tompa folyamkagyló (*Unio crassus*) vagy a mocsári teknős (*Emys orbicularis*). Ugyanilyen területeket jelöltek ki számos veszélyeztetett vízfolyáshoz és a hozzájuk kapcsolódó élőhelyekhez is, pl. a part menti és ligeterdőkhoz, a nedves rétekhez, a nyirkos rétekhez és a lápokhoz is.

Ezen útmutató céljaira felmérés készült azokról a Natura 2000 területekről, amelyeket Európa 13 legfontosabb mély fekvésű folyója mentén jelöltek ki. Ez áttekintést nyújt a két természetvédelmi irányelvvel védett, a kijelölés indokaként leggyakrabban megnevezett édesvízi élőhelytípusokról és fajokról, valamint az egyes folyók mentén kijelölt Natura 2000 területek számáról – további részletek az I. mellékletben⁴¹.

⁴¹ Az egyes Natura 2000 területekkel kapcsolatos részletes információkat a Natura 2000 Viewer tartalmazza – részletek a 2. fejezetben www.natura2000.eea.europa.eu/

Az Európa 13 legfontosabb mély fekvésű folyója mentén kijelölt Natura 2000 területek térképe; forrás: Európai Bizottság, DG ENV.B.3, 2010. szeptember – részletes térképek az I. mellékletben

Folyó	Natura 2000 területek száma	Natura 2000 területek mérete (km ²)	Teljes hosszúság (km)	Natura 2000 területek által érintett hossz (km)	Natura 2000 területek által érintett hossz %-ban (km)
Duna	230	5 033,99	2 770,36	1 234,08	44,55%
Elba	174	1 708,89	1 087,29	681,07	62,64%
Ems	33	361,72	345,06	212,30	61,52%
Majna	100	202,04	473,15	65,70	13,89%
Maas (Meuse)	83	704,31	731,18	192,62	26,34%
Mosel	37	230,38	429,08	54,97	12,81%
Odera	71	1 627,69	823,75	605,13	73,46%
Rajna	199	1 423,09	1 159,96	448,62	38,68%
Rhone	52	591,89	910,62	233,40	25,63%
Schelde	17	150,31	268,05	57,24	21,35%
Szajna	31	490,89	673,65	121,03	17,97%
Visztula	53	990,10	895,68	276,41	30,86%
Weser	66	351,19	444,09	96,59	21,75%

Táblázat: Az Európa 13 legfontosabb mély fekvésű folyója mentén található Natura 2000 területek száma, valamint az egyes folyók Natura 2000 védettségű szakaszának aránya (a folyók teljes hosszúságát veszi figyelembe a forrástól kezdve, vagyis a nem hajózható részeket is). Forrás: Európai Bizottság, DG ENV.B.3, 2010. szeptember.

3.3.2. Az uniós védelem alatt álló édesvízi fajok és élőhelytípusok védettségi állapota

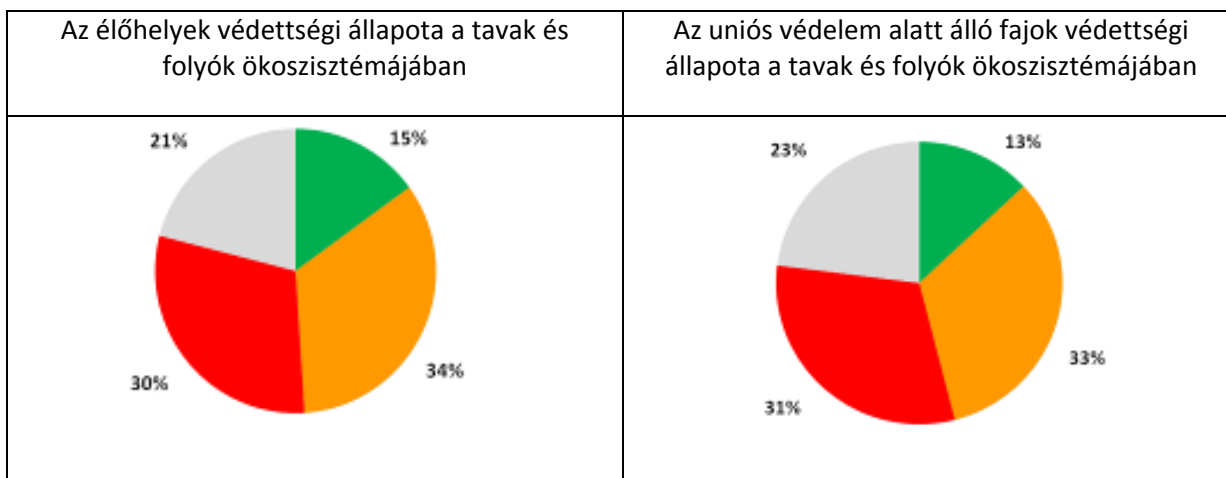
Az Európai Bizottság 2009-ben kiadta az első olyan szisztematikus értékelést, amely az élőhelyvédelmi irányelv értelmében védett legsebezhetőbb európai élőhelytípusok és fajok védettségi állapotával foglalkozik⁴². A 2001–2006-os időszakra vonatkozó eredmények azt mutatják, hogy a közösségi jelentőségű élőhelyek és fajok csupán csekély hányadáról mondható el, hogy védettségi helyzete kedvező: a felsorolt édesvízi élőhelyek 63%-a és az édesvízi fajok 64%-a „kedvezőtlen, rossz” vagy „kedvezőtlen, nem kielégítő” besorolást kapott, míg az élőhelytípusok közül csupán 15%, a fajok közül pedig mindössze 13% volt kedvező védettségi állapotban.⁴³

⁴² COM/2009/0358 végleges:

http://ec.europa.eu/environment/nature/knowledge/rep_habitats/index_en.htm

⁴³ Minden adat az EU-25-re vonatkozik, Románia és Bulgária nélkül.

Ez azt mutatja, hogy sok uniós jelentőségű édesvízi élőhely és faj rossz védeltségi állapotban van, állapotuk nagymértékben megromlott, így rendkívül érzékenyek a további változásokra. Ezért a madárvédelmi és az élőhelyvédelmi irányelv keretében jelentős erőfeszítésekre lesz szükség ahhoz, hogy helyreálljon ezek kedvező védeltségi állapota.

Jelmagyarázat: „kedvező” (zöld), „kedvezőtlen, nem kielégítő” (narancssárga), „kedvezőtlen, rossz” (piros) vagy „ismeretlen” (szürke). Forrás: ETC/BD, 2008.

3.4. A folyók használata a kereskedelmi belvízi szállításban

A folyók sokrétű felhasználási módjainak egyike a kereskedelmi áruk fuvarozása. Napjainkban az Európai Unióban található hajózható belvízi utak hálózata⁴⁴ több mint 40 986 km-t ölel fel (Eurostat). A törzshálózatot, amely a IV. és annál magasabb osztályba sorolt, a több mint 1000 tonnás vízi járművekkel is használható folyókat és csatornákat foglalja magában, több mint 12 000 km összefüggő vízi út, nagyjából 450 hajózsilip és több száz belvízi kikötő és átrakodási terület alkotja.

A nemzetközi jelentőségű főbb belvízi utakra vonatkozó európai megállapodást (AGN)⁴⁵ aláíró felek vállalták hogy saját, a megállapodás rendelkezéseinek megfelelő programjaik keretében létrehozzák a nemzetközi jelentőségű belvízi utak és kikötők hálózatát (E. vízi úti hálózat, lásd a térképet).

A nemzetközi jelentőségű belvízi utak hálózatát elsősorban, de nem kizárólagosan, négy fő európai unióbeli belvízi szállítási folyosó alkotja; ezek a következők:

- **Rajna-folyosó:** tartalmazza a Rajna teljes összefolyását és a Németország nyugati részén, Belgiumban, Hollandiában, Luxemburgban, valamint Franciaország és Svájc keleti részén található csatornákat;
- **Dél–keleti (Duna) folyosó:** tartalmazza a Duna teljes összefolyását a németországi Bajorországtól a Fekete-tengerig, továbbá minden mellékfolyót és hajózható csatornát, például a Majna–Duna-csatornát;
- **Kelet–nyugati folyosó:** tartalmazza az észak-németországi Mittelland-csatornát, valamint az Elba, az Odera és a Visztula összefolyásait;

⁴⁴ A hajózható belvízi utak az itt használt definíció szerint olyan folyók, tavak és csatornák, amelyek „szokványos terhelésű, legalább 50 tonna szállítási kapacitású hajók számára hajózhatók.”

⁴⁵ http://untreaty.un.org/unts/144078_158780/9/5/2638.pdf

- **Észak–déli folyosó:** tartalmazza a legnagyobb franciaországi folyókat (Szajna, Loire, Garonne, Rhone-Saone), azok hajózható mellékfolyóit és az Alsó-Rajna-vidék és a Földközi-tenger között húzódó összekötő csatornákat.

A kereskedelmi áruk belvízi hajókkal történő szállítása túlnyomórészt öt országra korlátozódik: Hollandia, Németország, Franciaország, Belgium és Románia. Ezen országok közül Németország és Hollandia teszi ki a piac háromnegyedét, elsősorban a Rajna folyosónak köszönhetően, amely önmagában az EU belvízi áruszállításának több mint a felét bonyolítja (Rajnai Hajózási Központi Bizottság, CCNR). Az EU 27 teljes szállítási volumenén belül az északdéli folyosó 16%-os, a kelet–nyugati folyosó pedig 2%-os részarányt képvisel. A Duna vízgyűjtőben évente hozzávetőlegesen 50 millió tonna áruforgalmat bonyolítanak (14%)⁴⁶.

3.5. A belvízi utak fejlesztése és kezelése, valamint a fejlesztésnek és kezelésnek a folyókra gyakorolt lehetséges pozitív és negatív hatásai

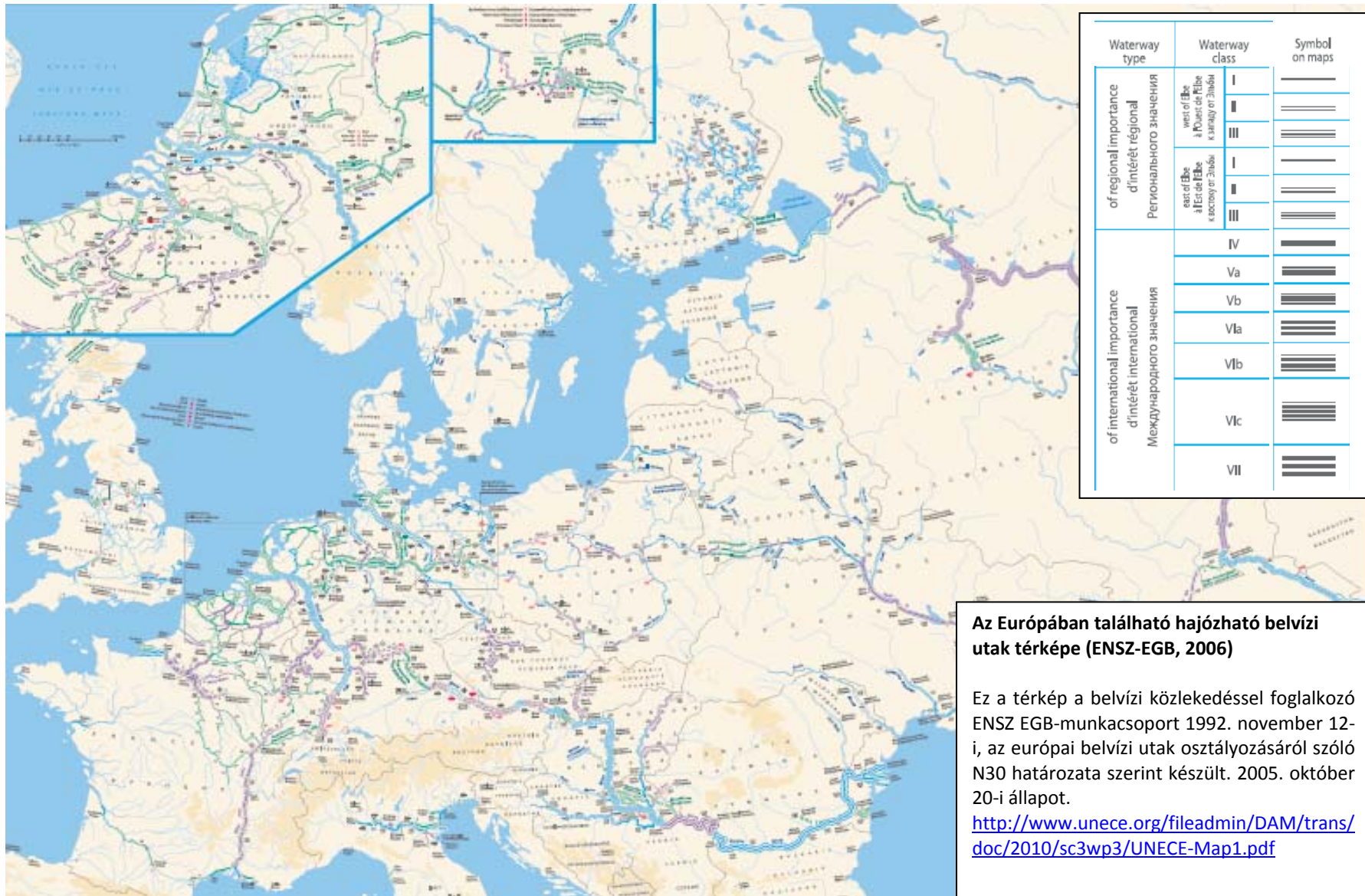
E fejezet hátralévő része összefoglalja mindazokat a hatásokat – pozitív és negatív hatásokat egyaránt –, amelyeket a belvíziút-fejlesztések gyakorolhatnak Európa folyóinak biológiai sokféleségére, valamint az EU két természetvédelmi irányelve által védett ritka és veszélyeztetett fajokra és élőhelytípusokra.

A potenciális hatásokat és a folyami ökoszisztémák összetett rendszerét ismerő belvízi úti infrastruktúra-tervezők a korábbiaknál egyszerűbben dolgozhatnak ki integrált terveket és projekteket saját ágazatukban, amelyek már a tervezési folyamat elején tekintetbe veszik az ökológiai és egyéb folyóhasználói szempontokat, illetve amelyek lehetőség szerint minden szempontból előnyös megoldásokat keresnek (lásd a 4. fejezetet).

Elő kell segítenie a tervek és projektek az élőhelyvédelmi irányelv 6. cikke szerinti környezetvédelmi értékelését is. Ha már a tervezési szakaszban összegyűjtik a belvízi utak fejlesztésének kockázataival és lehetséges következményeivel kapcsolatos információkat, azzal nemcsak a megfelelő vizsgálat minőségét javítják – amely egyébként hozzájárul a döntéshozatali eljárás felgyorsításához –, hanem lehetővé is teszik a fejlesztőknek, hogy már a projekt kidolgozásának kezdetén figyelembe vegyék ezeket a potenciális hatásokat, hogy azokat lehetőség szerint elkerüljék vagy minimálisra csökkentsék (lásd a 6. fejezetet).

Nyilvánvaló, hogy a belvízi szállítás javítását célzó új tevékenységek hatásai nemcsak a tervezett fejlesztés jellegétől, hanem az adott folyószakasz állapotától is függenek. A megromlott állapotú folyókon végrehajtott új fejlesztések valószínűleg kevesebb negatív következménnyel járnak, és komoly lehetőségeket rejtenek magukban a folyó ökológiájának javítása tekintetében. Az ilyen **minden szempontból előnyös megoldásokból** jelentősen profitálhat nemcsak a **belvízi hajózás** és a **természetvédelem**, hanem számos más, a folyóra épülő tevékenység és felhasználási mód is, például a szabadidős tevékenységek, az idegenforgalom vagy az árvízvédelem. Ha azonban egy folyószakasz még őrzi természetes dinamikáját és fontos ökológiai szerepét, a folyófejlesztési projektek nagyobb kockázatot hordoznak magukban, amelyek a folyó jelentős károsodását okozhatják.

⁴⁶ Az Európai Unió belvízi szállításának közép- és hosszú távú kilátásairól szóló tanulmány összefoglaló dokumentuma (Európai Bizottság, 2011).

Az Európában található hajózható belvízi utak térképe (ENSZ-EGB, 2006)

Ez a térkép a belvízi közlekedéssel foglalkozó ENSZ EGB-munkacsoport 1992. november 12-i, az európai belvízi utak osztályozásáról szóló N30 határozata szerint készült. 2005. október 20-i állapot.

<http://www.unece.org/fileadmin/DAM/trans/doc/2010/sc3wp3/UNECE-Map1.pdf>

3.5.1. A belvízi utak fejlesztésére és kezelésére irányuló tevékenységek lehetséges negatív hatásai az EU természetvédelmi jogszabályai által védett élőhelyekre és fajokra

Az alábbiakban összefoglaljuk azokat a lehetséges negatív hatásokat, amelyeket a belvízi utak fejlesztésére irányuló projektek gyakorolhatnak az EU természetvédelmi irányelvei értelmében védett élőhelyekre és fajokra. Nyilvánvaló, hogy a hatások helyszínről helyszínre jelentős mértékben eltérnek a folyók egyedi jellemzőitől, fizikai és ökológiai állapotától, a belvízi utak fejlesztésére irányuló tervezett intézkedések jellegétől és hatókörétől, valamint azoktól a fajoktól és élőhelyektől függően, amelyek céljára a területet kijelölték.

A jégmadár védelmére kijelölt adott folyószakaszon tervezett belvíziút-kezelési projekt például egészen más hatást fog kifejteni, mint egy olyan beruházás, amelyre egy nagyobb számú ritka és veszélyeztetett faj (halak, kétélűek, emlősök, madarak) és élőhelytípus (nyirkos rétek, part menti erdők, lápok stb.) védelmére kijelölt Natura 2000 folyón kerül sor. Az előző esetben lényegesen könnyebb lesz olyan, minden szempontból előnyös megoldásokat kidolgozni és olyan hatáscsökkentő intézkedéseket hozni, amelyek kielégítik úgy a belvízi szállítással, mint az azokkal a fajokkal kapcsolatos követelményeket, amelyek céljára a területet kijelölték. Ezért kiemelten fontos a belvíziút-kezelési projektek **eseti alapon** történő elbírálása.

- **Élőhelyek elvesztése, állapotromlása és szétaprózódása**

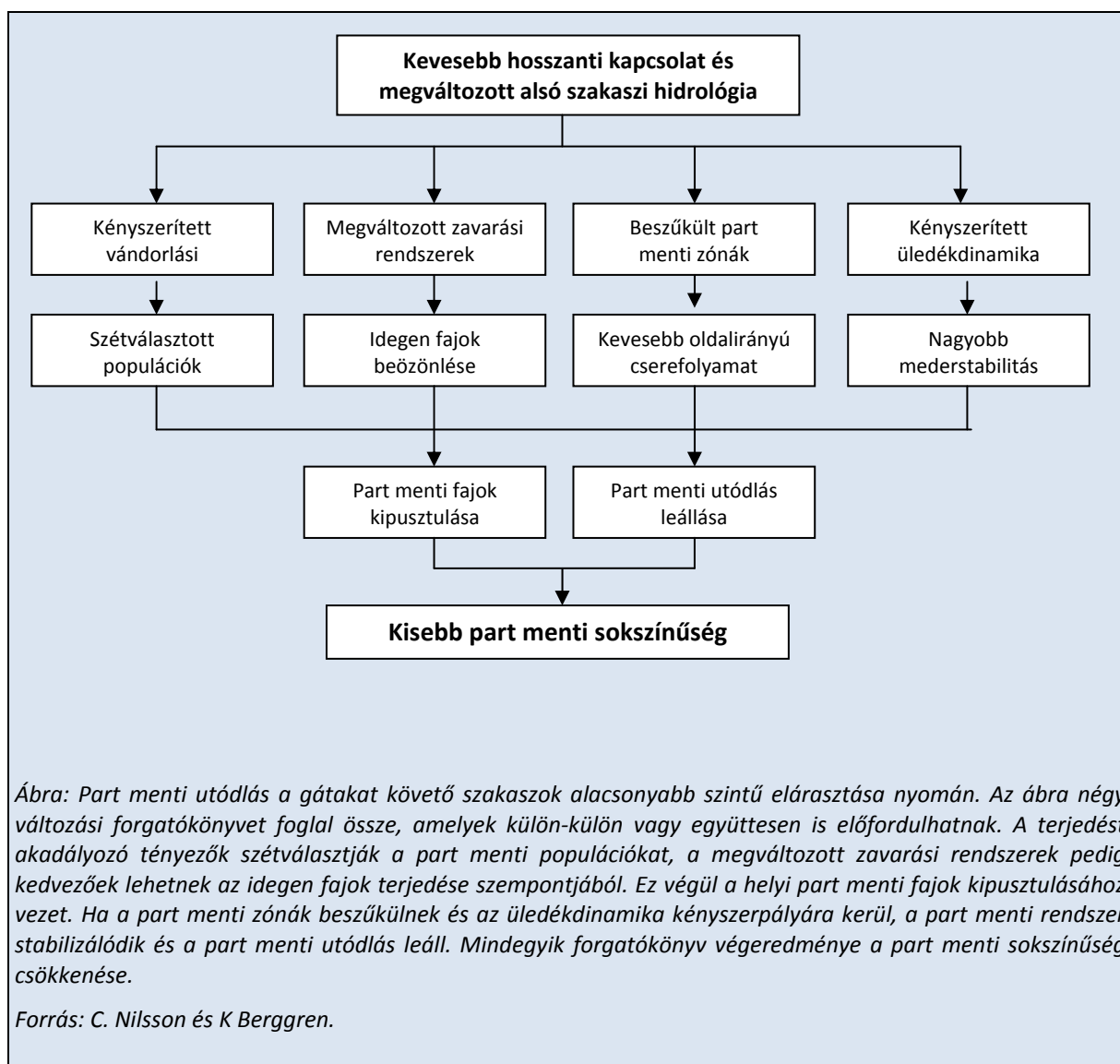
Megfelelő tervezés hiányában a víztestek fizikai módosítása hatással lehet az édesvízi rendszerek szokásos hidrológiai folyamataira, elválaszthatja a folyókat az ártéttől és a vizes élőhelyektől, illetve megváltoztathatja a víz és az üledék áramlását, hogy csak néhány példát említsünk. Ennek további hatásaként eltűnhetnek, állapotromlásra mehetnek keresztül és szétaprózódhatnak azok a természetes élőhelyek és fajok, amelyeknek a létezéséhez elengedhetetlenek a folyó természetes folyamatai. A veszteség jelentősége a hatás mértékétől, valamint az érintett élőhelyek ritkaságától és sebezhetőségétől függ, továbbá attól, hogy mennyire fontos táplálkozási, párási, visszavonulási és pihenőhelyek a különböző fajok, különösen az európai érdekelttségű fajok számára.

Az élőhelyek elvesztésének legnyilvánvalóbb formája maguknak az élőhelyeknek a közvetlen **fizikai lerombolása** (pl. földterületek kisajátítása, a part menti növényzet vagy a folyóban található szigetek és a kavicsos partok megszüntetése, ártéri területek lecsapolása, folyómeder stabilizálása stb.). A természetes hidromorfológiai folyamatok, az üledékegyensúly és a tápanyagkörforgás megszakítása ugyanakkor szintén jelentős élőhelyvesztéseket, állapotromlást és szétaprózódást eredményezhet⁴⁷. Egy oldalág elvágása például értékes élőhelyek, mint például ártéri erdők vagy nedves rétek kiszáradását vagy eliszaposodását vonhatja maga után. Ez nemcsak magának az élőhelynek az elvesztésével vagy állapotromlásával jár, hanem azon fajok kipusztulásához is vezethet, amelyeknek a létezése alapvetően függ az élőhelytől.

A **vízszintingadozás és a magas vízállás megakadályozása** szintén ronthatja a különféle vizes élőhelyek állapotát, illetve azok eltűnését is eredményezheti. A meder vízszintingadozása alapvető jelentőségű a marginális zónában és a meder más területein található átmeneti vizes élőhelyek egészséges állapota szempontjából (pl. mederközepi torlaszok). A vízszint mederhatárokon belüli stabilizálása jelentős hatást fejthet ki a vízi élőhelyek közösségeire, megszüntetve a Natura 2000 élőhelyek és fajok számára létfontosságú szezonálisan kitett élőhelyeket.

⁴⁷ Lásd még: Integrative study on hydromorphological alterations on the Danube (Összefoglaló tanulmány a Duna hidromorfológiai változásairól) (Habersack et al, 2010).

A magas vízállás szezonális jelensége nélkül a többé-kevésbé víztűrő part menti növényfajok gazdag keverékét például gyorsan felválthatja néhány olyan domináns faj, amely már nem képes biztosítani a sok faj számára elengedhetetlen változatos élőhelyi feltételeket. A magas vízállás kizárása megakadályozza a vízgyűjtő terület felszíni és felszín alatti vizeinek rendszeres feltöltődését is, ami pedig megszakítja az ökoszisztéma tápanyagkörforgását és megszünteti annak öntisztító képességét, ezzel az élőhelyek további állapotromlását és elvesztését okozva. Megjegyzendő ugyanakkor, hogy a magas vízállás megakadályozását célzó intézkedéseket a hajózási szempontokon kívül többféle okból hozhatnak (pl. árvízvédelem).

A **folyómedrek kiegyenesítése** felgyorsíthatja a víz sebességét, ami súlyosan erodálhatja úgy a folyómedret, mint a partvonalat, illetve bármely más sekély élőhelyi formát, például a kavicsátonyokat, amelyek rengeteg faj számára létfontosságúak. Ezt az eróziót sok esetben a folyómeder mesterséges megerősítésével, például a part kikövezésével vagy betonszerkezetekkel ellensúlyozzák, ami tovább rontja a folyó természetes folyamatait, és az értékes természetes élőhelyek további pusztulásához vagy állapotromlásához vezet. A folyási sebesség növelése a környező területek talajvízszintjének csökkenését is eredményezheti, ami az értékes vizes élőhelyek fokozottabb lecsapolásához és kiszáradásához vezet.

A folyó egyes szakaszainak a vízmélység és a vízsebesség szabályozása érdekében történő felduzzasztása szintén alapvetően megváltoztathatja a folyó és a környező területek morfológiai és hidrológiai feltételeit, és megszakíthatja az ökoszisztéma oldalirányú és hosszanti kapcsolatait.

A duzzasztott szakasztól felfelé a hordalék normál áramlása leállhat, illetve fokozatosan felhalmozódhatnak az üledékek és az iszap, ami amellett, hogy hátrányosan érinti a környező élőhelyeket, rendszeres kotrást és tisztítást is szükségessé tesz, amelyek mindegyike önmagában is további negatív következményekkel járhat. A felduzzasztott szakasz után számottevő erózió jelentkezhet, amely a folyómeder fokozatos mélyüléséhez vezethet, csökkentve a környező vízgyűjtő terület felszíni és felszín alatti vizeinek a szintjét, illetve ennek következtében további pusztulást és állapotromlást okozva a folyami és a folyó környéki élőhelyekben egyaránt.

A belvízi utak fejlesztésére irányuló tevékenységek és a megnövekedett hajóforgalom a víz zavarosságának és az üledékek felkeveredésének átmeneti vagy tartós növekedését is maga után vonhatja. Az üledékek felkavarodása különféleképpen hat a különböző vízi szervezetekre. A finom üledékek károsíthatják a vízi rovarok lárváinak légzőszerveit. A megnövekedett zavarosság nyomán csökken a fényerősség, ez pedig csökkenti a planktonok és a fenéki algák, valamint az edényes növényfajok által végzett fotoszintézist. A finom üledékek kavicsos partokon való lerakódása szintén változásokat idézhet elő egyes vízi szervezetek életkörülményeiben. Különösen jellemző a kavicsos területeket kedvelő fajok (pl. halak, rovarok) ívási és élőhelyeinek eltűnése a kavicsközi terek eltömődése miatt. Ráadásul ezek a köztes terek a legtöbb fenéken élő fajnak is menedéket nyújtanak áradások alkalmával.

Az élőhelyekben és a fajokban a hajók hullámai és hajócsavarjai is kárt tehetnek. Ezek a járművek méretétől, közlekedési gyakoriságától és sebességétől függően kimosódást eredményezhetnek a folyómederben és a parton. A rendszeres hullámtevékenység a növények gyökerestől való kitépését vonhatja maga után, továbbá megzavarhatja a fenéki növény- és állatvilágot és a halak ívási területeit.

- **A fajok megzavarása és kiszorítása**

A vízepítési munkák és a megnövekedett hajóforgalom megzavarhat bizonyos fajokat és felboríthatja azok életciklusát, különösen a fenéki növény- és állatvilág esetében, amelyek számára kiemelten fontos a jó vízminőség. Ezek a hatások lehetnek átmenetiek vagy tartósak, közvetlenek vagy közvetettek, helyben vagy távolabb is jelentkezhetnek, és a projektciklus különböző fázisaiban léphetnek fel.

A ritka és veszélyeztetett fajokat számos körülmény megzavarhatja, például a zaj, a víz zavarossága, a szennyezés, az emberi jelenlét, az üledékképződés, a rendszeres mozgások (pl. hullámtevékenység vagy hajócsavarok szívó hatása) stb. Mindez befolyásolhatja a fajok szaporodási, táplálkozási, visszavonulási, terjedési és vándorlási képességét. A hullámhatás például megzavarhatja az olyan folyami halak korai életszakaszait, amelyek kezdeti életterét a sekély területek jelentik⁴⁸.

Ha a zavarás mértéke számottevő, az az érintett fajok adott területről való eltűnését és az élőhelyhasználat megszűnését is maga után vonhatja, illetve rosszabb eredményekhez vezethet a túlélés és/vagy a szaporodás tekintetében. A ritka és veszélyeztetett fajok esetében a kisebb és átmeneti zavaroknak is súlyos következményei lehetnek az adott régióban való hosszú távú túlélés szempontjából.

⁴⁸ Kucera-Hirziger et al, 2008.

A zavarás mértéke sok tényezőtől függ, amelyeket értékelni kell úgy az adott zavaró hatás, mint a valószínűleg érintetté váló fajok függvényében (egyes fajok érzékenyebbek bizonyos zavaró tényezőkre, mint mások). A zavarás szintje és mértéke döntő a következmények szempontjából, akárcsak az, hogy léteznek-e a közelben más olyan minőségi élőhelyek, amelyek befogadhatják a kiszorított állatokat.

- **A vándorlást és a terjedést akadályozó tényezők**

A folyók és a part menti zónák fontos szerepet játszanak az édesvízi fajok terjedésében és vándorlásában, valamint a különféle táplálékszerzési és fészkelőhelyek közötti rövidebb távú mozgásokban. Létfonosságú ökológiai folyosóként vagy tranzithelyként szolgálnak a természetes környezetben. A belvízi utak fejlesztésére irányuló egyes tevékenységek ugyanakkor közvetlenül vagy közvetve megzavarhatják vagy megakadályozhatják a fajok terjedését és vándorlását.

A legnyilvánvalóbb akadályok a gátak és a felduzzasztott területek, amelyek fizikailag akadályozzák a halak vándorlását, lehetetlenné téve azok szabad közlekedését a folyóban. Ennek különösen a hosszú vándorlást végző populációkra (pl. vándor alóza, atlanti-óceáni lazac) volt kiemelkedő hatása és a megmaradó édesvízi populációk (pl. dunai lazac) szétaprózódását és elszigetelődését eredményezte. A mesterséges csatornák is akadályozhatják a fajok mozgását azáltal, hogy a szárazföldi élőhelyek szétaprózódását okozzák.

- **Szennyezés**

A belvízi hajózás jelentős szennyezési forrás lehet a hajók szenny- és fenékvize következtében. Fennáll a véletlen kiömlés veszélye is hajók összeütközése vagy megsérülése esetén. A belvízi szállítás azonban **a statisztikák szerint rendkívül biztonságos**. Az utóbbi évtizedekben nem történt olyan baleset vagy esemény, amely a környezetre nézve súlyos következményekkel járt volna.

3.5.2. A belvízi utak fejlesztésére és kezelésére irányuló tevékenységek lehetséges pozitív hatásai a folyami ökoszisztémákra

Ahogy az a 3.2. pontból is kiderül, kevés nagy európai mély fekvésű folyó van teljesen természetes állapotában, legtöbbjüket az évek során különböző okokból fizikailag megváltoztatták.

A tapasztalatok szerint a belvízi utak modern fejlesztése fontos szerepet tölthet be nemcsak az új fejlesztések esetleges negatív következményeinek csökkentésében, hanem az ilyen szabályozott folyók ökológiájának és természetes működésének aktív javításában is, oly módon, hogy az a folyók és a folyóhasználók, például a belvízi szállítás számára is előnyös legyen. Az ökológiailag tudatos vízépítés helyi szinten az 1980-as években kezdődött el, ma már azonban sok folyón általános gyakorlat, mindenekelőtt Ausztriában, Belgiumban, Hollandiában, Franciaországban, Dániában és Németországban.

Nyilvánvaló, hogy a megközelítő intézkedések nagymértékben függenek a helyi körülményektől, például a folyó állapotától és a már végrehajtott változtatások mértékétől, a szükséges hajózási feltételektől, valamint a folyó egyéb felhasználási módjaitól. A gyakorlatban a felhasználási módok, a változtatások, az állapot és az intézkedések közötti összefüggések összetettek lehetnek, ezért a belvíziút-fejlesztők egyre több esetben integrált fejlesztési megközelítést alkalmaznak, amely támogatja a vízi utak többcélú felhasználásának kölcsönös megismerését a környezetvédelem és a fenntartható mobilitás szempontjainak összeegyeztethetősége érdekében (lásd a 4. fejezetet).

Ezen új módszerek alapján az új projekteket a folyórendszerek legfontosabb természetes funkcióinak figyelembevételével tudják megtervezni, és lehetőség szerint célul tűzik ki ezen alapvető funkciók fenntartását és helyreállítását, beleértve az alábbiakat:

- morfológiai folyamatok (erózió, üledékmozgás és üledékképződés);
- hidrológiai egyensúly fenntartása (pl. árvízpulzus);
- élőhelyek biztosítása (ökológiai folytonosság);
- biológiai és kémiai folyamatok fenntartása (tápanyagkörforgás).

Sok esetben a szükséges mélységet, magasságot, szélességet vagy sebességet lehetővé tevő intézkedések úgy hozhatók meg, hogy minimálisra csökkenjen a vízi út alapvető funkcióira gyakorolt hatás és helyreállíthatók legyenek a megszűnt ökológiai funkciók.

A helyi körülményektől függően ide tartoznak többek között az alábbiak:

- elavult infrastruktúrák eltávolítása, illetve olyan módon történő felújítása, hogy az elősegítse a folyó ökológiájának a javítását;
- a folyópart menti kemény megerősítő szerkezetek helyreállítása vagy eltávolítása és természetesebb töltésépítési technikák alkalmazása;
- alternatív terelóműtípusok használata, amelyek javítják a folyópartok dinamikáját;
- oldalágak, árterek és holtágak újbóli bekötése a folyami élőhelyek helyreállítása érdekében;
- kerülőágak vagy árvízvédelmi ágak létrehozása, hogy javuljon a folyók ökoszisztémáinak strukturális sokfélesége és egyszerűbbé váljon a halak áthaladása;
- ökológiailag tudatos technikák alkalmazása a karbantartó kotrás és az üledékkezelés területén;
- a jellegzetes folyami élőhelyek, mint például ártéri szigetek helyreállítása vagy lágy oldalágak kialakítása a helyi vadon élő állatok természetes élőhelyei kiterjedésének bővítése érdekében.

Tekintettel a folyami ökoszisztémák strukturális és funkcionális kapcsolataira, létfontosságú az ilyen jellegű intézkedések meghozatala a folyó állapotának és ökológiai folyamatainak, illetve a hajózási igényeknek a részletes megismerése alapján. Így biztosítható, hogy az intézkedéseknek meglegyen a kívánt hatása, és ne okozzanak véletlenszerű további problémákat akár a folyó ökológiájára, akár a hajózhatóságára nézve.

Táblázat: A különböző vízepítési intézkedések áttekintése műszaki és ökológiai céljaik szempontjából⁴⁹

A. Folyópartok/partközeli zónák	
<i>Intézkedéstípus</i>	<i>Alternatív terelőműtípusok</i>
Belvízi hajózási cél	Hajózhatóság javítása (vízmélység növelése alacsony vízhozam esetén, karbantartó kotrások ritkítása). Hajózható csatorna/hajóút rögzítése. Partok védelme a külső íveknél.
Ökológiai cél	Terelőművek közötti területeket érő hatások csökkentése (kevesebb üledékképződés stb.). Ökológiai feltételek javítása (vízi élőhelyek sokszínűségének javítása partközeli áramlással). Partok helyreállítása (oldalsó erózió az új terelőműformákból adódó nagyobb nyírófeszültség miatt).
<i>Intézkedéstípus</i>	<i>Helyreállított/védelem nélküli partok</i>
Belvízi hajózási cél	Árvízvédelem (vízátbocsátási keresztmetszetek növelése). Üledékbevitel növelése. Folyómeder bevágásának csökkentése („lágú partok”) a nyírófeszültség csökkentésével.
Ökológiai cél	Parti zónák természetes morfológiai fejlődése (morfodinamika). Az ökológiai feltételek fenntartható javítása (különösen a partokon). A tájkép tetszetősebbé tétele.
B. Folyómeder/hajóút	
<i>Intézkedéstípus</i>	<i>Granulometrikus folyómeder-javítás</i>
Belvízi hajózási cél	Fenntartható folyómeder-stabilizálás – a folyómeder eróziójának leállítás. Karbantartás ritkítása (kevesebb gázlókotrás). Alacsony vízszint növelése.
Ökológiai cél	Fenntartható folyómeder-stabilizálás – a folyómeder eróziójának leállítás. Vízszint növelése. Dinamikai egyensúly.
<i>Intézkedéstípus</i>	<i>Alternatív terelőműtípusok</i>
Belvízi hajózási cél	Hajózhatóság javítása (vízmélység növelése alacsony vízhozam esetén, karbantartó kotrások ritkítása). Vízmennyiség-eloszlás megváltoztatása (oldalágak). Folyószabályozás, hajózható csatornák/hajóutak rögzítése.
Ökológiai cél	Vízépítés hatásainak minimálisra csökkentése.
C. Árterek	
<i>Intézkedéstípus</i>	<i>Oldalágak újbóli bekötése</i>
Belvízi hajózási cél	Árvízvisszatartás (hidrológiai), alacsonyabb vízszint nagyobb vízáteresztés mellett. Üledékbevitel. Kisebb nyírófeszültség a főmederben.
Ökológiai cél	Oldalági rendszer tartós csatlakoztatása (alacsony vízhozamnál). Ökológiai feltételek javítása (különösen a partokon és az oldalágaknál). Fenntartható üledékháztartás az oldalági rendszerben. Állandó menekülési területek, hullámhatások elleni védelem.
<i>Intézkedéstípus</i>	<i>Árterek helyreállítása vagy megőrzése</i>
Belvízi hajózási cél	Árvízvédelem. Árvízvisszatartás (hidrológiai és hidraulikai hatások).
Ökológiai cél	Árterek megőrzése. Árterek helyreállítása.

P

⁴⁹ Forrás: PLATINA kézikönyv.

éldák az ökológiai funkciók javítására szolgáló intézkedéstípusokra:

Természetesebb kialakítású töltés:

Dunai LIFE projekt, Thurnhausen, Ausztria. A LIFE Nature projekt keretében intézkedéseket hoztak az eredetileg a hajóhullámok okozta parti erózió elleni védelem érdekében készített folyópart-megerősítések természetes állapotának visszaállítására.

Alternatív terelőműtípusok:

Dunai kísérleti projekt, Witzelsdorf, Ausztria. A folyómeder állapotromlása miatt a régi terelőművek a szükségesnél lényegesen magasabbak voltak. A projekt keretében eltávolították a régi terelőműveket, és azokat kevesebb számú, alacsonyabb és folyásirányba néző terelőművekre cserélték le. Ez jobb folyóparti dinamikát eredményezett, amely elősegítette a helyi vadon élő állatok élőhelyeinek javítását.

Példák hajózható folyók mentén zajló ökológiai fejlesztési projektekre

Árvízvédelmi bukógát, Rees, Németország

A németországi Alsó-Rajna erősen sújtja a folyómeder-erózió; az utóbbi időben 2 cm/év maximális érték is előfordult. A hajózható vízszint csökkenése, valamint az ökológiai és földhasználati funkciókra gyakorolt következményszerű hatások várhatók. E következmények ellen jelenleg költséges hordalékfeltöltéssel és más, a folyómedret műszaki eszközökkel rögzítő megoldásokkal küzdenek.

A Rajna 833,5 és 839,0 folyamkilométer közötti szakasza – ezen található Rees városa – csaknem 90°-os szögben helyezkedik el, amely szűk keresztmetszetet jelent a vízátbocsátás szempontjából. Ez növeli az árvízveszélyt. A széles bal parti ártér jelenleg többcélú felhasználást tesz lehetővé: gazdálkodás, szabadidős tevékenységek, turizmus és természetvédelem (1. ábra). A teljes terület Natura 2000 védelem alatt áll.

A folyómeder-erózió csökkentését célzó tervek előkészítése már 1995-ben megkezdődött, aminek eredményeképpen 1998-ban elfogadták a német Közlekedési Minisztérium „az Alsó-Rajna folyómeder-eróziójának csökkentésére” irányuló programját. A főbb hajózási célkitűzéseket

(a) a hajózható vízszint fenntartása, b) a folyómeder-erózió csökkentése, valamint c) a költséges hordalékfeltöltések számának csökkentése) az integrált tervezési megközelítés módszerével kezelték. A projekt azonban multifunkcionális kívánt lenni, és mindenekelőtt a) meg kívánta szüntetni Rees városában az árvíz károkozást, b) javítani kívánta a terület természeti értékét és c) integrálni kívánta a gazdálkodást, a szabadidős tevékenységeket és a turizmust. Ezeket a célkitűzéseket már a tervezés korai szakaszában meghatározták az érdekelt felek szakértői testületének bevonásával, amelynek tagjai megfogalmazták véleményüket és érdekeiket.

Ezen sokrétű célok elérése érdekében kölcsönös megállapodás született a tekintetben, hogy az árteret a vízmennyiségből való részesedésének növelése mellett kívánják felhasználni. Az ebből adódó alacsonyabb folyási sebességeknek a fenéken mért nyírófeszültség csökkenését és ezáltal az erózió mérséklődését kell eredményeznie. A vízépítési munkák megkezdése előtt értékelték a bukógát lehetséges irányait és az ártér morfológiájának átalakítási módozatait – mindenekelőtt ökológiai szempontból (2. ábra).

Az ökológiailag életképes és egyúttal a hidraulikai és természetvédelmi céloknak is megfelelő alternatíva kiválasztása után megkezdődhetett a tényleges építéstervezés. A projekt számos célkitűzése miatt kiegészítő forrásokat kapott az érintett terület árvízvédelméért felelős Észak-Rajna-Vesztfália szövetségi állam költségvetéséből.

Jogi adminisztratív eljárást kezdeményeztek, benne környezeti hatásvizsgálattal (KHV) és az élőhelyvédelmi irányelv 6. cikke szerinti megfelelő vizsgálattal a Natura 2000 területek védelmi célkitűzéseire vonatkozóan. A projektet jogilag 2008-ban hagyták jóvá.

Az építési munka 2009-ben kezdődött és 2015-ig kell befejeződnie. Ezzel egy időben átfogó ellenőrzési programot indítottak, amely nemcsak az építési fázisban hozott

1. ábra: Légi felvétel a Rajna árteréről Rees városánál

2. ábra: Öt alternatíva a bukógátra és az alacsonyabb ártér kialakítására

intézkedések hatásait ellenőrzi, hanem a projekt befejezése után jelentkező hatásokat is.

Az ökológiai fejlesztést célzó (pl. nedves rétek tervezése, bukógáttöltések ökológiailag megfelelő borítása) és kiegyenlítő intézkedéseket szükség szerint magával a műszaki kivitelezéssel együtt valósítják meg.

Az integrált tervezési megközelítésnek köszönhetően hajózási szempontból és az érdekelt felek egyéb céljai szempontjából egyaránt kedvező megoldás született. Bár az „Árvízvédelmi bukógát, Rees” projekt elsősorban hajózási program, az árvízvédelem, a természeti értékek, a gazdálkodás és a szabadidős tevékenységek számára is hozzáadott értéket teremt.

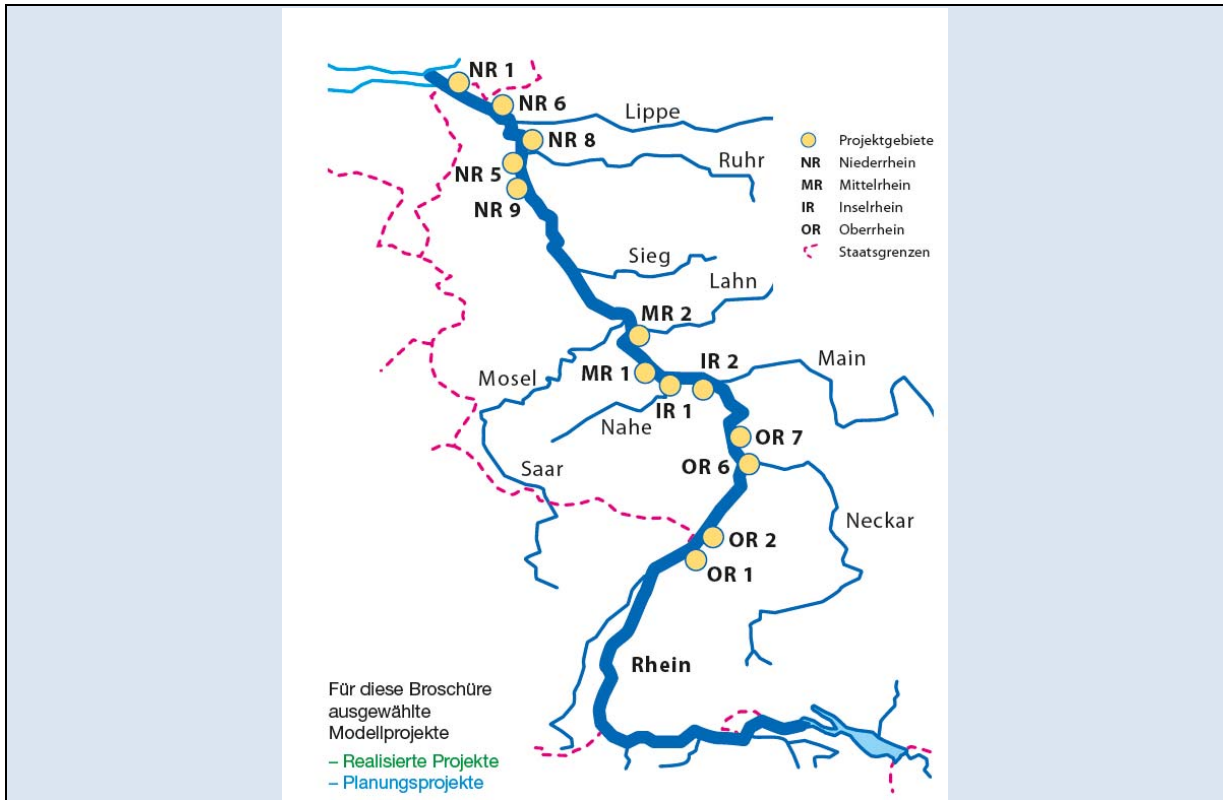
További információk: http://www.wsa-duisburg-rhein.wsv.de/Projekte/Flutmulde_Rees/index.html

Élő Rajna

A Rajna nemcsak Európa legnagyobb belvízi útja, hanem nagyszerű folyami élőhely is, amely az Alpok és az Északi-tenger közötti folyókat és vizes élőhelyeket köti össze. A folyó mentén hozzávetőlegesen 200 Natura 2000 terület található. A természetes hidromorfológiai struktúrák és dinamika nagymérvű eltűnése miatt egymás után két, nem kormányzati szervezetek által vezetett projektet indítottak (2003–2010) a Rajna vízi út mellett található leromlott állapotú területek revitalizálása érdekében. Ezeket a programokat az „Élő Rajna – Az ezer sziget folyója” néven hívta életre a német NABU (BirdLife) nem kormányzati szervezet, amely részletes megoldási tervet dolgozott ki a környezetvédelmi és közlekedési érdekcsoportok közötti bizalom és intenzív együttműködés kiépítésével (többek között közös tanácsadói testületek létrehozásával, amelyekben nem kormányzati szervezetek, valamint a vízi utakkal foglalkozó és kormányzati szakértők kaptak helyet).

A projekt teljes időtartama alatt 15 helyi projektet dolgoztak ki, és ezekből eddig 7-et hajtottak végre. A pénzügyi forrásokat különböző állami és magánalapítványok, vállalatok, továbbá az EU LIFE és Interreg IIIb kezdeményezések alapjai biztosították. A projekteket a szövetségi és helyi igazgatási szervek, valamint a nem kormányzati szervezetek finanszírozták és hajtották végre. A projektek például különféle partvédelmi megoldások eltávolítását, terelőművek újjáépítését és oldalágak helyreállítását foglalták magukban. A kezdeményezés széles körű ismertségét és politikai támogatását a helyreállítási intézkedések hatását értékelő ellenőrzési program és megfelelő kommunikációs stratégia is segítette.

További információk: www.lebendiger-rhein.de

Terelőművek átalakítása az Elba partjainál (DE)⁵⁰

Több mint 6900 terelőművet létesítettek a folyómeder közepes vízszinten történő stabilizálása, valamint az Elba folyó hajózhatóságának biztosítása érdekében. A folyómeder ily módon történő rögzítése ugyanakkor jelentős veszteségeket okozott a folyópart menti strukturális sokféleségben, a terelőművek szabályos lejtése pedig hosszú távú feltöltődési folyamatot indított el a terelőművek közötti területeken, ami jellegzetes folyami élőhelyek, például alámosások vagy kavicsos partok megszűnéséhez vezetett.

Az Elba folyó középső szakaszának egyes részein, ahol a szabályozási építményeket a német újraegyesítés előtt nem tartották megfelelően karban, mintegy 1500 terelőmű részben vagy teljes egészében megsérült, így elvesztette hidrológiai funkcióját. Az a döntés született, hogy a vízi út karbantartására irányuló intézkedés részeként kihasználják a lehetőséget annak felmérésére, hogy a terelőműveket ökológiai szempontból megfelelőbbé lehet-e tenni. Kétféle terelőművet építettek: az I. típus V alakú, a parti oldalon rézsútós, a folyóoldalon pedig lejtős terelőműveket jelentett. A II. típus a folyóparti oldalon 1,20 m-rel a közepes vízszint alá süllyesztett rézsútós terelőművet jelentett.

A nyomon követési eredmények szerint az új terelőmű-konstrukciók javították a hidromorfológiai dinamikát a folyópartokon, ami pedig lassította a feltöltődési folyamatot a terelőművek közötti területeken. A terelőművek közötti területek strukturális sokféleségének javulásával a fennálló feltételek is javulnak a vízi növényzet számára, különösen a növendék halak számára, miközben nincsenek negatív hajózási következményei. Az új konstrukciók végleges ökológiai hatékonysága hosszú távú ellenőrzéssel határozható meg. További információk: <http://www.bafg.de>

Oldalágak létrehozása a Majna mentén (DE)

A Majna folyó mentén a 151,96 és a 152,53 folyamkilométer között a folyómedret terelőművekkel rögzítették, a korábbi ártér pedig megemelkedett (téli és nyári töltések), és mezőgazdasági földterületté, illetve homok- és agyagbányává alakult át. Ennek következtében megszűntek a speciális folyami élőhelyek és az oldalirányú hidromorfológiai kapcsolatok.

A belföldi természetvédelmi törvénynek megfelelően számos kiegyenlítő intézkedést hoztak, így többek között:

- a) Három oldalág létrehozása 1996–1999 között. Egy állandó csatorna 2 km hosszúságban, egy 1 km hosszú csatorna, amely az év kb. 265 napján üzemel, és egy további csatorna, amely az év kb. 100 napján üzemel.
- b) Part menti zónák helyreállítása 200 m-en fűzfák ültetésével és a homokos partok puhafából álló erdőkké való átalakításával.

Ehhez a legelés intenzitásának csökkentésére szolgáló intézkedések és ellenőrzési tevékenységek társultak.

Ennek eredményeképpen a Rajnára jellemző dinamikus folyami élőhelyek jöttek létre, az ilyen élőhelyekre jellemző fajokkal. Sokrétűbbé váltak az áramlási feltételek, és javult az elárasztás gyakorisága, továbbá az eróziós és üledékképződési helyzet. A helyreállított jellegzetes élőhelyek ideális területeket biztosítottak különösen a reofil halak és a makrogerinctelen fajok számára (sokoldalúbb környezet, mint a terelőművek közötti területeken).

A hajózás szempontjából semmilyen negatív hatás nem mutatkozott, eltekintve a főmederben tapasztalható enyhe üledékképződéstől a legnagyobb csatorna bevezetésénél. Az ártér szélessége mindössze néhány száz méter, szemben a természetes állapot szerinti több kilométerrel.

⁵⁰ Az alábbi példák közül néhány a víz-keretirányelvvel és a hidromorfológiai terhelésekkel foglalkozó műszaki jelentésből származik – az ökológiai állapot/potenciál helyreállítási/hatáscsökkentő intézkedésekkel történő javítása szempontjából potenciálisan releváns esettanulmányok, 2006. november.

3.5.3. Az ökológiai folyó-helyreállítási kezdeményezések integrálása a belvízi szállítási ágazati tervekbe

Egyes országokban és régiókban ma már szisztematikusabban törekednek arra, hogy a belvízi utak fejlesztése hozzájáruljon a folyók helyreállításához. Ausztriában például a vízi utak kezeléséért és fejlesztéséért felelős „via donau – Österreichische Wasserstraßengesellschaft” nevű új vállalat 2005 óta végez ökológiai fejlesztési tevékenységet az osztrák folyók mentén.

Ennek jogi alapjait az osztrák vízi utakról szóló törvény (2005) fekteti le, amely bizonyos kötelezettségeket ró a vállalatra:

- 2. cikk – a hajózható szakaszok part menti és parti területein élő növények és állatok életkörülményeinek javítása (például a Duna, March/Morava és a Thaya/Dyje folyók mentén), különösen élőhelyek tervezésével, fejlesztésével, létrehozásával, helyreállításával és karbantartásával;
- 3. cikk – valamennyi kivitelezési és karbantartási intézkedés végrehajtása oly módon, hogy azok lehetőség szerint a természeteshez közeli állapotot eredményezzenek, továbbá a környezetvédelmi szempontok messzemenő figyelembevételével. Ezeket az intézkedéseket úgy kell megtervezni és végrehajtani, hogy ne kerüljön sor a tájképbe és az ökoszisztémába való felesleges beavatkozásokra, az elengedhetetlen beavatkozások pedig a lehető legenyhébbek legyenek (lehetőség szerint kiegyenlítő intézkedéseket kell hozni).

Az osztrák vízi úti igazgatóság által végrehajtott ökológiai helyreállítási projektek száma az 1990-es évek óta jelentősen megugrott, és olyan projektekre is kiterjed, mint a régi oldalágak újbóli bekötése vagy a Duna menti folyópart-helyreállítási programok Wien (Bécs) és Bratislava (Pozsony) között, ahol ökológiai intézkedéseket is hoztak az osztrák Duna szabadon folyó szakaszán, a wachau kultúrtájon.

A német szövetségi vízügyi törvény (WHG, 2009) és a szövetségi vízi utakról szóló törvény (WaStrG, 2007) szintén azt hivatott biztosítani, hogy a belvízi utakon zajló fejlesztések hozzájáruljanak az európai víz-keretirányelv (WFD, 2000) céljainak az eléréséhez.

A szövetségi vízi utakról szóló törvény (WaStrG) kimondja, hogy a vízi utak karbantartási, fejlesztési és építési projektjei során tekintetbe kell venni a természetes egyensúly követelményeit, valamint a vizeket övező táj szépségét és rekreációs értékét. Óvni kell az élet természetes alapjait, és figyelembe kell venni a víz-keretirányelvben megfogalmazott gazdálkodási célkitűzéseket (8. cikk (1) bekezdés és 12. cikk (7) bekezdés).

E kötelezettségek eredményeképpen a Szövetség Vízügyi és Hajózási Igazgatósága (Wasser- und Schifffahrtsverwaltung des Bundes, WSV) jelentős tapasztalatra tett szert a szövetségi vízi utak kapcsán hozott, ökológiailag megfelelő intézkedések terén. Ezek a tapasztalatok mindenekelőtt a szövetségi természetvédelmi törvény (BNatSchG) beavatkozási rendelkezéseinek az új építkezésekre és fejlesztésekre irányuló projektek keretében történő végrehajtásából adódnak, részben azonban a karbantartás terén szerzett gyakorlatból is⁵¹).

⁵¹ A Szövetségi Vízügyi Intézet (BFG) összeállított egy esettanulmány-gyűjteményt, amely a következő webhelyen érhető el: www.icpdr.org/icpdr-files/15083

4. AZ INTEGRÁLT TERVEZÉS JELENTŐSÉGE

4.1. Az integrált projekttervezési és -kialakítási megközelítés előnyei

Ahogy az az előző fejezetből is kiderült, a folyók összetett dinamikai ökoszisztémák, amelyeket érdekelt felek széles köre használ. Egyértelmű, hogy a negatív hatásokat a lehető legkisebbre csökkentő, fenntartható vízi úti infrastruktúra kialakítása érdekében a belvízi szállítás tervezőinek teljes mértékben ismerniük kell a tágabb környezetvédelmi kontextust.

A projektek kidolgozásának régi módszere szerint – legyen szó akár közlekedési, akár más jellegű projektről – először megtervezik a projektet az adott célnak megfelelően, majd elkezdik mérlegelni a környezeti és más folyóhasználati szempontokat. Ez azonban gyakran azt eredményezi, hogy ezeket a szempontokat csak a projekttervezési folyamatnak egy viszonylag késői szakaszában kezdik figyelembe venni. A gyakorlatban a projektfejlesztők sok esetben alig-alig konzultálnak környezetvédelmi szakemberekkel, mielőtt benyújtják a projektet környezeti hatásvizsgálata.

Ha egy tervezési koncepció már ebbe a szakaszba jut, a környezeti hatásvizsgálat szükségszerűen kármérséklési célúvá válik, és bár a környezeti hatásvizsgálatokra vonatkozó minden előírást betartanak, nincs garancia a sikerre. Ez a tradicionális projekt-kialakítási és -tervezési megközelítés a nyilvános konzultációs szakaszban hosszú vitákhoz vezethet a tervezési hatóságokkal, az egyéb érdekcsoportokkal és a nem kormányzati szervezetekkel is, mivel ezek a szervek többnyire ekkor szembesülnek a projekttel. Ez pedig jelentős késéseket okozhat a tervezési folyamatban és további költségeket vethet fel.

Felismerve a **holisztikusabb és integráltabb projekttervezési megközelítés** iránti igényt, amely összeegyezteti egymással az időnként ellentétes érdekeket, egyre több infrastruktúratervező alkalmaz újfajta megközelítést a projekttervezés és -kialakítás területén. Ennek keretében már kezdettől fogva együtt vizsgálják az infrastrukturális és ökológiai igényeket, illetve a folyóra jellemző egyéb területhasználati szempontokat, és ezeket eleve beépítik a kezdeti projekttervbe. Ezenkívül a megközelítés segítségével interaktívabbá és átláthatóbbá válik a tervezési folyamat, és az már a folyamat legelejétől kezdve ösztönzi az ökológusok és más érdekelt felek aktív segítségét és hozzájárulását.

Bár kétségtelen, hogy egy ilyen integrált tervezési folyamat előkészítése és végrehajtása jelentősebb kezdeti beruházást tesz szükségessé, egyre több bizonyíték van arra, hogy ez a megközelítés szinte kivétel nélkül minden esetben számottevő előnyökkel jár, amelyek messze meghaladják a kezdeti többletköltségek mértékét.

Az integrált tervezés különösen alkalmas az alábbiakra:

- Nagyobb fokú biztonság nyújtása a belvíziút-tervezők és a hatóságok számára a tervezési tevékenység leendő sikere tekintetében, mivel a környezetvédelmi szempontokat már a kezdeti projekt-koncepcióban figyelembe veszik, amikor a folyamat még rugalmasabban alakítható.
- Nagyobb költséghatékonyság hosszú távon. A hagyományos infrastruktúra-projektek során gyakran jelentős gyakorlati problémák (és költségek) merülnek fel akkor, amikor a

környezetvédelmi fejlesztéseket és a hatáscsökkentő intézkedéseket megkísérik egy már majdnem kész tervbe belefoglalni, továbbá jelentős késedelmek jelentkeznek a tervezési engedélyek beszerzése során a nyilvános konzultációs folyamat alatt mutatkozó ellenállás miatt.

- Holisztikusabb megoldások kidolgozása, amelyek egyszerre képesek megfelelni a különböző ágazatok érdekeinek és igényeinek, és javítják az ágazatok közötti kommunikációt. Ha más ágazatok is részt vesznek a projekt hatókörének kezdeti meghatározásában, ötleteiket és javaslataikat már a projekttervezési szakasz legelején számításba lehet venni. Ez lehetővé tenné, hogy a projekt a közlekedésfejlesztésen kívül más szakpolitikai célok eléréséhez is hozzájáruljon, mint például az árvízvédelem vagy a folyó-helyreállítás. Az ilyen, minden szempontból előnyös megoldások különösen hasznosnak bizonyultak a már megromlott állapotú folyókon, ahol a belvízi utakra irányuló új fejlesztések összekapcsolhatók a folyó ökológiájának helyreállítására irányuló intézkedésekkel, így egyszerre javítva a hajózhatóságot és a folyó ökoszisztémáját.
- Új, kreatív és innovatív megoldások kialakítása, amelyeket a klasszikus, ágazati alapú projekttervezési szemléletmóddal aligha sikerült volna feltárni.
- Hozzájárulás a projekt és az illetékes intézmények jobb nyilvános megítéléséhez. Azáltal, hogy a közvélemény tájékoztatására és a legfontosabb érdekelt felek bevonására nemcsak a hatásvizsgálati szakaszban, hanem a teljes tervezési folyamatban sor kerül, hatékonyan megelőzhető a nyilvános viták során okozott késedelmek többsége, különösen akkor, ha az érdekeltek azt látják, hogy átlátható tervezési folyamat zajlott, és már a tervezési folyamat korai szakaszától kezdve lehetőségük nyílt véleményezni és befolyásolni a projekt kidolgozását.

A fenti okokból kifolyólag az Európai Bizottság nyomatékosan ajánlja az integrált megközelítés alkalmazását a belvízi utakra irányuló projektek tervezése során, különösen akkor, ha a projektet európai uniós programok, például a TEN-T, a strukturális vagy kohéziós alapok vagy – 2014-től – az európai összekapcsolódási eszköz keretében (társ)finanszírozzák.

Az integrált megközelítés különösen fontos akkor, ha a fejlesztés egy vagy több Natura 2000 területet érint, mivel segítségével a tervezők már a tervezési folyamat korai szakaszában mérlegelhetik az adott terület ökológiai követelményeit, és célzottan figyelembe vehetik a terület védelmi célkitűzéseit. Jólehet a projektpályázat sikerét ez nem garantálja, jelentősen megkönnyíti az engedélyezési folyamatot.

Ugyanakkor előfordulhatnak olyan esetek, amikor egy projekt egyszerűen nem egyeztethető össze a Natura 2000 területek védelmi célkitűzéseivel, különösen akkor, ha nagyrészt eredeti állapotában lévő folyórendszerekről beszélünk. Az integrált tervezési megközelítés segítségével ugyanakkor erre a tényre már a folyamat igen korai szakaszában fény derül, és lehetőség szerint meg lehet tenni azokat a lépéseket, amelyekkel elkerülhető a Natura 2000 területek károsodása.

PIANC állásfoglalás: Working with nature (Együttműködés a természettel)⁵²

A Nemzetközi Hajózási Szövetség (PIANC) 2008 októberében fontos új állásfoglalást tett közzé „Working with nature” (Együttműködés a természettel) címmel, amely azonnali szemléletmódváltást sürget a hajózási fejlesztések területén.

A természettel való együttműködés egy integrált folyamat, amelynek során azonosíthatók és megvalósíthatók azok a minden szempontból előnyös megoldások, amelyek tiszteletben tartják a természetvédelmi szempontokat és elfogadhatók úgy a projektek előterjesztői, mint a környezetvédelemben érdekelt felek számára. Olyan megközelítés, amelyet a projektek korai

⁵²<http://www.pianc.org/downloads/envicom/Workingwithnaturepressrelease.pdf>

szakaszában kell alkalmazni, amikor a folyamatok még rugalmasan alakíthatók. Ha a projekt gondolatának megfogásától a projekt befejezéséig határozott és proaktív szemléletmódot alkalmazunk, a lehetőségek maximálisan kiaknázhatók, és – nem utolsósorban – csökkenthetők a megghiúsulások, késések és a kapcsolódó többletköltségek.

A természettel való együttműködéshez teljesen integrált megközelítés szükséges a projektcélok ismertté válásától kezdve azonnal – vagyis az első tervek elkészítése előtt. Ezzel a szemléletmóddal eredményesebben mérlegelhető, hogyan érhető el a projekt céljai az ökoszisztéma sajátos, helyszínspecifikus jellemzői mellett.

A természettel való együttműködés több, mint pusztán egy előre kidolgozott terv környezeti hatásainak elkerülése vagy enyhítése. Célja ehelyett az, hogy azonosítsa azokat a módszereket, amelyekkel a projektcélok a természeti folyamatokkal együttműködve valósíthatók meg a környezetvédelmi, helyreállítási és fejlesztési eredmények érdekében.

Ezért a természettel való együttműködés alapvetően azt jelenti, hogy más sorrendben hajtjuk végre a műveleteket:

projekt szükségleteinek és céljainak meghatározása;

környezet megismerése;

érdekelt felek érdemi bevonása a mindenki számára előnyös lehetőségek azonosítására;

kezdeti projektjavaslat/-terv elkészítése a hajózási és természeti szempontok figyelembevételével

Így a természettel való együttműködés a projektfejlesztési megközelítés finom, de egyben jelentős megváltoztatását követeli meg. Olyan megközelítést kell magunkévá tennünk, amely:

a projekt céljait az ökoszisztéma kontextusában kívánja elérni, nem pedig egy előre kidolgozott projektterv lehetséges következményeit kívánja felmérni;

nem az ökológiai károk csökkentésére, hanem a minden szempontból előnyös megoldásokra törekszik.

További részletek: <http://pianc.org/workingwithnature.php>

4.2. Az integrált megközelítés alkalmazása a folyóvizekre vonatkozó nemzetközi egyezményekben

Ez a fajta integrált megközelítés egyre elterjedtebb a különféle nagy nemzetközi és országos fórumokon, elsősorban a Duna folyó kapcsán és a Nemzetközi Hajózási Szövetségnek (PIANC) köszönhetően.

2007-ben a Nemzetközi Dunavédelmi Bizottság (ICPDR), a Duna Bizottság és a Nemzetközi Száva-vízgyűjtő Bizottság közösen útjára indított egy intenzív, több ágazatra kiterjedő konzultációt a különböző országokból, ágazatokból és érdekcsoportokból származó érdekelt felek részvételével arról, hogy a két folyón miként biztosítható a belvízi szállítási tevékenységek fenntarthatósága. Ennek eredményeképpen 2008-ban elfogadták a „Joint Statement on Guiding Principles on the Development of Inland Navigation and Environmental Protection in the Danube River Basin” (Közös Nyilatkozat a belvízi hajózás fejlesztésének és a környezet védelmének útmutató elveiről a Duna vízgyűjtőjén) című dokumentumot.

A „közös nyilatkozatot” jelenleg minden érintett ország ajánlásként használja a következőkhöz:

- az EU víz-keretirányelvében előírt „intézkedési program” kidolgozása;
- a jelenlegi belvízi hajózási rendszer karbantartása;

- jövőbeli infrastrukturális és környezetvédelmi projektekbe való beruházások tervezése.

A „Közös Nyilatkozat a belvízi hajózás fejlesztésének és a környezet védelmének útmutató elveiről a Duna vízgyűjtőjén” című dokumentum ajánlása⁵³

Az integrált tervezési megközelítés valamennyi terv és projekt összefüggésében történő megvalósítása érdekében az érdekelt feleknek megállapodásra kell jutniuk azokról a közös tervezési alapelvekről, amelyek elfogadható megoldásokhoz vezetnek az ökológiai integritás és a hajózás számára egyaránt. Ezeket a tervezési alapelveket a Duna vízgyűjtőjén belül megvalósítandó minden egyes projektre ajánlott alkalmazni, és azoknak legalább az itt következő lépéseket kell tartalmaznia, a környezeti és hajózási fejlesztéseket is kitűző projektek közös tervezése azonban mindenekelőtt a folyamat felgyorsításának kulcsát jelenti. A tervezési alapelvek gyakorlatba való átültetéséhez az alábbi feltételeket kell alkalmazni a hajózási projektek tervezési szakaszában:

- eseti alapú szemléletmód alkalmazása, amely a hajóút szélességének és mélységének meghatározásakor figyelembe veszi úgy az egyes folyószakaszok és az egész vízgyűjtő ökológiai követelményeit, mint a belvízi szállítás egész medencére vonatkozó stratégiai elvárásait;
- lehetőség szerint a természettel való együttműködés olyan intézkedések meghozatalával, amelyek összhangban vannak bizonyos természetes folyómorfológiai folyamatokkal, valamint a minimális vagy átmeneti építészeti beavatkozás alapelveivel;
- szabályozási építmények integrált tervezése, hidraulikai, morfológiai és ökológiai szempontból egyaránt;
- intézkedések adaptív jellegű végrehajtása (pl. folyómeder-stabilizálás granulometrikus folyómeder-javítással, kisvízi szabályozás terelőművek segítségével);
- a folyó-helyreállítási (pl. folyópartok helyreállítása) és az oldalág-visszacsatolási lehetőségek optimális kiaknázása;
- annak biztosítása, hogy ne következzen be romlás az áradási vízszintekben, és azok lehetőleg csökkenjenek.

Az integrált tervezési alapelvek alkalmazásához nyújtandó további útmutatás érdekében az EU PLATINA projektje keretében elkészült a „Manual on Good Practices in Sustainable Waterway Planning” (Kézikönyv a vízi utak fenntartható tervezésének irányadó gyakorlatáról) című anyag. A 2010-ben kiadott kézikönyv gyakorlati útmutatást ad a belvízi szállítás európai tervezőinek azzal kapcsolatban, hogy miként szervezhető meg és hajtható végre a kiegyensúlyozott és integrált tervezési folyamat belvízi szállítási tevékenységek esetén.⁵⁴

A kézikönyv az integrált tervezési folyamat négy alapvető jellemzőjét állapítja meg:

- integrált projektcélok meghatározása, amelyek egyesítik magukban a belvízi szállítási célokat, a környezetvédelmi igényeket és az egyéb folyóhasználati célkitűzéseket, ideértve a természetvédelmet, az árvízvédelmet és a halászatot;
- érdekelt felek bevonása a projekt kezdeti szakaszától fogva;
- integrált tervezési folyamat végrehajtása a belvízi szállítási és a környezetvédelmi célkitűzések konkrét projektintézkedésekké való átforgalmazása érdekében, hogy lehetőleg minden szempontból előnyös eredmények szülessenek;
- átfogó környezetvédelmi ellenőrzés végrehajtása a projektmunkálatok előtt, alatt és után, hogy szükség esetén lehetővé váljon az adaptív jellegű végrehajtás.

⁵³ http://www.icpdr.org/icpdr-pages/navigation_and_ecology_process.htm

⁵⁴ <http://www.naiades.info/platina/downloads>

Az integrált tervezési megközelítés végrehajtására vonatkozó alábbi ajánlások javarészt a fent említett kézikönyvre épülnek. Részletesebb útmutatásért ajánlott elolvasni magát a kézikönyvet.

4.3. Az integrált tervezési megközelítés a gyakorlatban

Természetesen minden terv és projekt más és más, így azok pontos felépítése és az integrált tervezés szükségességének mértéke nagymértékben függ számos tényezőtől, ideértve az érintett folyószakasz ökológiai értékét és állapotát is, az integrált tervezési folyamat azonban lényegében minden projekt és terv esetében ugyanaz. Az alapvető lépéseket röviden ismertetjük az alábbiakban és (az érdekelt felekkel folytatott párbeszédet illetően) a 4.4. pontban.

4.3.1. A projekt hatókörének meghatározása

A belvízi utak fejlesztésére irányuló projektek kiindulópontja a **szállítási igények** azonosítása. Ebben a szakaszban fel kell térképezni a közlekedési hálózat és infrastruktúra fejlesztésére vonatkozóan érvényben lévő nemzeti és nemzetközi szabályozási elveket és stratégiákat. A legfontosabb teendő azonban egy olyan projekt meghatározása, amely teljesíti a konkrét nemzetközi és regionális belvízi szállítási igényeket a lebonyolított áru- és utasmozgások alapján, figyelembe véve a gazdaságossági és költséghatékonysági szempontokat éppúgy, mint a környezetvédelmi követelményeket.

A következő lépés a folyóval és környékével kapcsolatos **környezetvédelmi igények** felmérése. Például: a folyó állapota már eleve megromlott, vagy viszonylag eredeti állapotában van? Mely főbb funkciók, folyamatok és tulajdonságok jellemzik a folyót, amelyeket fenn kell tartani ahhoz, hogy az állapota ne romoljon tovább, illetve amelyeket helyre lehetne állítani az ökológiai feltételek javítása érdekében.

Külön figyelmet kell szentelni az uniós védelem alatt álló esetleges fajok és élőhelytípusok ökológiai követelményeinek azonosítására. Ha egy vagy több Natura 2000 terület érintett, meg kell állapítani, hogy azokat mely európai jelentőségű fajok és élőhelyek céljára jelölték ki, milyen védettségi állapotban vannak az egyes területeken, és milyen védelmi célkitűzéseket határoztak meg hosszú távú fennmaradásuk érdekében. A Natura 2000 kezelési tervek és az uniós fajok védelmére irányuló cselekvési tervek⁵⁵ – ahol léteznek ilyenek – szintén hasznos információforrásként szolgálnak e tekintetben.

A Natura 2000 területek védelmi célkitűzéseit támogató integrált projektek kidolgozása

Ahogy arra a 2. fejezetben már kitértünk, az egyes területek azért válnak a Natura 2000 hálózat részévé, mert természetvédelmi értéket képviselnek az élőhelyvédelmi irányelv I. mellékletében felsorolt élőhelytípusok vagy II. mellékletében felsorolt fajok, illetve a madárvédelmi irányelv I. mellékletében felsorolt fajok, valamint a rendszeresen előforduló vándormadár-fajok tekintetében. Az egyes területek természetvédelmi értékét **egységes űrlapon**⁵⁶ (EÚ) rögzítik, amelyet minden területhez elkészítenek. Az EÚ rögzíti a terület azon ökológiai jellemzőit, amelyek miatt Natura 2000 területté minősítették, és általánosságban értékeli a területen megtalálható fajok és élőhelytípusok védettségi állapotát (A-tól D-ig osztályozva).

Ezen EÚ-k alapján határozzák meg **minden egyes Natura 2000 terület védelmi célkitűzéseit**. A védelmi célkitűzésnek legalább fenn kell tartania az érintett fajok és élőhelyek védettségi állapotát, és nem teheti lehetővé annak további romlását (az EÚ-n rögzített állapothoz képest). Mivel azonban az irányelv átfogó célja az, hogy a fajok és élőhelyek kedvező védettségi állapotba kerüljenek, ambiciózusabb védelmi célkitűzések is megállapíthatók az adott fajok és élőhelyek érintett területeken fennálló védettségi állapotának javítása érdekében.

Az integrált víziút-kezelési projektek a Natura 2000 területek védelmi célkitűzéseinek figyelembevételére törekcszenek, és keresik annak a módját, hogy miként egyeztethetők össze ezek a célkitűzések a belvízi szállítási célokkal, hogy ahol csak lehetséges, minden szempontból előnyös megoldások szülessenek, vagy legalább megvalósítsák a maximális hasznot és minimális veszteséget eredményező forgatókönyvet.

A folyamat elején ugyancsak azonosítani kell az adott területen a folyó egyéb használóinak igényeit és szakpolitikai céljait, és azokat tüzetesen meg kell vizsgálni a szakpolitikai tervek

⁵⁵ Eddig már több mint 50 madárfaj védelmére dolgoztak ki uniós cselekvési tervet:

http://ec.europa.eu/environment/nature/conservation/wildbirds/action_plans/per_species_en.htm

⁵⁶ Az EÚ-k listája a Natura 2000 Viewer felületén tekinthető meg <http://natura2000.eea.europa.eu/>, illetve az egyes országok/régiók Natura 2000 területekért felelős hatóságaitól is beszerezhető.

és prioritások, illetve folyamatban lévő tevékenységeik megismerése érdekében (pl. árvízviszatartás, öntözés, vízellátás, turizmus stb.).

Mindezekkel az információkkal biztosítható, hogy a projekttervezés a lehető legmesszebbmenőkig összeegyeztethető legyen a folyót érintő környezetvédelmi célkitűzésekkel és az egyéb folyóhasználók igényeivel, és lehetőség szerint hozzájáruljon azok teljesítéséhez. Rámutathat azokra a területekre is, ahol „egyesíteni lehet az erőket” annak érdekében, hogy a létrejövő projekt ne csak a szállítási igényeket elégítse ki, hanem a folyó környezetével kapcsolatos más szakpolitikai prioritásokat is figyelembe vegyen – pl. árvízvédelem vagy folyó-helyreállítás (lásd a keretes részben a minden szempontból előnyös megoldások példáit).

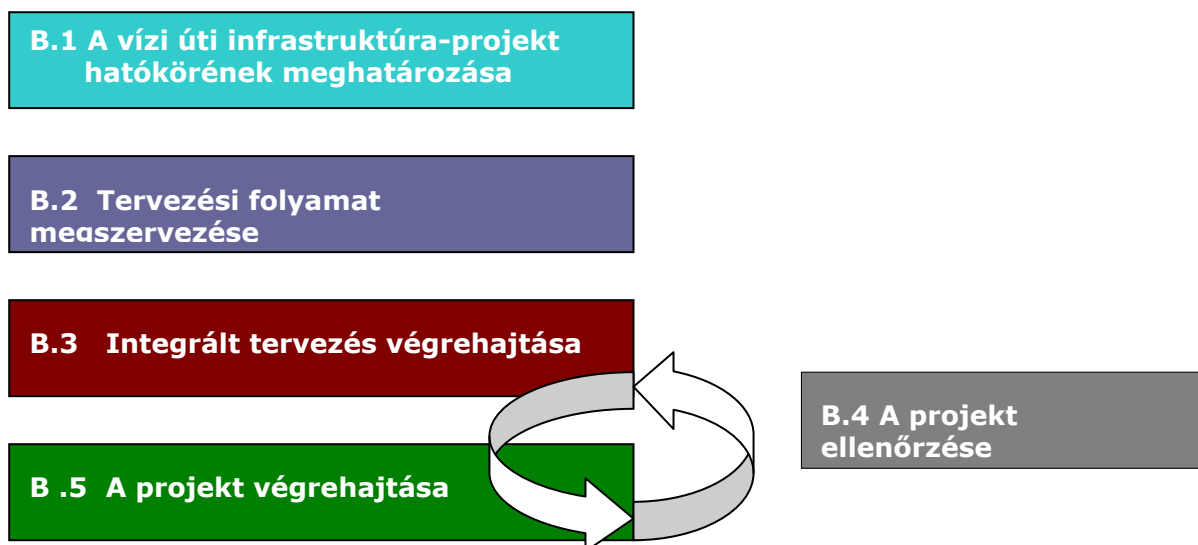
Ugyanakkor tagadhatatlan, hogy a különböző érdekeltségű csoportoknak időnként nem sikerül közös nevezőre jutniuk, és hogy a tervezett projekt nem mindig hajtható végre, mert más társadalmi vagy környezetvédelmi érdekek fontosabbnak bizonyulnak.

4.3.2. Az integrált projektek előkészítése

A hatókör meghatározásának befejezése, illetve a szállítási igényeket és más, a folyóval kapcsolatos követelményeket és prioritásokat is számításba vevő integrált projektcélok kijelölése után a következő lépés a projekt részletes megtervezésének elkezdése. Ez mindenféleképpen egyértelmű szervezeti felépítést igényel a projekt lebonyolításához. Ide tartozhat például egy több szakterületet felölelő projekttervezési csapat összeállítása olyan vízépítő mérnökök és vízi ökológusok részvételével, akik felelősséget viselnek a részletes projekttervezés elvégzéséért.

A projekt méretétől és hatókörétől függően hasznos lehet egy több szakterületet felölelő tanácsadói testület létrehozása is, amely segítséget és tanácsokat nyújthat a projektcélok irányával és a projektfejlesztési szakasz során meghozandó intézkedésekkel kapcsolatban – különösen a tekintetben, hogy azok mennyire egyeztethetők össze a régióban tervezett egyéb területhasználati tevékenységekkel és tervekkel, illetve a folyó védelmi szükségleteivel.

A több szakterületet felölelő csapatok előnye, hogy a kezdeti projekttervezési forgatókönyveket eleve a folyók ökológiai funkcióinak szem előtt tartásával lehet kidolgozni (pl. a folyó aktuális ökológiai feltételeinek részletes felmérése után). Ezután a különböző forgatókönyvek megvizsgálhatók a folyórendszerre gyakorolt lehetséges hatásaik szempontjából. Ily módon a folyóra gyakorolt hatást csökkentő kiigazításokat lehet végrehajtani vagy alternatív megoldásokat lehet mérlegelni, még mielőtt végleges formát ölt a projekt részletes terve. A másik lehetséges előny, hogy ily módon azonosíthatók az ökológiai követelmények projektbe való beépítésének legköltséghatékonyabb módjai.

4.3.3. Felkészülés a szükséges hatásvizsgálati eljárásokra

A műszaki alternatívák és a kiválasztott alternatíván belüli lehetséges változatok kezdettől fogva történő részletes mérlegelése nemcsak javítja a tervezési eredmények általános minőségét, hanem rendkívül hasznos a később esetlegesen szükségessé váló környezeti hatásvizsgálat szempontjából is. Az integrált projektek során vélhetőleg rengeteg információ gyűlik össze a folyók környezeti állapotáról, illetve az érintett fajokról és élőhelyekről. Az is elképzelhető, hogy a projekt kidolgozása előtt részletes felméréseket készítettek a folyó ökológiai állapotáról a projekt folyóra gyakorolt lehetséges – pozitív és negatív – hatásainak azonosítása érdekében. Mindezen adatok és információk igen hasznosak lehetnek a projekttel kapcsolatos későbbi, a jóváhagyását megelőző környezeti hatásvizsgálatokhoz, hiszen azok bőséges adatmennyiséget biztosítanak a hatások értékeléséhez.

Ezenkívül felhasználhatók a projekt egyes elemeinek újratervezéséhez vagy hatáscsökkentő intézkedések foganatosításához is, amelyek célja a lehetséges hatások enyhítése, illetve az azok elleni védekezés. Mindez szintén előmozdítja a környezeti hatásvizsgálati eljárást, ami pedig felgyorsíthatja a döntéshozatali folyamatot.

Példa egy integrált vízepítési projektre a Dunán, Bécsről keletre

Az ausztriai Bécsről keletre elhelyezkedő Duna-ártér Nemzeti Park összességében 100 km² területen található, és a Duna 36 km-es szakaszát tartalmazza, amely teljes egészében a Natura 2000 hálózat része. Közép-Európa egyik utolsóként fennmaradt nagyméretű ártéri vidéke, amely kivételesen gazdag biológiai sokféleséget tud felmutatni. A Duna korábbi áradási folyamatai rendkívül változatos vízszint-ingadozásokat eredményeztek, a helyzet azonban évekkal ezelőtt megváltozott, amikor több kilométeren árvízvédelmi töltést építettek és folyószabályozási intézkedéseket hoztak. A folyó és az ártér közötti kapcsolat megszakadása, valamint az árvizek időtartamában és gyakoriságában bekövetkezett változás a vizes élőhelyek hatalmas területeinek kiszáradásához vezetett.

Az osztrák Szövetségi Közlekedési Minisztérium és a via donau (az osztrák vízügyi hatóság) 2002-ben integrált szakértői folyamatot indított útjára az „Integrated River Engineering Project on the Danube East of Vienna” (Integrált vízepítési projekt a Dunán Bécsről keletre, IREP) elnevezésű projekt céljaira. A projekt célkitűzése az volt, hogy a belvízi hajózás érdekeit összeegyeztesse a

Duna-ártér Nemzeti Park környezetvédelmi szükségleteivel, illetve különösen a Natura 2000 terület védelmi célkitűzéseivel.

A közös folyamat a folyó állapotának felméréseivel kezdődött. Az eredmények szerint a Duna e szabadon folyó Bécs alatti szakaszára már régóta jellemző a folyómeder állapotromlása (évente 2–3,5 cm-nyi erózió), ami a felszín alatti vízszint csökkenését is eredményezi. A hajóutak alacsony vízállás esetén tapasztalható elégtelen mélysége és a hajóutak erősen változó feltételei ugyanakkor akadályozták a belvízi hajózás zökkenőmentes haladását. A projektterület feletti szakaszon létesített vízerőművek, valamint a folyószabályozási és partvédelmi intézkedések szintén csökkentették a folyószakasz korábbi morfordinamikáját, az árvizek pedig üledékképződéshez vezettek az oldalágakban és az elárasztási területeken.

Az IREP tervezési folyamata a következő lépésekből állt:

- Először létrehoztak egy több szakterületet felölelő irányító csoportot, amelyet a vízepítés, az ökológia, a belvízi hajózás és a regionális gazdaság ismert szakértői alkottak. A csoport részletesen elemzett számos alternatívát és mintegy 11 különböző változatot a Duna Bécstől keletre eső szakaszának fejlesztésére vonatkozóan. A kiválasztott alternatívákat részletesen megvitatották és több éven keresztül továbbfejlesztették.
- E megbeszélésekkel párhuzamosan sor került az érdekelt felek szélesebb körű bevonására is, aminek célja az irányító csoport időközi eredményeinek megvitatása volt. A folyamatban mintegy 40 érdekelt fél vett részt nem kormányzati szervezetektől, az érintett minisztériumoktól, hatóságoktól, közösségektől, a hajózási szektorból, a nemzeti parktól és egyéb területekről. Eredményeként a forgatókönyvek módosítására vonatkozó javaslatok születtek, amelyeket az irányító csoport és a tervezőcsapat azután intenzív vitafolyamat keretében értékelt.

Végleges formába foglalták a környezeti hatásokra vonatkozó nyilatkozatot (amely magában foglalta az élőhelyvédelmi irányelv 6. cikke szerinti megfelelő vizsgálatot is), majd azt az irányító csoport 2006-ban elfogadta. A mintegy három éves teljes tervezési időszak végére, amelynek során az ökológiai és a hajózási szakértők is kompromisszumkésznek bizonyultak, meghatározták azt az intézkedéscsomagot, amelynek célja az ökológiai és hajózási szempontból egyaránt kedvező helyzet megteremtése. Így az IREP készen állt arra, hogy javulást hozzon a hajózhatóságban és egyúttal folyópart-helyreállítást végezzen, illetve oldalirányú kapcsolatokat valósítson meg a nemzeti parkba benyúló oldalágakkal.

A jelentős ökológiai javulást hozó intézkedések a következőket foglalták magukban:

- Granulometrikus folyómeder-javítás: egy hozzávetőlegesen 25 cm vastag, 40–70 mm méretű durva kavicsból álló anyag kerül a folyómeder felszínére a mély szakaszokon, a hordalékszállítási kapacitás csökkentése és a folyómeder állapotromlásának a lehető legkisebb mértékűre csökkentése érdekében.
- Az ökológiai állapot javítását célzó folyó-helyreállítás részei a folyópart-helyreállítás (partvédelem eltávolítása a belső íveken, oldalsó erózió engedélyezése), oldalágak újbóli bekötése és a folyómeder állapotromlásának megállítása.
- A jelenlegi kisvízi szabályozás optimalizálása: Bécstől keletre az alacsony vízállású időszakokban általános törekvés a magasabb vízállás biztosítása hajózási és ökológiai célból. A magasabb vízszint ellensúlyozza a folyómeder több éves állapotromlását, és elősegíti az oldalágak újbóli bekötését is. A terelőművek alakját és elrendezését az ökológiai szempontok figyelembevételével optimalizálják, csökkentve a számukat és az épített műtárgyak hosszát. Az új forma ugyanakkor nagyobb dinamikát biztosít a folyópart mentén.

A hajózási feltételek javítását célzó intézkedések a következők voltak:

- a jelenlegi kisvízi szabályozás optimalizálása a hatékonyság növelése, a terelőművek közötti területeken az üledékképződés csökkentése és a karbantartás szükségességének mérséklése érdekében;
- kotrás és anyagok meghatározott visszatöltése (üledékegyensúlyhoz vezet);

- jelenlegi hajútak bizonyos szakaszainak áthelyezése a mélyebb zónák hajózási célú használatához; ezzel az intézkedéssel a kotrási igény is csökken;
- granulometrikus folyómeder-javítás; a kisebb hordalékszállítás a karbantartó kotrások iránti igényt is csökkenti.

Ezen innovatív intézkedések végrehajtását szigorúan ellenőrizni fogja egy több szakterületet felölelő csapat az eredményességük nyomon követése érdekében. További részletek: www.donau.bmvit.gv.at

A Szajna–Schelde vízi úti összeköttetés a Lys folyó helyreállításával

A Szajna–Schelde projekt a TEN-T program 30 kiemelt projektjének egyike. A Szajna–Schelde összeköttetés a Szajna-medence és a Schelde-medence között teremt kapcsolatot. Új csatorna épül Compiègne és Cambrai között francia területen, és a vízi úton Vb osztálynak megfelelő hajózási fejlesztéseket hajtanak végre Deûlémont és Gent között, javarészt flamand területen. Belgiumban az 55 kilométer hosszú Lys folyó is ennek az összeköttetésnek a részét képezi. Ezt a folyót régebben csatornává átalakították, és ennek során sok régi ágát levágták. Ennek eredményeképpen teljesen megváltozott a folyó és a folyóvölgy dinamikus rendszere, sőt, az egész táj.

A víz-keretirányelv szerint minden tagállamnak létre kell hoznia egy keretrendszert az édesvízi víztestek védelmére a vízkészlet megóvása, a vízminőség javítása, valamint az árvizek és aszályok hatásainak enyhítése érdekében. Ezért a flamand kormány úgy határozott, hogy az irányelv végrehajtását közvetlenül belefoglalja a Szajna–Schelde programba „A Lys folyó helyreállítása” néven.

Az egész programot „integrált területorientált szakpolitikai tanulmányként” kezelték. A módszertan különféle szakaszokra épül, melyek mindegyike különböző – ökológiai, gazdasági vagy műszaki – szempontok integrálására összpontosít. Bár az összes lehetséges érdekelt fél megkérdezése rendkívül időigényes feladat, arra lehet számítani, hogy a tanulmányra és a program végrehajtására fordított teljes idő sokkal kevesebb lesz, mint amit hagyományos technikákkal el lehetne érni. Így módon

az európai méretű belvízi út létrehozásának szándéka mellett további törekvés a vízkezelés optimalizálása, a folyó és a folyóvölgy természetes állapotának helyreállítása, a rekreációs potenciál javítása, a történelmi örökség megőrzése, valamint a környék térbeli szerepének hangsúlyozása azáltal, hogy a Lys folyó a térszerkezet fontos szervező elemévé válik.

A folyó-helyreállítás úgy definiálható, mint mindazon tevékenységek összessége, amelyek a folyó ökoszisztémájának dinamikai egyensúlyához szükséges természeti feltételek és folyamatok helyreállítását eredményezik. Az ilyen folyami ökoszisztémákat speciális geomorfológiai összetevők alkotják, például kanyargó folyó, természetes töltések és téli folyómeder, amely csak magas vízállás esetén árad ki, így biztosítva ivási és szaporodási helyet az állatvilág, illetve megfelelő feltételeket a jellemző folyami növényvilág számára.

A Lys folyó helyreállítási projektjének víziója egy zöld völgy a Lys mentén, amelynek a csatornává alakított Lys alkotja a kemény gerincét, a természetes, kanyargó Lys pedig a lágy gerincét. A csatornává alakított Lys fontos gazdasági (közlekedési és ipari) és technikai (pl. árvízi kockázatkezelés) funkciókat tölt be. Bár a csatornává alakított Lys a folyó kemény gerince, part menti töltéseit már a környezetvédelmi szemléletmód szerint építik meg.

A kanyargó Lys kapcsán két fő célkitűzés fogalmazódott meg: egyrészt a történelmi tájkép megőrzése, másrészt az ökológiai értékek helyreállítása. Ez a természetesebb, kanyargó Lys biztosíthatja a folyórendszer lágyabb funkcióit, így a rekreációs, ökológiai és mezőgazdasági funkciókat. A kapcsolódó lehetőségek kidolgozása során mindvégig szem előtt tartották a Lys folyó folytonosságát.

A Lys folyónak nincs olyan szakasza, amely jelenleg a Natura 2000 hálózathoz tartozna, ám a jövőben ez megváltozhat, hiszen könnyen meglehet, hogy néhány ritka és veszélyeztetett faj, mint például a jégmadár, a TEN-T projekt keretében történő helyreállításnak köszönhetően újra megjelenik a folyó mentén.

További részletek: www.seineschelde.be

Hajózási projekt Alsó-Dunára (Románia) gyakorolt hatásának vizsgálata

2011-ben átfogó ellenőrzési programot dolgoztak ki egy, az Alsó-Duna Calarasi és Braila közötti szakaszán zajló fontos hajózási projekt hatásainak vizsgálatára. Az Alsó-Duna-völgyi Vízügyi Igazgatóság (Administratia Fluviala a Dunarii de Jos, Románia) és az ellenőrzési munkára szerződött nemzetközi konzorcium közötti megállapodás értelmében az ellenőrzési projekt célja annak biztosítása, hogy a projekt minimális hatást fejtessen ki a vízi és szárazföldi ökoszisztémákra, elsősorban a Natura 2000 területek jellemzői és a tok vándorlása vonatkozásában. Egész pontosan arra vonatkozó kötelezettségvállalást tartalmazott, hogy ha az eredeti terv a tapasztalatok szerint hatással van a tok vándorlására, alternatív terveket kell kidolgozni, főleg a küszöb tekintetében.

Az ellenőrzési program biztosítja a környezetgazdálkodási terv betartását és a helyes környezetvédelmi gyakorlatok alkalmazását is, továbbá segítségével megelőzhetők és szabályozhatók mindazon szennyezési kockázatok, amelyek az építési tevékenység nyomán keletkezhetnek.

Az ellenőrzés 2011 tavaszán kezdődött, és hat hónap alatt a következő eredményeket sikerült elérni:

- 10 akusztikus távolságmérő kábelcsoport elhelyezése;
- további 8 automatikus akusztikus távolságmérő vevőegység telepítése egy textilkötelekkel és Hull-horgonyokkal működő új rendszer segítségével;
- 14 akusztikai jeladó implantátum elhelyezése kifejlett tokokba (10 sőregtok, 2 viza, 1 kecsege, 1 vágótok);
- potenciális áttelelő és ivási helyek észlelése, illetve jelenleg ellenőrzése a Borcea-ágon;
- 2011-ben született fiatal tokok (kecsege, sőregtok és viza) befogása;
- adatok letöltése az automatikus vevőegységekről 2011 júliusában és októberében a megjelölt tokok mozgásáról/viselkedéséről, illetve jelenleg az adatok értelmezése.

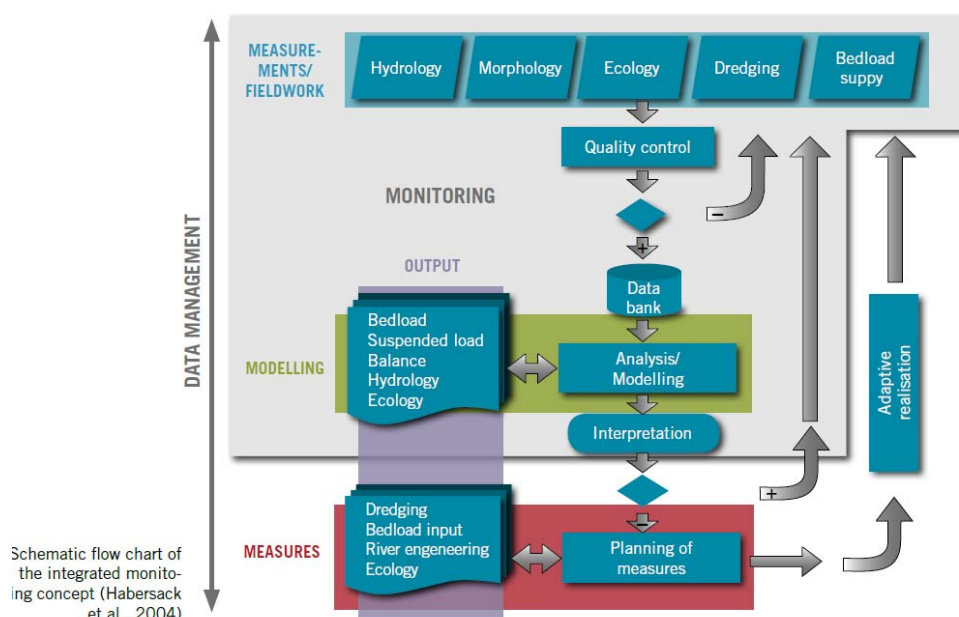
További információk az Alsó-Duna-völgyi Vízügyi Igazgatóság (Administratia Fluviala a Dunarii de Jos, Románia) weblapján (www.afdj.ro).

4.3.4. A projektet kísérő integrált ellenőrzési program létrehozása

Tekintettel a folyami ökoszisztémák ökológiai dinamikájára és a velük kapcsolatos egyre fokozódó éghajlati bizonytalanságokra, a folyókon végrehajtott új változtatások műszaki és ökológiai – illetve integrált – ellenőrzése szintén alapvető fontosságú ahhoz, hogy a projektnek ne legyenek váratlan hosszú távú következményei a folyóra vagy a közlekedésre nézve.

A Natura 2000 területeket potenciálisan érintő belvízi úti projektek esetében az ellenőrzési program ideális esetben rendszeres felmérésekkel térképezi fel azoknak az élőhelyeknek és fajoknak az állapotát, amelyek céljára az adott területet kijelölték, így győződve meg arról, hogy azokra a projekt nem volt hatással, illetve hogy a bevezetett hatáscsökkentő intézkedésekkel ténylegesen sikerült elkerülni azok védettségi állapotának romlását. Az ilyen ellenőrzések esetenként olyan váratlan problémákra mutatnak rá, amelyeket előre nem lehetett látni. Az ellenőrzési programnak biztosítania kell egy olyan eljárást, amely lehetővé teszi javító vagy adaptív jellegű intézkedések meghozatalát a váratlan probléma orvoslása érdekében.

Az ellenőrzési program időzítése, mélysége és fókusza a munkák jellegétől és összetettségétől függ, ám azokat a tervezési folyamat során kell meghatározni, majd rendszeres időközönként újra kell értékelni. A projektcélok (jobb hajózhatóság, helyreállított élőhelyek stb.) projektzárás utáni ellenőrzését ideális esetben öt év vagy még hosszabb idő alatt kell megerősíteni (a PLATINA kézikönyv ajánlása). A tervezés, az adaptív jellegű végrehajtás és az ellenőrzés lehetséges kapcsolatát a PLATINA kézikönyvből származó alábbi ábra mutatja.

Az integrált SIGMA terv: árvízvédelem a folyó rendelkezésére álló terület növelésével

Az integrált tervezés igen hatékony eszköze a terveknek és programoknak, valamint az egyedi projekteknek). Az új belgiumi SIGMA terv jó példa arra, hogy miként lehet sikeresen kidolgozni és megvalósítani egy ilyen integrált tervet.

Az 1976-os árvízkatasztrófát követően a tervezők úgy döntöttek, árvízvédelmi tervet készítenek „SIGMA terv” néven. A tudományos ismeretek bővülésével nyilvánvalóvá vált, hogy a globális

felmelegedés miatt a tengerszintek emelkedni fognak, és a SIGMA tervet ennek megfelelően módosítani kellett. Ezért 2005-ben kidolgozták a módosított SIGMA tervet. A cél továbbra is ugyanaz: a Schelde-medence védelme az Északi-tenger okozta árvizek ellen, továbbá más ágazatokkal és érdekelt felekkel folytatott párbeszéd és konzultáció útján e cél ötvözése egyéb célokkal – például természetvédelem vagy szabadidős tevékenységek –, a mindenki számára előnyös eredmények érdekében.

Mindez a SIGMA terv elfogadásához vezetett, amely olyan fejlesztési keretet biztosít, amely fenntartja az egyensúlyt a környezeti, gazdasági, társadalmi és mezőgazdasági szempontok között. A SIGMA tervben foglalt valamennyi projektet úgy dolgozták ki, hogy nemcsak részletes műszaki elemzésnek vetették alá az egyes intézkedések hatékonyságát és kivitelezhetőségét, hanem más kapcsolódó szakpolitikai ágazatok szakértőivel is szorosan együttműködtek a mindenki számára előnyös megoldások elérése lehetőségének maximalizálása érdekében.

A teljes folyamat során különös figyelmet fordítottak a különböző uniós irányelvekre, így egyebek mellett az alábbiakra:

- **Madárvédelmi és élőhelyvédelmi irányelv:** a Schelde-torkolat Natura 2000 terület, pontosan meghatározott védelmi célkitűzésekkel a különböző élőhelyek fajaira, funkcióira és minimálisan szükséges területére vonatkozóan. Minden tervezési szakaszban kiemelt figyelmet fordítottak a Natura 2000 célokra, és a SIGMA terv természetvédelmi komponense most már kimondottan a Natura 2000 védelmi célkitűzések megvalósítására irányul.
- **Az árvízveszélyről szóló irányelv betartása:** múltbeli adatok, illetve az árvízveszélyeket és -kockázatokat bemutató új térképek segítségével árvízveszély-kezelési tervet készítettek, figyelembe véve a költségek, az előnyök, a stratégiai környezeti hatásvizsgálat, valamint a határokon átnyúló hatások és stratégiák szempontjait, továbbá a víz-keretirányelv szerinti vízgyűjtő-gazdálkodási tervvel és a nyilvános kommunikációval kapcsolatos feladatokat.

A Schelde-torkolat „legkívánatosabb forgatókönyve” egy optimális konszenzusos forgatókönyv, amely a SIGMA árvízvédelmi tervre vonatkozó környezeti hatásvizsgálati eljárás során interaktívan került kidolgozásra, és amelyet bizonyos mértékben a társadalom is elfogad. Az integrált SIGMA terv flamand kormány általi ratifikációja kikövezte az utat a Schelde-torkolat flamand részével kapcsolatos hosszú távú célkitűzés (Long Term Vision for the Schelde, LTVS) előtt, amely arra irányul, hogy összehangolja a közlekedési és árvízvédelmi célkitűzéseket, valamint a víz-keretirányelvben és a madárvédelmi és élőhelyvédelmi irányelvben megfogalmazott célkitűzéseket.

Az elfogadott koncepció szerint ha a megáradt folyó szintje veszélyes magasságokba kerül, ellenőrzött elárasztást kell alkalmazni. A Schelde eredeti töltése bukógáttá válik, amelynek révén emelkedő vízszint esetén a víz egy ellenőrzött területre kerül, amíg a Schelde szintje lehetővé nem teszi a kivezetésen keresztüli elfolyást. Az ökológiai célkitűzések SIGMA tervbe való beépítése számos ökológiailag értékes élőhely helyreállítását is fogja eredményezni (500 ha iszapátony, 1500 ha dagályjárta mocsár, 1500 ha rét, 2000 ha nádas és part menti zóna és 400 ha mocsaras erdő).

A SIGMA terv az LTVS részét képezi, amelynek célja „egy egészséges és többfunkciós torkolati vízrendszer létrehozása, amely fenntartható módon használható fel az emberi igények kielégítésére”. Ez a holland-flamand kezelési terv meghatározza a torkolat állapotával kapcsolatos, 2030-ig elérendő minőségi célokat, továbbá az azok eléréséhez szükséges kezelési intézkedéseket.

A MONEOS egy integrált ellenőrzési terv, amely az ökoszisztéma ökológiai állapota, az árvízbiztonság és a megközelíthetőség alakulásának nyomon követésére szolgál. Integrált értékelési rendszer kerül kidolgozásra, amellyel meghatározható az LTVS célkitűzéseitől való távolság, továbbá a víz-keretirányelv szerint ökológiai állapot és a madárvédelmi és az élőhelyvédelmi irányelv értelmében védett élőhelyek és fajok védettségi állapota.

További részletek: http://www.gogkbr.be/index.php?page=sigmaplan&hl=en_US

4.4. Korai konzultáció

A környezetvédelemben érdekelt felekkel, sőt, az összes érdekelt féllel folytatott korai konzultáció fontos eleme az elfogadható és fenntartható megoldások kidolgozásának. Egyformán fontos a szóban forgó kérdésekről való közös megegyezés és a megoldások együttműködésen alapuló keresése, különösen akkor, ha a projekt ökológiai hatásairól kiderül, hogy hagyományos hatáscsökkentő módszerekkel nem enyhíthetők.

Számos esettanulmánynak a Közlekedési Miniszterek Európai Konferenciája (2006)⁵⁷ keretében való elemzése során kiderült, hogy minden felmerülő konfliktus abból eredt, hogy a környezetvédelemben érdekelt feleket nem vonták be kellően korán a projekt tervezésébe. Így csak drága eljárásokkal lehetett biztosítani a kompromisszumos megoldásokat, hosszadalmas és költséges késedelmeket követően. Az érdekelt felek és a nagyközönség ideális esetben a projekt kidolgozásának valamennyi szakaszában részt vesz. A részvétel különösen fontos a projekt tartalmának meghatározásakor és a problémás projektek reális megoldási alternatíváinak kidolgozása során.

Az európai jogszabályok és eljárások nem szabályozzák részletesen a nyilvános konzultáció és részvétel menetét, és általában csak a környezeti hatástanulmányok elkészülte és a projektek jóváhagyásra való benyújtása utáni szakaszra írnak elő formális lépéseket a nyilvános konzultációval kapcsolatban. Ez azonban nem akadályozhatja meg a projektfejlesztőket abban, hogy a kidolgozás lehető legkorábbi szakaszában egyénileg megszervezzék a nyilvános konzultáció folyamatát.

Bármely kommunikációs és aktív részvételre irányuló stratégia általános céljainak a következőknek célszerű lenniük:

- átlátható tervezés és döntéshozatali folyamat biztosítása az infrastrukturális projektben, illetve nyitottság a releváns információk és adatok tekintetében;
- a projekttel kapcsolatos általános célok és egyéb kérdések ismertségének növelése;
- a nyilvánosság támogatásának megszerzése a tervezési folyamathoz és a projekt lebonyolításához;
- a legfontosabb érdekelt felek bevonása a tervezési fázisba a kölcsönös bizalmon és tiszteleten alapuló légkör kialakítása érdekében, és ezáltal a projekt nyilvánosság általi elfogadásának és sikeres végrehajtásának lehetővé tétele.

A gyakorlatban az alábbi szempontok a legfontosabbak az érdekelt felekkel folytatott konzultáció és a részvételi folyamat sikeréhez:

- A nyilvánosság bevonásának időzítése: A nyilvánosságot már a legkorábbi szakaszban be kell vonni a projektbe, hogy a környezettel kapcsolatos információk hasznosíthatók legyenek a tervezési, elhelyezkedési és finanszírozási alternatívák mérlegelése során. A nyilvánosság részvételének folytatódnia kell a környezeti hatásvizsgálati eljárás és a teljes projektciklus alatt.
- Az érintett érdekcsoportok azonosítása: Az érintett érdekcsoportok és érdekelt felek azonosítása kulcsfontosságú a nyilvánosság bevonásának sikeréhez, legyen szó akár szakpolitikáról, tervről, programról (pl. ágazati vagy regionális) vagy projektről. A tervezett projekt által érintett társadalom szociális összetételének elemzése is segít

⁵⁷ OECD-jelentés: Inland waterways and environmental protection by the European Conference of Ministers of Transport ECMT 2006 (Belvízi utak és környezetvédelem – Közlekedési Miniszterek Európai Konferenciája (ECMT), 2006): <http://www.internationaltransportforum.org/europe/ecmt/pubpdf/06WaterEnv.pdf>

annak biztosításában, hogy a konzultációban minden társadalmi szereplő és érdekelt fél azonosításra kerüljön és részt vegyen. A társadalmi elemzés ezen kívül megállapítja a helyi értékeket, a szervezeti struktúrákat és a kommunikációs, tárgyalási és döntéshozatali módszereket.

- Megfelelő kommunikációs és konzultációs forma kiválasztása: A nyilvánosság bevonása az egyszerű tájékoztatástól kezdve a konzultáción keresztül egészen a döntéshozatalba való bevonásig terjedhet:
 - **Tájékoztatás:** egyirányú információáramlás a kezdeményező és a nyilvánosság között.
 - **Konzultáció:** kétirányú információáramlás a kezdeményező és a nyilvánosság között, amelynek keretében az utóbbi is kifejezheti véleményét.
 - **Részvétel:** kétirányú információáramlás és véleménycsere, amelyben a kezdeményező és a nyilvánosság közös elemzést végez, illetve közös napirendet állít össze, továbbá amelyben a nyilvánosság önkéntesen vesz részt a projekttervezéssel és -irányítással kapcsolatos döntések meghozatalában a főbb elemekben elért konszenzus révén. Fontos megjegyezni, hogy a nyilvánosság részvétele ideális esetben több, mint a formális konzultációs eljárások egyszerű lefolytatása. A konzultációk során a részt vevő érdekelt felek hasznos szakértői információkkal is szolgálhatnak.

A nyilvánosság bevonásának egy adott projektben szükséges mértéke a társadalmi és politikai környezettől is függ. A megfelelő részvételi szint meghatározásához részvételi mátrix készíthető minden egyes főbb érdekcsoporthoz. A mátrix az egyes érdekelt felek szerepköreinek és feladatainak a definiálására szolgáló szisztematikus eszközként is használható, továbbá a csoportok közötti potenciális vitás pontok azonosítására is alkalmas.

- „Saját tulajdon” és elkötelezettség: A potenciálisan érintett csoportokkal való korai konzultáció esetén a döntéshozók jobb minőségű környezeti információkat kaphatnak (pl. a környezeti hatások azonosítása vagy a megfelelő hatáscsökkentő intézkedések megtervezése révén), így minimálisra csökken a konfliktusok és késedelmek esélye. Ezen túlmenően a nyilvánosság tájékoztatására tett őszinte erőfeszítések és a javaslatokra vagy aggodalmakra adott érdemi válaszok segíthetnek a félreértések elkerülésében és szélesebb körben elfogadott projekteket eredményezhetnek, amelyeket egy-egy helyi közösség jobban a magáénak érez.

Kétségtelen, hogy a nyilvános konzultáció és a nyilvánosság bevonása időigényes és nagy erőfeszítéseket igényel, hatékony alkalmazásuk esetén azonban sokat hozzáadnak a projektekhez, csökkentik az ellenállást és javítják a hosszú távú sikeresség esélyét.

A nyilvánosság bevonására szolgáló technikák

A nyilvánosság bevonása számos módszerrel és technikával elérhető. A projektek korai szakaszában, amikor a szándék a nyilvánossággal fennálló kapcsolatok maximálisra bővítése, a nyilvános részvétel fokozásának leghelyesebb módja a tömegtájékoztatási eszközök és a projektet, annak céljait, illetve lehetséges pozitív és negatív hatásait ismertető poszterek és szórólapok használata.

A kezdeményezés kidolgozásának következő szakaszában workshopok és kiscsoportos értekezletek során lehet a leghatékonyabban azonosítani az egyes érdekcsoportok

problémáit. Hasznos lehet feltárni, hogy a helyi emberek érintett csoportjainak mely képviselői tudják a legeredményesebben közvetíteni e csoportok nézeteit. A képviselők tanácsokat és segítséget nyújthatnak a nyilvános részvétel megszervezéséhez, és csökkenthetik az érdekelt felek közötti kommunikáció elakadásának kockázatát.

A nyilvánosság sikeres bevonását elősegítő további bevált gyakorlati módszerek:

- Nyilvánossági keretrendszer létrehozása a lehető leghamarabbi időpontban a folyamat előmozdításához szükséges hatókör, menetrend és erőforrások megállapítása érdekében.
- Résztevők vagy érdekelt felek azonosítása, legitimitásuk és reprezentativitásuk ellenőrzése (társadalmi elemzéssel). Nem minden társadalmi szereplővel lehet vagy kell értekezni a javasolt projekt valamennyi részletéről.
- Megfelelő technikák azonosítása a nyilvánosság részvételére/tájékoztatására és releváns információk nyújtása könnyen érthető formában.
- Események szervezése olyan időpontokban és helyszíneken, amelyek maximális látogatottságot tesznek lehetővé, és elősegítik az érdekelt csoportok közötti szabad véleménycserét.
- Elegendő idő biztosítása az érdekelt feleknek az átadott információk feldolgozására, a következmények mérlegelésére és nézeteik kifejtésére.
- Mechanizmusok kidolgozása annak biztosítására, hogy a döntéshozók figyelembe veszik az érdekelt felek véleményét és javaslatait, pl. az ajánlások környezeti vizsgálati jelentésbe, finanszírozási javaslatba vagy megállapodásba való belefoglalásával.
- Annak biztosítása, hogy minden felmerülő problémára vagy aggodalomra megfelelő válasz és visszajelzés születik.

Forrás: OECD-jelentés: Inland waterways and environmental protection by the European Conference of Ministers of Transport ECMT 2006 (Belvízi utak és környezetvédelem – Közlekedési Miniszterek Európai Konferenciája (ECMT), 2006)⁵⁸.

⁵⁸<http://www.internationaltransportforum.org/europe/ecmt/pubpdf/06WaterEnv.pdf>

5. A NATURA 2000 TERÜLETEKRE VALÓSZÍNŰSÍTHETŐEN JELENTŐS (NEGATÍV) HATÁST GYAKORLÓ BELVÍZI SZÁLLÍTÁSI FEJLESZTÉSEKRE VONATKOZÓ MEGFELELŐ VIZSGÁLAT ELVÉGZÉSE

5.1. Bevezetés

A természettel való együttműködés elvén⁵⁹ alapuló stratégiai tervezési és integrált kezelési megközelítések – ahogy azt az előző fejezetben már említettük – sokat jelenthetnek a különböző társadalmi igények összeegyeztetésére alkalmas, mindenki számára előnyös megoldások megtalálása tekintetében. Ezenkívül előmozdítják a terv vagy a projekt környezetvédelmi jóváhagyását is.

Ahogy arról már szót ejtettünk, az EU természetvédelmi jogszabályai nem zárják ki a Natura 2000 területeken és azok környékén zajló fejlesztéseket. Azt azonban előírják, hogy ha egy terv vagy projekt valószínűleg jelentős hatást fejt majd ki egy vagy több Natura 2000 területre, azt az élőhelyvédelmi irányelv 6. cikkének (3) bekezdése szerinti megfelelő vizsgálatnak kell alávetni a terv vagy projekt adott terület(ek)re gyakorolt hatásainak értékelése végett.

Ez a fejezet lépésenkénti útmutatót ad a 6. cikk szerinti megfelelő vizsgálat elvégzéséhez, külön figyelmet fordítva a belvízi utakra irányuló tervekre és projektekre.

Mivel a Natura 2000 Európa legértékesebb és legveszélyeztetettebb élőhelyeit és fajait érinti, nyilvánvaló, hogy az ezekre a területekre valószínűleg jelentős negatív hatást gyakorló fejlesztések jóváhagyási eljárásai meglehetősen szigorúak ahhoz, hogy teljesülhessenek a madárvédelmi és az élőhelyvédelmi irányelvben leírt általános célkitűzések. Ezért kiemelt figyelmet kell fordítani arra, hogy a döntések megalapozott tudományos információkon és szakértelmen alapuljanak. A jóváhagyási folyamat lassúságát sok esetben a rossz minőségű vizsgálatok okozzák, amelyek nem teszik lehetővé az illetékes hatóságok számára, hogy egyértelműen megítéljék egy terv vagy projekt hatásait.

Szintén fontos, hogy különbséget kell tenni az KHV- és SKV-irányelvek szerint végrehajtott környezeti hatásvizsgálatok és az élőhelyvédelmi irányelv 6. cikkének (3) bekezdése értelmében végrehajtott megfelelő vizsgálatok között. Noha ezeket a vizsgálatokat gyakran egymással párhuzamosan végzik, az egyes értékeléseknek egy integrált eljárás részeként más-más céljai vannak, és azok más-más környezeti szempontból elemzik a hatásokat. **Egy stratégiai környezeti vizsgálat (SKV) vagy egy környezeti hatásvizsgálat (KHV) ezért nem helyettesíti vagy válthatja ki az élőhelyvédelmi irányelv 6. cikke szerinti megfelelő vizsgálatot** (lásd a 6. fejezetet).

Az egyes vizsgálati eljárások végeredménye is más és más. A stratégiai környezeti vizsgálat (SKV) vagy a környezeti hatásvizsgálat (KHV) esetében a hatóságoknak egyszerűen figyelembe kell venniük a várható hatásokat. A **megfelelő vizsgálat** esetében ugyanakkor a végeredmény **jogilag kötelező érvényű** az illetékes hatóságra nézve, és

⁵⁹ PIANC 2008.

meghatározza annak végső döntését. Ezért ha a megfelelő vizsgálat bizonyította, hogy a hatáscsökkentő intézkedések bevezetése ellenére hátrányos hatások fogják érni a Natura 2000 terület integritását, akkor a terv vagy projekt csak abban az esetben hagyható jóvá, ha a 6. cikk (4) bekezdése szerinti derogációs eljárás feltételei teljesülnek.⁶⁰

5.2. Mikor van szükség a 6. cikk szerinti eljárásra?

Az egy vagy több Natura 2000 területre valószínűleg jelentős hatást gyakorló tervek vagy projektekre alkalmazandó eljárási és dologi biztosítékokat az élőhelyvédelmi irányelv 6. cikke tartalmazza.

Az eljárás céljai:

- A valamely Natura 2000 területre valószínűleg jelentős hatást gyakorló tervek vagy projektek következményeinek értékelése az adott terület védelmi célkitűzéseinek fényében;
- Annak ellenőrzése, hogy ezek a hatások nem fogják-e hátrányosan befolyásolni a terület integritását.
- Mechanizmus biztosítása a hátrányos befolyással járó tervek és projektek jóváhagyására, amennyiben azok közérdeken alapuló kényszerítő ok miatt szükségesnek minősülnek, és ha nem léteznek kevésbé káros alternatív megoldások. Ebben az esetben kiegyenlítő intézkedéseket kell tenni a Natura 2000 általános koherenciájának megóvása érdekében.

Az élőhelyvédelmi irányelv 6. cikkének (3) és (4) bekezdése

- 6. cikk (3) bekezdés: Figyelembe véve az adott természeti terület védelmével kapcsolatos célkitűzéseket, megfelelő vizsgálatot kell folytatni minden olyan terv vagy program hatásait illetően, amely nem kapcsolódik közvetlenül, illetve nem nélkülözhetetlen a természeti terület kezeléséhez, de akár önmagában, akár pedig más terv vagy program részeként valószínűleg jelentős hatással lesz arra. A természeti területre gyakorolt hatások vizsgálatának eredményét figyelembe véve, továbbá a (4) bekezdés rendelkezéseinek értelmében, az illetékes nemzeti hatóságok csak azután hagyják jóvá az érintett tervet vagy programot, ha megbizonyosodtak arról, hogy az nem fogja hátrányosan befolyásolni az érintett természeti terület integritását, és miután – adott esetben – kikérték a lakosság véleményét is.
- 6. cikk (4) bekezdés: Amennyiben a természeti területre gyakorolt hatások vizsgálatának kedvezőtlen eredménye ellenére valamely elsődlegesen fontos, társadalmi vagy gazdasági jellegű közösségi érdekre figyelemmel – alternatív megoldás hiányában – mégis végre kell hajtani egy tervet vagy programot, a tagállam minden szükséges kiegyenlítő intézkedést megtesz a Natura 2000 általános egységességének megóvása érdekében. A tagállam az elfogadott kiegyenlítő intézkedésekről értesíti a Bizottságot. Amennyiben az érintett természeti terület elsődleges fontosságú természetes élőhelytípust foglal magában, és/vagy veszélyeztetett faj élőhelyeül szolgál, kizárólag az emberi egészséggel, a közbiztonsággal vagy a környezet szempontjából elsődlegesen fontos előnyökkel kapcsolatos, továbbá – a Bizottság véleménye szerint – a közérdek kényszerítő indokain alapuló szempontokat lehet érvényesíteni.

⁶⁰ Lásd az Európai Bíróság C-418/04. sz. ítéletét

A 6. cikk (3) bekezdése számos feltételt tartalmaz arra vonatkozóan, hogy mikor van szükség megfelelő vizsgálatra. Akkor szükséges megfelelő vizsgálat, ha az alábbi feltételek mindegyike teljesül:

- olyan terv vagy projekt esetén;
- amelynek valószínűleg jelentős hatása lesz legalább egy Natura 2000 területre;
- önmagában vagy más tervekkel vagy projektekkel együttesen;
- ám nem kapcsolódik közvetlenül a terület megőrző kezeléséhez.

Az alábbi rész részletesen kifejti mindezeket a feltételeket.

- Tervek vagy projektek:

Az irányelv nem magyarázza a „terv” és „projekt” fogalmak jelentését sajátos kategóriákat említve. Ehelyett a legmeghatározóbb tényező az, hogy valószínűleg jelentős hatással lesznek-e adott területre.

Ezért a „projekt” kifejezést tágabban kell értelmezni, így abba beleértendők az építési munkák és a természeti környezetbe való minden más beavatkozás⁶¹. A „terv” kifejezés is tágan értelmezendő, így az lefed minden olyan tervet vagy programot amely fejlesztési jóváhagyások alapjául szolgál.

Ebben az összefüggésben érdemes kitérni a 6. cikk (2) és (3) bekezdése közötti összefüggésre. E két cikk célja lényegében véve ugyanaz – a Natura 2000 területeken belüli állapotromlás megakadályozása. A 6. cikk (2) bekezdésében a szándék a „károsodás ...vagy a jelentős zavarás” megelőzése. A 6. cikk (3) bekezdése esetében a cél az olyan tervek és projektek megakadályozása, amelyek „hátrányosan befolyásolják az érintett természeti terület integritását”.

Mivel mindkét bekezdés ugyanazt az általános célt szolgálja, a 6. cikk (3) bekezdése értelmében megfelelő vizsgálatot nem igénylő terveknek és projekteknek mindazonáltal továbbra is teljesítenie kell a 6. cikk (2) bekezdésének rendelkezéseit.⁶²

Kotrás – mikor igényel megfelelő vizsgálatot?

A **főkotrás** a folyó főmedrében található anyagok eltávolítását jelenti a hajózási útvonal mélyítése érdekében. Ha egy ilyen beavatkozásnak valószínűleg jelentős hatása lesz egy vagy több Natura 2000 területre, a munkák jóváhagyása előtt megfelelő vizsgálatot kell végezni.

Mivel egyes folyókban az üledékfelhalmozódás természetes folyamat, szükség lehet rendszeres **karbantartó kotrásra** is a folyó megfelelő mélységének fenntartásához. Felmerült a kérdés, hogy vajon az ilyen rendszeres karbantartó kotrásokhoz is szükség van-e megfelelő vizsgálatra abban az esetben, ha valószínűleg jelentős hatással lesznek egy vagy több Natura 2000 területre.

Az egyetlen olyan eset, amelyben az Európai Bíróság a karbantartó kotrást említi, a C226/08. számú döntés volt.⁶³ Ezt az ügyet az oldenburgi közigazgatási bíróság terjesztette az Európai Bíróság elé, miután döntéshozatalt kértek tőle azzal kapcsolatban, hogy

⁶¹ Európai Bíróság, C-127/02. sz. ítélet

⁶² Európai Bíróság, C-127/02. sz. ítélet

⁶³ HL C 63., 2010.3.13., 5. o., elérhető a következő webhelyen: <http://curia.europa.eu/>

Papenburg városa jogosult-e megakadályozni a német szövetségi kormányzatot abban, hogy az Ems folyó mentén Natura 2000 területeket jelöljön ki az alsó-szászországi Papenburg kikötőváros közelében. Ezt a folyószakaszt 1994-ben kimélyítették annak érdekében, hogy a 7,3 méter merülési mélységű hajók számára is lehetővé tegyék a hajójavító műhely és az Északi-tenger közötti közlekedést, és azóta rendszeresen kotorják ennek a mélységnek a fenntartása érdekében. Papenburg városa társadalmi-gazdasági okokra hivatkozva kérte, hogy ne jelöljék ki ezeket a területeket, azt állítva, hogy a kijelöléssel megszegnék a német alkotmány által a helyi közösségek számára biztosított közigazgatási autonómiát.

A Bíróság határozata szerint az élőhelyvédelmi irányelv 4. cikke (2) bekezdésének első albekezdését úgy kell értelmezni, hogy egy tagállam egy vagy több területnek a KJT-jegyzék Bizottság által készített tervezetbe való felvételét csak tudományos okokra hivatkozva utasíthatja el.

A folyamatos karbantartó kotrás kérdésével kapcsolatban a Bíróság a következő határozatot hozta: „A 92/43 irányelv 6. cikkének (3) és (4) bekezdését úgy kell értelmezni, hogy a tölcsértorkolatok hajózható medervonalában zajló azon folytatólagos karbantartási munkálatokat,

amelyek nem kapcsolódnak közvetlenül, illetve nem nélkülözhetetlenek a terület kezeléséhez (és amelyeket a nemzeti jog alapján még a 92/43 irányelv átültetésére szolgáló határidő lejárta előtt engedélyeztek) amennyiben projektnek minősülnek, és az érintett területre jelentős hatással lehetnek, alá kell vetni az említett rendelkezések szerinti hatásvizsgálatnak”.

A karbantartó kotrások általában csak egy bizonyos infrastrukturális állapot fenntartásával járnak, így az élőhelyvédelmi irányelv 6. cikkének (3) bekezdése szerint nem minősülnek projektnek. A karbantartási műveleteket ugyanakkor esetenként külön projektnek kell tekinteni, például végrehajtásuk módszereinek, feltételeinek vagy rendszerességének megváltozása miatt. Ilyen esetekben mindezeket a projekteket, amennyiben valószínűleg jelentős hatással lesznek az érintett területre, az élőhelyvédelmi irányelv 6. cikkének (3) bekezdése szerint értékelni kell lehetséges következményeik szempontjából.

Ugyanebben az ítéletében a Bíróság egyértelművé tette a következőt: „Amennyiben az említett munkálatok – figyelemmel többek között azok gyakoriságára, jellegére vagy elvégzésük feltételeire – egységes műveletnek tekinthetők, különösen amikor a céljuk a hajózható meder bizonyos mélységének azonos állapotban tartása az e célból végzett rendszeres és szükséges kotrások által, e karbantartási munkálatok a 92/43 irányelv 6. cikke (3) bekezdésének értelmében vett egy és ugyanazon projektnek tekinthetők”.

Ezen túlmenően a Bíróság kifejezetten szerzett jogokat biztosít azon karbantartó kotrási projektekhez, amelyeket az irányelv átültetési határidejének lejárta előtt engedélyeztek.

Minden esetben igaz, hogy ha a 6. cikk (3) bekezdése nem alkalmazandó, a 6. cikk (2) bekezdését továbbra is be kell tartani, vagyis megfelelő lépésekkel mindent meg kell tenni az „olyan természetes élőhelytípusok és olyan fajok élőhelyei károsodásának és megzavarásának megakadályozására, amelyek céljára az egyes területeket kijelölték, amennyiben a zavarás mértéke az élőhelyvédelmi irányelv céljaira tekintettel jelentős hatással lehet.”

Ideális esetben az ismétlődő karbantartó kotrásokat úgy kell megtervezni és végrehajtani, hogy azok hozzájáruljanak a Natura 2000 védelmi célkitűzések teljesítéséhez, sőt, akár belefoglalhatók legyenek a szóban forgó védett terület kezelési tervébe is.

Karbantartó kotrás a Temzén, Egyesült Királyság

Amikor nézeteltérések támadtak a Londoni Kikötői Hatóság és a környezetvédelmi szervezetek között az áradó Temzén végzett karbantartó kotrások környezeti következményeivel kapcsolatban, azokat a következőképpen oldották meg:

- létrehoztak egy „kotrási összekötő csoportot” az érdekelt felek közötti párbeszéd és információcsere biztosítása érdekében,
- létrehoztak egy webalapú GIS információs rendszert, amelynek segítségével az érdekelt felek jobban megismerhették a kotrási tevékenységek helyszínét és léptékét, és részt vehettek a kotrási engedély iránti kérelem elbírására irányuló döntéshozatalban.

Az adatgyűjtési programok, modellezés és ellenőrzés mellett törekvéseket tettek a kotrási technikák megváltoztatására is, hogy a hagyományos kotrás és ártalmatlanítás helyett fenntarthatóbb üledékkezelési és visszaforgatási technikákat alkalmazzanak. Így az érdekelt felek jobban bízhattak az ökológiai hatások megfelelő azonosításában és csökkentésében, valamint a kotrási programok jobb tervezésében az alacsonyabb környezeti érzékenyséű időszakokban.⁶⁴

- Valószínűleg jelentős hatása lesz valamely Natura 2000 területre

Egyértelmű, hogy a megfelelő vizsgálat elsősorban a madárvédelmi és az élőhelyvédelmi irányelv által védett fajokra és élőhelytípusokra összpontosít, különösen pedig azokra a fajokra és élőhelyekre, amelyek céljára az érintett Natura 2000 területeket kijelölték. A megfelelő vizsgálatnak nem kell értékelnie az egyéb állatokra és növényekre gyakorolt hatást, kivéve, ha azok ökológiailag relevánsak az adott területen élő, uniós védettséget élvező fajok és élőhelyek szempontjából⁶⁵. A 6. cikk (3) bekezdése szerinti megfelelő vizsgálat emiatt szűkebb körű, mint a KHV- és SKV-irányelvek szerinti értékelés, hiszen csak a Natura 2000 területeken fellépő következményekre korlátozódik azok védelmi célkitűzéseinek figyelembevételével.

Ami a földrajzi hatókört illeti, a 6. cikk (3) bekezdésének rendelkezései nem korlátozódnak kizárólagosan a Natura 2000 területeken végrehajtott tervekre és projektekre, hanem a Natura 2000 területeken kívüli, de azokra valószínűleg jelentős hatást kifejtő fejlesztésekre is alkalmazandók. Pusztán amiatt, hogy egy tervezett fejlesztés nincs valamely Natura 2000 terület határain belül, nem zárható ki, hogy ahhoz a 6. cikk (3) bekezdése szerinti megfelelő vizsgálatot kell végezni. Ezeket a vizsgálatokat nem az teszi szükségessé, hogy egy projekt valamely Natura 2000 területen belül található, hanem az, hogy valószínűleg jelentős hatással lesz egy Natura 2000 területre és annak védelmi célkitűzéseire. Például egy olyan projekt, amely folyásirány szerint egy Natura 2000 terület felett kerül végrehajtásra, a vízáramlás megzavarása vagy a fajok vándorlásának akadályozása révén negatív hatást fejthet ki a lejjebb fekvő területekre. Ilyen esetekben a projektet alá kell vetni a 6. cikk (3) bekezdése szerinti vizsgálatnak.

Ez a határokon átnyúló valószínű hatás mérlegelését is magában foglalja. Ha egy adott országban végrehajtandó tervnek vagy projektnek, akár önmagában, akár más tervekkel vagy projektekkel együttesen, valószínűleg jelentős hatása lesz egy másik országban található Natura 2000 területre, akkor megfelelő vizsgálatot kell végezni, amely többek között a másik országban található Natura 2000 területek integritására gyakorolt hatásokat értékeli. Mindez összhangban van az espooi egyezményvel, amelyet az Európai Unióban a KHV- és SKV-irányelv hajt végre. Mivel ezek az irányelvek olyan tervekre és projektekre vonatkoznak, amelyekhez valószínűleg szükséges az élőhelyvédelmi irányelv 6. cikkének

⁶⁴ A DEFRA útmutatója a fenntartható karbantartó kotrási rendszerekhez.

⁶⁵ Erre ugyanakkor szükség lehet a KHV-/SKV-irányelvek alapján végzett értékeléshez.

(3) bekezdése szerinti vizsgálat, így az élőhelyvédelmi irányelv értelmében végrehajtott megfelelő vizsgálat keretében a határokon átnyúló hatásokat is tanulmányozni kell.

Ahogy azt fentebb már említettük, a hatásokat azon fajok és élőhelytípusok vonatkozásában kell meghatározni, amelyek céljára egy adott területet kijelöltek. Ez befolyásolja azt, hogy a projekterülettől milyen távolságra kell keresni az esetleges hatásokat. Egy olyan ritka növényre például, amely nagyon szűk területen, speciális élőhelyi feltételek mellett fordul elő, csak akkor lehet hatással egy projekt, ha arra annak közvetlen környezetében kerül sor, szemben a vándorló fajokkal, amelyek tágabb körű élőhelyi követelményeket támasztanak, így azokra távolabbi tervek vagy projektek is hatással lehetnek.

- Önmagában vagy más tervekkel vagy projektekkel együttesen

Több, külön-külön csekély mértékű hatás együttesen már jelentős hatást fejthet ki. A 6. cikk (3) bekezdése ezt úgy kezeli, hogy a más tervek vagy projektek hatásainak együttesét veszi figyelembe. A 6. cikk (3) bekezdése nem határozza meg egyértelműen, hogy mely egyéb tervek és projektek tartoznak a hatások összegzéséről szóló rendelkezés hatálya alá, de nyilvánvaló, hogy a mögöttes szándék az idő előrehaladtával összeadó hatások figyelembevételére. Ebben az összefüggésben az elkészült, jóváhagyott, de végre nem hajtott, vagy az éppen javasolt terveket és projekteket kell mérlegelni.

Figyelembe kell venni azt, hogy a javasolt tervek és projektek mérlegelése során a tagállamok nem élhetnek feltételezésekkel más hasonló, de még nem javasolt jövőbeli tervek vagy projektek kapcsán. Éppen ellenkezőleg: ha egy adott területen már jóváhagytak egy vagy több projektet, az csökkentheti az ökológiai tűréshatárt az adott területen végrehajtandó jövőbeni tervek vagy projektek hatásainak jelentősége tekintetében.

Ilyen helyzet áll fenn például akkor, ha több Natura 2000 területen vagy azok környékén egymás után vízi utak fejlesztésére irányuló projektekre kérnek engedélyt. Az első vagy a második projekt értékelése arra a megállapításra jut, hogy a projekt nem fogja hátrányosan érinteni a Natura 2000 területet, ám előfordulhat, hogy a későbbi projekteket nem hagyják jóvá, mert azok hatásai a korábbi projekkel együttesen már elég jelentősek ahhoz, hogy hátrányosan befolyásolják a terület integritását. E tekintetben fontos, hogy az egy adott folyó mellett tervezett belvízi szállítási projekteket stratégiaileg és egymással összefüggésben vizsgálják, ne pedig külön-külön, elszigetelt projektekként.

- Nem kapcsolódik közvetlenül a terület megőrző kezeléséhez

A 6. cikk kontextusából és céljaiból jól látható, hogy a „kezelés” kifejezés a terület „megőrző” kezelésére vonatkozik, vagyis a „kezelés” kifejezést a 6. cikk (1) bekezdésében használt jelentésében kell értelmezni.

5.3. A megfelelő vizsgálatok elvégzésének lépésenkénti útmutatója

A 6. cikk (3) és (4) bekezdésében ismertetett eljárást a leírt lépések sorrendjében kell végrehajtani. Minden egyes lépés meghatározza, hogy szükség van-e további lépésre a folyamatban. Ha például az előzetes vizsgálat arra az eredményre jut, hogy a Natura 2000 területet nem fogják negatív hatások érni, akkor a terv vagy a projekt további vizsgálatok nélkül jóváhagyható.

Az eljárás a következő lépéseket tartalmazza (lásd az ábrát):

- **Első lépés: előzetes vizsgálat** – ez a legelső lépés annak megállapítására szolgál, hogy az adott tervet vagy projektet alá kell-e vetni megfelelő vizsgálatnak. Ha annak

valószínűleg jelentős negatív hatása lesz valamely Natura 2000 területre, akkor megfelelő vizsgálatot kell végezni.

- **Második lépés: megfelelő vizsgálat** – ha megállapítást nyert, hogy a 6. cikk (3) bekezdése értelmében megfelelő vizsgálat szükséges, részletesen elemezni kell, hogy a terv vagy a projekt önmagában vagy más tervekkel vagy projektekkel együttesen milyen hatással van a Natura 2000 terület(ek) integritására, figyelembe véve annak (azok) védelmi célkitűzéseit. Ha a megfelelő vizsgálat eredménye szerint a terület integritására nézve hátrányos hatások várhatók (a hatáscsökkentő intézkedések bevezetése ellenére), akkor az illetékes hatóságoknak el kell utasítaniuk a tervet vagy a projektet, vagy a 6. cikk (4) bekezdése szerinti derogációs eljárást kell alkalmazniuk.
- **Harmadik lépés: kivételes esetek** – a 6. cikk (4) bekezdése meghatározza a 6. cikk (3) bekezdésétől való eltérés lehetséges eseteit. Így egy terv vagy projekt különleges körülmények fennállása esetén abban az esetben is jóváhagyható, ha az eredmények szerint hátrányos hatással lesz egy Natura 2000 területre, feltéve hogy teljesülnek a 6. cikk (4) bekezdésében leírt feltételek.

A fentiekből egyértelmű, hogy ez a döntéshozatali folyamat az **elővigyázatosság elvének alapul**. A legfontosabb annak az objektív és megbízható bizonyítékokon alapuló igazolása, hogy a Natura 2000 területet nem fogják hátrányos hatások érni.

5.4. Első lépés: előzetes vizsgálat

A 6. cikk (3) bekezdése szerinti eljárás első lépése annak meghatározása, hogy valójában szükség van-e hatásvizsgálatra, vagyis hogy egy tervnek vagy projektnek **valószínűsíthetően** lesz-e **jelentős hatása** valamely Natura 2000 területre. Ha megfelelő biztonsággal megállapítható, hogy a terv vagy a projekt valószínűleg nem fejt majd ki jelentős hatást, sem önmagában, sem más tervekkel vagy projektekkel együttesen, akkor további vizsgálat nélkül jóváhagyható.

Ha azonban bármilyen kétség felmerül, megfelelő vizsgálatot kell végezni, hogy ezek a hatások teljes körűen elemezhetők legyenek. Ezt az Európai Bíróság Watt-tengerrel kapcsolatban hozott ítélete (C-127/02) megerősítette, amelyben a Bíróság az alábbi következtetésre jutott: *„a 6. cikk (3) bekezdésében előírt természetvédelmi célú mechanizmus „működésbe lépésének” nem feltétele az, hogy a szóban forgó tervről vagy projektről teljes bizonyossággal meg lehessen állapítani, hogy jelentős hatással van az érintett természeti területre, elégséges a pusztán valószínűsége annak, hogy a szóban forgó terv ilyen hatásokkal járhat. Ha a jelentős hatások bekövetkezésének elmaradása vonatkozásában kétség merül fel, ilyen vizsgálatot kell végezni, mivel azzal hatékony módon elkerülhetővé válik, hogy olyan terveket vagy projekteket engedélyezzenek, amelyek károsan befolyásolják az érintett természeti terület integritását, és ezáltal hozzájárul az élőhelyvédelmi irányelv általános céljainak eléréséhez.”*

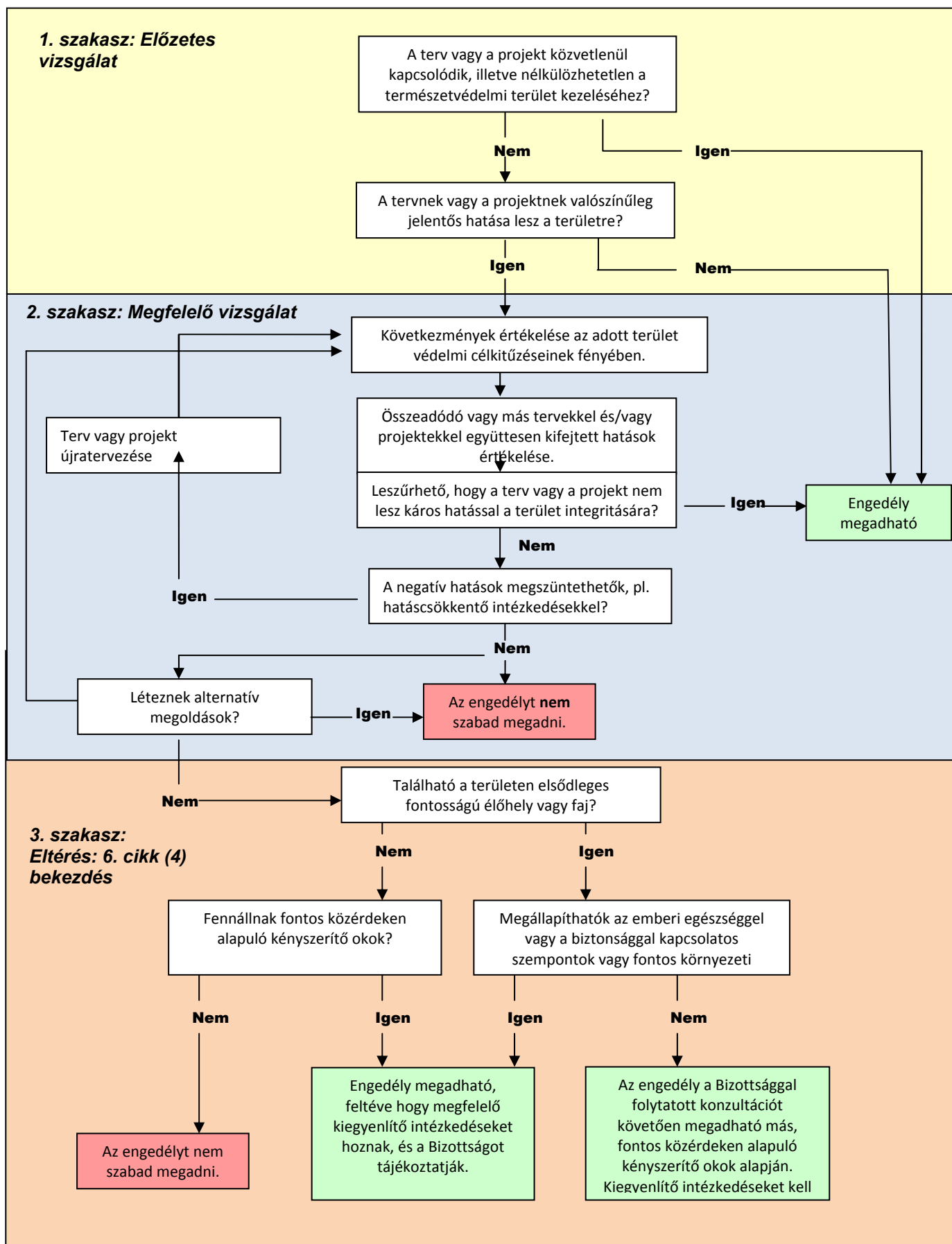
Hogy mi számít e tekintetben „jelentős hatásnak”, az egyértelműen a Natura 2000 terület sajátos jellemzőitől és ökológiai feltételeitől, illetve annak kijelölt élőhelytípusaitól és fajaitól függ. Ezért a terület védelmi célkitűzéseit és az egységes úrlapon rögzített ökológiai jellemzőit alapján azonosítani kell az egyes területek természetvédelmi érzékenységét, illetve hogy azt valószínűsíthetően érik-e majd jelentős hatások (a területek védelmi célkitűzéseinek részletes magyarázatát lásd az 5.5.1. pontban).

A megfelelő vizsgálat elvégzésével vagy elmaradásával kapcsolatos végleges döntés indokait rögzíteni kell, és elegendő információval kell szolgálni a döntés indoklásához.

Az előzetes vizsgálat során mérlegelendő legfontosabb szempontok:

- A terv vagy a projekt földrajzi hatókörének és főbb jellemzőinek azonosítása.
- Valamennyi olyan Natura 2000 terület azonosítása, amelyet a terv vagy a projekt érinthet, figyelembe véve a más országokban, a projekttől folyásirányban feljebb vagy lejjebb található területeken és a környező vízgyűjtő területen esetlegesen fellépő hatásokat is.
- Azon élőhelytípusok és fajok azonosítása, amelyek céljára a Natura 2000 területeket kijelölték, azok védeltségi állapotának és a területek védelmi célkitűzéseinek azonosítása (pl. a terület(ek) egységes úrlapjának vagy adott esetben a Natura 2000 kezelési terv(ek) felhasználásával).
- Azon fajok és élőhelyek azonosítása, amelyekre a tervezett tevékenységek jelentős hatást fejthetnek ki.
- Más olyan tervek vagy projektek azonosítása, amelyek a tervezett tevékenységekkel együttesen valószínűleg jelentős hatást fejthetnek ki a Natura 2000 területekre.
- A terv vagy a projekt egyes tevékenységei közötti lehetséges kölcsönhatások mérlegelése, akár önmagukban, akár más tervekkel vagy projektekkel együttesen, továbbá a felmerülő érdekek, ökológiai funkciók és az azokat támogató folyamatok számbavétele.

Ábra: A 6. cikk (3) és (4) bekezdése szerinti eljárás folyamatábrája (az irányelv 6. cikkére vonatkozó bizottsági módszertani útmutató alapján)

5.5. Második lépés: megfelelő vizsgálat

Miután eldőlt, hogy szükség van-e megfelelő vizsgálatra, a vizsgálatot az előtt kell elvégezni, hogy az illetékes hatóság meghozná döntését a terv vagy a projekt engedélyezéséről vagy elutasításáról (C-127/02). Ahogy arról már szó volt, a megfelelő vizsgálat célja, hogy a védelmi célkitűzések figyelembevételével felmérje a terv vagy a projekt akár önmagában, akár más tervekkel vagy projektekkal együttesen kifejtett, adott területen jelentkező következményeit.

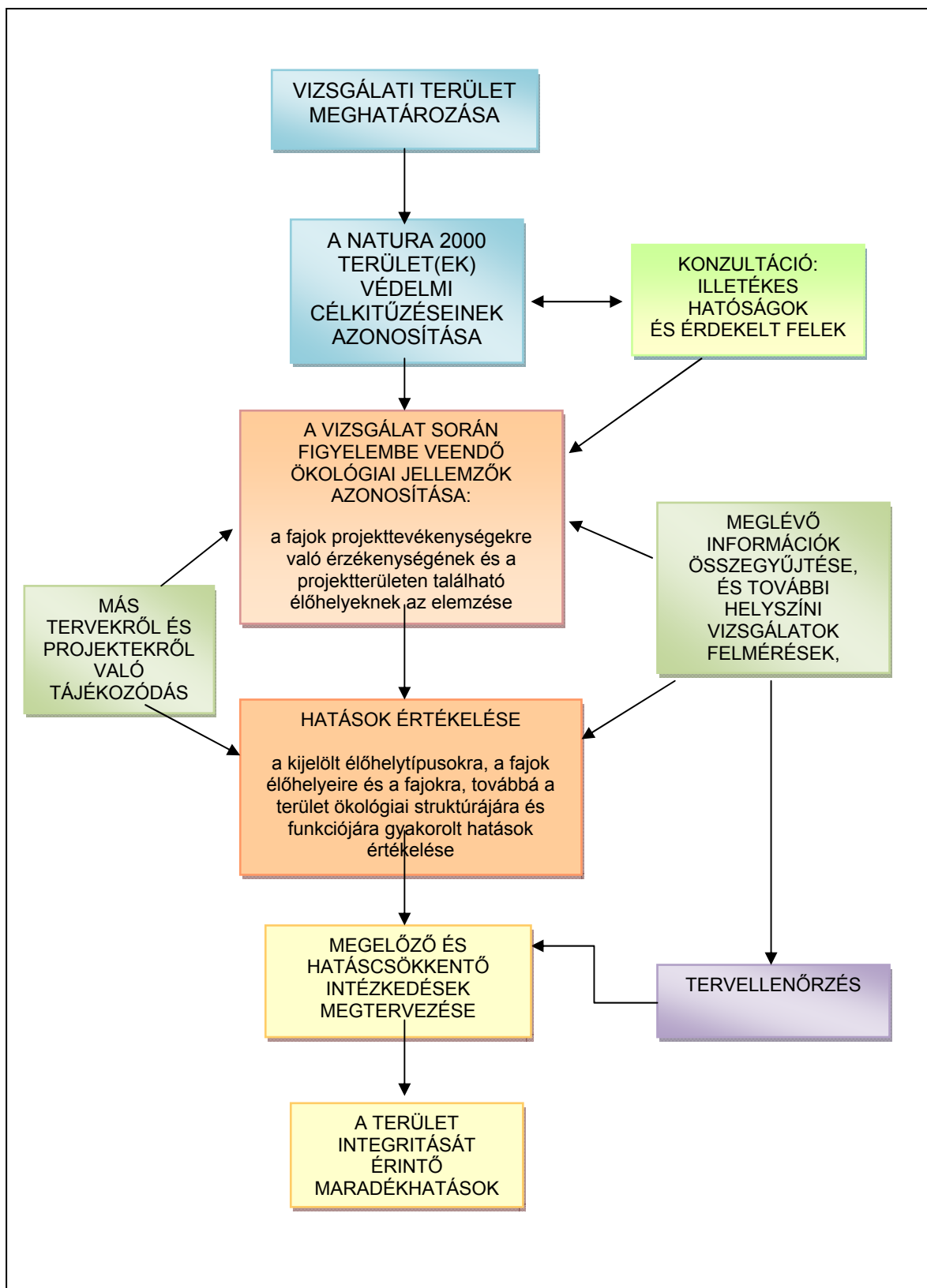
A megfelelő vizsgálat kifejezésben a „megfelelő” szó alapvetően azt jelenti, hogy a vizsgálatnak igazodnia kell a madárvédelmi és az élőhelyvédelmi irányelvben megfogalmazott célhoz, vagyis a két irányelvben felsorolt ritka és veszélyeztetett fajok és élőhelytípusok védelméhez. A „megfelelő” szó arra is utal, hogy a vizsgálatnak megfelelően alátámasztott döntést kell képviselnie. Ha a jelentés nem tartalmazza kellő részletességgel a Natura 2000 területre gyakorolt hatások értékelését, vagy nem szolgáltat kellő bizonyítékot annak egyértelmű eldöntéséhez, hogy a terület integritását érik-e hátrányos hatások, akkor a vizsgálat nem teljesíti a célját, és nem tekinthető „megfelelőnek”.

Az olyan vizsgálatok, amelyek csak általános leírásokat tartalmaznak, és csak felületesen tekintik át az adott terület természeti környezetére vonatkozó adatokat, a 6. cikk (3) bekezdése alkalmazásában nem tekinthetők „megfelelőnek”. Ezt megerősítette az Európai Bíróság is, amelynek határozata szerint *„a megfelelő vizsgálatnak teljes körű, pontos és határozott következtetéseket kell levonnia, amelyek alkalmasak az érintett területen tervezett munkák hatásaival kapcsolatban felmerülő minden megalapozott tudományos kétely eloszlatására”* (Bizottság/Olaszország, C-304/05).⁶⁶

A Bíróság hangsúlyozta a legfrissebb tudományos ismeretek a megfelelő vizsgálat során való felhasználásának a jelentőségét is, hogy az illetékes hatóságok kellő biztonsággal meg tudják állapítani, hogy a terület integritását nem érik káros hatások. E tekintetben a Bíróság kiemelte, hogy *„az adott terület legújabb tudományos ismereteire figyelemmel meg kell határozni a terv vagy projekt minden olyan részletét, amely – akár önmagában, akár más terv vagy projekt részeként – hatással lehet a természeti terület védelmével kapcsolatos célkitűzésekre.”* (C-127/02, 54. bekezdés).

⁶⁶ Lásd még az Európai Bíróság C-239/04. sz. ítéletét a Castro Verde ügyben (C-239/04. sz. ügy), amelynek értelmében *„a program engedélyezését megelőzően tudományos szempontból, ésszerűen mérlegelve, minden kétséget kizáróan meg kell állapítani, hogy a program nem hat hátrányosan a területre.”*

A megfelelő vizsgálat részeként elvégzendő lépések

A megfelelő vizsgálat speciális jellege miatt nyomatékosan ajánlott, hogy az értékelés megfelelően képezett ökológusok által végrehajtott elemzéseken alapuljon.

A megfelelő vizsgálatnak külön ki kell térnie az alábbiakra:

- a projekt vagy terv kellő részletességgel való leírása ahhoz, hogy a lakosság megismerje annak méretét, léptékét és céljait;
- a Natura 2000 terület alapvető feltételeinek és védelmi célkitűzéseinek ismertetése;
- a projekt vagy terv Natura 2000 területre gyakorolt hátrányos hatásainak azonosítása;
- az e hatások megakadályozásához használt hatáscsökkentő intézkedések bemutatása;
- ütemterv megállapítása és mechanizmusok meghatározása a hatáscsökkentő intézkedések kidolgozásához, végrehajtásához és felügyeletéhez.

Végül fontos megjegyezni, hogy az illetékes hatóságok feladata annak biztosítása, hogy a megfelelő vizsgálatot szabályszerűen hajtsák végre, és hogy az képes legyen objektíven és megbízható bizonyítékok alapján igazolni, hogy a Natura 2000 területet nem fogják hátrányos hatások érni, figyelembe véve annak védelmi célkitűzéseit.

5.5.1. Hatások értékelése az adott terület védelmi célkitűzéseinek fényében

Ahogy arról már szó volt, a vizsgálatnak a projekt vagy terv adott területen fellépő következményeit a **terület védelmi célkitűzései** fényében kell értékelnie.

A védelmi célkitűzések megismeréséhez vissza kell térni a Natura 2000 területek kiválasztási módjára. Ahogy arra a 2. fejezetben már kitértünk, az egyes területek azért válnak a Natura 2000 hálózat részévé, mert természetvédelmi értéket képviselnek az élőhelyvédelmi irányelv I. mellékletében felsorolt élőhelytípusok vagy II. mellékletében felsorolt fajok, illetve a madárvédelmi irányelv I. mellékletében felsorolt fajok, valamint a rendszeresen előforduló vándormadár-fajok tekintetében.

Az egyes területek természetvédelmi értékét az **egységes űrlapon**⁶⁷ (EŰ) rögzítik, amelyet minden területhez elkészítenek. Az EŰ a terület hivatalos azonosító kódján, nevéen, helyszínén, méretén és részletes térképén kívül rögzíti annak azon ökológiai jellemzőit, amelyek miatt Natura 2000 területté minősítették, és általánosságban értékeli a területen megtalálható fajok és élőhelytípusok védettségi állapotát (A-tól D-ig osztályozva).

Ezért az EŰ fontos kiindulópont nemcsak annak meghatározásához, hogy történt-e változás az érintett élőhelytípusok és a területen élő fajok védettségi állapotában (6. cikk (2) és (3) bekezdése), hanem az adott terület védelmi célkitűzéseinek megállapítása szempontjából is, összhangban az élőhelyvédelmi irányelv általános célkitűzéseivel (6. cikk (1) bekezdése).

Az egyes területek védelmi célkitűzésének legalább fenn kell tartania azon fajok és élőhelyek (egységes űrlapon leírt) védettségi állapotát, amelyek céljára az adott területet kijelölték. Ez azt jelenti, hogy a védettségi állapot nem romolhat.

A madárvédelmi és az élőhelyvédelmi irányelv általános célja azonban nemcsak a további állapotromlás megakadályozása, hanem annak biztosítása is, hogy az uniós védelem alatt álló fajok és élőhelytípusok kedvező védettségi állapotba kerüljenek az Európai Unió belüli teljes természetes elterjedési területükön. Ezért a területen található, uniós védelem alatt

⁶⁷ Az EŰ-k listája a Natura 2000 Viewer felületén tekinthető meg <http://natura2000.eea.europa.eu/>, illetve az egyes országok/régiók Natura 2000 területekért felelős hatóságaitól is beszerezhető.

álló fajok és élőhelytípusok védettségi állapotának helyreállításához vagy javításához ambiciózusabb védelmi célkitűzésekre lehet szükség (a 6. cikk (1) bekezdése szerint).

3.2.C. A 92/43/EGK tanácsi irányelv II. mellékletében felsorolt EMLŐSÖK

Kód	Név	POPULÁCIÓ			TERÜLET ÉRTÉKELÉSE		
		Vándor		Populáció	Védettség	Elszigeteltség	Globális
		Helyben élő	Teelés				
1337	Castor fiber	I P		B	A	C	A
1355	Lutra lutra	I P		B	A	C	B
1318	Myotis	I P		C	B	C	C
1324	Myotis dasychema Myotis myotis	I P		C	B	C	C

3.2.D A 92/43/EGK tanácsi irányelv II. mellékletében felsorolt KÉTÉLTŰEK ÉS HÜLLŐK

Kód	Név	POPULÁCIÓ			TERÜLET ÉRTÉKELÉSE		
		Vándor		Populáció	Védettség	Elszigeteltség	Globális
		Helyben élő	Teelés				
1188	Bombina bombina	I P		B	C	C	C
1166	Triturus crystatus	I 11-50		C	B	C	B

3.2.E A 92/43/EGK tanácsi irányelv II. mellékletében felsorolt HALAK

Kód	Név	POPULÁCIÓ			TERÜLET ÉRTÉKELÉSE		
		Vándor		Populáció	Védettség	Elszigeteltség	Globális
		Helyben élő	Teelés				
1130	Aspius aspius	I C		C	A	C	B
1149	Cobitis taenia	I R		C	A	C	B
1124	Gobio albipinnatus	I C		A	A	C	A
1099	Lampetra fluvialis	I V		C	B	C	B

Egy egységes űrlap részlete

Ha ambiciózusabb védelmi célkitűzéseket határoztak meg, a terv vagy a projekt hatásait az ambiciózusabb célkitűzések fényében kell értékelni. Ha például a cél a jégmadár populációjának egy bizonyos populációs szintre való visszaállítása 8 éven belül, és ennek bekövetkezése érdekében védelmi intézkedéseket terveznek, értékelni kell, hogy a terv vagy projekt nem akadályozza-e meg ennek a védelmi célkitűzésnek a megvalósulását.

Ha nincsenek speciális védelmi célkitűzések, akkor úgy tekinthető, hogy az adott Natura 2000 terület védelmi célkitűzése azon fajok és élőhelytípusok védettségi állapotának fenntartása, amelyek céljára a területet kijelölték (az EÚ-n szereplő állapot), továbbá az állapot romlásának megakadályozása.

A projekt tervezőjének ajánlott a lehető legkorábbi időpontban egyeztetnie a Natura 2000 területekért felelős illetékes hatóságokkal a Natura 2000 terület, az ahhoz kapcsolódó védelmi célkitűzések és azon élőhelytípusok és fajok védettségi állapotának megismerése érdekében, amelyek céljára a területet kijelölték. A hatóságok azt is jelezni tudják, ha további részletes információk is rendelkezésre állnak – például a területhez elfogadott kezelési terv vagy az adott régióban vagy országban található érintett fajok és élőhelytípusok védettségi állapotáról szóló ellenőrzési jelentések vagy felmérések.

5.5.2. A szükséges információk összegyűjtése

A projekttel és a Natura 2000 területtel kapcsolatos összes szükséges információ összegyűjtése a megfelelő vizsgálat fontos kezdeti lépése. Ez általában iteratív folyamat. Ha az első azonosítás és elemzés azt tárja fel, hogy az ismeretekben jelentős hiányosságok vannak, akkor további alapvető ökológiai és kutatási terepmunkára lehet szükség a meglévő adatok kiegészítésére. Ahogy arról korábban már szó volt, fontos, hogy a megfelelő vizsgálat az adott terület legújabb tudományos ismeretein alapuljon, és alkalmas legyen az érintett területen tervezett munkák hatásaival kapcsolatban felmerülő minden megalapozott tudományos kétely eloszlására.

A részletes felméréseknek és terepmunkáknak azokra a célelemekre kell fókuszálniuk, amelyek érzékenyek a projekttevékenységekre. Az érzékenységet a projekttevékenységek közötti lehetséges kölcsönhatások (jelleg, mérték, módszerek stb.), valamint az érintett élőhelyek és fajok (helyszín, ökológiai követelmények, létfontosságú területek, viselkedés stb.) figyelembevételével kell elemezni. A helyszíni felméréseknek kellően átfogónak és hosszán tartónak kell lenniük ahhoz, hogy tekintetbe vegyék az évszakokkal esetleg jelentős mértékben megváltozó ökológiai feltételeket. Egy bizonyos faj néhány téli napon keresztül tartó helyszíni megfigyelésével például nem ismerhetők meg annak élőhely-használati szokásai az év egyéb fontos szakaszaiban (pl. vándorlás vagy szaporodás alatt).

Információgyűjtés a megfelelő vizsgálatához

A **tervvel vagy projekttel kapcsolatos információknak** tartalmazniuk kell a vizsgálatához szükséges minden elem részletes adatait. Legalább a következőkre kell kiterjedniük:

- a belvízi szállítási tevékenységek tervezésével kapcsolatos részletes információk;
- részletes térképek a belvízi szállítási tevékenységek és az azokhoz kapcsolódó munkák pontos elhelyezkedéséről az adott területen található Natura 2000 terület(ek)hez képest;
- a kivitelezési munkák során tervezett tevékenységek részletes leírása, valamint azok időtartama és időpontja;
- az üzemeltetés és a kezelés során várható tevékenységek;
- karbantartási feltételek;
- bármely más, a területen tervezett vagy ott zajló tervvel vagy projekttel kapcsolatos részletek.

A **Natura 2000 területtel kapcsolatos információknak** legalább az alábbiakat kell tartalmazniuk:

- minden olyan faj és élőhelytípus részletes adatai, amelyek céljára a területet kijelölték, valamint azok védettségi állapota;
- ökológiai térképeket is tartalmazó információk azok elhelyezkedéséről és általános élőhely-használati szokásairól a területen és annak környékén teljes életciklusuk alatt (pl. táplálékszerzés, költés, pihenés, visszavonulás vagy áttelelés); ezeknek az adatoknak aktuálisnak kell lenniük, mivel a fajok és az élőhelyek dinamikus jellegűek, előfordulásuk és összetételük viszonylag rövid idő alatt megváltozhat;
- a reprezentativitásukkal, elszigeteltségi fokukkal és populációjukkal vagy elterjedésükkel kapcsolatos adatok a területen vagy az adott régióban vagy országban (ideértve a populáció méretére, az ökotípusra, a korosztályi összetételre vonatkozó adatokat stb.);
- a területen található élőhelyek ökológiai struktúrájával és funkciójával kapcsolatos adatok;
- a terület védelmi célkitűzéseivel kapcsolatos részletes adatok (ideértve a kezelési terveket stb.);
- a terület szerepe a biogeográfiai régióban és a Natura 2000 hálózatban;
- a területtel vagy annak élővilágával kapcsolatos egyéb olyan szempontok, amelyeknek várhatóan hatással lesz a védettségi állapotra és a védelmi célkitűzésekre (pl. aktuális kezelési tevékenységek vagy más fejlesztések);
- bármely más tervvel vagy projekttel kapcsolatos olyan információk, amelyek összeadódó hatást fejthetnek ki.

A Natura 2000 területéhez kapcsolódó lehetséges **információforrások** az alábbiak:

- Natura 2000 egységes úrlapok;
- Natura 2000 kezelési tervek;
- a műszaki és tudományos szakirodalomban közzétett aktuális adatok;
- természetvédelmi hatóságok, tudományos szakértők, faj- vagy élőhelyszakértők, természetvédelmi szervezetek, helyi szakértők;
- a 17. cikk szerinti jelentések az uniós védelem alatt álló élőhelyek és fajok országos és biogeográfiai szintű védettségi állapotáról.⁶⁸

E szakaszban ugyancsak hasznos meghatározni a vizsgálati területet annak figyelembevételével, hogy a negatív hatások a belvízi utakkal kapcsolatos projektek közvetlen helyszínénél jóval tágabb térségben érzékelhetők, például a projekt helyszínétől folyásirányban feljebb vagy lejjebb, illetve oldalirányban a vízgyűjtő területen. A belvízi utakkal kapcsolatos projektek esetében különösen fontos, hogy a vizsgálati terület ne legyen túl szűkre szabva, hiszen a folyók széles körű hosszanti és oldalirányú kapcsolatokkal rendelkeznek. A vizsgálati terület később bármikor szűkíthető, ha már elegendő adat áll rendelkezésre bizonyos területek kizárásához.

A természetvédelmi hatóságokkal, más tudományos szakértőkkel és természetvédelmi szervezetekkel folytatott korai konzultációval biztosítható, hogy a területről, az ott található fajokról/élőhelyekről és az elemzendő hatásokról a lehető legteljesebb kép alakuljon ki. Mindezek a szereplők ugyancsak tájékoztatni tudnak a területtől és az ott található, uniós védelmet élvező fajokkal és élőhelytípusokkal kapcsolatos újabb adatokról (beleértve a Natura 2000 kezelési terveket), továbbá arról, hogy milyen további alaptanulmányokat és helyszíni kutatásokat kell elvégezni a projekt valószínű hatásainak értékeléséhez.

Az egyéb érintett felek, például természetvédelemmel foglalkozó nem kormányzati szervezetek, kutatóintézetek és helyi szervezetek is szolgálhatnak további, a megfelelő vizsgálatához hasznos helyi ismeretekkel és ökológiai információkkal.

5.5.3. A területen fellépő következmények értékelése

Az összes alapadat összegyűjtése és hiánytalanságuk ellenőrzése után következhet a terv vagy a projekt adott Natura területen fellépő következményeinek vizsgálata.

A fentebb leírtaknak megfelelően ehhez a következőket kell figyelembe venni:

- az adott terület legújabb tudományos ismeretei;
- a terület védelmi célkitűzései;
- a terület, illetve azon élőhelytípusok és fajok ökológiai jellemzői és védettségi állapota, amelyek céljára azt kijelölték.

Nyilvánvaló, hogy minden egyes projekt hatásai sajátosak, és azokat eseti alapon kell elbírálni. Ez összhangban van az Európai Bíróság Watt-tengerrel kapcsolatban hozott ítéletével: „*az adott terv vagy projekt által gyakorolt lehetséges hatások jelentőségét, az*

⁶⁸ Az élőhelyvédelmi irányelv alapján védett összes faj és élőhely védettségi állapotáról szóló első jelentést (a 17. cikk szerinti jelentést) 2009-ben tették közzé. Az állapotot országos és biogeográfiai szinten egyaránt értékelték. Lásd: <http://biodiversity.eionet.europa.eu/article17> és http://ec.europa.eu/environment/nature/knowledge/rep_habitats/index_en.htm

adott tervhez vagy projekthez kötődő jövőbeli hatásokat is mérlegelve, az érintett terv vagy projekt egyedi környezeti jellemzőinek és feltételeinek figyelembevételével kell megítélni.”

Az első lépés annak azonosítása, hogy az egyes területeken belül mely célelemek lehetnek érintettek és további vizsgálatok tárgyai. Ez azért fontos, mert minden fajnak és élőhelytípusnak saját ökológiai életciklusa és védelmi követelményei vannak. Az ezekre gyakorolt hatások területről területre eltérhetnek védettségi állapotuktól és az adott terület alapvető ökológiai feltételeitől függően.

Más hatásvizsgálatokhoz hasonlóan a vizsgálatot itt is strukturált keretek között kell elvégezni, hogy az előrejelzések a lehető legobjektívebbek és legpontosabbak lehessenek. E célból a hatásokat a következő típusokra lehet felosztani:

- közvetlen és közvetett hatások;
- rövid és hosszú távú hatások;
- a projekt különböző szakaszaiban kifejtett hatások (kivitelezés, üzemeltetés, üzemén kívül helyezés);
- elszigetelt és együttes hatások;
- összeadódó hatások.

A vizsgálatnak minden egyes azonosított hatás esetében meg kell határozni annak nagyságrendjét, jellegét, mértékét, időtartamát, intenzitását és időpontját.

Maga a megfelelő vizsgálat a terv vagy projekt azon körülményeinek elemzéséről szól, amelyek következményekkel járhatnak a területre nézve. A terv vagy a projekt minden egyes elemét meg kell vizsgálni, és mérlegelni kell az egyes elemek azon fajokra és élőhelytípusokra gyakorolt hatását, amelyek céljára a területet kijelölték. Ezután együttesen és egymás vonatkozásában is meg kell vizsgálni különböző elemek hatásait, hogy azonosíthatók legyenek a közöttük jelentkező kölcsönhatások is.

Bár a középpontban azok a közösségi érdekeltégű fajok és élőhelyek állnak, amelyek a kijelölés alapját képezték, nem szabad elfelejteni, hogy ezek a célelemek más fajokkal és élőhelyekkel, valamint a fizikai környezettel is komplex kölcsönhatásban állnak. Ezért fontos, hogy a vizsgálat minden olyan elemre kiterjedjen, amely lényeges a folyami ökoszisztéma szerkezete, működése és dinamikája szempontjából, hiszen bármilyen változás az ott található élőhelytípusokra és fajokra is negatív hatást fejthet ki.

A belvízi utak fejlesztésére és kezelésére irányuló tevékenységek Natura 2000 területekre gyakorolt potenciális negatív hatásainak a 3. fejezetben leírt módon történő ismertetése segít a lehetséges hatástípusok azonosításában.

A hatásokat a lehető legpontosabban kell előrejelezni, és a megfelelő vizsgálatban egyértelműsíteni kell mindezen előrejelzések alapját (ennek keretében ki kell térni arra is, hogy a hatások előrejelzéséhez milyen valószínűség társul). Más hatásvizsgálatokhoz hasonlóan a megfelelő vizsgálatot itt is strukturált keretek között kell elvégezni, hogy az előrejelzések a lehető legobjektívebbek lehessenek, ehhez lehetőség szerint számszerűsíthető kritériumokat felhasználva. Így lényegesen egyszerűbbé válik az előre jelzett hatások csökkentését vagy elhanyagolható szintre való mérséklését elősegítő hatáscsökkentő intézkedések megtervezése.

A valószínű hatások előrejelzése esetenként nehéz, mert ahhoz jól kell ismerni a valószínűleg érintetté váló fajok és élőhelytípusok ökológiai folyamatait és védelmi követelményeit. Ezért a megfelelő vizsgálat elvégzése előtt ajánlott gondoskodni arról, hogy rendelkezésre álljanak a szükséges szakértői tanácsok és tudományos erőforrások.

A hatások előrejelzésének leggyakoribb módszerei:

A megfelelő vizsgálatnak a rendelkezésre álló legjobb technikákkal és módszerekkel kell megbecsülnie a hatások mértékét. Az alábbi keretes rész néhány gyakran alkalmazott technikát sorol fel.

- **Közvetlen mérések**, például az eltűnt vagy érintett élőhelyek területe, a fajok populációiban, élőhelyeiben és közösségeiben bekövetkező veszteség aránya.
- **Folyamatábrák, hálózatok és rendszerábrák** a közvetlen hatások láncolatainak azonosítására; a közvetett hatások elnevezése – kiváltási módjuktól függően – másodlagos, harmadlagos stb. hatás. A rendszerábrákkal a hálózatokhoz képest rugalmasabban ábrázolható a kölcsönhatások és a folyamatok alakulása.
- **Számszerű előrejelzési modellek** matematikailag levezethető előrejelzések készítésére adatok és feltételezések alapján a hatások erejére és irányára vonatkozóan. A modellekből olyan előrejelzések adódhatnak, amelyek összhangban vannak a múltbeli és jelenlegi adatokkal (trendelemzés, forgatókönyvek, más helyszínekről származó információk átültetésére alkalmas analógiák), továbbá intuitív előrejelzések. A normatív modellezési megközelítések a kívánt eredménytől visszafelé haladva azt vizsgálják, hogy a tervezett projekt alkalmas-e ezen célok elérésére. A prediktív modellezésnek gyakran van kiemelt szerepe, mivel a főbb hatások sokszor a hidromorfológiai struktúrák megváltozásából adódnak, amelyek módosítják az üledékképződést, és ezáltal súlyos következményekkel járhatnak a víz alatti élőlényekre.
- A **populációsztű vizsgálatok** ideálisak például a madár-, denevér- vagy tengeriemlős-fajokra gyakorolt populációs szintű hatások meghatározására.
- **Földrajzi információs rendszerek (GIS)** térbeli kapcsolati modellek, például a fizikai korlátokat bemutató ábrák készítésére vagy az érzékeny területeknek, illetve az eltűnő élőhelyek helyszíneinek feltérképezésére. A GIS-rendszerek egyesítik magukban a számítógépes térképészetet, a térképadatok tárolását és a különféle jellemzőket – mint például a területhasználatot vagy a lejtőket – tároló adatbázis-kezelő rendszereket. A GIS-rendszerek lehetővé teszik a tárolt változók gyors megjelenítését, egyesítését és elemzését.
- A **korábbi hasonló projektekből származó információk** hasznosak lehetnek, különösen akkor, ha számszerű előrejelzéseket készítettek, és azokat a gyakorlatban is ellenőrizték.
- A belvízi utak fejlesztésére irányuló hasonló projektekkel kapcsolatos korábbi tapasztalatokra és egyeztetésekre épülő **szakértői vélemények és értékelések**.
- **Leírás és összefüggések keresése:** a fizikai tényezők (pl. vízháztartás, áramlás, rétegek) közvetlen összefüggésben állhatnak a fajok eloszlásával és mennyiségével. Ha a jövőbeli fizikai feltételek előre jelezhetők, akkor ennek alapján előre megjósolhatók az élőhelyek és populációk változásai, illetve a fajok és élőhelyek reakciói.
- **Kapacitáselemzések végzésével** azonosítható az a terhelési küszöb, amely alatt a populációk és az ökoszisztéma funkciói fenntarthatók. Ennek keretében meghatározásra kerülnek az esetleges korlátozó tényezők, és matematikai egyenletek segítségével jellemzik az erőforrás vagy a rendszer kapacitását az egyes korlátozó tényezőkből következő küszöbértékek alapján.

Forrás: Módszertani útmutató az élőhelyvédelmi irányelv 6. cikke (3) és (4) bekezdésének rendelkezéseire
http://ec.europa.eu/environment/nature/natura2000/management/docs/art6/natura_2000_assess_en.pdf.

A fentebb leírtaknak megfelelően a vizsgálat során nem szabad megfedkezni az **összeadódó hatásokról** sem; ez nemcsak jogszabályi követelmény, hanem befolyásolhatja is a terv vagy a projekt értékelését, illetve más olyan terveket és projekteket, amelyeket ugyanazon a területen terveznek. Összeadódó hatások különösen akkor merülhetnek fel, ha

egy adott folyórendszerben több projektet is terveznek, továbbá ha egy vízi úti projekt és valamilyen más tevékenység (pl. vízerőmű, vízkivonás, ipari hűtés, árvízvédelem stb.) együttes hatásokat fejt ki.

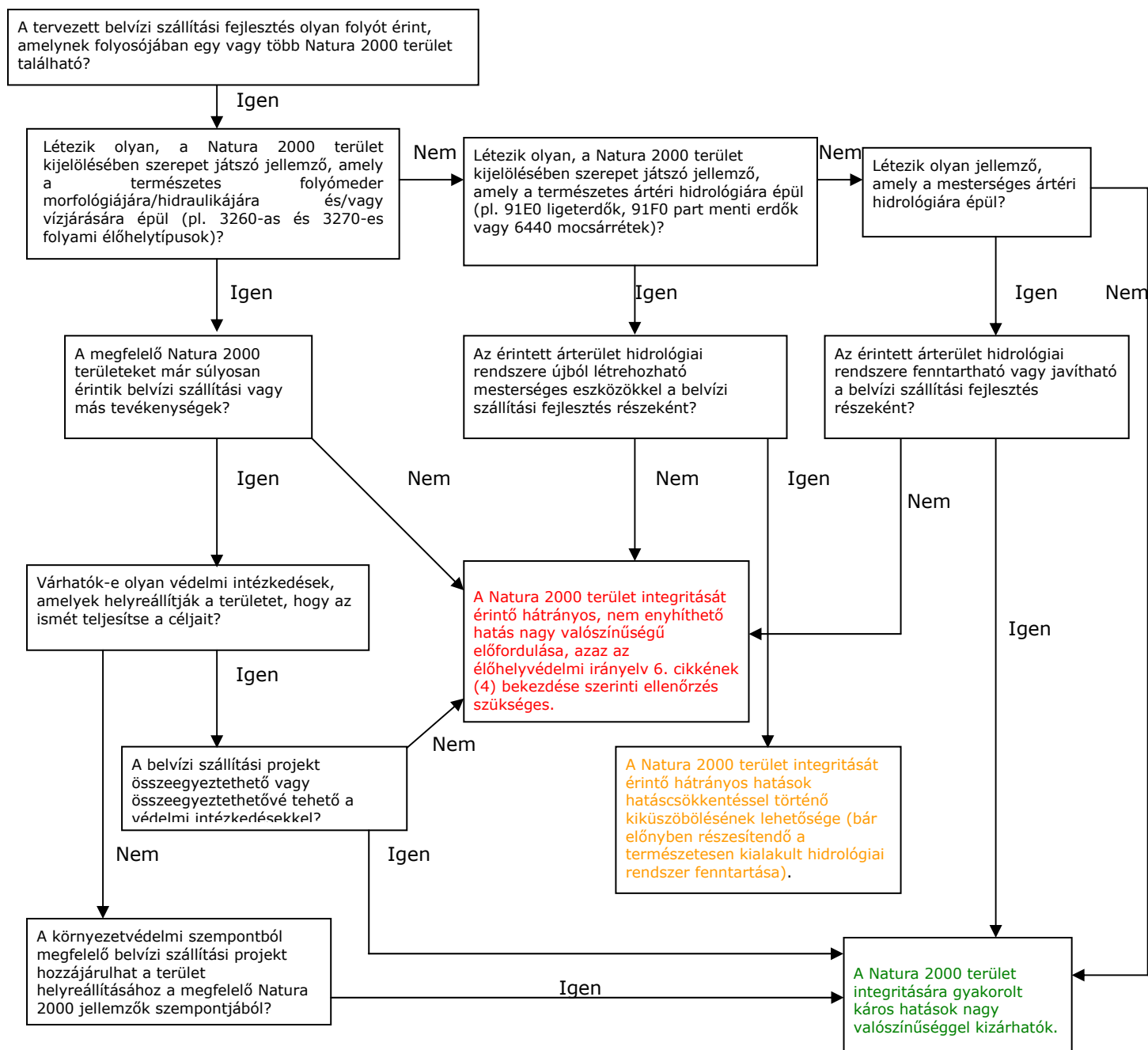
5.5.4. A hatások jelentőségének meghatározása

A hatások azonosítása után értékelni kell azoknak a terület és annak célelemei szempontjából vett jelentőségét. A jelentőség értékeléséhez a következő paraméterek mérlegelhetők:

- **A célelem kvantitatív paraméterei:** például: mekkora élőhely tűnik el az adott faj vagy élőhelytípus esetében. Egyes esetekben még az adott Natura 2000 területen belüli önálló egységeknek vagy az előfordulási területek kis százalékának elvesztése is jelentős hatásnak minősül (pl. elsődleges fontosságú élőhelytípusok és fajok esetében). Más esetekben magasabb lehet a küszöbérték. Mindez itt is a fajoktól és az élőhelytípusoktól, azok adott területen fennálló védettségi állapotától, valamint hosszú távú kilátásaiktól függ.
- **A célelem minőségi paraméterei:** a kvantitatív paraméterektől függetlenül a hatások jelentőségének megállapításakor figyelembe kell venni a célelem előfordulási minőségét is, például előfordulhat, hogy az:
 - egy adott régió/ország egyetlen olyan területe, ahol a célelemek megtalálhatók (előfordulhat, hogy az adott célelem egy bizonyos élőhelyen nagy számban fordul elő, de ez az egyetlen olyan hely, ahol előfordul és védelmet élvez);
 - az adott faj fontos előfordulási területe (pl. kulcsfontosságú előfordulási terület, reprezentatív állományok nagyobb területei stb.);
 - olyan terület, ahol az adott faj aktuális elterjedési tartományának a határán található.
- **A terület jelentősége a faj biológiája szempontjából, pl.:**
 - párási terület (fészkelőhelyek, ívási terület stb.);
 - táplálkozási élőhely;
 - biztonságos tartózkodásra alkalmas terület;
 - vándorlási útvonal.
- A célelemek fenntartásához és a terület integritásának megőrzéséhez szükséges **ökológiai funkciók.**

Ha kétség vagy véleménykülönbség merül fel a jelentőségi szinttel kapcsolatban, érdemes széles körű egyetértésre törekedni a megfelelő szakértőkkel, pl. az érintett célelem vonatkozásában jártassággal rendelkező regionális és/vagy országos szakemberekkel.

A következő folyamatára bemutatja a Natura 2000 területeket valószínűsíthetően érő hatások felmérésének strukturált megközelítését a Natura 2000 jellemzők funkcionális megközelítése alapján (pl. elhelyezkedés a folyó ártéri rendszerében, élőhelyek/folyamatok függőségei). Ez a megközelítés korai figyelmeztetési és kockázatfigyelési eljárásként is alkalmazható a belvízi úti projektekhez azok tervezési és koncepcióépítési szakaszában.

1. ábra: Forogatókönyvek a belvízi szállítási fejlesztéseknek a Natura 2000 területek integritására gyakorolt morfológiai/hidrológiai hatásairól.

5.5.5. A terület integritásában bekövetkező változás megállapítása

A projekt várható hatásainak a lehető legpontosabb előrejelzése és e hatások jelentőségének értékelése után a megfelelő vizsgálatnak végső következtetést kell levonnia a tekintetben, hogy azok hátrányosan befolyásolják-e majd a Natura 2000 terület integritását.

Az „integritás” szón kifejezetten az **ökológiai egység** értendő. Olyan minőségre vagy állapotra utal, amely teljes és hiánytalan. Dinamikus ökológiai összefüggésben az integritás azt is jelenti, hogy a terület kellő rugalmassággal és képességgel rendelkezik a védetség szempontjából kedvező irányú változásra. A „terület integritása” célszerűen úgy definiálható, mint az ökológiai struktúra, a funkció és az ökológiai folyamatok összessége a teljes terület vonatkozásában, illetve azon fajok élőhelyei, élőhelyrendszerei és/vagy populációi vonatkozásában, amelyek céljára a területet kijelölték.

Egy terület integritása akkor tekinthető magas szintűnek, ha a terület eredeti védelmi célkitűzései kapcsán teljesülnek a várakozások, a változó körülmények között működésbe lépő öngyógyító és önmegújító mechanizmusok fennmaradnak, és csak minimális mértékű külső kezelési tevékenység szükséges.

A „terület integritása” egyértelműen kapcsolódik a terület védelmi célkitűzéseihez is (lásd fent). Ha egy terv vagy projekt csak vizuális értelemben gyakorol hátrányos hatást adott terület integritására, vagy nem azokra az élőhelytípusokra vagy fajokra fejt ki jelentős hatást, amelyek céljára a területet Natura 2000 területnek kijelölték, akkor az nem minősül a 6. cikk (3) bekezdése szerinti hátrányos hatásnak. Másrésztől azonban ha valamely olyan fajt vagy élőhelytípust, amelynek céljára a területet kijelölték, jelentős hatás ér, akkor a terület integritása is szükségszerűen hátrányosan érintett.

A „terület integritása” kifejezés arra utal, hogy a középpontban az adott terület áll. Így nem fogadható el az az érvelés, amely szerint adott területnek vagy részének károsodása indokolt abban az esetben, ha az ott található élőhelytípusok és fajok védetségű állapota a tagállam európai területén így is kedvező marad.

A terület integritásának vizsgálatakor számos tényezőt kell figyelembe venni, ideértve a rövid, közép- és hosszú távon jelentkező hatásokat is. A gyakorlatban a területek integritásának értékelése során különösen azt kell elemezni, hogy a projekt:

- okoz-e változásokat a célelemek számára szükséges jelentős ökológiai funkciókban;
- jelentősen csökkenti-e az élőhelytípusok előfordulási területét (még a rosszabb minőségű élőhelyeket is) vagy a területen belüli célelemeket képező fajok populációinak életképességét;
- csökkenti-e a terület sokféleségét;
- a terület szétaprózódásához vezet-e;
- a terület valamely olyan fontos jellemzőjének elvesztéséhez vagy csökkenéséhez vezet-e (pl. fával való lefedettség, rendszeres éves áradás), amellyől a célelem állapota függ;
- akadályozza-e a védelmi célkitűzések elérését.

5.5.6. Hatáscsökkentő intézkedések bevezetése a hátrányos hatások kiküszöbölésére

Ha egy megfelelő vizsgálat arra az eredményre jut, hogy egy terület egy vagy több célelemét és/vagy a terület általános integritását jelentős hatások érik, a fejlesztőnek/hatóságnak mérlegelnie kell, hogy van-e lehetőség olyan hatáscsökkentő intézkedések meghozatalára a projekt keretében, amelyek alkalmasak néhány vagy az összes negatív hatás kiküszöbölésére vagy olyan szintre való mérséklésére, amelyen már nem ássák alá az adott terület védelmi célkitűzésit, és nem befolyásolják hátrányosan a terület integritását.

Az illetékes hatóság az ökológiai szakértők vagy a megfelelő természetvédelmi hatóságok tanácsai alapján a projekt jóváhagyását hatáscsökkentő intézkedések meghozatalához kötheti.

A fentiek alapján egyértelmű, hogy a **hatáscsökkentő intézkedéseket kifejezetten a megfelelő vizsgálat során megállapított negatív hatások kiküszöbölésére vagy enyhítésére kell megtervezni**. Nem keverhetők össze a kiegyenlítő intézkedésekkel, amelyek célja az okozott károk kompenzálása. Kiegyenlítő intézkedések csak abban az esetben jöhetnek számításba, ha a tervet vagy projektet fontos közérdeken alapuló kényszerítő ok miatt minősítették szükségesnek és hagyták jóvá, és nem léteznek alternatív megoldások (a 6. cikk (4) bekezdése alapján – lásd alább).

Ezeknek a hatáscsökkentő intézkedéseknek a következőket kell tartalmazniuk:

- az egyes javasolt intézkedések részletei és annak bemutatása, hogy azok hogyan küszöbölik ki vagy enyhítik az azonosított hátrányos hatásokat;
- az intézkedések végrehajtási módjára és végrehajtójára vonatkozó információk;
- a tervre vagy a projektre vonatkozó végrehajtási ütemterv (ilyet egyes esetekben már a fejlesztési folyamat előtt készíteni kell);
- az intézkedés ellenőrzési módjára és arra vonatkozó részletek, hogy az eredmények milyen módon kerülnek felhasználásra a belvízi szállítási projekt napi ügymenetében (adaptív kezelés – lásd alább).

Ez lehetővé teszi az illetékes hatóság számára a hatáscsökkentő intézkedéseknek a megfelelő vizsgálat részeként való értékelését (második kör), továbbá annak meghatározását, hogy azok elegendőek vagy alkalmasak-e az azonosított káros hatások kiküszöbölésére vagy megszüntetésére (és nem fejtenek-e ki szándékolatlanul más hátrányos hatásokat az érintett fajokra és élőhelytípusokra). Ha a hatáscsökkentő intézkedések elegendőnek minősülnek, azok a végleges terv vagy projekt dokumentációjának szerves részévé válnak.

A belvízi utak fejlesztésére irányuló projektek esetében a hatáscsökkentés a fajoktól és az élőhelytípusoktól függően számos különböző intézkedésből állhat. Ide tartozhatnak például a következők:

- a kivitelezési és karbantartási tevékenységek olyan módon történő megtervezése, hogy azokra a védett fajok életciklusának fontos szakaszain kívül (pl. ne a szaporodási vagy vándorlási időszakban) kerüljön sor – ezeket „környezetvédelmi szempontból megfelelő időszakoknak” nevezzük;
- halátjárók vagy oldalágak építése a gátaknál és duzzasztóknál a fajok – különösen a halak – folyásirányú és azzal ellentétes vándorlásának és terjedésének az elősegítésére;

- természetesebb folyópart-megerősítési módszerek (a kikövezés helyett) és terelóművek alkalmazása és tervezése az olyan természetes élőhelyi összetevők újbóli kifejlődésének fenntartása vagy ösztönzése érdekében, amelyek fontosak a fenéki növény- és állatvilág, illetve a területen általánosan megtalálható magasabb rendű növény- és állatfajok számára;
- bizonyos tevékenységek, például a fenékvíz tisztítás tiltása, a hajók sebességének korlátozása vagy a hátrányos hatásokat csökkentő innovatív kivitelezésű hajók alkalmazása stb.⁶⁹

A megfelelő hatáscsökkentő intézkedések feltárása során először azokat kell mérlegelni, amelyek már a forrásuknál kiküszöbölik a hatásokat; ha ilyen intézkedésekre nincs lehetőség, csak abban az esetben kell más, a projekt hatásait jelentősen enyhítő vagy mérséklő hatáscsökkentő intézkedéseket vizsgálni.

A megfelelő vizsgálat végzésekor előfordulhat, hogy a fejlesztő már ebben a szakaszban hatáscsökkentő intézkedéseket kíván javasolni. Az azonban, hogy a fejlesztő a projekttel együtt javasolt hatáscsökkentő intézkedéseket is benyújt, nem mentesíti a projektet a megfelelő vizsgálat alól; ezzel azonban felgyorsítható a jóváhagyási folyamat.

A területre gyakorolt lehetséges hatásoknak a védelmi célkitűzések fényében történő azonosításán kívül a megfelelő vizsgálat azt is elemzi, hogy a javasolt hatáscsökkentő intézkedések elegendők-e az azonosított hátrányos hatások kiküszöbölésére vagy olyan szintre való mérséklésére, amelyen már nem befolyásolják a terület integritását, mely esetben a projekt azonnal jóváhagyható. Ez a módszer kevésbé időigényes, mint az, amelynél meg kell várni, amíg a vizsgálat megállapítja, hogy jelentős hatások érvényesülnek és csak azután kezdik meg a hatások csökkentésére irányuló intézkedések azonosítását.

5.5.7. Ellenőrzés és adaptív kezelés

A tervek és projektek megfelelő vizsgálatának az élőhelyvédelmi irányelv 6. cikk (3) bekezdése értelmében történő végzésekor szükség lehet az elővigyázatosság elvének alkalmazására. A vizsgálat középpontjában annak az objektív – bizonyítékokkal, ideértve a szükséges tanulmányok elkészítését is, alátámasztott és a legújabb tudományos ismereteken alapuló – igazolása áll, hogy a Natura 2000 terület integritását nem fogják hátrányos hatások érni.

Adaptív kezelés alkalmazható ugyanakkor azokban az esetekben, amikor a tudomány korlátaiból vagy az összetett és dinamikus ökoszisztémák működésével kapcsolatos bizonytalanságokból adódóan az illetékes hatóságok nem tudnak száz százalékosan meggyőződni a hátrányos hatások hiányáról annak ellenére, hogy minden megalapozott tudományos kétely tisztázódott.

Ha a továbbiakban is tudományos kételyek merülnek fel a hatáscsökkentő vagy kiegyenlítő intézkedésekkel kapcsolatban, szigorú ellenőrzési rendszert és megfelelő javító intézkedésekből álló, előre meghatározott, jóváhagyott intézkedéscsomagot kell tervezni. Az ilyen intézkedéseknek lehetővé kell tenniük, hogy a hatáscsökkentő és/vagy kiegyenlítő intézkedések korrigálhatók legyenek az azonosított hatások függvényében, és semlegesíteniük kell az eredetileg nem várt káros hatásokat.

⁶⁹ Consideratins to reduce environmental impacts of vessels (A vízi járművek környezeti hatásainak csökkentése) – PIANC jelentés, 2008. február.

5.6. Tervek és programok megfelelő vizsgálata

A fent ismertetett eljárás az egyedi projektekkel kapcsolatos megfelelő vizsgálatokra vonatkozik. Megfelelő vizsgálatokra ugyanakkor tervekhez és programokhoz is szükség van, például országos vagy regionális belvízi úti infrastruktúrafejlesztési tervek esetén.⁷⁰ A tervek és programok megfelelő vizsgálatait természetesen inkább stratégiai jellegűek, a folyamat azonban lényegében ugyanaz, mint a projektekénél. Ezért a megfelelő vizsgálatnak figyelembe kell vennie a tervnek vagy a programnak a Natura 2000 területek integritására akár önmagában, akár más tervekkel vagy projektekkel együttesen gyakorolt hatását.

A vállalt értékelési munka hatókörének arányban kell lennie a terv földrajzi kiterjedésével, valamint az esetlegesen azonosított hatások jellegével és mértékével. A megfelelő vizsgálatnak nem kell részletesebbnek lennie vagy több erőforrást felhasználnia, mint ami a cél eléréséhez szükséges. Helytelen és életszerűtlen lenne a hatásokat olyan mélységben vizsgálni, mint amire a projektszintű megfelelő vizsgálatok esetében általában szükség van. Ugyanakkor a megfelelő vizsgálat elvégzéséhez elegendő információt kell összegyűjteni, amihez további felmérésekre lehet szükség.

Az arányosság elve a hosszabb távú stratégiai tervekre és a stratégiákra is vonatkozik, amelyek esetében az egyes területeket érő hatások nem azonosíthatók. Ezeknél az elemzésnek az általános korlátozó tényezőkre és a legfőbb kockázatokra kell irányulnia. A mögöttes cél azonban minden esetben a Natura 2000 területeken várható káros hatások elkerülése vagy elhárítása, illetve az ilyen hátrányos hatások esetleges jelentkezésével kapcsolatos megalapozott aggodalmak eloszlátása. Ha a terv annak elfogadása előtt jelentősen megváltozik, a megfelelő vizsgálatnak is tükröznie kell ezeket a változásokat.

Magas szintű tervezés (pl. országos/regionális tervek) esetén a hatáscsökkentés valószínűleg azon általános paraméterek megállapítását jelenti, amelyeket alacsonyabb szinten részletesebben ki kell dolgozni, ahol már meghatározhatók a tervezés során betartandó ökológiai, elhelyezkedési, időbeli, jogi és pénzügyi paraméterek. Ezeket validálni kell az illetékes szervezeteknek, például a természetvédelmi hatóságoknak, így biztosítva azok helytállóságát és teljesíthetőségét.

A megfelelő vizsgálatok terv- vagy projektszinten való elvégzésének egyik legnagyobb előnye, hogy így az egyedi projektek hatásainak vizsgálatok megelőzhetők a Natura 2000 területekkel való későbbi ütközések, például oly módon, hogy a tevékenységeket a Natura 2000 területektől távolabb végzik el. Ehhez a résztvevőknek már a tervezési folyamat igen korai szakaszában kevésbé káros, a terv célkitűzéseinek elérésére irányuló megoldásokban kell gondolkodniuk, ugyanakkor mindez ösztönzőleg hathat rájuk a belvízi szállítási fejlesztések integráltabb és holisztikusabb megközelítése tekintetében (lásd a belvízi szállítás integrált tervezésének bevált gyakorlati módszereit a 6. fejezetben).

5.7. A megfelelő vizsgálat eredményei

A tervek és projektek jóváhagyása az illetékes nemzeti hatóságok feladata, figyelembe véve az adott terv vagy projekt érintett Natura 2000 területen fellépő következményeire irányuló megfelelő vizsgálat eredményeit. A jóváhagyáshoz előzőleg mindenképpen meg kell bizonyosodni arról, hogy a tervnek vagy projektnek **nem** lesz hátrányos hatása a terület integritására. Pozitív eredmény esetén, ami azt jelenti, hogy nem merül fel semmiféle

⁷⁰ Az Európai Bíróság megerősítette, hogy az élőhelyvédelmi irányelv 6. cikkének (3) bekezdése alkalmazandó azokra a területfelhasználási tervekre, amelyeknek valószínűleg jelentős hatása lesz valamely Natura 2000 területre. Az Európai Bíróság C-6/04 sz. ítélete, Bizottság kontra Egyesült Királyság, 2005. október 20.

megalapozott tudományos kétely a területet érintő hatások hiánya tekintetében, az illetékes hatóság engedélyezheti a tervet vagy a projektet.

A hangsúly tehát a **nem a hatások jelenlétének, hanem azok hiányának bizonyításán van**, az elővigyázatosság elvének megfelelően (C-157/96 sz. ügy). Ezt az Európai Bíróság számos ítélete megerősítette. A Watt-tengerrel kapcsolatos ügyben (C-127/02) a Bíróság megerősítette, hogy *„egy terv vagy projekt [...] csak akkor engedélyezhető, ha az illetékes nemzeti hatóságok megbizonyosodtak arról, hogy az nem jár az érintett természeti terület integritását veszélyeztető káros hatásokkal. Ha bizonytalanság mutatkozik annak megítélésében, hogy valamely tervvel vagy projekttel kapcsolatban az érintett természeti terület integritását veszélyeztető káros hatások felléphetnek-e, az illetékes hatóság köteles megtagadni az adott tervre vagy projektre vonatkozó engedély kiadását.[...] az illetékes nemzeti hatóságok csak akkor hagyhatnak jóvá egy tervet vagy projektet, ha megbizonyosodtak arról, hogy az nem fogja hátrányosan befolyásolni az érintett természeti terület integritását. Ez az eset akkor áll fenn, ha tudományos szempontból, ésszerűen mérlegelve, kétség nélkül megállapítható, hogy ilyen hatások nem következnek be.”*

A megfelelő vizsgálatot és annak eredményeit egyértelműen **rögzíteni** kell. A megfelelő vizsgálatról szóló jelentésnek e tekintetben kellően részletesnek kell lennie annak bizonyításához, hogy miként és milyen tudományos indokok alapján született meg a végleges döntés.

5.8. A 6. cikk (4) bekezdése szerinti derogációs eljárás

A 6. cikk (4) bekezdése a 6. cikk (3) bekezdése szerinti általános szabály alóli kivételeket biztosít. Meghatározza, hogy milyen feltételeknek kell teljesülnie és milyen lépéseket kell végrehajtani ahhoz, hogy az illetékes nemzeti hatóság engedélyezhesse az olyan terveket vagy projekteket, amelyek a vizsgálat szerint a 6. cikk (3) bekezdése alapján hátrányosan befolyásolják a terület integritását.

A 6. cikk (4) bekezdése előírja, hogy az illetékes hatóságoknak meg kell győződniük az alábbi feltételek teljesüléséről, mielőtt döntést hoznak egy olyan terv vagy projekt engedélyezéséről, amely adott területet hátrányosan befolyásolhat:

1. A jóváhagyásra előterjesztett **alternatíva** a lehető legkevésbé káros az élőhelyekre, a fajokra és a Natura 2000 terület integritására nézve, és nincs más olyan megvalósítható alternatíva, amely nem lenne hatással a terület integritására.
2. A terv vagy projekt engedélyezését **fontos közérdeken alapuló kényszerítő okok** indokolják, ideértve a társadalmi vagy gazdasági jellegű okokat is.
3. Megtettek minden olyan **kiegyenlítő intézkedést**, amely a Natura 2000 hálózat általános koherenciájának biztosításához szükséges.

Fontos, hogy ezek a feltételek milyen sorrendben kerülnek megvizsgálásra, mivel mindegyik lépés meghatározza, hogy szükség van-e a következő lépésre. Ha például megállapítást nyer, hogy a szóban forgó tervre vagy projektre létezik alternatív megoldás, akkor nem kell megvizsgálni azt, hogy az eredeti terv vagy projekt fontos közérdeken alapul-e, és nincs szükség megfelelő kiegyenlítő intézkedések kidolgozására sem, hiszen ha létezik megvalósítható alternatíva, akkor az eredeti terv vagy projekt nem engedélyezhető.

5.8.1. Az alternatív megoldások hiányának bizonyítása

Az alternatív megoldások keresése meglehetősen széles körű lehet, és azt a terv vagy projekt közérdekű céljaihoz kapcsolódóan kell elvégezni. Magában foglalhatja alternatív helyszínek, eltérő fejlesztési méretek vagy modellek, illetve alternatív folyamatok felkutatását. Ilyen megoldások lehetnek többek között az alábbiak:

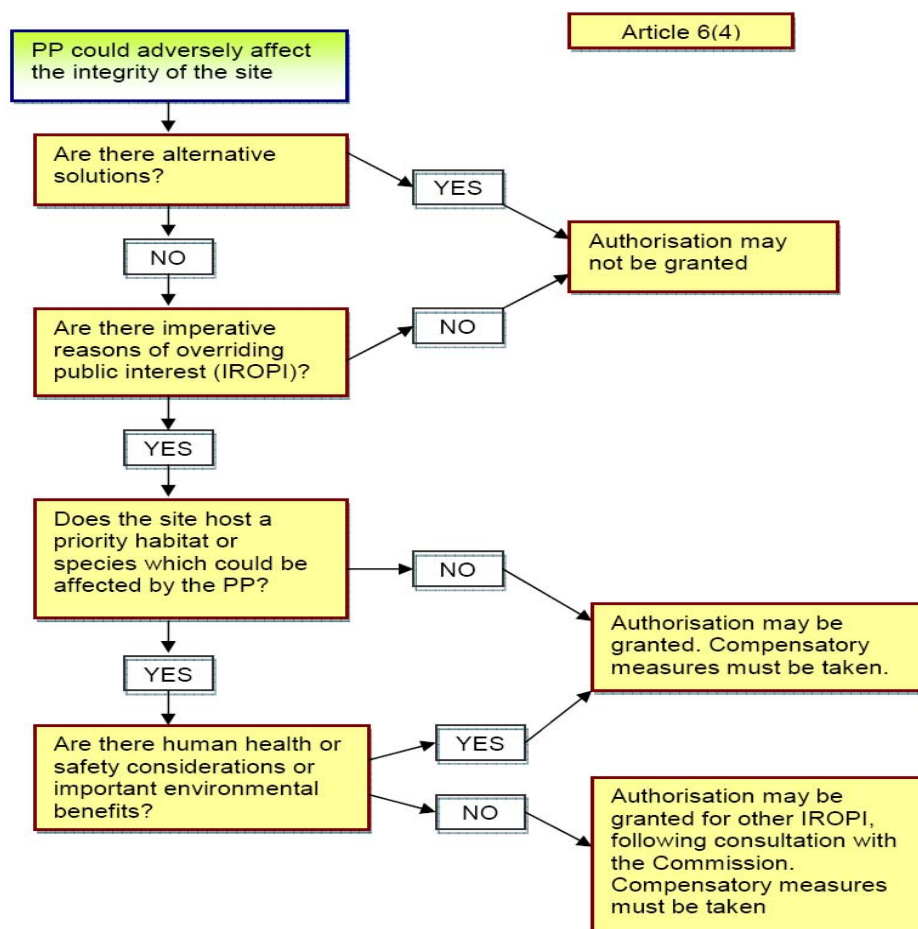
- alternatív helyszínek vagy útvonalak, nemcsak a területen belül, hanem más régiókban/országokban is
- eltérő fejlesztési méretek vagy modellek
- eltérő kivitelezési módszerek vagy
- alternatív folyamatok
- alternatív megközelítések a terv vagy projekt céljainak elérésére

Bár az alternatívák keresésének követelménye a 6. cikk (4) bekezdésének hatálya alá tartozik, a gyakorlatban a tervezőnek érdemes a fejlesztési projekt kezdeti tervezésekor a lehető legkorábbi időpontban mérlegelni az összes lehetséges alternatívát, és különösen megvizsgálni azokat, amelyek hajózási és természetvédelmi szempontból is előnyös megoldásokhoz vezetnek (lásd a 4. fejezetet). Ha ebben a szakaszban olyan megfelelő alternatívát azonosítanak, amelynek nincs jelentős hatása az adott Natura 2000 területre, akkor az azonnal, megfelelő vizsgálat elvégzése nélkül jóváhagyható.

Ha azonban a projektet megfelelő vizsgálatnak vetették alá, és annak eredményeként megállapították, hogy a terület integritását hátrányos hatások fogják érni, akkor az illetékes hatóságnak meg kell vizsgálnia, hogy léteznek-e alternatív megoldások. Elemezni kell valamennyi megvalósítható alternatívát, illetve különösen azt, hogy azok egymáshoz képest hogyan teljesítenek a Natura 2000 terület védelmi célkitűzései és a terület integritása szempontjából.

A kiválasztott alternatív megoldásokat is új megfelelő vizsgálatnak kell alávetni, amennyiben azoknak valószínűleg jelentős hatása lesz ugyanarra vagy egy másik Natura 2000 területre. Ha az alternatíva hasonlít az eredeti javaslatához, előfordulhat, hogy a megfelelő vizsgálatához szükséges információk közül sokat át lehet venni az első vizsgálatból.

A 6. cikk (4) bekezdése szerinti feltételek folyamatábrája

5.8.2. Fontos közérdeken alapuló kényszerítő okok (IROPI)

Ha nincsenek alternatív megoldások, vagy ha a kínáló megoldások még inkább negatív hatásúak az érintett terület védelmi célkitűzéseire vagy integritására, akkor az illetékes hatóságoknak meg kell vizsgálniuk, hogy léteznek-e olyan fontos közérdeken alapuló kényszerítő okok, amelyek annak ellenére indokolják a terv vagy a projekt engedélyezését, hogy az hátrányosan befolyásolja egy vagy több Natura 2000 terület integritását.

A „fontos közérdeken alapuló kényszerítő ok” fogalmát az irányelv nem definiálja. A megfogalmazásból ugyanakkor egyértelműen kitűnik, hogy adott tervnek vagy projektnek a 6. cikk (4) bekezdése értelmében történő engedélyezéséhez az alábbi három feltétel mindegyikének teljesülnie kell:

- a terv vagy a projekt végrehajtását **kényszerítő** okoknak kell indokolniuk – a kényszerítő okon itt egyértelműen azt kell érteni, hogy a projekt nem csupán kívánatos vagy hasznos, hanem elengedhetetlen a társadalom számára;
- a tervnek vagy a projektnek **fontos** érdeken kell alapulnia – más szóval bizonyítani kell, hogy a terv vagy a projekt végrehajtása még a madárvédelmi és az élőhelyvédelmi irányelvben megfogalmazott célok teljesítésénél is fontosabb. Világos, hogy nem minden társadalmi vagy gazdasági közérdek tekinthető fontosnak, különösen akkor, ha az

irányelv által védett érdekek súlyához mérjük azokat (lásd pl. annak 4. preambulumbekzdésében „a Közösség természeti örökségére” vonatkozó kitétel). Ésszerűnek tűnik abból kiindulni, hogy a közérdek csak akkor tekinthető fontosnak, ha **hosszú távú érdekről van szó**; a rövid távú gazdasági érdekek vagy a társadalom számára csak rövid távú előnyöket hozó egyéb érdekek nem elegendő súlyúak ahhoz, hogy jelentőségükben felülmúlják az irányelv által védett hosszú távú természetvédelmi érdekeket.

- **közérdeken** kell alapulnia – a megfogalmazásból egyértelműen kitűnik, hogy az irányelv természetvédelmi céljaival szemben csak közérdekek mérlegelhetők. Így magánszervezetek által kidolgozott projektek csak akkor jöhetnek szóba, ha bizonyítottan ilyen közérdekeket szolgálnak.

A 6. cikk (4) bekezdésének második albekezdése az emberi egészséget, a közbiztonságot és a környezet szempontjából elsődlegesen fontos előnyöket említi példaként az ilyen fontos közérdeken alapuló kényszerítő okokra. Említést tesz más, társadalmi vagy gazdasági jellegű „fontos közérdeken alapuló kényszerítő okokról” is. A legfontosabb uniós célok – mint például a belső piac zökkenőmentes működése vagy a gazdasági és társadalmi kohézió erősítése – eléréséhez hozzájáruló olyan TEN-T-projektek, amelyeknek további konkrét célkitűzése a személyek és áruk mobilitásának lehetővé tétele és az összes uniós régió megközelíthetőségének biztosítása, vitathatatlanul fontos közérdekű beruházásoknak tekinthetők. Azt azonban, hogy ezek a projektek fontos és kényszerítő okokon alapulnak-e, mindig eseti alapon kell megvizsgálni.

Megjegyzendő, hogy a fontos közérdek feltételei ennél is szigorúbbak abban az esetben, ha olyan terv vagy projekt megvalósításáról van szó, amely valószínűleg hátrányosan befolyásolja valamely elsődleges fontosságú élőhelytípusoknak és/vagy fajoknak otthont adó Natura 2000 terület integritását, amennyiben ezek az élőhelytípusok és/vagy fajok érintettek. Ilyen tervek vagy projektek csak akkor indokolhatók, ha a fontos közérdeken alapuló kényszerítő ok a következőkkel kapcsolatos:

- emberi egészség és közbiztonság vagy;
- a környezet szempontjából elsődlegesen fontos előnyök vagy;
- más kényszerítő okok, amennyiben a terv vagy a projekt jóváhagyása előtt a Bizottság véleményét kifejtette.

A Bizottság által a 6. cikk (4) bekezdése értelmében adott vélemények szemléltetik, hogy milyen projektekről állapították meg azt, hogy azok fontos közérdeken alapuló kényszerítő okokon alapszanak.⁷¹ A Bizottság eddigi véleményeiben többek között a következő okokat nevezte meg elsődleges fontosságúként: jelentős számú munkahely létrehozása, számottevő pozitív hatás a régió vagy az ország gazdaságára, helyi lakosság életkörülményeinek javítása.

5.8.3. Kiegyenlítő intézkedések

Ha a fenti két feltétel teljesül, akkor a hatóságoknak azt is biztosítaniuk kell, hogy a projekt megkezdése előtt kiegyenlítő intézkedéseket fogadjanak el és vezessenek be. Ily módon a kiegyenlítő intézkedések „végső eszközként” szolgálnak, és csak akkor alkalmazandók, ha a terv vagy a projekt folytatása mellett döntöttek, mert bizonyítást nyert, hogy nincsenek alternatív megoldások, és a projekt fontos közérdeken alapuló kényszerítő okok miatt szükséges a fenti feltételek figyelembevételével.

⁷¹ http://ec.europa.eu/environment/nature/nature_conservation/eu_nature_legislation/specific_articles/art6/index_en.htm

A 6. cikk (4) bekezdése szerinti kiegyenlítő intézkedések egyértelműen különböznek a 6. cikk (3) bekezdése szerinti hatáscsökkentő intézkedésektől. A hatáscsökkentő intézkedések olyan intézkedések, amelyeknek célja az adott területre gyakorolt mindazon negatív hatások minimálisra csökkentése vagy kiküszöbölése, amelyek a terv vagy a projekt végrehajtása nyomán valószínűleg bekövetkeznek. A kiegyenlítő intézkedések ezzel szemben szigorú értelemben függetlenek a projekttől. Ezek célja, hogy semlegesítsék vagy ellensúlyozzák a terv vagy a projekt negatív hatásait (miután a terv vagy a projekt kapcsán meghoztak minden lehetséges hatáscsökkentő intézkedést) úgy, hogy a Natura 2000 hálózat általános ökológiai egységessége fennmarad. A kiegyenlítő intézkedéseknek alkalmasnak kell lenniük arra, hogy teljes körűen ellensúlyozzák a területet és annak célelemeit érő károkat, és kielégítőnek kell lenniük a Natura 2000 hálózat általános egységessége megóvásának biztosításához.

A Natura 2000 hálózat általános egységessége megóvásának biztosításához a tervhez vagy a projekthez javasolt kiegyenlítő intézkedéseknek különösen:

- a) hozzá kell járulniuk az érintett élőhelytípusok és fajok védelméhez az adott biogeográfiai régióban, illetve az adott tagállamban található fajok ugyanazon elterjedési területén, vándorlási útvonalán vagy áttelelési területén;
- c) olyan funkciókat kell ellátniuk, amelyek hasonlóak az eredeti terület kiválasztását indokló funkciókhoz, különösen a megfelelő földrajzi elterjedés tekintetében;
- d) az irányelvben megfogalmazott alapvető követelményeket ki kell egészíteniük, vagyis nem helyettesíthetik a meglévő kötelezettségvállalásokat, például a Natura 2000 kezelési tervek végrehajtását.

A jelenlegi bizottsági útmutató⁷² alapján a 6. cikk (4) bekezdése szerinti kiegyenlítő intézkedések a következőkből állhatnak:

- hasonló élőhely létrehozása vagy egy, a szabványos követelményeket nem teljesítő élőhely biológiai fejlesztése egy már létező kijelölt területen belül, amennyiben mindez túlmutat a terület védelmi célkitűzésein;
- az eredeti területhez hasonló vagy annál jobb minőségű vagy állapotú új terület felvétele a Natura 2000 hálózatba;
- hasonló élőhely létrehozása vagy egy, a szabványos követelményeket nem teljesítő élőhely biológiai fejlesztése a kijelölt területen kívül, amely így bekerül a Natura 2000 hálózatba.

A negatív hatásoknak kitett élőhelytípusokat és fajokat legalább hasonló arányban pótolni kell, ám tekintettel a szabványos követelményeket nem teljesítő élőhelyek létrehozására vagy helyreállítására irányuló kísérletekkel kapcsolatos jelentős kockázatokra és tudományos bizonytalanságokra, erősen ajánlott az 1:1 arányt jóval meghaladó arányokat alkalmazni, hogy az intézkedések valóban elérjék a kívánt kiegyenlítő hatásokat.

A bevált gyakorlat szerint a kiegyenlítő intézkedéseket az érintett területhez a lehető legközelebb kell meghozni annak érdekében, hogy minél nagyobb esély legyen a Natura 2000 hálózat általános egységességének biztosítására. Ezért az érintett Natura 2000 területen belüli vagy ahhoz közeli kiegyenlítő intézkedéseket elsősorban olyan helyszíneken kell fogantatni, amelyeken alkalmas feltételek mutatkoznak az intézkedések

⁷² Útmutató az élőhelyvédelmi irányelv 6. cikkének (4) bekezdéséhez; A következő fogalmak tisztázása: alternatív megoldások, a fontos közérdeken alapuló kényszerítő okok, a kiegyenlítő intézkedések és az általános egységesség, a Bizottság véleménye: http://ec.europa.eu/environment/nature/natura2000/management/docs/art6/guidance_art6_4_en.pdf

eredményes végrehajtásához. Ez azonban nem mindig lehetséges, és számos – az élőhelyvédelmi irányelv követelményeinek megfelelő helyszínek keresése során alkalmazandó – prioritást kell meghatározni. Ilyen körülmények között a hosszú távú siker valószínűsége leginkább felülvizsgált tudományos trendvizsgálatok segítségével értékelhető.

A tagállamoknak kiemelt figyelmet kell fordítaniuk azokra az esetekre, amelyekben egy terv vagy projekt negatív hatásaira ritka természetes élőhelyeken vagy olyan természetes élőhelyeken kerül sor, amelyeknek hosszú időt vesz igénybe ugyanazon ökológiai funkciók biztosítása. Egyes élőhelyek és fajok esetében előfordulhat, hogy mivel a fejlesztésük évtizedeket vehet igénybe, egyszerűen nem lehetséges ésszerű időn belül pótolni a veszteségeket.

Végül a kiegyenlítő intézkedéseket a terven vagy projekten végzett munkák megkezdése előtt meg kell hozni és teljes körűen végre kell hajtani. Így tompíthatók a projekt adott fajokra és élőhelyekre gyakorolt hátrányos hatásai azáltal, hogy megfelelő alternatív helyszíneket biztosítanak a számukra a kompenzációs területen. Ha ez nem valósítható meg teljes körűen, az illetékes hatóságoknak az időközben esetlegesen bekövetkező károk kapcsán további kiegyenlítést kell előírniuk.

A kiegyenlítő intézkedésekkel kapcsolatos információkat azok végrehajtása előtt, továbbá az érintett terv vagy projekt megvalósulása előtt kell benyújtani a Bizottságnak. Ezért a kiegyenlítő intézkedésekkel kapcsolatos információkat ajánlott azok meghozatala után a tervezés lehető legkorábbi időpontjában benyújtani a Bizottságnak, hogy a Bizottság a szerződés őreként betöltött szerepében értékelhesse, hogy az irányelv rendelkezései megfelelően teljesülnek-e.

6. A MADÁRVÉDELMI ÉS AZ ÉLŐHELYVÉDELMI IRÁNYELV ÉS A VÍZ-KERETIRÁNYELV, ILLETVE A KHV-, ÉS AZ SKV-IRÁNYELV KÖZÖTTI ÖSSZEFÜGGÉS

6.1. Bevezetés

A madárvédelmi és az élőhelyvédelmi irányelven kívül számos más olyan uniós környezetvédelmi jogszabály létezik, amely érinti a belvízi szállítást. Ide tartozik különösen a víz-keretirányelv, a stratégiai környezeti vizsgálatról szóló irányelv (SKV-irányelv), a környezeti hatásvizsgálatról szóló irányelv (KHV-irányelv) és az árvízkezelésről szóló irányelv.⁷³ Ez a fejezet azt tekinti át, hogy ezek az irányelvek hogyan viszonyulnak a madárvédelmi és az élőhelyvédelmi irányelvhez a belvízi szállítás összefüggésében.

Tekintettel a folyók általános multifunkcionális jellegére, számottevő előnyökkel jár kezelésük és fejlesztésük holisztikusabb és összehangoltabb megközelítése, az uniós környezetvédelmi jogszabályok végrehajtása vonatkozásában is.

6.2. A víz-keretirányelv és a madárvédelmi és élőhelyvédelmi irányelv kapcsolata

Világos, hogy a víz-keretirányelv és a madárvédelmi és élőhelyvédelmi irányelv között szoros kapcsolat áll fenn. Mindkettő, legalább részben, ugyanazzal a környezettel – nevezetesen a vízi és szárazföldi ökoszisztémákkal és a tőlük közvetlenül függő vizes élőhelyekkel – foglalkozik, és lényegében hasonló célokat tűznek ki maguk elé a folyók állapotromlásának megakadályozása és a vízi ökoszisztémák ökológiai állapotának javítása tekintetében.

A víz-keretirányelv egyértelmű hivatkozásokat tartalmaz a madárvédelmi és az élőhelyvédelmi irányelvre, ami teljes körű kölcsönös megfelelést biztosít közöttük (a víz-keretirányelv 4. cikke (1) bekezdésének (c) pontja, 4. cikkének (2), (8) és (9) bekezdése, 6. cikke és IV. melléklete, 8. cikke és V. melléklete (1.3.5. pont), 11. cikke (3) bekezdésének a) pontja, valamint VI. és VII. melléklete).

- A 6. cikk konkrétan felkéri a tagállamokat, hogy hozzanak létre olyan jegyzéket, amely vízgyűjtő kerületenként tartalmaz minden olyan területet, amelyet a közösségi joganyag alá tartozó különleges védelmet kívánó területként jelöltek ki felszíni és felszín alatti vizeik védelme érdekében vagy a közvetlenül a víztől függő élőhelyek és fajok megőrzése céljából. Ide tartoznak az élőhelyek vagy fajok védelmére kijelölt területek, ahol a víz állapotának megtartása vagy javítása védelmük fontos tényezője, ideértve a madárvédelmi és az élőhelyvédelmi irányelv szerint kijelölt Natura 2000 területeket is. E területek térképeit bele kell foglalni a vízgyűjtő-gazdálkodási tervbe.
- 8. cikk: előírja, hogy a vizek állapotának megfigyeléséhez programokat kell kidolgozni, hogy a vizek állapota minden egyes vízgyűjtő kerületben összehangolt és átfogó módon

⁷³ Számos olyan uniós környezetvédelmi irányelv létezik a levegő- és vízszennyezés vagy az energiafogyasztás területén is, amelyeknek szintén jelentősége lehet a belvízi szállítási ágazat számára, ezekre azonban a jelen útmutató nem terjed ki.

áttekinthető legyen. Mivel a védett fajok és élőhelytípusok állapotának figyelését a madárvédelmi és az élőhelyvédelmi irányelv is előírja, ezek a figyelési programok jó eséllyel összehangolhatók, hogy kölcsönösen támogassák egymás céljait és költségmegtakarítást eredményezzenek.

- A 11. cikk, amely az intézkedési programok tartalmát vázolja fel, szintén előírja, hogy a madárvédelmi és az élőhelyvédelmi irányelv végrehajtásához intézkedéseket kell hozni, amennyiben a két irányelv hatálya alá tartozó azon védett fajok és élőhelyek, amelyek közvetlenül a víztől függenek, ilyen intézkedéseket tesznek szükségessé. Más szóval a védett területeken hozott intézkedéseket bele kell építeni a vízgyűjtő-gazdálkodási terv (RBMP) intézkedési programjába. Ezek az intézkedések további intézkedéseket jelentenek a védett területekre vonatkozó szigorúbb védelmi célkitűzések megvalósítása érdekében, amelyek messze túlmutathatnak a „jó ökológiai állapot” elérésén, és amelyeket az e védett területek kijelölésére alkalmazott másik uniós jogszabály határoz meg. A víz-keretirányelvben a „jó ökológiai állapot” eléréséhez meghatározott 2015-ös határidő további lendületet adhat a madárvédelmi és az élőhelyvédelmi irányelv alapján védett fajokkal és élőhelytípusokkal kapcsolatos védelmi intézkedések korai végrehajtásának.

A vízgyűjtő-gazdálkodási tervek (RBMP) és a Natura 2000:

Az élőhelyek összekapcsolása a dunai halak megőrzése érdekében⁷⁴

Az integrált megközelítés az RBMP-kezdeményezés központi eleme, amely előmozdítja közös tervezést és a part menti élőhelyeken történő összehangolt cselekvést. Számos különböző LIFE-projekt aktívan támogatja az ilyen összehangolt RBMP-tevékenységeket, és a Duna ausztriai szakaszán nemrégiben befejeződött egyik LIFE-projekt kiváló példája annak, hogy mit lehet elérni a vizes élőhelyek összekapcsolt védelmével.

A Duna és mellékfolyói az Unió egyik legfontosabb vízi úti rendszerét képezik, és a Duna-medencében rengeteg természetes hidrológiai jellemzőt megváltoztattak a társadalmi-gazdasági potenciál javítása érdekében. Az ilyen beavatkozások ugyanakkor negatív következményekkel járhatnak a vándorlás vagy ívás tekintetében a folyótól függő halakra és más fajokra.

A dunai RBMP kidolgozásába bevont osztrák természetvédelmi partnerek cselekvési programot dolgoztak ki a védett halfajok élőhelyi feltételeinek javítására. E tágabb RBMP program részeként az alsó-ausztriai Ybbs mellékfolyó torkolata mellett végrehajtott, két egymással összefüggő intézkedésből álló folyógazdálkodási projekt LIFE-támogatást kapott. A „Duna–Ybbs összeköttetés” elnevezésű LIFE-projekt mindkét része rendkívül sikeres volt és csaknem negyven különböző halfajra volt pozitív hatással, többek között a természetes élőhelyi feltételeknek az Ybbs-torkolat közelében való helyreállításával és a melki vízerőmű mellett a halak számára létesített kerülőág kialakításával.

Az utóbbinak köszönhetően ismét lehetővé vált a halak Dunában való vándorlása az erőmű utáni szakaszon is, és 22 km összefüggő folyószakasz jött létre a Dunán, plusz 13 km az Ybbsen. Mindezek az eredmények két másik környékbeli LIFE-projekt intézkedéseit egészítik ki, amelyeknek célja az élőhelyek javítása 90 km folyószakaszon. A veszélyeztetett halfajok közül a LIFE-finanszírozású, 2 km hosszú kerülőágon eddig már dokumentáltan megfigyelték a magyar bucót (*Zingel zingel*), a német bucót (*Zingel streber*) és a selymes durbincstot (*Gymnocephalus schraetzer*). Csúcstechnológiájú technikai megoldások biztosítják a dinamikus vízfolyást a kanyargó folyómederben, amelyet természetes anyagokból alakítottak ki – a partokon mintegy 5000 fűzfát ültettek.

A halak új vándorlási útvonalán kívül az Ybbs folyó közeli torkolatánál a halak ívási területeit fejlesztő tevékenységek is zajlanak. Itt a természetes hidrológiai funkciókat a korábban az Ybbs Dunával való egyesülését szabályozó infrastruktúra eltávolításával állították helyre. A projekttevékenységek eredményeképpen a két folyó helyreállította természetes összefolyását, amely sokféle élőhelyi

⁷⁴<http://ec.europa.eu/environment/life/publications/lifepublications/bestprojects/documents/bestnat09.pdf>

struktúrának ad otthont. Az új deltatorokolat ma már ívási területként szolgál a dunai halak, például a leánykoncér (*Rutilus pigus*) számára, és azt olyan madarak és emlősök is benépesítették, mint a billegetőcankó (*Actitis hypoleucos*), a jégmadár (*Alcedo atthis*) vagy a közönséges hód (*Castor fiber*).

A vándorlási útvonalak újbóli összekötésével és a veszélyeztetett halfajok természetes ívási területeinek a helyreállításával a Duna–Ybbs összeköttetést megteremtő LIFE-projekt igazolta, hogy az uniós vízgyűjtőkön zajló különböző védelmi tevékenységek összehangolt tervezésével milyen szinergiák valósíthatók meg. Ez az ausztriai projekt minden bizonnyal csak az első példája azoknak a bevált gyakorlati megoldásoknak, amelyek Európa-szerte kidolgozásra kerülnek az RBMP-k alapján.

Hogy a jó ökológiai állapot elérésére szolgáló intézkedések mennyire esnek egybe az uniós védettséget élvező fajok és élőhelyek védelméhez szükséges intézkedésekkel, természetesen az egyes víztestek egyedi környezetétől függ. A víz-keretirányelv és a természetvédelmi irányelvek szoros összekapcsolása révén mindenesetre a hatóságok biztosítani tudják, hogy az egyes irányelvek alapján végzett különböző tevékenységek összehangoltak legyenek és kölcsönösen segítsék egymást.

A víz-keretirányelvnek számottevő pozitív hatást kell kifejtenie az uniós jogszabályok által védett fajok és élőhelyek általános védelmére. A teljes vízgyűjtő terület szintjén működő és ökoszisztéma-alapú megközelítést alkalmazó víz-keretirányelv javítja az Unió összes felszíni és felszín alatti vízének minőségét, úgy a Natura 2000 területeken, mint a szélesebb természeti környezetben, ami általánosságban a biológiai sokféleségre, illetve konkrétan a veszélyeztetett fajokra és élőhelytípusokra nehezedő számos terhelés csökkenéséhez vezethet.

Ezen irányelvek között ugyanakkor sok tekintetben lényeges különbséget kell tenni. A három irányelv egymáshoz fűződő kapcsolatának jobb megértéséhez a Bizottság egy „Gyakran ismétlődő kérdések” dokumentumot készített.⁷⁵ Ennek legfontosabb elemei az alábbiak.

Mi történik akkor, ha az egyik irányelv más követelményeket határoz meg, mint a másik?

A víz-keretirányelv 4. cikkének (2) bekezdése szerint „ahol a [...] célkitűzések közül egynél több vonatkozik egy meghatározott víztestre, a legszigorúbbat alkalmazzák”. Ez azokra az esetekre vonatkozik, amelyekben a két célkitűzés ugyanahhoz a vízminőségi szemponthoz kapcsolódik. Ha például a jó ökológiai állapothoz egy bizonyos foszforkoncentráció szükséges, az édesvízi gyöngykagyló kedvező védettségi állapotának eléréséhez azonban szigorúbb érték szükséges, akkor az utóbbi érték irányadó. A helyzetet itt is eseti alapon kell megvizsgálni.

6.2.1. Eltérő környezetvédelmi célok, összehangolt megközelítéssel

Az első és legfontosabb különbség, hogy bár a víz-keretirányelv és a madárvédelmi és élőhelyvédelmi irányelv hasonló környezetekre vonatkoznak, eltérő céljaik vannak. A víz-keretirányelv célja az összes felszíni és felszín alatti víz minőségének védelme és javítása, hogy azok alapszabályként 2015-ig jó állapotba kerüljenek. A madárvédelmi és az élőhelyvédelmi irányelv ugyanakkor bizonyos kiválasztott fajok és élőhelytípusok védelmére, fenntartására és helyreállítására törekszik. Céljuk, hogy kedvező védettségi állapotba hozzák őket, például bizonyos területek (Natura 2000 területek) kijelölésével, amelyek megakadályozzák azok további állapotromlását és hatékony intézkedésekkel biztosítják helyreállításukat.

⁷⁵ A víz-keretirányelv és a természetvédelmi irányelvek közötti összefüggésekre vonatkozó gyakran ismételt kérdések a Circa weboldalán találhatóak:

http://circa.europa.eu/Public/irc/env/wfd/library?!=/framework_directive/thematic_documents/biodiversity_water/faq-wfd-bhd_20dec2011/ EN_1.0 &a=d

Így noha a víz-keretirányelv nagymértékben hozzájárulhat a madárvédelmi és az élőhelyvédelmi irányelv végrehajtásához és fordítva, az utóbbiak más jogi követelményeket támasztanak. Ezt tükrözi a víz-keretirányelv 4. cikke (1) bekezdésének c) pontja, amely elismeri, hogy a védett területek védelmi célkitűzéseinek eléréséhez a víz-keretirányelv szerinti célkitűzés mellett más intézkedésekre is szükség lehet.

Ha például egy Natura 2000 területet a vidra jelenléte miatt jelölnék ki, a víztest jó ökológiai állapotának eléréséhez szükséges intézkedéseken túlmenően további intézkedésekre lehet szükség a fajok védelméhez, ideértve például a túlhalászás szabályozását, a fajok zavaró hatások elleni védelmét vagy az élőhely helyreállítását és a szétaprózottság megszüntetését. Ezek az intézkedések nem kapcsolódnak a víz-keretirányelv céljainak teljesítéséhez, hiszen nem járulnak hozzá a „jó ökológiai állapot” eléréséhez, ugyanakkor közvetlenül kapcsolódnak az élőhelyvédelmi irányelvhez, mivel elősegítik a fajok kedvező védettségi állapotának elérését teljes elterjedési területükön.

A Natura 2000 területeket gyakran nemcsak édesvízi fajok védelmére jelölik ki, hanem más, nem víztől függő élőhelytípusok és fajok céljaira is. Egy tipikus Natura 2000 terület például tartalmazhat egy folyószakaszt, egy vizes élőhelyi területet és egy száraz erdőséget a folyóvölgy feletti dombvidéken. Az erdei élőhely és annak fajai (pl. harkályok) a Natura 2000 terület szerves részét képezik, de nem függenek közvetlenül a víz állapotának megőrzésétől vagy javításától. Ezért a víz-keretirányelv nem terjed ki ezeknek az egyéb, nem víztől függő fajoknak és élőhelyeknek a védelmére. Ezek megóvása a madárvédelmi és az élőhelyvédelmi irányelv értelmében hozott intézkedések végrehajtása révén valósul meg.

6.2.2. Jó ökológiai állapot és kedvező védettségi állapot

Ahogy az látható, mindegyik irányelv céljait más-más kritériumok alapján kell megítélni. Az élőhelyvédelmi irányelv esetében a „sikernek” az a mércéje, hogy a védett fajok vagy élőhelyek kedvező védettségi állapotba kerültek-e. A víz-keretirányelv esetében a sikert többek között az alapján kell megítélni, hogy egy vízgyűjtő kerület felszíni víztestei jó ökológiai állapotba (vagy potenciálba) és jó kémiai állapotba, illetve hogy a felszín alatti víztestek jó mennyiségi és kémiai állapotba kerültek-e. A víz-keretirányelv mérlegelésének középpontjában az egyes víztesttípusokra jellemző úgynevezett referenciacélok állnak. Minden víztest állapotát a referenciacélokkal való összehasonlítás révén kell megítélni.

Ahogy azt a lenti táblázat mutatja, a víz-keretirányelv különösen figyelembe veszi a kiválasztott fajok összetételét és mennyiségét (fitoplankton, vízi növényvilág, fenéki gerinctelenek és halfauna), valamint a hidromorfológiai minőséget meghatározó elemeket, illetve a kémiai és fizikokémiai feltételeket (amelybe beleértendő az országos szinten jellemző specifikus szennyező anyagok is). Nem veszi ugyanakkor figyelembe a madárvédelmi és az élőhelyvédelmi irányelv értelmében védett egyéb folyami fajok, például a jégmadár, a mocsári teknős vagy a hód védettségi állapotát.

Keretes rész: Jó ökológiai állapot vagy kedvező védettségi állapot?

A folyók víz-keretirányelv szerinti jó ökológiai állapotát több tényező határozza meg:

(a) biológiai elemek:

- a vízi flóra összetétele és abundanciája;
- a bentikus gerinctelen fauna összetétele és abundanciája;
- a halfauna összetétele, abundanciája és korszerkezete;

(b) a biológiai elemeket támogató hidromorfológiai elemek:

- folyóáramlás mértéke és dinamikája;

- kapcsolat a felszín alatti víztestekkel;
- a vízfolyás folytonossága;
- a folyó mélységének és szélességének változékonysága;
- folyómeder szerkezete és anyaga;
- parti zóna szerkezete;

(c) a biológiai elemeket támogató kémiai és fizikai-kémiai elemek:

- hőmérsékleti viszonyok, oxigénháztartási viszonyok, sótartalom, savasodási állapot, tápanyagviszonyok;
- országos szinten jellemző specifikus szennyező anyagok.

Mindezek az egészségesen működő folyami ökoszisztémák fontos alkotóelemei, amelyek azonban nem foglalják magukban a madárvédelmi és az élőhelyvédelmi irányelvben felsorolt, a víztestben található

fajok vagy élőhelytípusok állapotának értékelését. Az ilyen fajok csak akkor befolyásolják a víztest ökológiai állapotát, ha a biológiai elemek alapvető részét képezik (pl. egy domináns halfaj).

Ugyanilyen módon az élőhelyvédelmi irányelv a kedvező védettségi állapotot kizárólag azon élőhelyek és fajok jellemzői – kiterjedésük, területük, populációjuk mérete és szerkezete és funkcióik – alapján méri, amelyek céljára a területet kijelölték, vagyis nem a teljes vízi közösséget veszi alapul. Az élőhelyvédelmi irányelv értelmében védett faj esetében a kedvező védettségi állapot akkor valósul meg, ha:

- a faj stabil populációval rendelkezik, amely képes hosszú távon fenntartani magát természetes élőhelyének életképes alkotórészeként;
- a faj természetes kiterjedése nem csökkent, és a közeljövőben sem várható annak csökkenése;
- kellő nagyságú élőhely áll rendelkezésre jelenleg és valószínűleg a jövőben is a faj populációinak hosszú távú fennmaradásához.

Az élőhelyvédelmi irányelv értelmében védett élőhelytípusok esetében a kedvező védettségi állapot akkor valósul meg, ha:

- természetes kiterjedése és az azon belül található területek nagysága állandó vagy növekvő, továbbá
- hosszú távú fennmaradásához szükséges sajátos szerkezete és funkciói biztosítottak és valószínűleg a belátható jövőben is biztosítottak lesznek, továbbá
- jellegzetes fajainak védettségi állapota kedvező.

Az élőhelytípusok és a fajok kedvező védettségi állapotát egyaránt biogeográfiai szinten kell meghatározni (tehát nem az egyes területek vagy víztestek szintjén).

A folyók jó ökológiai állapotának elérése általánosságban előnyös a madárvédelmi és az élőhelyvédelmi irányelv értelmében védett ritka és veszélyeztetett fajok és élőhelytípusok számára, ugyanakkor további védelmi intézkedésekre is szükség lehet ahhoz, hogy a két természetvédelmi irányelv céljai teljesüljenek.

6.2.3. Jelentősen módosított víztestek vagy mesterséges víztestek és a Natura 2000

A víz-keretirányelv 4. cikkének (3) bekezdése szerint egyes, emberi tevékenységek útján jelentősen módosított víztesteket jelentősen módosított víztestnek, az emberi tevékenység

útján újonnan létrehozott víztesteket pedig mesterséges víztestnek kell kijelölni.⁷⁶ A tagállamok 2005-ben kijelölték ezeket a víztesteket, aminek eredménye szerint az Európai Unió felszíni víztesteinek 15%-a jelentősen módosultnak, további 4%-a pedig mesterségesnek minősült. A helyzet az egyes tagállamokban jelentősen eltérő. E víztestek esetében a cél nem a jó ökológiai „állapot”, hanem a jó ökológiai „potenciál” elérése. De hogyan viszonyul mindez a madárvédelmi és az élőhelyvédelmi irányelvhez?

Itt sem szabad elfelejteni, hogy a három irányelv más-más célokat tűz ki maga elé. Előfordulhat, hogy egy területet jelentősen módosított víztestnek vagy mesterséges víztestnek jelölnek ki, mégis uniós jelentőségű védett fajoknak vagy élőhelytípusoknak ad otthont, és így a Natura 2000 hálózat részévé válik. Ez azt jelenti, hogy így is intézkedéseket kell hozni az itt megtalálható védett fajok és élőhelytípusok kedvező védeltségi állapotának fenntartására vagy helyreállítására.

Ha a Natura 2000 intézkedések a hidromorfológiai elemek tekintetében szigorúbb ökológiai feltételeket követelnek meg, mint a „jó ökológiai potenciál” eléréséhez a víz-keretirányelv értelmében szükséges feltételek, akkor is a szigorúbb intézkedések alkalmazandók. Ez összhangban van a 4. cikk (2) bekezdésével.

6.2.4. Az új fejlesztések víz-keretirányelv szerinti értékelése: összehasonlítás a madárvédelmi és az élőhelyvédelmi irányelv szerinti megfelelő vizsgálattal

A víz-keretirányelv 4. cikkének (7) bekezdése szerint kivételt képezhetnek egyes olyan új módosítások és fenntartható emberi fejlesztési tevékenységek, amelyek a víztest állapotromlását eredményezik vagy megakadályozzák a jó ökológiai állapot vagy potenciál, illetve a felszín alatti vizek jó állapotának elérését. Ide tartozhatnak például a hajózáshoz kapcsolódó új fejlesztések.

Ezeknek a kivételeknek azonban teljesíteniük kell az alábbi feltételeket (4. cikk (7) bekezdésének a)–d) pontjai és 4. cikk (8) és (9) bekezdése):⁷⁷

- a projekt fontos közérdeken alapul és/vagy a víz-keretirányelv célkitűzéseinek teljesítéséből származó hasznot felülmúlja az új módosítás haszna az emberi egészség, az emberi biztonság megtartása vagy a fenntartható fejlődés tekintetében;
- minden lehetséges lépést megtesznek a víztest állapotára gyakorolt ártalmas hatások mérséklésére;
- a módosítással megvalósuló hasznos célkitűzések nem érhetők el más olyan módon, amely a környezet számára jóval előnyösebb;
- a módosítások okát a vízgyűjtő-gazdálkodási terv részletesen tartalmazza;
- a módosítás nem zárja ki vagy veszélyezteti a víz-keretirányelvben foglalt célkitűzések teljesítését az ugyanazon a vízgyűjtő kerületen belüli más víztestek esetében;
- a projekt összhangban van az egyéb közösségi környezetvédelmi jogszabályok végrehajtásával;
- lépéseket kell tenni annak érdekében, hogy biztosított legyen a védelemnek legalább ugyanaz a szintje, mint amit a hatályos közösségi jogszabályok nyújtanak.

⁷⁶ További részletekért lásd az Európai Bizottság 4. sz. útmutatót a jelentősen módosított és mesterséges víztestek azonosításáról és kijelöléséről.

⁷⁷ 20. sz. útmutató a környezetvédelmi célkitűzések alóli kivételekről

Az élőhelyvédelmi irányelv értelmében (6. cikk (3) bekezdése) az olyan tervek vagy projektek esetében, amelyeknek akár önmagukban, akár más tervekkel vagy projektekkel együttesen, valószínűleg hatása lesz egy Natura 2000 területre, megfelelő vizsgálatot kell végezni, ha a fejlesztésnek potenciálisan negatív hatásai lehetnek egy Natura 2000 területre annak védelmi célkitűzései tekintetében. A jóváhagyó hatóság csak akkor engedélyezheti a tervet vagy a projektet, ha kellő bizonyossággal megállapította, hogy annak nem lesz hátrányos hatása a terület integritására nézve (kivéve, ha életbe lép a 6. cikk (4) bekezdése szerinti derogációs rendelkezés).

Ha a fejlesztés a víz-keretirányelv valamely céljára és egy Natura 2000 területre is hatást fejthet ki, akkor mindkét eljárást le kell folytatni, mivel azok más szempontokra irányulnak. Az egyik azt vizsgálja, hogy a projekt valószínűsíthetően veszélyezteti-e a víz-keretirányelv szerinti célkitűzéseket, a másik pedig azt, hogy az káros hatással lesz-e egy Natura 2000 terület integritására.

A víz-keretirányelv ugyanakkor egyértelművé teszi, hogy egy fejlesztésre nem kerülhet sor akkor, ha az nincs összhangban az egyéb uniós környezetvédelmi jogszabályokkal. Más szóval, ha a projekt nem veszélyezteti a víz-keretirányelv céljait, viszont hátrányos hatással lesz egy Natura 2000 terület integritására, akkor az a víz-keretirányelv értelmében nem hagyható jóvá, kivéve, ha az élőhelyvédelmi irányelv 6. cikkének (4) bekezdése szerinti derogációs eljárást is elfogadták.

Az Európai Unió víz-keretirányelvvél és a Natura 2000-rel kapcsolatos iránymutatásai a Németországban és Ausztriában történő határokon átnyúló végrehajtáshoz

Az „EU-Water Framework Directive and Natura 2000 – the cross-border implementation in Germany and Austria” (Az Európai Unió víz-keretirányelve és a Natura 2000 – határokon átnyúló végrehajtás Németországban és Ausztriában) kutatási és fejlesztési projekt célja, hogy összehangolt eljárást és részletes iránymutatásokat dolgozzon ki és próbáljon ki a víz-keretirányelv, valamint a madárvédelmi és az élőhelyvédelmi irányelv ágazatokon és határokon átnyúló végrehajtásához.

A főbb feladatok a következők:

- uniós szintű ajánlások kidolgozása az uniós irányelvek összehangolt végrehajtási eljárásához a vizsgálati területek eredményei és tapasztalatai alapján;
- a módszertani megközelítés tisztázása és a tervezési folyamat összehangolása két különböző víztestre vonatkozóan;
- célok, illetve megőrzési és fejlesztési intézkedések meghatározása az élőhelyekre és fajokra vonatkozóan az élőhelyvédelmi irányelv I., II. és IV. melléklete alapján;
- a nyilvános részvétel összehangolása a víz-keretirányelv és az élőhelyvédelmi irányelv, illetve a szövetségi államok egyes szabályozásai szerint.

A projektet a bonni székhelyű Német Szövetségi Természetvédelmi Hivatal (BfN) rendelte meg, a szerződő felek pedig a Bajor Természetvédelmi és Tájgondozási Akadémia (ANL), illetve a bécsi székhelyű BOKU Természeti Erőforrások és Alkalmazott Élettudományok Egyeteme, a Hidrobiológiai és Vízi Ökoszisztéma-gazdálkodási Intézet (IHG) és a Területfejlesztési, Rekreációs és Természetvédelem-tervezési Intézet (ILEN).

További részletek: <http://www.wrrl-natura2000.info/en/index.html> and

<http://www.buchweltshop.de/bv-heft-85-wasserrahmenrichtlinie-und-natura-2000.html>

6.3. Árvíz kockázat-kezelési irányelv

2007 novemberében elfogadták az árvíz kockázatok értékeléséről és kezeléséről szóló 2007/60/EK irányelvet. Ez az irányelv keretet hoz létre az árvíz kockázatok értékelésére és kezelésére a Közösség területén előforduló árvizekkel kapcsolatos, az emberi egészségre, a környezetre, a kulturális örökségre és a gazdasági tevékenységre gyakorolt káros következmények csökkentése érdekében.

Az irányelv értelmében a tagállamok kötelesek elvégezni, illetve elkészíteni a következőket:

- Előzetes árvíz kockázati értékelés, amely azonosítja azokat a területeket, ahol a múltban súlyos árvizek történtek és valószínűleg a jövőben is jelentős árvizekre fog sor kerülni (határidő: 2011. december).
- Árvízveszély- és árvíz kockázati térképek, amelyek vízgyűjtő kerületekre (vagy más közösen megállapított kezelési egységekre) bontva térképen ábrázolják az árvíz kockázat tekintetében azonosított területeket. Ezeknek a térképeknek tartalmazniuk kell a különböző árvízforogatókönyvek potenciális káros következményeit is, beleértve az árvizek esetén felmerülő lehetséges környezetszennyezési forrásokkal kapcsolatos információkat, továbbá a védett területeket, például a madárvédelmi és az élőhelyvédelmi irányelv alapján (határidő: 2013. december).
- Árvíz kockázat-kezelési tervek: a fentiek alapján árvíz kockázat-kezelési terveket kell készíteni az árvizek lehetséges káros hatásainak kezelésére és csökkentésére. Ezeknek

a terveknek fontossági sorrendben meg kell határozniuk a különböző árvízkezelési intézkedéseket a megelőzéstől és a védelemtől kezdve a felkészültségig (pl. árvíz-előrejelzések és korai figyelmeztető rendszerek), figyelembe véve az adott vízgyűjtő vagy részvízgyűjtő jellemzőit (határidő: 2015. december).

Az árvizek sokfélesége és az Európa-szerte jelentkező hatások miatt az irányelv nem ír elő további közösségi szintű célkitűzéseket az árvízkezelésre vonatkozóan; ezek meghatározása a tagállamok feladata.

6.3.1. Az árvízkezelésről szóló irányelv, valamint a madárvédelmi és az élőhelyvédelmi irányelv közötti kapcsolat

Bár az árvízvédelmi intézkedéseket gyakran a hidromorfológiai változások egyik előidézőiként emlegetik, fontos összefüggések állnak fenn az árvízkezelés céljai és módszerei, valamint a víz-keretirányelv szerinti vízminőségi célok teljesítése között. Ezért az árvízkezelésről szóló irányelv számos ponton kapcsolódik a víz-keretirányelvhez a két végrehajtási folyamat összehangolása érdekében.

Az árvízkezelési tervek elkészítéséhez különösen hasznosak lehetnek a víz-keretirányelv alapján meghozott adminisztratív intézkedések (3. cikk (1) és (2) bekezdése). Az árvízkezelési térképeket és árvízkezelési terveket úgy kell elkészíteni, hogy azokat össze kell hangolni a vízgyűjtő-gazdálkodási tervek 2015 utáni felülvizsgálatával, illetve lehetőség szerint be kell építeni azokba. Az árvízkezelési terveknek figyelembe kell venniük a víz-keretirányelv 4. cikke szerinti környezetvédelmi célkitűzéseket is.

Az árvízkezelésről szóló irányelv (19. preambulumbekkezdés) a víztesteknek a fenntartható emberi tevékenységek különböző formáit szolgáló többcélú felhasználása (pl. árvízkezelés, ökológia, belvízi hajózás vagy vízenergia) esetében és az ilyen felhasználás víztestekre gyakorolt hatására vonatkozóan is követendő szabályként hivatkozik a víz-keretirányelvre, mert a víz-keretirányelv egyértelmű és átlátható folyamatot állapít meg az ilyen felhasználások és hatások szabályozására, beleértve a „jó állapot” vagy a „nincs állapotromlás” célkitűzéseitől való lehetséges mentesítéseket annak 4. cikkében.

A madárvédelmi és az élőhelyvédelmi irányelv vonatkozásában a védett területek (a víz-keretirányelv IV. melléklete 1. bekezdésének i., iii. és v. pontjában leírtak szerint) árvízkezelési térképeken való ábrázolásával kapcsolatos követelményen kívül a 7. cikk külön említi a természetvédelmi szempontoknak az árvízkezelési tervekben való figyelembevételét. A víz-keretirányelvhez való kapcsolódások révén az is egyértelmű, hogy az árvízkezelésről szóló irányelv alapján végzett valamennyi tevékenységnek összhangban kell lennie e két irányelv követelményeivel is; ha például fennáll a veszélye annak, hogy egy árvízvédelmi intézkedésnek egy vagy több Natura 2000 területre is hatása lesz, annak az élőhelyvédelmi irányelv 6. cikke szerinti eljárást kell követnie, és szükség esetén megfelelő vizsgálatot kell végezni a terv vagy a projekt Natura 2000 terület(ek) integritására kifejtett esetleges hatásainak felmérésére.

Az árvízkezelésről szóló irányelv azt is tartalmazza (14. preambulumbekkezdés), hogy *„annak érdekében, hogy a folyók nagyobb helyet kapjanak, ahol lehetséges, meg kell fontolni az árterületek fenntartását és/vagy helyreállítását”*. Ma már számos bizonyíték van arra, hogy az egészséges ökoszisztémák fenntartása és helyreállítása az árvizek megelőzésének vagy hatásuk csökkentésének rendkívül hatékony módja, és fontos eszköz lehet az éghajlatváltozáshoz való alkalmazkodásban is. Az ökoszisztémák gyakran lényegesen költséghatékonyabbak is, mint az ember által létesített építmények, ráadásul

további környezeti előnyökkel is járnak az ökoszisztéma-szolgáltatások, valamint a biológiai sokféleség számára biztosított élőhelyek tekintetében.

A fentiek fényében nem valószínű, hogy az árvízkezelésről szóló irányelv a vízkeretirányelvben, az SKV- és a KHV-irányelvekben, valamint a madárvédelmi és az élőhelyvédelmi irányelvben leírtakon túlmenően további aggodalomra adna okot a belvízi szállítás számára, hiszen az azon alapuló tevékenységeket teljes körűen össze kell hangolni ezekkel az irányelvekkel. Ezenkívül az árvízkezelésről szóló irányelv 7. cikke (3) bekezdésének 2. bekezdése szerint az árvízkezelés-kezelési terveknek figyelembe kell venniük az olyan lényeges szempontokat, mint például a hajózás és a kikötői infrastruktúra.

6.4. Az SKV-irányelv és a KHV-irányelv

Az uniós környezetvédelmi jogszabályok két másik kulcseleme közvetlenül kapcsolódik a belvízi szállítási fejlesztésekhez:

- 2001/42/EK irányelv bizonyos tervek és programok környezetre gyakorolt hatásainak vizsgálatáról (közismert nevén „SKV-irányelv”),⁷⁸
- az 1997-ben (97/11/EK) és 2003-ban (2003/35/EK), továbbá 2009/31/EK irányelvvel módosított 85/337/EGK irányelv az egyes köz- és magánprojektek környezetre gyakorolt hatásainak vizsgálatáról – közismert nevén „KHV-irányelv”⁷⁹.

6.4.1. Az SKV-irányelv

Az SKV-irányelv célja annak biztosítása, hogy bizonyos tervek vagy programok környezeti következményeit azok előkészítése során és elfogadásuk előtt azonosítsák, értékeljék és figyelembe vegyék.

E tekintetben a tagállamok kötelesek:

- környezeti jelentést készíteni, amely azonosítja és értékeli a tervek vagy programok valószínűleg jelentős környezeti hatásait és az ésszerű alternatívákat;
- lehetővé tenni az illetékes hatóságoknak és a nyilvánosságnak a környezeti jelentéssel, valamint a terv- vagy programtervezettel kapcsolatos véleményük kifejtését. A konzultáció nemcsak abban segít, hogy az értékeléshez kapott információk kellően átfogóak és megbízhatóak legyenek, hanem átláthatóbbá is teszi a döntéshozatali folyamatot.

A stratégiai környezeti vizsgálat célja összességében az, hogy integráltabb és hatékonyabb megközelítést ösztönözzön a területfejlesztésben, amely a tervezési folyamat sokkal korábbi szakaszában és hosszabb távú stratégiai szinten veszi figyelembe a környezetvédelemmel, így többek között a biológiai sokféleséggel kapcsolatos szempontokat. Ennek

⁷⁸ A bizonyos tervek és programok környezetre gyakorolt hatásainak vizsgálatáról szóló, 2001. június 27-i 2001/42/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv, HL L 197., 2001.7.21., 30–37. o. – lásd:

<http://ec.europa.eu/environment/eia/home.htm>

⁷⁹ A környezettel kapcsolatos egyes tervek és programok kidolgozásánál a nyilvánosság részvételéről, valamint a nyilvánosság részvétele és az igazságszolgáltatáshoz való jog tekintetében a 85/337/EGK és a 96/61/EK tanácsi irányelv módosításáról szóló 2003/35/EK irányelv, HL L 156, 2003.6.25., 17. o.

eredményeképpen általában lényegesen kevesebb konfliktus keletkezik a későbbi szakaszokban az egyes projektek szintjén. Ezenkívül a későbbi fejlesztések helyszíne célszerűbben, a természetvédelmi szempontokkal ütköző területektől távol választható meg (az integrált tervezés és kezelés részleteiről lásd még a 4. fejezetet).

A stratégiai környezeti vizsgálat sokféle (azaz a mezőgazdaság, erdőgazdálkodás, halászat, energetika, ipar, közlekedés, hulladékgazdálkodás, vízgazdálkodás, távközlés, idegenforgalom, területrendezés, illetve földhasználat terén készült) olyan terv és program esetében kötelező, amely a „KHV-irányelvben” felsorolt projektekkel kapcsolatos jövőbeli fejlesztési engedélyek kereteit határozza meg⁸⁰. Stratégiai környezeti vizsgálatot kell végezni továbbá minden olyan tervre vagy projektre vonatkozóan, amely esetében valószínű jelentős területi hatására tekintettel az élőhelyvédelmi irányelv 6. cikkének (3) bekezdése értelmében vizsgálatra van szükség.

6.4.2. A KHV-irányelv

Míg a stratégiai környezeti vizsgálati folyamat a tervek és programok szintjén zajlik, a KHV-irányelv az egyes köz- és magánprojektek szintjére irányul. Így a környezetre valószínűleg jelentős hatást kifejtő projektekre⁸¹ csak azt követően adható fejlesztési engedély, hogy elvégezték az azok valószínű környezeti hatásaira vonatkozó vizsgálatot.

A KHV-irányelv megkülönbözteti a kötelező környezeti hatásvizsgálatot igénylő projekteket (az úgynevezett „I. melléklet szerinti projekteket”) és azokat a projekteket, amelyeknél a tagállami hatóságoknak egy „szűrés” elnevezésű eljárással kell meghatározniuk, hogy a projekteknek valószínűsíthetően lesznek-e a jelentős hatásai, figyelembe véve az irányelv III. mellékletét (úgynevezett „II. melléklet szerinti projektek”). Az I. melléklet szerinti projektek közé tartoznak az 1350 tonnánál nehezebb hajók fogadására alkalmas belvízi utakra és kikötőkre irányuló projektek. A II. melléklet szerinti projektek közé tartoznak az I. melléklet hatálya alá nem tartozó belvíziút-építési projektek, valamint a folyócsatornázási és árvízvédelmi munkák.

6.4.3. A stratégiai környezeti vizsgálat, a környezeti hatásvizsgálat és az élőhelyvédelmi irányelv szerinti megfelelő vizsgálat közötti kapcsolat

A stratégiai környezeti vizsgálati és a környezeti hatásvizsgálati eljárás, valamint a Natura 2000 területekre hatást kifejtő tervek és projektek az élőhelyvédelmi irányelv értelmében végzett megfelelő vizsgálat között számos hasonlóság mutatkozik. Ez azonban nem jelenti azt, hogy azonosak lennének, hiszen azok bizonyos tekintetben lényegesen eltérnek egymástól (lásd a táblázatot). Ezért a **stratégiai környezeti vizsgálat és a környezeti hatásvizsgálat nem helyettesítheti vagy válthatja ki az élőhelyvédelmi irányelv szerinti megfelelő vizsgálatot**, hiszen egyik eljárás sem magasabb rendű a másiknál.

Természetesen egymással párhuzamosan is végrehajthatók, illetve az élőhelyvédelmi irányelv szerinti megfelelő vizsgálatra a stratégiai környezeti vizsgálat/környezeti hatásvizsgálat keretében is sor kerülhet, de ilyen esetekben az élőhelyvédelmi irányelv

⁸⁰ A stratégiai környezeti vizsgálatok közlekedési tervek és programok vonatkozásában való elvégzéséhez hasznos útmutatót tartalmaz a BEACON útmutató (Building Environmental Assessment Consensus, konszenzuskeresés a környezeti vizsgálatokkal kapcsolatban), amely a következő webhelyről tölthető le: http://ec.europa.eu/environment/eia/sea-studies-and-reports/beacon_manuel_en.pdf

⁸¹ A KHV-irányelv definíciója szerint „projekten” épületek vagy egyéb létesítmények kivitelezése, illetve a természetes környezetbe és tájba való egyéb beavatkozások értendők.

szerinti megfelelő vizsgálatnak világosan elkülöníthetőnek és azonosíthatónak kell lennie az SKV szerinti környezeti jelentésben vagy a KHV szerinti környezeti dokumentációban, vagy külön jelentést kell készíteni róla, hogy annak eredményei megkülönböztethetők legyenek az általános környezeti hatásvizsgálat vagy a stratégiai környezeti vizsgálat megállapításaitól.⁸²

A stratégiai környezeti vizsgálat/környezeti hatásvizsgálat és az élőhelyvédelmi irányelv szerinti megfelelő vizsgálat közötti egyik legalapvetőbb eltérés az, hogy a természeti környezet más-más szempontjaira irányulnak és más kritériumok alapján értékelik a „jelentős” hatást. A másik nagy különbség az irányelvek hatályát illeti: a stratégiai környezeti vizsgálatok/környezeti hatásvizsgálatok a hatályuk alá tartozó minden tervre és projektre vonatkoznak, függetlenül azok Európai Unión belüli tervezett helyszínétől. Az élőhelyvédelmi irányelv szerinti megfelelő vizsgálat ugyanakkor csak azokra a tervekre és projektekre alkalmazandó, amelyeknek negatív hatásuk lehet egy Natura 2000 területre.

Lényeges eltérés látható a vizsgálatok eredményeiben is. A stratégiai környezeti vizsgálat és a környezeti hatásvizsgálat során készített értékelések eljárási követelményeket határoznak meg, és nem hoznak létre kötelező környezetvédelmi szabványokat. Az élőhelyvédelmi irányelv szerinti vizsgálat ugyanakkor alapvető kötelezettségeket ír elő. Más szóval, ha az élőhelyvédelmi irányelv szerinti megfelelő vizsgálat azt állapítja meg, hogy a terv vagy projekt káros hatással lesz egy Natura 2000 terület integritására, a hatóság annak aktuális állapotában nem hagyhatja jóvá a tervet vagy a projektet, kivéve, ha speciális esetekben a 6. cikk (4) bekezdése szerinti különleges eljárások lépnek életbe.

Ehhez képest a stratégiai környezeti vizsgálatok/környezeti hatásvizsgálatok célja csupán az, hogy a tervezési hatóságok teljes körű tájékoztatást kapjanak a javasolt terv vagy projekt környezeti következményeiről, hogy azokat végleges döntésükben figyelembe vehessék.

2. táblázat: Az élőhelyvédelmi irányelv szerinti megfelelő vizsgálat (MV), a környezeti hatásvizsgálat (KHV) és a stratégiai környezeti vizsgálat (SKV) szerinti eljárások összehasonlítása

	MV	KHV	SKV
Milyen fejlesztésekre irányul?	Bármely olyan terv vagy projekt, amelynek – akár önmagában, akár más tervekkel/projektekkel együttesen – valószínűleg káros hatása lesz egy Natura 2000 területre (kivéve a közvetlenül a terület kezeléséhez kapcsolódó terveket és projekteket).	Az I. mellékletben felsorolt valamennyi projekt. A II. mellékletben felsorolt projektek esetében a környezeti hatásvizsgálat szükségességét eseti alapon határozzák meg a tagállamok saját határértékeik és feltételeik (és a III. mellékletben leírt feltételek) figyelembevételével.	Bármely olyan terv vagy program, illetve azok módosításai, (a) amely a mezőgazdaság, az erdőgazdálkodás, a halászat, az energetika, az ipar, a közlekedés, a hulladékgazdálkodás, a vízgazdálkodás, a távközlés, a turizmus, a város- és vidékfejlesztés és a területfelhasználás területén készül, és amely a 85/337/EGK irányelv I. és II. mellékletében felsorolt projektekkal kapcsolatos jövőbeli fejlesztési engedélyek kereteit határozza meg, vagy (b) amely esetében valószínű területi hatására tekintettel a 92/43/EGK irányelv 6. vagy 7. cikke értelmében vizsgálatra van szükség; (c) amely az (a) pontban említettektől eltérő projektekkal kapcsolatos jövőbeli fejlesztési engedélyek kereteit határozza meg,

⁸² Lásd a Bizottság útmutató dokumentumát: „Assessments of plans and projects significantly affecting Natura 2000 sites. Methodological guidance on the provisions of Article 6(3) and (4) of the Habitats Directive 92/43/EEC.” (A Natura 2000 területekre jelentős hatást kifejtő tervek és projektek értékelése. Módszertani útmutató az élőhelyekről szóló 92/43/EGK irányelv 6. cikke (3) és (4) bekezdésének rendelkezéséhez)

			és amelynek valószínűleg jelentős környezeti hatásai lesznek.
Milyen természeti hatásokat kell értékelni?	A vizsgálatokat a terület védelmi célkitűzéseinek figyelembevételével kell elvégezni (amelyeket azon fajok/élőhelytípusok függvényében határoztak meg, amelyek céljára a területet kijelölték). A hatásokat (közvetlen, közvetett, összeadódó stb.) értékelni kell a tekintetben, hogy hátrányosan befolyásolják-e az érintett terület integritását.	Többek között a növény- és állatvilágra gyakorolt közvetlen és közvetett, másodlagos, összeadódó, rövid, közép- és hosszú távú, tartós és átmeneti, pozitív és negatív jelentős hatások.	A környezetre kifejtett valószínű jelentős hatások, beleértve a biológiai sokféleséget, a populációt, az emberi egészséget, a növény- és állatvilágot, a talajt, a vizeket, a levegőt, az éghajlati tényezőket, az anyagi javakat, a kulturális, például építészeti és régészeti örökséget és a tájat érő hatásokat, illetve a fenti elemek közötti kapcsolatokat;
Ki végzi el a vizsgálatot?	Az illetékes hatóság feladata annak biztosítása, hogy az élőhelyvédelmi irányelv szerinti megfelelő vizsgálatot az előírásoknak megfelelően végezzék el. Ebben az összefüggésben előfordulhat, hogy a fejlesztőnek kutatásokat kell végeznie, és a szükséges információkat meg kell adnia az illetékes hatóságnak, hogy az teljes mértékben megalapozott döntést hozhasson. Az illetékes hatóságnak adott esetben más forrásokból is be kell gyűjtenie a szükséges információkat.	A fejlesztő/hatóság.	Az illetékes tervezési hatóság.

Sor kerül-e konzultációra az állami/egyéb hatóságokkal?	Nem kötelező, de „adott esetben” ajánlott.	Kötelező – a fejlesztési javaslat elfogadása előtt konzultációt kell folytatni. A tagállamoknak megfelelő intézkedésekkel kell biztosítaniuk, hogy a projekt által valószínűleg érintett hatóságoknak lehetőségük legyen véleményt nyilvánítani a fejlesztési engedélyre vonatkozó kérelemmel kapcsolatban. Ugyanezen alapelvek vonatkoznak a nyilvánossággal folytatott konzultációra is.	Kötelező – a terv vagy program elfogadása előtt konzultációt kell folytatni. A hatóságoknak és a nyilvánosságnak korai és hathatós lehetőséget kell biztosítani arra, hogy megfelelő határidőn belül kifejtthessék véleményüket a terv- vagy programtervezetetről és az ahhoz mellékelte környezeti jelentésről, illetve megelőzően, hogy a tervet vagy programot elfogadják, illetve jogalkotási eljárásra terjeszteniük be. A tagállamoknak meg kell nevezniük a konzultációba bevonandó azon hatóságokat, amelyek konkrét környezeti felelősségük folytán érintettek lesznek.
Mennyire kötelező érvényűek az eredmények?	Kötelező érvényűek. Az illetékes hatóságok csak akkor hagyhatják jóvá a tervet vagy projektet, ha megbizonyosodtak arról, hogy az nem fogja hátrányosan befolyásolni az érintett terület integritását.	A konzultációk és a környezeti hatásvizsgálat során összegyűjtött eredményeket a jóváhagyási eljárásban „figyelembe kell venni”.	A környezeti jelentést és a kifejtett véleményeket „figyelembe kell venni” a terv vagy a program előkészítése során, illetve azt megelőzően, hogy azt elfogadják, illetve jogalkotási eljárásra terjeszteniük be.

I. MELLÉKLET

Natura 2000 területek Európa 13 legnagyobb mély fekvésű folyója mentén

A 13 folyó mentén elhelyezkedő Natura 2000 területek térképe

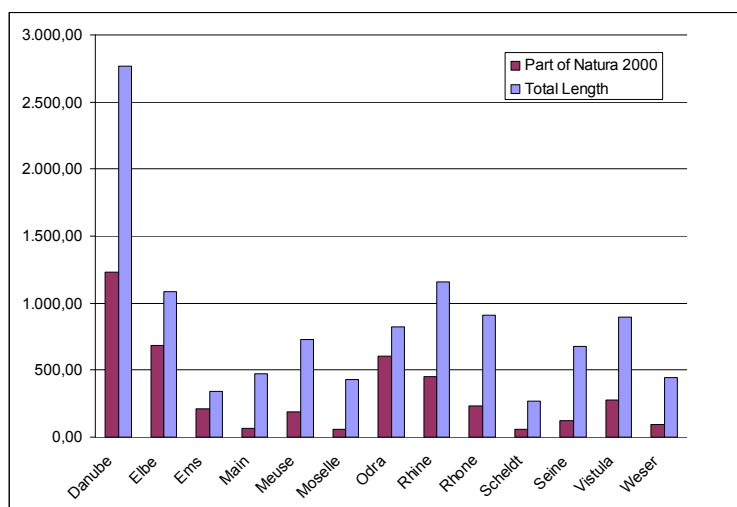
Az Európa legnagyobb folyói mentén elhelyezkedő, a Natura 2000 hálózatba bevont területek, valamint azon védett fajok és élőhelytípusok bemutatására, amelyek céljára azokat kijelölték, elemzés készült Európa 13 legfontosabb mély fekvésű folyójáról. Azért erre a 13 folyóra esett a választás, mert ezek képviselik legjobban az olyan típusú folyókat, amelyeket általában belvízi hajózásra használnak.

E főfolyók mindegyikénél a Natura 2000 téradatkészletet a víz-keretirányelv céljaira az európai vízügyi információs rendszer (Water Information System for Europe – WISE) által létrehozott folyó-téradatkészlet fölé helyezték azon Natura 2000 területek azonosítása és feltérképezése érdekében, amelyek a folyók két oldalán található 2,5 km széles pufferzónába esnek. A 2,5 km széles pufferzónát a folyó-téradatkészletek téradatainak alacsony felbontása miatt kellett alkalmazni, amelyek miatt nem volt lehetőség ennél keskenyebb pufferzónák létesítésére.

A széles pufferzónából adódóan fennáll annak a kockázata, hogy néhány azonosított terület nem kapcsolódik közvetlenül a folyókhoz, csak véletlenül a kétoldali 2,5 km széles pufferzónába esik. Belekerülhetnek a körbe például olyan Natura 2000 területek, amelyek a folyóvölgy feletti domboldalakon elhelyezkedő erdőkből vagy rétekből állnak, amelyek ily módon hidrológiailag nincsenek összeköttetésben a folyóval. Továbbá, mivel a Natura 2000 területeket gyakran egyetlen területen belül is különböző élőhelyek alkotják, előfordulhat, hogy a területnek csak egy része tartalmaz édesvízi vagy a folyótól függő élőhelyeket.

Ezért az alább bemutatott eredményeket óvatosan kell kezelni, mert azok a folyók két oldalán elhelyezkedő 2,5 km széles pufferzónában található összes Natura 2000 területről adnak áttekintést, vagyis nem csak azokról, amelyek részben vagy teljes egészében magához a folyóhoz kapcsolódnak vagy attól függenek. Az információk ezzel együtt is hasznosak a jelen útmutató céljaira, mivel jelzik a belvízi szállításban érdekelt felek számára, hogy e folyók mely szakaszai találhatóak Natura 2000 területeken. E melléklet végén részletesebb térképek is találhatóak mind a 13 folyóhoz.

Az egyes Natura 2000 területekkel kapcsolatos részletesebb információkért lásd a Natura 2000 Viewer webhelyét: <http://natura2000.eea.europa.eu/#>

Az Európai Unió 13 legnagyobb mély fekvésű folyója mentén található Natura 2000 területek aránya és száma; forrás: Európai Bizottság, DG ENV.B.2, 2010. szeptember.

Mindazon jellemző fajok és élőhelytípusok, amelyek céljára Natura 2000 területeket jelöltek ki

Az alábbi táblázat felsorolja mindazokat az édesvízi fajokat és élőhelytípusokat, amelyeket a leggyakrabban neveztek meg a fenti Natura 2000 területek a 13 főfolyó mentén történt kijelölésének okaként. A táblázatok azokat a fajokat és élőhelytípusokat tartalmazzák, amelyek magukban a folyókban, a parti zónában vagy az olyan vizes élőhelyeken találhatóak, amelyek a folyótól függenek vagy ahhoz kapcsolódnak (ártéri erdők, nedves rétek, lápok, mocsarak stb.).

Ily módon áttekinthetők mindazon fajok és élőhelytípusok, amelyeknek a 4. fejezetben ismertetett integrált projektek kidolgozása, illetve az 5. fejezetben leírt, az élőhelyvédelmi irányelv szerinti hatásvizsgálat elvégzése során különösen oda kell figyelni.

A felsorolás nem tartalmazza teljes körűen a két természetvédelmi irányelvben felsorolt összes olyan, uniós védelem alatt álló édesvízi fajt és élőhelytípust, amely Európa folyóiban megtalálható, csak azokat, amelyek a 13 vizsgált mély fekvésű folyóban és azok mentén a legjellemzőbben előfordulnak. A teljes felsorolás egyébként lényegesen hosszabb lenne és kiterjedne például a kisebb helyi folyókban és vízfolyásokban élő fajokra is.

Natura 2000 területeket jelöltek ki például a pireneusi pézsmacickány (*Galemys pyrenaicus*) védelmére is, ám ez a faj az alábbi felsorolásban nem szerepel, mert kizárólag a Pireneusok kis hegyi patakjaiban fordul elő, amelyek nyilvánvalóan nem használnak kereskedelmi célú belvízi hajózás céljára. Ugyanez igaz az olyan élőhelytípusokra, mint például a 6450-es északi boreális mocsárrétek vagy a 3290-es időszakos mediterrán folyók (*Paspalo-Agrostidion*), amelyek a Natura 2000 hálózat részét képezik, Közép-Európa nagyobb folyóiban azonban általában nincsenek jelen.

1. táblázat: Az élőhelyvédelmi irányelv (I. melléklet) értelmében védett élőhelytípusok, amelyek céljára Natura 2000 területeket jelöltek ki az Európai Unió 13 legnagyobb folyója közül egyen vagy többön:

Élőhely kódja	Élőhelytípus
3130	Oligo-mezotróf állóvizek <i>Littorelletea uniflorae</i> és/vagy <i>Isoëto-Nanojuncetea</i> vegetációval
3140	Kemény oligo-mezotróf vizek <i>Chara</i> -fajok alkotta üledéklakó növényzettel.
3150	Természetes eutróf tavak <i>Magnopotamion</i> vagy <i>Hydrocharition</i> növényzettel
3160	Természetes disztróf tavak és tavacskák
3260	Alföldektől a hegyvidékekig előforduló vízfolyások <i>Ranunculion fluitantis</i> és <i>Callitricho-Batrachion</i> növényzettel
3270	Izapos partú folyók részben <i>Chenopodion rubri</i> és részben <i>Bidention</i> növényzettel
3280	Állandó mediterrán folyók <i>Paspalo-Agrostidion</i> -fajokkal, <i>Salix</i> és fehér nyár (<i>Populus alba</i>) lombsátrával
6410	Kékperjés láprétek meszes, tőzeges vagy agyagbemosódásos talajokon (<i>Molinion caeruleae</i>)
6420	<i>Molinio-Holoschoenion</i> típusú mediterrán magasfüvű rétek
6430	Síkságok és a hegyvidéktől a magashegységig tartó szintek hidrofil magaskórós szegélytársulásai

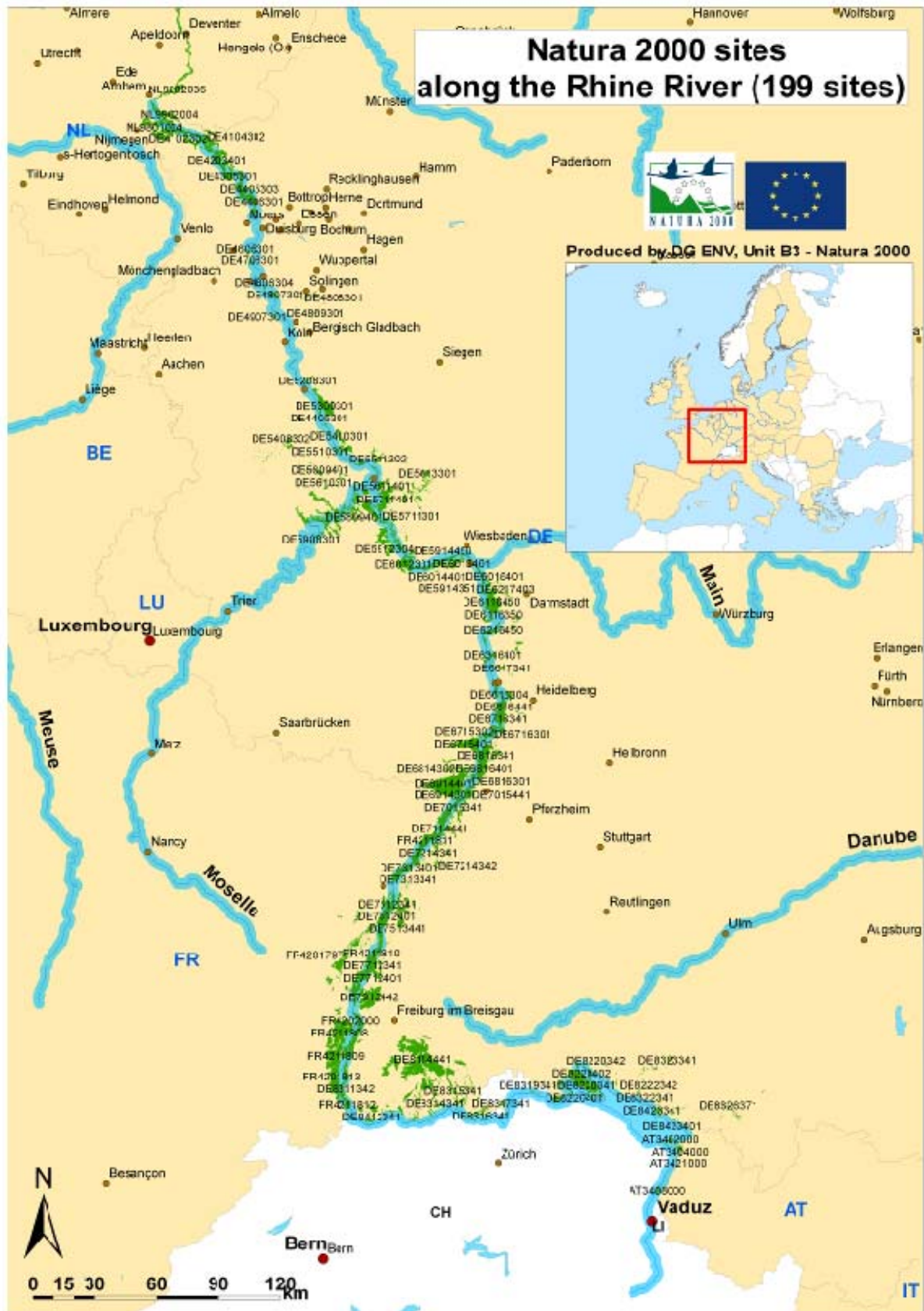
6440	Folyóvölgyek <i>Cnidion dubii</i> hoz tartozó mocsárrétjei
6510	Sík- és dombvidéki kaszálórétek (<i>Alopecurus pratensis</i> , <i>Sanguisorba officinalis</i>)
7140	Tőzegmohás lápok és ingólápok
7230	Mészkedvelő üde láp- és sásrétek
91E0	Enyves éger (<i>Alnus glutinosa</i>) és magas kőris (<i>Fraxinus excelsior</i>) alkotta ligeterdők (<i>Alno-Padion</i> , <i>Alnion incanae</i> , <i>Salicion albae</i>)
91F0	Keményfás ligeterdők nagy folyók mentén <i>Quercus robur</i> , <i>Ulmus laevis</i> és <i>Ulmus minor</i> , <i>Fraxinus excelsior</i> vagy <i>Fraxinus angustifolia</i> fajokkal (<i>Ulmenion minoris</i>)
92A0	Fehérfűz (<i>Salix alba</i>) és fehérnyár (<i>Populus alba</i>) alkotta galériaerdők
92d0	Déli folyóparti galériaerdők és cserjések (<i>Nerio-Tamaricetea</i> és <i>Securinegion tinctoriae</i>)

2. táblázat: Az élőhelyvédelmi irányelv (II. melléklet) és a madárvédelmi irányelv (I. melléklet) értelmében védett élőhelytípusok, amelyek céljára Natura 2000 területeket jelöltek ki az Európai Unió 13 legnagyobb folyója közül egyen vagy többön⁸³:

HABITATS DIRECTIVE	freshwater	associated wetland habitats	N° river N2000 sites with this species
Fish species			
<i>Cottus gobio</i>	x		191
<i>Rhodeus sericeus amarus</i>	x		171
<i>Cobitis taenia</i>	x		155
<i>Aspius aspius</i>	x		151
<i>Misgurnus fossilis</i>	x		129
<i>Lampetra planeri</i>	anadromous		114
<i>Lampetra fluviatilis</i>	x		97
<i>Salmo salar</i>			78
<i>Gobio albipinnatus</i>	x		76
<i>Petromyzon marinus</i>	anadromous		66
<i>Zingel zingel</i>	x		61
<i>Zingel streber</i>	x		59
<i>Gymnocephalus schraetzer</i>	x		58
<i>Gymnocephalus baloni</i>	x		44
<i>Pelecus cultratus</i>	x		42
<i>Leuciscus souffia</i>	x		30
<i>Rutilus pigus</i>	x		28
<i>Alosa fallax</i>	anadromous		27
<i>Sabanejewia aurata</i>	x		27
<i>Eudontomyzon spp (Danube)</i>	x		25
<i>Alosa alosa</i>			25
<i>Barbus meridionalis</i>	x		24
<i>Cobitis elongata</i>	x		22
<i>Gobio kessleri</i>	x		18
<i>Hucho hucho</i>	x		16
<i>Chondrostoma toxostoma</i>	x		12
<i>Gobio uranoscopus</i>	x		9
<i>Alosa pontica</i>	x		8
<i>Coregonus oxyrhynchus</i>	anadromous		8
<i>Alosa immaculata</i>	x		7
<i>Umbria krameri</i>	x		7
Invertebrates			
<i>Maculinea nausithous</i>		x	120
<i>Lycaena dispar</i>		x	77
<i>Ophiogomphus cecilia</i>	x		74
<i>Unio crassus</i>	x		70
<i>Maculinea teleius</i>		x	79
<i>Coenagrion mercuriale</i>	x		52
<i>Vertigo angustior</i>		x	44
<i>Leucorrhinia pectoralis</i>	x		31
<i>Vertigo moulinsiana</i>		x	30
<i>Austropotamobius pallipes</i>	x		15
<i>Austropotamobius torrentium</i>	x		15
<i>Anisus vorticulus</i>		x	13
<i>Oxygastra curtisii</i>	x		12
<i>Theodoxus transversalis</i>	x		12
<i>Coenagrion ornatum</i>	x		9
<i>Graphoderus bilineatus</i>	x		8
<i>Coenonympha oedippus</i>		x	5
<i>Margaritifera margaritifera</i>	x		3
Plants			
<i>Dicranum viride</i>		x	38
<i>Liparis loeselii</i>		x	27
<i>Trichomanes speciosum</i>		x	20
<i>Apium repens</i>		x	17
<i>Drepanocladus vernicosus</i>		x	11
<i>Marsilea quadrifolia</i>		x	10
<i>Luronium natans</i>	x		9
<i>Oenanthe conioidea</i>	x		8
<i>Myotis rehsteineri</i>	x		6
<i>Gladiolus palustris</i>		x	4
<i>Aldrovanda vesiculosa</i>	x		3

BIRDS AND HABITATS DIRECTIVES	fresh water	forests associated with rivers	associated wetland habitats	N° river N2000 sites with this species
Birds				
<i>Alcedo atthis</i>	x			279
<i>Circus aeruginosus</i>			x	232
<i>Ciconia ciconia</i>			x	161
<i>Picus canus</i>		x		164
<i>Ciconia nigra</i>		x		150
<i>Botaurus stellaris</i>			x	134
<i>Crex crex</i>			x	129
<i>Ixobrychus minutus</i>			x	129
<i>Mergus albellus</i>	x			129
<i>Sterna hirundo</i>	x			128
<i>Pandion haliaetus</i>	x			117
<i>Chlidonias niger</i>	x		x	116
<i>Luscinia svecica</i>			x	116
<i>Philomachus pugnax</i>			x	116
<i>Tringa glareola</i>			x	109
<i>Egretta alba</i>			x	107
<i>Porzana porzana</i>			x	104
<i>Cygnus cygnus</i>	x			98
<i>Ardea purpurea</i>			x	81
<i>Nycticorax nycticorax</i>			x	80
<i>Egretta garzetta</i>			x	75
<i>Grus grus</i>			x	72
<i>Aythya nyroca</i>	x		x	71
<i>Pluvialis apricaria</i>			x	68
<i>Larus melanocephalus</i>	x			55
<i>Chlidonias hybridus</i>			x	53
<i>Larus minutus</i>	x		x	50
<i>Platalea leucorodia</i>			x	50
<i>Phalacrocorax pygmeus</i>	x		x	47
<i>Gavia arctica</i>	x			45
<i>Porzana parva</i>			x	44
<i>Gavia stellata</i>	x			41
<i>Recurvirostra avosetta</i>			x	40
<i>Ardeola ralloides</i>			x	38
<i>Himantopus himantopus</i>			x	38
<i>Podiceps auritus</i>	x			26
<i>Pelecanus crispus</i>	x			22
<i>Plegadis falcinellus</i>			x	21
<i>Pelecanus onocrotalus</i>			x	18
<i>Anser erythropus</i>			x	15
<i>Acrocephalus melanopogon</i>			x	14
<i>Acrocephalus paludicola</i>			x	14
<i>Tadorna ferruginea</i>			x	11
<i>Gallinago media</i>			x	9
<i>Porzana pusilla</i>			x	8
<i>Larus genei</i>			x	6
<i>Phoenicopus ruber</i>			x	3
<i>Xenus cinereus</i>			x	3
<i>Oxyura leucocephala</i>			x	2
<i>Porphyrio porphyrio</i>			x	1
Mammals*				
<i>Castor fiber</i>	x			171
<i>Lutra lutra</i>	x			161
<i>Myotis dasycneme</i>	x			43
<i>Microtus oeconomus mehelyi</i>			x	7
<i>Microtus oeconomus arenicola</i>			x	1
<i>Mustela lutreola</i>	x			1
Amphibians				
<i>Triturus cristatus</i>			x	212
<i>Bombina bombina</i>			x	138
<i>Bombina variagata</i>			x	136
<i>Triturus dobrogicus</i>			x	50
<i>Triturus karelinii</i>			x	6
<i>Triturus carnifex</i>			x	4
Reptiles				

⁸³ A fajok tudományos elnevezése megfelel a madárvédelmi és az élőhelyvédelmi irányelv mellékleteiben hivatalosan megadott neveknek.

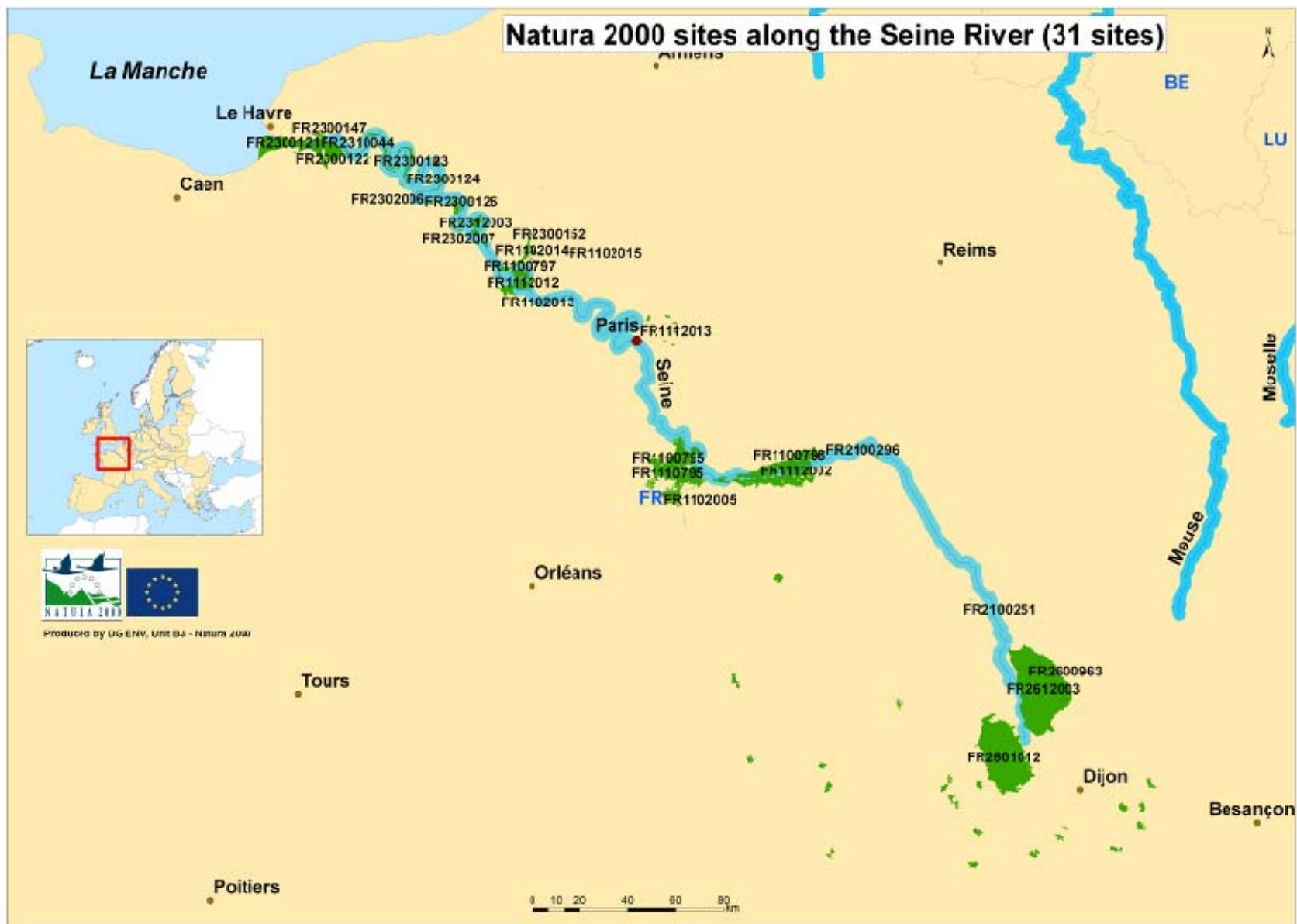

Natura 2000 sites along the Danube River (230 sites)

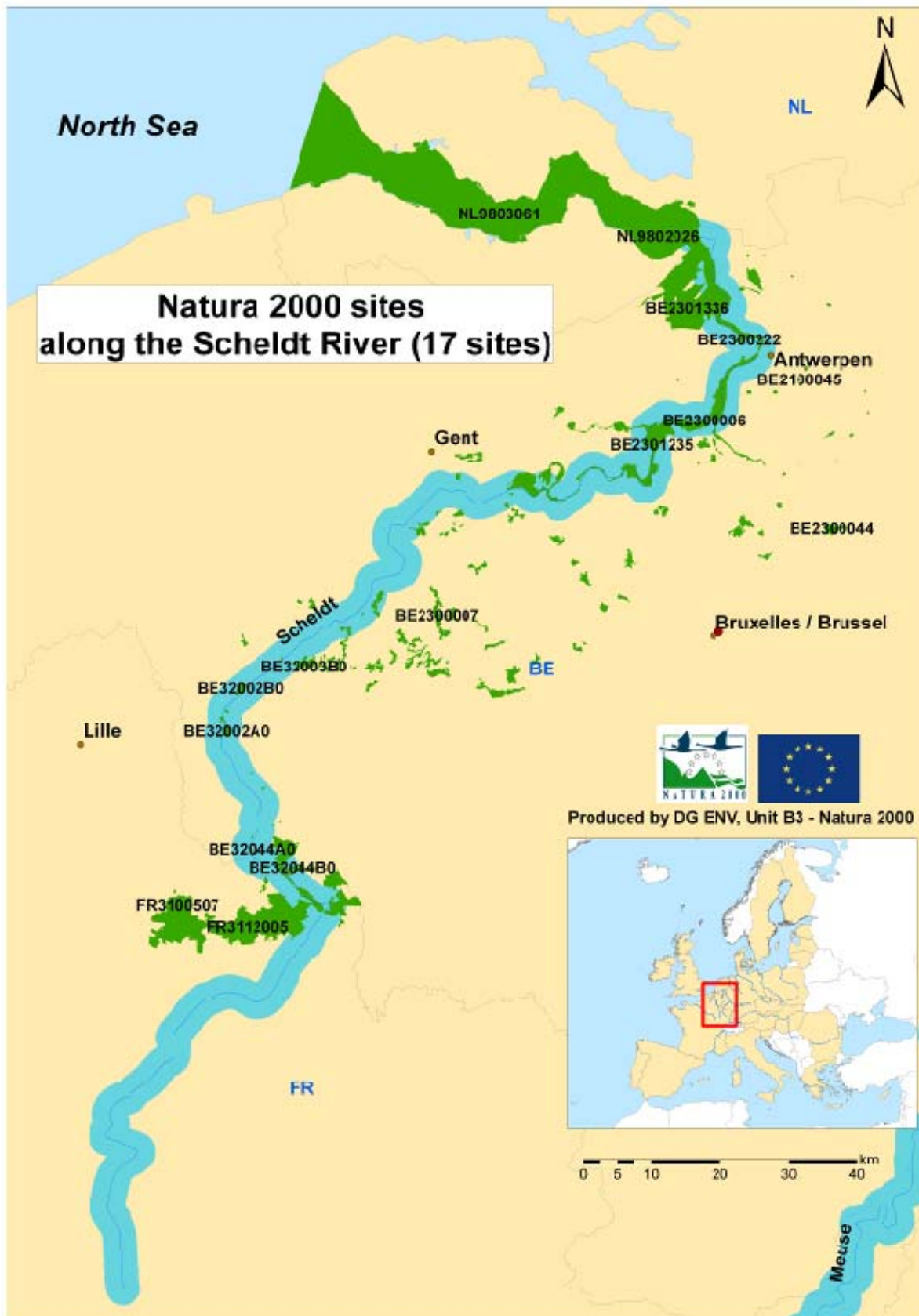

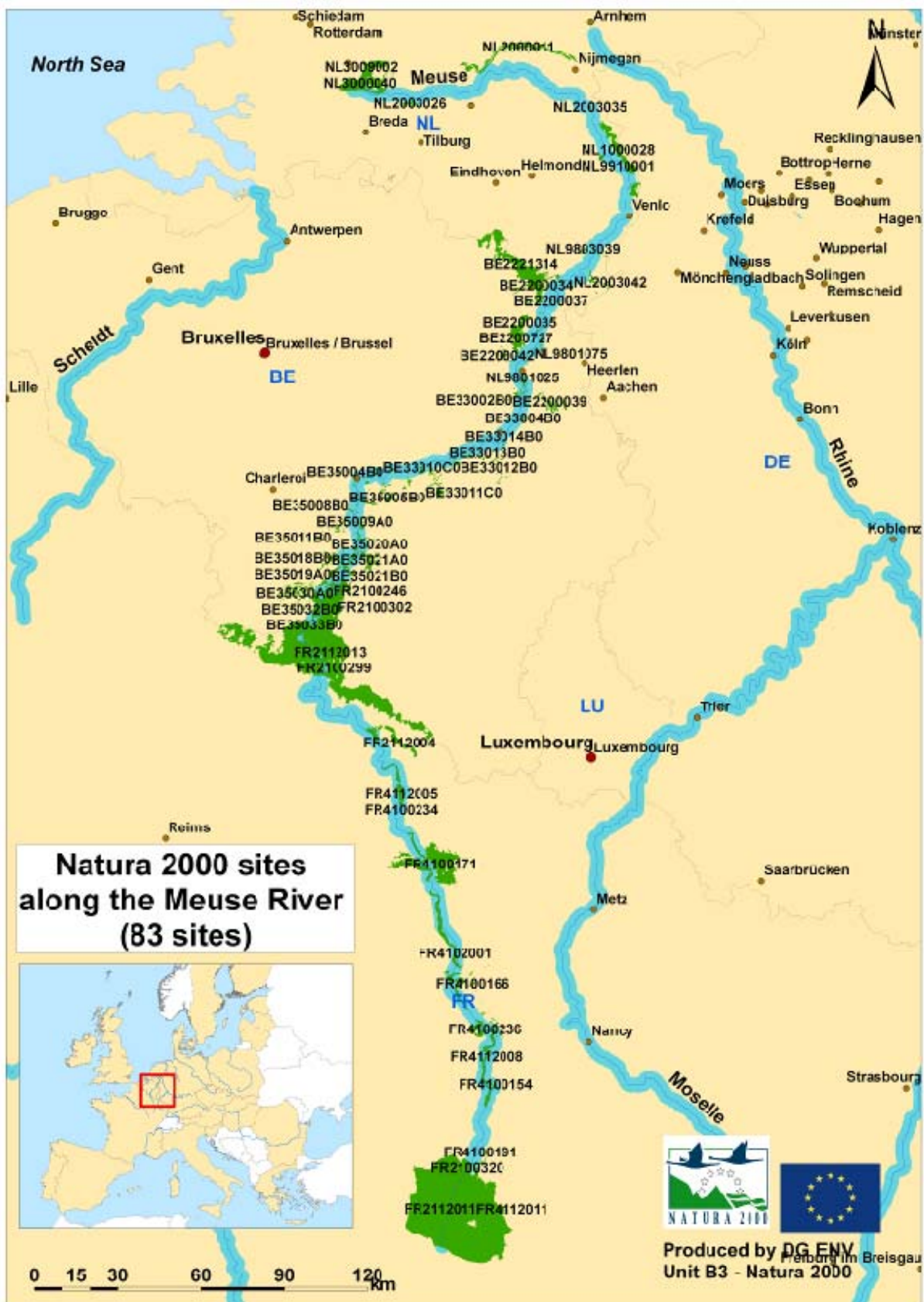

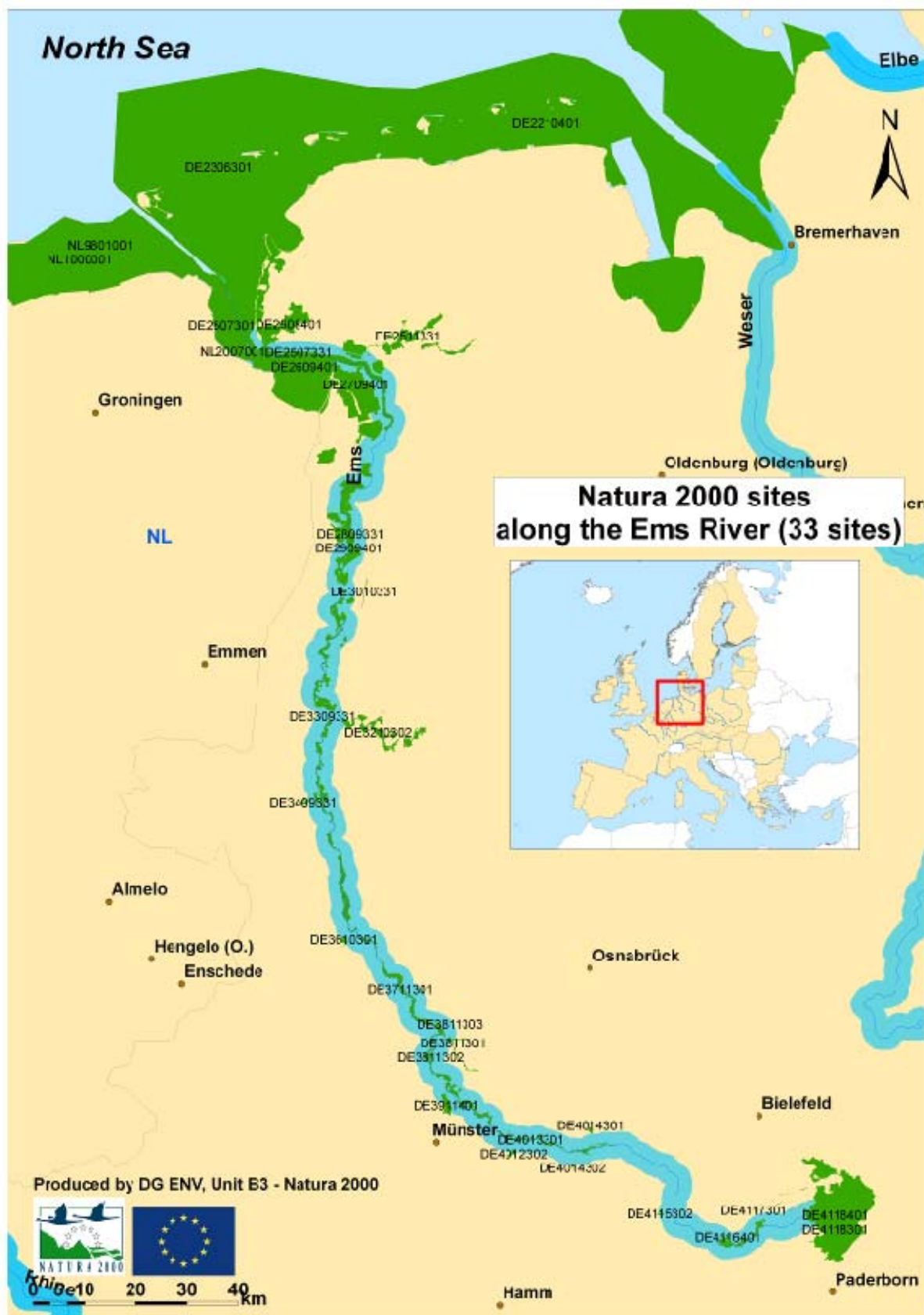

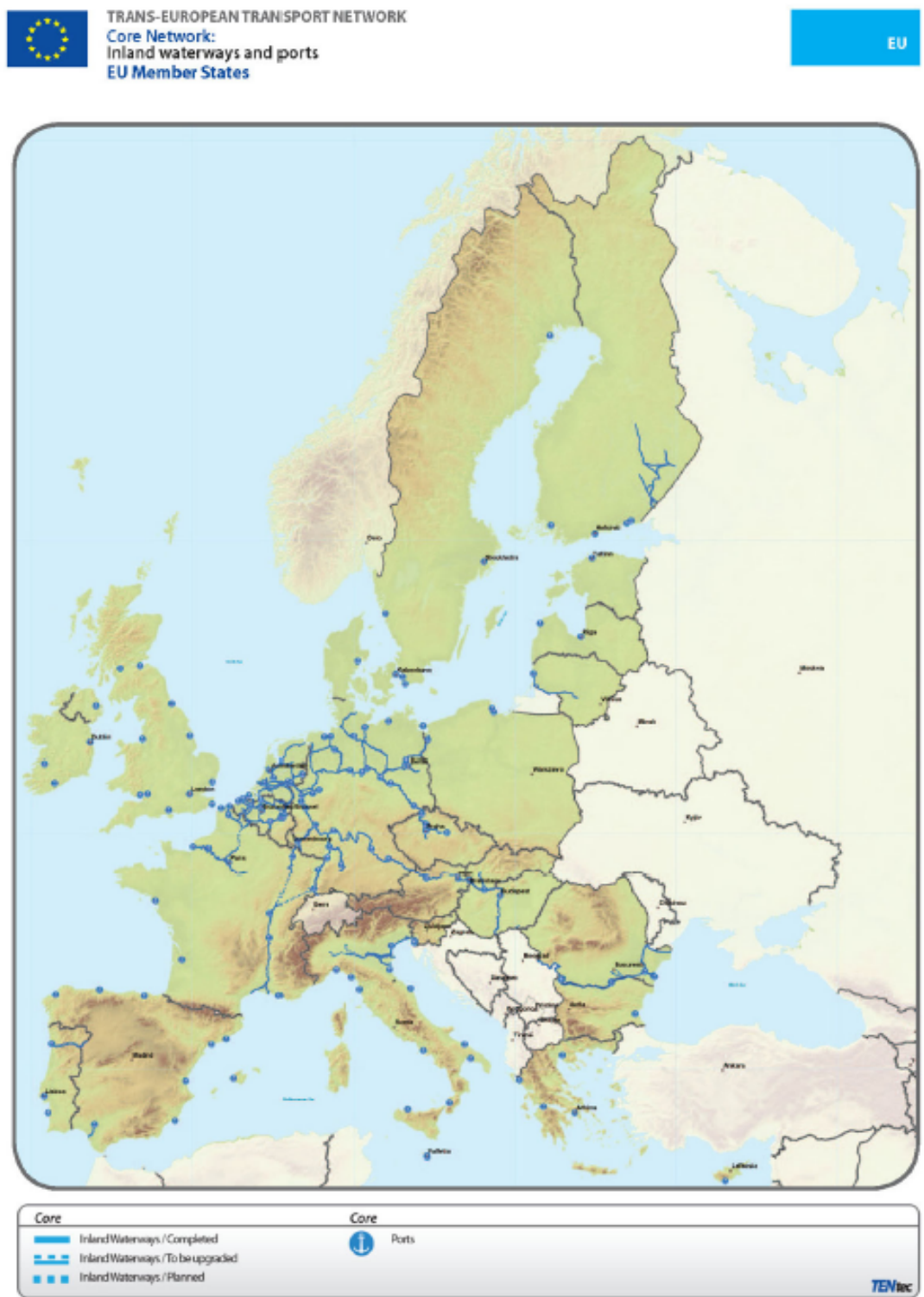

II. MELLÉKLET

Belvízi utak a tervezett új TEN-T törzshálózatban⁸⁴

⁸⁴ COM(2011) 650 I. melléklet, 02. kötet, Javaslat európai parlamenti és tanácsi rendeletre a transzeurópai közlekedési hálózat fejlesztésére vonatkozó uniós iránymutatásokról.

III. MELLÉKLET

Kapcsolódó bizottsági dokumentumok és iránymutatások

A madárvédelmi és az élőhelyvédelmi irányelvhez kapcsolódó legfontosabb bizottsági útmutatók

- Európai Bizottság, (2000), Managing Natura 2000 sites: the provisions of Articles 6 of the Habitats Directive 92/43/EEC (A Natura 2000 területek kezelése: a 92/43/EGK élőhelyvédelmi irányelv 6. cikkének rendelkezései). Luxembourg: Az Európai Közösségek Hivatalos Kiadványainak Hivatala. http://ec.europa.eu/environment/nature/natura2000/management/docs/art6/provision_of_art6_en.pdf
- Európai Bizottság, (2002), Assessments of plans and projects significantly affecting Natura 2000 sites. Methodological guidance on the provisions of articles 6(3) and (4) of the Habitats Directive 92/43/EEC (A Natura 2000 területekre jelentős hatást kifejtő tervek és projektek értékelése. Módszertani útmutató a 92/43/EGK élőhelyvédelmi irányelv 6. cikke (3) és (4) bekezdésének rendelkezéseihez). Luxembourg: Az Európai Közösségek Hivatalos Kiadványainak Hivatala.

http://ec.europa.eu/environment/nature/natura2000/management/docs/art6/natura_2000_assess_en.pdf
- Európai Bizottság (2007), Guidance document on article 6(4) of the 'Habitats Directive'92/43/EEC (Útmutató a 92/43/EGK élőhelyvédelmi irányelv 6. cikkének (4) bekezdéséhez). Clarification of the concepts of: alternative solutions, imperative reasons of overriding public interest, compensatory measures, overall coherence, opinion of the Commission. (A következő fogalmak tisztázása: alternatív megoldások, fontos közérdeken alapuló kényszerítő okok, kiegyenlítő intézkedések, általános egységesség, a Bizottság véleménye.)

http://ec.europa.eu/environment/nature/natura2000/management/docs/art6/guidance_art6_4_en.pdf
- Európai Bizottság (2010), Guidance on the implementation of the Birds and Habitats Directives in estuaries and coastal zones, with particular attention to port development and dredging (Útmutató a madárvédelmi és az élőhelyvédelmi irányelv torkolatokban és part menti övezetekben történő végrehajtásához, különös tekintettel a kikötőfejlesztésre és a kotrásra)
<http://ec.europa.eu/environment/nature/natura2000/management/docs/Estuaries-EN.pdf>
- Európai Bizottság (2007), Guidance document on the strict protection of animal species of Community interest under the Habitats Directive 92/43/EEC (Útmutató a 92/43/EGK élőhelyvédelmi irányelvben előírt, a közösségi jelentőségű állatfajok szigorú védelméről), 87 oldal.

http://circa.europa.eu/Public/irc/env/species_protection/library?l=/commission_guidance/english/final-completepdf/ EN 1.0 &a=d
- Európai Bizottság (2006), Nature and Biodiversity Cases - Ruling of the European Court of Justice (A természetvédelemhez és a biológiai sokféleséghez kapcsolódó esetek – az Európai Bíróság ítélete)
http://ec.europa.eu/environment/nature/info/pubs/docs/others/ecj_rulings_en.pdf
- Európai Bizottság (2011), Communication from the Commission: Our life insurance, our natural capital: an EU biodiversity strategy to 2020, (a Bizottság közleménye: a biológiai sokféleséggel kapcsolatos, 2020-ig teljesítendő uniós stratégia), Brüsszel, 2011.5.3., COM(2011) 244 végleges
- Európai Bizottság (2009), Composite Report on the Conservation Status of Habitat Types and Species as required under Article 17 of the Habitats Directive (Az élőhelyvédelmi irányelv 17. cikkében előírt összefoglaló jelentés az élőhelytípusok és fajok védettségi helyzetéről), Brüsszel, 2009.7.13., COM(2009) 358 végleges http://ec.europa.eu/environment/nature/knowledge/rep_habitats/index_en.htm
- Európai Bizottság (2001), Communication from the Commission: A Sustainable Europe for a Better World: A European Union Strategy for Sustainable Development (a Bizottság közleménye: Fenntartható Európa egy jobb világért: Az Európai Unió fenntartható fejlődésre vonatkozó stratégiája) (Commission's proposal to

the Gothenburg European Council, a Bizottság javaslata az Európai Tanács göteborgi ülésére), Brüsszel, 2001.5.15., COM(2001)264 végleges

- Európai Bizottság, a Natura 2000 Viewer <http://natura2000.eea.europa.eu>

A víz-keretirányelvhez kapcsolódó legfontosabb bizottsági útmutatók

- Európai Bizottság, (2003), Common Implementation Strategy for the water framework directive (2000/60/EC), Analysis of pressures and impacts. (A víz-keretirányelv (2000/60/EK) közös végrehajtási stratégiája, Terhelések és hatások elemzése), 3. számú útmutató, 157. o.

http://circa.europa.eu/Public/irc/env/wfd/library?l=/framework_directive/guidance_documents/guidancesnos3spressures/EN_1.0_&a=d

- Európai Bizottság, (2003), Common Implementation Strategy for the water framework directive (2000/60/EC), Identification and Designation of Heavily Modified and Artificial Water Bodies, (A víz-keretirányelv (2000/60/EK) közös végrehajtási stratégiája, A jelentősen módosított és mesterséges víztestek azonosítása és kijelölése), 4. sz. útmutató, 14 o.

http://circa.europa.eu/Public/irc/env/wfd/library?l=/framework_directive/guidance_documents&vm=detailed&sb=Title

- Európai Bizottság, (2003), Common Implementation Strategy for the Water Framework Directive (2000/60/EC), Transitional and coastal waters-Typology, Reference conditions and classification systems, Guidance Document No 5, (A víz-keretirányelv (2000/60/EK) közös végrehajtási stratégiája, Átmeneti és parti vizek – tipológia, referenciafeltételek és osztályozási rendszerek), 5. sz. útmutató, Luxembourg: Az Európai Közösségek Hivatalos Kiadványainak Hivatala, 116 o.

http://circa.europa.eu/Public/irc/env/wfd/library?l=/framework_directive/guidance_documents&vm=detailed&sb=Title

- Európai Bizottság, (2003), Common Implementation Strategy for the Water Framework Directive (2000/60/EC), The role of wetlands in the Water Framework Directive (A víz-keretirányelv (2000/60/EK) közös végrehajtási stratégiája, A vizes élőhelyek szerepe a víz-keretirányelvben), 12. sz. útmutató, 69 o.

- Európai Bizottság, (2005), Common Implementation Strategy for the Water Framework Directive (2000/60/EC) (A víz-keretirányelv (2000/60/EK) közös végrehajtási stratégiája), 13. sz. útmutató: Overall approach to the classification of ecological status and ecological potential (Az ökológiai állapot és az ökológiai potenciál osztályozásának általános megközelítése)

- Európai Bizottság, (2006), Common Implementation Strategy for the Water Framework Directive. Exemptions to the environmental objectives under the Water Framework Directive allowed for new modifications or new sustainable development activities (WFD Article 4.7) (A víz-keretirányelv (2000/60/EK) közös végrehajtási stratégiája A környezetvédelmi célkitűzések alóli kivételek a víz-keretirányelv (4. cikk (7) bekezdés) alapján új módosítások és fenntartható fejlesztési tevékenységek esetén), szakpolitikai dokumentum.

http://circa.europa.eu/Public/irc/env/wfd/library?l=/framework_directive/thematic_documents/environmental_objectives&vm=detailed&sb=Title

- EC Guidance on the implementation of the EU nature legislation in estuaries and coastal zones (Az Európai Bizottság útmutatója az Unió természetvédelmi jogszabályainak a torkolatokban és part menti övezetekben történő végrehajtásához) – Európai Bizottság (2006), WFD and Hydro-morphological pressures: Focus on hydropower, navigation and flood defence activities, Recommendations for better policy integration (A víz-keretirányelv és a hidromorfológiai terhelések: fókuszban a vízenergiával, hajózással és árvízvédelemmel kapcsolatos tevékenységek, a jobb szakpolitikai integrációra vonatkozó ajánlások), szakpolitikai dokumentum, 44 o.

http://circa.europa.eu/Public/irc/env/wfd/library?l=/framework_directive/thematic_documents/hydromorphology&vm=detailed&sb=Title

- Európai Bizottság (2006), WFD and Hydro-morphological pressures, Good practice in managing the ecological impacts of hydropower schemes; flood protection works; and works designed to facilitate navigation under the Water Framework Directive (A víz-keretirányelv és a hidromorfológiai terhelések: bevált gyakorlati módszerek a vízlépcsőrendszerek, az árvízvédelmi munkák és a víz-keretirányelv alapján végzett, a hajózás megkönnyítését célzó munkák ökológiai hatásainak kezelésére), 68 o.

http://circa.europa.eu/Public/irc/env/wfd/library?l=/framework_directive/thematic_documents/hydromorphology&vm=detailed&sb=Title

- Európai Bizottság (2006), WFD and Hydro-morphological pressures, Case studies potentially relevant to the improvement of ecological status/potential by restoration/mitigation measures (A víz-keretirányelv és a hidromorfológiai terhelések, Az ökológiai állapot/potenciál helyreállítási/hatáscsökkentő intézkedésekkel való javítása szempontjából lényeges esettanulmányok).

http://circa.europa.eu/Public/irc/env/wfd/library?l=/framework_directive/thematic_documents/hydromorphology/technical_reportpdf/ EN 1.0 &a=d

- Európai Bizottság, (2006), Common Implementation Strategy for the Water Framework Directive (2000/60/EC) Guidance document on exemptions to the environmental objectives Guidance Document (A víz-keretirányelv (2000/60/EK) közös végrehajtási stratégiája, Útmutató a környezetvédelmi célkitűzések alóli kivételekről) 20. sz. útmutató, 46 o.

http://circa.europa.eu/Public/irc/env/wfd/library?l=/framework_directive/guidance_documents/documentn20_mars09pdf/ EN 1.0 &a=d

- Európai Bizottság, (2003), Common Implementation Strategy for the Water Framework Directive (2000/60/EC), River and lakes – Typology, reference conditions and classification systems (A víz-keretirányelv (2000/60/EK) közös végrehajtási stratégiája, Folyók és tavak – tipológia, referenciatételek és osztályozási rendszerek) 10. sz. útmutató, 94 o.

http://circa.europa.eu/Public/irc/env/wfd/library?l=/framework_directive/guidance_documents/guidancesnos10sreferenc/ EN 1.0 &a=d

- A biológiai sokféleségről és a vízről szóló közös workshop eredményei és az Unió természetvédelmi és vízügyi joganyagai közötti összefüggések. Kulcsdokumentumok: Gyakran ismétlődő kérdések (1. verzió), 2010. június; Esettanulmányi dokumentum (1. verzió), 2010. június.

http://circa.europa.eu/Public/irc/env/wfd/library?l=/framework_directive/implementation_conventio/biodiversity_legislation/faq-wfd-bhd_june2010doc/ EN 1.0 &a=d

- Commission note: towards better environmental options for flood risk management (A Bizottság feljegyzése: az árvíz kockázat-kezelés környezetvédelmi szempontból jobb módszerei), 2011

http://circa.europa.eu/Public/irc/env/river_working_group/library?l=/scientific_documents/environmental_management&vm=detailed&sb=Title

Bizottsági útmutatás az KHV- és SKV-irányelvhez

- Commission guidance on Interpretation of project categories in the EIA Directive (A Bizottság útmutatója a KHV-irányelv projektkategóriáinak értelmezéséhez), 2008

http://ec.europa.eu/environment/eia/pdf/interpretation_eia.pdf

- Implementation of Directive 2001/42 on the assessment of the effects of certain plans and programmes on the Environment (A bizonyos tervek és programok környezetre gyakorolt hatásainak vizsgálatáról szóló 2001/42 irányelv végrehajtása),

http://circa.europa.eu/Public/irc/env/river_working_group/library?l=/meeting_1902/supporting_guidance/ia_eia_and_sea/030923_guidancepdf/ EN 1.0 &a=d

A Bizottság közlekedési szakpolitikai dokumentumai

- Európai Bizottság (2011), White paper – Roadmap to a Single European Transport Area – Towards a competitive and resource efficient transport system. (Fehér könyv – Útiterv az egységes európai közlekedési térség megvalósításához – Úton egy versenyképes és erőforrás-hatékony közlekedési rendszer felé). 2011.3.28. COM(2011) 144 végleges
<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2011:0144:FIN:EN:PDF>
- Európai Bizottság (2011) Commission staff working Document accompanying the White Paper - Roadmap to a Single European Transport Area – Towards a competitive and resource efficient transport system (Az Útiterv az egységes európai közlekedési térség megvalósításához – Úton egy versenyképes és erőforrás-hatékony közlekedési rendszer felé fehér könyvet kísérő bizottsági szolgálati munkadokumentum), 2011.3.28. SEC(2011) 391 végleges
<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=SEC:2011:0391:FIN:EN:PDF>
- Európai Bizottság (2011) Proposal for a Regulation on Union guidelines for the development of the trans-European transport network (Javaslat a transzeurópai közlekedési hálózat fejlesztésére vonatkozó uniós iránymutatásokról szóló rendeletrre) 2011.10.18. COM(2011) 650/2
<http://ec.europa.eu/transport/infrastructure/connecting/doc/revision/legislative-act-ten-t-revision.pdf>
- Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council establishing the Connecting Europe Facility (Javaslat az európai összekapcsolódási eszköz létrehozásáról szóló európai parlamenti és tanácsi rendeletrre), COM(2011) 665/3 2011. október
<http://ec.europa.eu/transport/infrastructure/connecting/doc/connecting/proposition.pdf>
- Európai Bizottság (2011), staff working document: Mid-term progress report on the implementation of the NAIADES Action Programme for the Promotion of inland waterway transport (szolgálati munkadokumentum: Középtávú jelentés a belvízi szállítás előmozdítását szolgáló NAIADES cselekvési program megvalósítása során elért eredményekről), Brüsszel, 2011.4.4. SEC(2011)453 végleges
http://ec.europa.eu/transport/inland/promotion/doc/sec_2011_453.pdf
- PLATINA (2010) Manual on Good Practices in Sustainable Waterway Planning (PLATINA (2010) Kézikönyv a vízi utak fenntartható tervezésének bevált gyakorlati módszereiről)
<http://www.naiades.info/downloads>
- Európai Bizottság (2010) Communication: European Union Strategy for Danube Region (közlemény: Az Európai Unió Duna régióra vonatkozó stratégiája, Brüsszel, 2010.12.8., COM(2010)715 végleges
<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0715:FIN:EN:PDF>
- Európai Bizottság (2009) Communication: A sustainable future for transport: Towards an integrated, technology-led and user friendly system (közlemény: A közlekedés fenntartható jövője: útban az integrált, csúcstechnológiát képviselő, felhasználóbarát rendszer felé), Brüsszel, 2009.6.17. COM(2009) 279 végleges
<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2009:0279:FIN:EN:PDF>
- Európai Bizottság (2009) Green Paper TEN-T: A policy review; Towards a better integrated trans-European transport network at the service of the Common Transport (Zöld könyv TEN-T: Szakpolitikai felülvizsgálat – Egy megfelelőbb módon integrált és a közös közlekedéspolitikát szolgáló transzeurópai közlekedési hálózat felé), COM(2009)44 végleges
- Bizottság (2007); Communication from the Commission: Trans-European Networks : Towards an integrated approach. (A Bizottság közleménye – Transzeurópai hálózatok: egy összehangolt megközelítés felé). 2007.3.21. COM(2007) 135 végleges

http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/com/2007/com2007_0135en01.pdf

- Európai Bizottság (2006) Communication from the Commission on the Promotion of Inland Waterway Transport “NAIADES” – An Integrated European Action Programme for Inland Waterway Transport. (A Bizottság közleménye a belvízi szállítás előmozdításáról: „NAIADES” – Integrált európai cselekvési program a belvízi szállítás érdekében) 2006.1.17. COM(2006) 6 végleges

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2006:0006:FIN:EN:PDF>

IV. melléklet

Az ezen útmutató készítése során felhasznált egyéb dokumentumok

- Le Fluvial, un Mode de Transport à Forte Valeur Ajoutée (Folyami hajózás, magas hozzáadott értékű szállítási mód), L'avenir du transport de marchandises et de la navigation fluviale en Europe 2010-2011 (A szállítás, a kereskedelem és folyami hajózás jövője Európában 2010-2011), Bureau D'information sur la navigation fluviale, 2008 (Folyami hajózási Információs Iroda, 2008)
- Inland Navigation in Europe – Market Observation (Európai belvízi hajózás – piacfigyelés); Rajnai Hajózási Központi Bizottság és az Európai Bizottság, 2010. június.
- European Conference of Ministers on Transport; Inland Waterways and Environmental Protection (Közlekedési Miniszterek Európai Konferenciája; Belvízi utak és környezetvédelem), ECMT 2006.
- European Conference of Ministers of Transport; Strengthening Inland Waterway Transport, Pan-European Cooperation for Progress (Közlekedési Miniszterek Európai Konferenciája; A belvízi közlekedés erősítése, egész Európára kiterjedő előrelépési együttműködés), ECMT 2006.
- European Conference of Ministers of Transport; Resolution N° 92/2 on New Classification of Inland Waterways (Közlekedési Miniszterek Európai Konferenciája; 92/2 sz. határozat a belvízi utak új osztályozásáról) {CEMT/CM(92)6/VÉGLEGES}.
- Joint Statement on Guiding Principles for the Development of Inland Navigation and Environmental Protection in the Danube River Basin (Közös Nyilatkozat a belvízi hajózás fejlesztésének és a környezet védelmének útmutató elveiről a Duna vízgyűjtőjén), ICPDR.
- TEN -T Trans European Transport Network: Implementation of the Priority Projects - Progress Report 2010, (TEN -T Transzeurópai közlekedési hálózat: Az elsőbbségi projektek megvalósítása – A 2010. évi eredményekről szóló jelentés), 2010. június
- TEN-T Trans-European Transport Network Implementation of the Priority Projects Progress Report, May 2008 – Informal Transport Council (TEN-T Transzeurópai közlekedési hálózat, Az elsőbbségi projektek megvalósítása, Az elért eredményekről szóló jelentés, 2008. május – a közlekedési miniszterek tanácsának nem hivatalos ülése), Brdo, 2008. május 6.
- Trans-European Transport Network (TEN-T): Selection of projects for the TEN-T multi-annual programme 2007-2013 and the annual TEN-T programme 2007 MEMO/07/491 (Transzeurópai közlekedési hálózat (TEN-T): Projektek kiválasztása a 2007–2013 közötti TEN-T többéves programhoz és a 2007. évi éves TEN-T programhoz, MEMO/07/491), Brüsszel, 2007. november 21.
- A sustainable future for transport: Towards an integrated, technology-led and user-friendly system Evaluation of the Common Transport Policy (CTP) of the EU from 2000 to 2008 and analysis of the evolution and structure of the European transport sector in the context of the long-term development of the CTP D3 (A közlekedés fenntartható jövője: útban az integrált, csúcstechnológiát képviselő, felhasználóbarát rendszer felé, az Unió 2000 és 2008 közötti közös közlekedéspolitikájának (CTP) értékelése és az európai közlekedési ágazat fejlődésének és szerkezetének értékelése a CTP D3 hosszú távú fejlődésének összefüggésében) – Az Európai Bizottság tanulmánya – Zárójelentés, 2009. augusztus.
- PINE project– Prospects of Inland Navigation within the Enlarged Europe. Final Concise Report (PINE projekt– A bővítés utáni Európa belvízi hajózási kilátásai. Záró összefoglaló jelentés), 2004. március
- PIANC Position Paper “Working with Nature” (PIANC állásfoglalás: „Együttműködés a természettel”), 2008. október.
- PIANC – EnviCom – Task Group 3 – Climate Change and Navigation (3. munkacsoport – Éghajlatváltozás és hajózás).

Waterborne transport, ports and waterways: A review of climate change drivers, impacts, responses and mitigation (Vízi közlekedés, kikötők és vízi utak: Az éghajlatváltozás előidézőinek, hatásainak, csökkentésének és az arra adott válaszoknak az áttekintése).

- PIANC – EnviCom – a WG 6 jelentése – 2003.

Guidelines for Sustainable Inland Waterways and Navigation (Iránymutatás a fenntartható belvízi utakhoz és hajózáshoz).

- PIANC – 99. számú jelentés – 2008.

Considerations to reduce environmental impacts of vessels (A vízi járművek környezeti hatásainak csökkentésével kapcsolatos szempontok).

- PIANC – 100. számú jelentés – 2009.

Dredging Management Practices for the Environment – A Structured Selection Approach (Kotrás gyakorlatok – Strukturált kiválasztási megközelítés).

- PIANC – 107. számú jelentés – 2009.

Sustainable waterways within the context of navigation and flood management (Fenntartható vízi utak a hajózás és az árvízvédelem összefüggésében).

- Water Transport – various reports from Inland Navigation Europe (INE) (Vízi közlekedés – az Inland Navigation Europe (INE) szervezet különböző jelentései)

- Az európai környezet – Jelenlegi helyzet és kilátások 2010, Európai Környezetvédelmi Ügynökség, Koppenhága, 2010. <http://www.eea.europa.eu/soer>

- Assessing Europe's Biodiversity – The 2010 Report (Európa biológiai sokféleségének értékelése – 2010. évi jelentés), Európai Környezetvédelmi Ügynökség, Koppenhága, 2010. www.eea.europa.eu/publications/assessing-biodiversity-in-europe-84

- Freshwater Ecosystems – 10 Messages for 2010 (Édesvízi ökoszisztémák – 10 üzenet 2010-re), Európai Környezetvédelmi Ügynökség, Koppenhága, 2010. www.eea.europa.eu/publications/10-messages-for-2010-2014-1

- Leitfaden zur FFH-Verträglichkeitsprüfung an Bundeswasserstraßen (Iránymutatás a szövetségi vízi utakon történő élőhelyvédelmi hatásvizsgálathoz) Bundesministerium für Verkehr, Bau und Stadtentwicklung, April 2008 (Szövetségi Közlekedési, Építésügyi és Városfejlesztési Minisztérium, 2008 április).

- Leitfaden zur Berücksichtigung des Artenschutzes bei Aus- und Neubau von Bundeswasserstraßen (Iránymutatás a fajvédelemnek a szövetségi vízi utak kiépítése és felújítása során történő figyelembe vételéhez) (Bundesministerium für Verkehr, Bau und Stadtentwicklung, Mai 2009 (Szövetségi Közlekedési, Építésügyi és Városfejlesztési Minisztérium, 2009. május).

- Leitfaden zur Umweltverträglichkeitsprüfung an Bundeswasserstraßen (Iránymutatás a szövetségi vízi utakkal kapcsolatos környezeti hatásvizsgálathoz), Bundesministerium für Verkehr, Bau und Stadtentwicklung, Juni 2007 (Szövetségi Közlekedési, Építésügyi és Városfejlesztési Minisztérium, 2007. június).

- Grundsätze für das Fachkonzept der Unterhaltung der Elbe zwischen Tschien und Geesthacht mit Erläuterungen (Alapelvek és magyarázatok az Elba Csehország és Geesthacht közötti szakasza karbantartásának szakmai koncepciójához) Bundesministerium für Verkehr, Bau und Stadtentwicklung, Mai 2005 (Szövetségi Közlekedési, Építésügyi és Városfejlesztési Minisztérium, 2005. május).

- Tagungsband Wasserstraßen – Verkehrswege und Lebensraum in der Kulturlandschaft (A Vízutak – Közlekedési útvonalak és élettér a megművelt területeken című konferencia jegyzőkönyve)

Berücksichtigung ökologischer Belange an Bundeswasserstraßen (A szövetségi vízi utak ökológiai jelentőségének figyelembe vétele) Symposium am 11 September 2007 in Bonn (a 2007. szeptember 11-én Bonnbán megtartott szimpozium) (Bundesministerium für Verkehr, Bau und Stadtentwicklung, März 2008 (Szövetségi Közlekedési, Építésügyi és Városfejlesztési Minisztérium, 2008 március).

- Empfehlung für Erfolgskontrollen zu Kompensationsmaßnahmen beim Ausbau von Bundeswasserstraßen 2. überarbeitete Fassung (Javaslat a szövetségi vízi utak kiépítéséhez kapcsolódó kompenzációs intézkedések eredményességének ellenőrzésére, 2. átdolgozott változat) Bundesministerium für Verkehr, Bau und Stadtentwicklung, Juni 2006 (Szövetségi Közlekedési, Építésügyi és Városfejlesztési Minisztérium, 2006. június).
- Rahmenkonzept Unterhaltung Verkehrliche und wasserwirtschaftliche Unterhaltung der Bundeswasserstraßen (Fenntartási keretkoncepció, A szövetségi vízi utak közlekedési és vízügyi gazdasági szempontból történő fenntartásának keretkoncepciója), Bundesministerium für Verkehr, Bau und Stadtentwicklung, Juli 2010 (Szövetségi Közlekedési, Építésügyi és Városfejlesztési Minisztérium, 2010. július).
- Bericht: Methode der Umweltrisikoeinschätzung und FFH-Verträglichkeitseinschätzung für Projekte an Bundeswasserstraßen, (Beszámoló: A szövetségi vízi utakkal kapcsolatos projektek környezeti kockázati értékelésének és élőhelyvédelmi hatásértékelésének módszerei), Bundesanstalt für Gewässerkunde, BFG (Szövetségi Víztani Intézet, BFG).
- Mitteilungen Nr 26: Methode der Umweltrisikoeinschätzung und FFH- Verträglichkeitseinschätzung für Projekte an Bundeswasserstraßen (26. sz. közlemény: A szövetségi vízi utakkal kapcsolatos projektek környezeti kockázati értékelésének és élőhelyvédelmi hatásértékelésének módszerei), Bundesanstalt für Gewässerkunde, BFG Mai 2004 (Szövetségi Víztani Intézet, BFG 2004 május).
- Mitteilungen N28: Possibilities to improve the ecological status of Federal waterways in Germany, a collection of case studies, Bundesanstalt für Gewässerkunde (28. sz. közlemény: A német szövetségi vízi utak ökológiai helyzetének lehetséges javítási módjai, esettanulmány-gyűjtemény), Bundesanstalt für Gewässerkunde, BFG March 2009 (Szövetségi Víztani Intézet, BFG 2009 március).
- Richtlinie für die Entwicklung naturnaher Fließgewässer in Nordrhein-Westfalen (Irányelvek az észak-rajna-vesztfáliai természetközeli folyók fejlesztéséről), Ministerium für Umwelt und Naturschutz Landeswirtschaft und Verbraucherschutz des Landes Nordrhein-Westfalen (Észak-Rajna-Vesztfália Tartomány Környezet- és Természetvédelmi, Gazdasági és Fogyasztóvédelmi Minisztériuma), Düsseldorf 2010.
- Wasserrahmenrichtlinie und Natura 2000 (Víz-keretirányelv és Natura 2000), Gemeinsame Umsetzung in Deutschland und Österreich am Beispiel der Grenzflüsse Salzach und Inn (Közös átültetés Németországban és Ausztriában a Salzach és az Inn határfolyók példáján keresztül), BV Helft 85, Bundesamt für Naturschutz, BFN, 2010 (BV Helft 85, Szövetségi Természetvédelmi Hivatal, BFN, 2010).
- Planning a future for the inland waterways A Good Practice Guide Inland Waterways Amenity Advisory Council (A belvízi utak jövőjének tervezése – Útmutató bevált gyakorlati módszerekhez, Belvízi úti létesítmények tanácsadó testülete), Defra, IWAAC, DTLR, 2001. december.
- UK Technical Advisory Group on the Water Framework Directive Guidance on the Identification of Natura Protected Areas (Final) Working Draft by the UKTAG (Egyesült királyságbeli műszaki tanácsadó testület a víz-keretirányelvhez kapcsolódóan, Útmutató a Natura védett területek azonosításához, (végleges) tervezet, UKTAG).
- UK Technical Advisory Group on the Water Framework Directive Present Deterioration of Status Working draft defined by the UKTAG (Egyesült királyságbeli műszaki tanácsadó testület a víz-keretirányelvhez kapcsolódóan, A jelenlegi állapotromlás, tervezet, UKTAG).
- UK Technical Advisory Group on the Water Framework Directive Guidance on determining whether Natura 2000 Protected Areas are meeting the requirements of Article 4(1c) for the 1st RBMP (Final) Working draft defined by the UKTAG (Egyesült királyságbeli műszaki tanácsadó testület a víz-keretirányelvhez

kapcsolódóan, Útmutató annak megállapításához, hogy a Natura 2000 védett területek teljesítik-e a 4. cikk (1c) pontjának követelményeit az 1. RBMP vonatkozásában, (végleges) tervezet, UKTAG).

- Environmental Impact of Inland Shipping and Waterway Development (A belvízi hajózás és a vízi utak fejlesztésének környezeti hatásai) – DGG/TB/2600415 zárójelentés-tervezet – vezetői összefoglaló, Ministerie van Verkeer en Waterstaat, Hollandia, 2006. augusztus.
- LIFE and Europe's rivers (A LIFE és az európai folyók); Protecting and improving our water resources (Vízkezelteink védelme és fejlesztése), LIFE Focus, Európai Bizottság, 2007.
- LIFE in UK Rivers – A Life Nature Project Conserving Natura 2000 Rivers (A LIFE az Egyesült Királyság folyóin – LIFE-Természet projekt a Natura 2000 folyók megőrzésére) – 2.48. függelék.
- Programme LIFE (LIFE program); Rhin Vivant – die naturlichen, Lebensräume des Rheins revitalisieren (Élő Rajna – a Rajna természetes élőhelyeinek revitalizálása).
- The Rhine – A River and its Relations; Internationale Kommission zum Schutz des Rheins (A Rajna – egy folyó és kapcsolatai; Nemzetközi Rajna-védelmi Bizottság).
- Working Thesis to resolve potential conflicts in European policy regarding inland navigation and nature protection (Munkadokumentum az európai szakpolitika belvízi hajózással és természetvédelemmel kapcsolatos lehetséges konfliktusainak megoldásához), operatív helyzetjelentés – 2. verzió, WELL Consulting (kiadatlan) 2009.
- TEN-T and Natura 2000: The Way Forward; An assessment of the potential impact of the TEN-T Priority Projects on Natura 2000 (A TEN-T és a Natura 2000: Az előttünk álló út – A TEN-T elsőbbségi projektek Natura 2000 területekre gyakorolt lehetséges hatásainak értékelése). RSPB, 2008. május.
- The Danube – A lifeline or just a navigation corridor (A Duna – életvonal vagy csak egy hajózási folyosó; WWF-állásfoglalás a dunai belvízi hajózásról), 2005. december.
- Waterway Transport on Europe's Lifeline, the Danube Impacts, Threats and Opportunities (Vízi közlekedés Európa életvonalán, a Dunán, hatások, veszélyek és lehetőségek), Bécs, 2002. január.
- Standards for Ecologically successful river restoration (Az ökológiailag sikeres folyó-helyreállítás szabványai), 2005, cikk a Journal of Applied Ecology című szakfolyóiratból, 42. szám, 208.–217. o.
- La restauration des fonctionnalités écologiques des voies navigables (A hajózható víziutak ökológiai funkcióinak helyreállítása), Janvier 2004, Voies Navigables de France (2004. január, Franciaország hajózható víziútjai).
- Assisting integrated planning on waterways by modeling techniques – the Integrated Floodplain Response Model INFORM (Segítség a vízi utak integrált tervezéséhez modellezési technikákkal – az integrált ártér válaszmodell), az IAD 38. konferenciája – 2010. június, Drezda, Németország.
- Environmentally Friendly Inland Waterway Ship Design for the Danube River (Környezetbarát belvízi hajótervezés a Duna folyón), vezetői összefoglaló.
- World Wide Fund for Nature International (Nemzetközi Természetvédelmi Világalap), Duna-Kárpátok program, 2009.
- Ecology, navigation and sustainable planning in the Danube River Basin (Ökológia, hajózás és fenntartható tervezés a Duna vízgyűjtőjében, H. Habersack, M. Jungwirth és B. Vogel).
- Alterations of Riparian Ecosystems Caused by River Regulation (A part menti ökoszisztémák folyószabályozás miatti megváltozása) Christer Nilsson és Kajsa Berggren cikke, Bio Science, 50. kötet, 9. szám, 2000. szeptember.

- Riparian Zones: Where biogeochemistry meets biodiversity in management practice (Parti zónák: A biogeokémia és a biológiai sokféleség találkozása a kezelés gyakorlatában), a Polish Journal of Ecology című szakfolyóiratban 2004-ben közölt írás.
- The Ecology of Interfaces: Riparian Zones (Ökológia a találkozási pontokon: parti zónák), Annual Reviews, 1997-ben megjelent cikk.
- Floodplain River Ecology and the Concept of River Ecological Health (Ártéri folyami ökológia és a folyók ökológiai egészségének fogalma), Kenneth Lubinski, Floodplain River ecology.
- Management and Restoration of Natura 2000 sites in the Doviné River Basin: Pilot project for a combined implementation of the EU Water Framework Directive and the EU Birds and Habitats Directive in Lithuania (A Doviné vízgyűjtőjében található Natura 2000 területek kezelése és helyreállítása, Kkísérleti projekt az uniós víz-keretirányelv és az uniós madárvédelmi és élőhelyvédelmi irányelv együttes végrehajtására Litvániában), 2006. június.
- Economic instruments in the Water Framework Directive: An opportunity for Water protection (A víz-keretirányelv gazdasági eszközei: Egy lehetőség a vizek védelmére): a Grüne Liga e .V. szakpolitikai dokumentuma, 2011.
- Save the Danube as a lifeline: Steps towards sustainable navigation (Mentsd meg a Dunát mint az élet vonalát, Lépések a fenntartható hajózás felé, közös NGO-állásfoglalás a Duna-medencében zajló hajózásról), 2009. október.